

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА
КООРДИНАЦІЙНЕ БЮРО З ПРОБЛЕМ КРИМІНОЛОГІЇ
НАПРН УКРАЇНИ**

**КРИМІНОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

**Матеріали
науково-практичної конференції
(Київ, 25 березня 2016 року)**

Частина 2

Київ 2016

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА
КООРДИНАЦІЙНЕ БЮРО З ПРОБЛЕМ КРИМІНОЛОГІЇ
НАПРН УКРАЇНИ

КРИМІНОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Матеріали
науково-практичної конференції
(Київ, 25 березня 2016 року)

Частина 2

Київ 2016

УДК 343.9(477)(063)
ББК Х 628.3
К823

Редакційна колегія:

Черній В. В., доктор юридичних наук, професор, ректор Національної академії внутрішніх справ;

Гусарєв С. Д., доктор юридичних наук, професор, перший проректор Національної академії внутрішніх справ;

Чернявський С. С., доктор юридичних наук, професор, проректор Національної академії внутрішніх справ;

Джужа О. М., доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ;

Василевич В. В., кандидат юридичних наук, професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ;

Левченко Ю. О., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 16 березня 2016 року (протокол № 3)

Матеріали подано в авторській редакції

Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення [Текст]: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 25 берез. 2016 р.) : у 2 ч. / [ред. кол.: В. В. Черній, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін.]. – Ч. 2. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 279 с.

**УДК 343.9(477)(063)
ББК Х 628.3**

© Національна академія внутрішніх справ, 2016

ВСТУП

Україна переживає складний та досить суперечливий період розвитку й становлення як суверенної та правової держави, що супроводжується посяганнями на територіальну цілісність, зростанням соціальної напруженості, поширенням девіантних форм поведінки, латентизацією злочинів та інших правопорушень. Доводиться констатувати, що країна постала перед необхідністю негайної обструкції таких комплексних загроз публічній безпеці як сепаратизм і тероризм. Зазначене зумовлює необхідність розроблення комплексу інноваційних заходів запобігання злочинам, що повною мірою залежить від належного наукового забезпечення на основі синтезу знань, накопичених усіма науками кримінально-правового циклу.

Вітчизняна кримінологія нині опинилась у непростій ситуації, пов'язаній не лише з необхідністю пошуку адекватних відповідей на нагальні кримінальні загрози, що якісно трансформуються, а й з потребою оновлення усталених і традиційних дослідницьких інструментів та методологічних засад.

Проведення кафедрою кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ науково-практичної конференції, присвяченій проблемам кримінологічної науки і практики правозастосування, зумовлене актуальністю сучасних викликів, а відтак, необхідністю удосконалення дослідницького інструментарію.

Наукові праці за матеріалами науково-практичної конференції висвітлюють комплекс сучасних проблем, теорії, законодавства та практики боротьби зі злочинністю у світлі трансформації національної правової системи та реформування органів правопорядку.

Сподіваємося, що представлений збірник, у якому враховано результати досліджень за останній період, стане у нагоді не лише здобувачам вищої юридичної освіти, а і правоохоронцям, фаховим юристам, представникам органів влади та всім тим, хто цікавиться зазначеною проблематикою.

Оргкомітет

Стеблинська О.С., завідувач
кафедри кримінально-правових
дисциплін Інституту кримінально-
виконавчої служби, кандидат
юридичних наук, доцент

ОПЕРАТИВНА ЗАКУПКА ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ БОРОТЬБИ З НАРКОЗЛОЧИННІСТЮ В ОРГАНАХ ТА УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Найбільш вдалим методом документування каналів надходження до споживачів наркотичних засобів та психотропних речовин, а також злочинної діяльності наркоділків, які займаються розповсюдженням наркотичних засобів у місцях позбавлення волі, є оперативна закупка.

Оперативна закупка як одна з форм контролю за вчиненням злочину, відноситься до негласних слідчих (розшукових) дій та методів оперативно-розшукової діяльності, яка проводиться у рамках і в строки ведення відповідної справи, при наявності достатніх підстав вважати, що готується або вчинюється тяжкий чи особливо тяжкий злочин.

Практика показала, що це є самий ефективний метод реалізації оперативних матеріалів, результати якого можуть служити доказом злочинної діяльності осіб, причетних до незаконного обігу наркотиків.

Підстави проведення оперативної закупки визначаються Законом «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України.

Правомочність щодо проведення операції з придбання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів, передбачається статтею 5 Розділу II Закону України від 15 лютого 1995 року № 62/95-ВР (із змінами) «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними».

Порядок проведення оперативної закупки визначається спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України та Міністерства доходів і зборів

України від 16.09.2013 №887дск/ 384/дск/ 480дск «Про затвердження Інструкції про порядок проведення контрольної поставки, контрольованої та оперативної закупки товарів, предметів, речей, послуг, документів, засобів і речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності».

Оперативна закупівля – це негласна слідча (розшукова) дія, пов'язана з придбанням у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів з метою одержання доказів злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

У відповідності зі статтею 271 Кримінального процесуального кодексу України, під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, як би слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні.

Про результати контролю за вчиненням злочину складається протокол, до якого додаються речі і документи, отримані під час проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії. Якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності такої особи.

Порядок і тактика проведення оперативної закупки визначається законодавством.

Прокурор у своєму рішенні про проведення контролю за вчиненням злочину, крім відомостей, передбачених статтею 251 Кримінального процесуального кодексу України, зобов'язаний:

- 1) викласти обставини, які свідчать про відсутність під час негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину;

- 2) зазначити про застосування спеціальних імітаційних засобів.

Якщо при проведенні контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді згідно з вимогами Кримінального процесуального кодексу України.

Приходько Т.М., професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТТЯ ТА КРИТЕРІЇ НЕОСУДНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Неосудність, в етимологічному розумінні, (від лат. *impossibilitasfacti* – нездатність особи, яка вилучас з дії закону (від лат.– *impotentia excusat legem*) неможливість особи нести кримінально-правову відповідальність.

Неосудність – це кримінально-правова категорія, яка характеризує психічний стан особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого законом про кримінальну відповідальність, за якого вона нездатна усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного або тимчасового хворобливого розладу психічної діяльності. Відповідно до ч. 2 ст. 19 КК не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК, перебувала в стані неосудності. До такої особи за рішенням суду можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру.

Неосудна особа не може нести кримінальну відповідальність за свої суспільно небезпечні діяння, оскільки в них не беруть участь її свідомість і воля, що обумовлено наявністю хворобливих розладів психічної діяльності. Застосування покарання до неосудних осіб є несправедливим та недоцільним через недосягнення цілей покарання – виправлення засудженого та запобігання вчиненню нових злочинів. До неосудних осіб залежно від характеру та тяжкості захворювання, тяжкості вчиненого діяння, з урахуванням ступеня небезпечності психічно хворого для себе або інших осіб суд може застосувати примусові заходи медичного характеру (статті 93, 94 КК), які не є покаранням, а мають на меті вилікування зазначених осіб або поліпшення їх психічного стану, а також запобігання вчиненню ними суспільно небезпечних діянь.

Неосудність характеризується *трьома критеріями* – юридичним, психологічним і медичним.

До цього часу традиційно у кримінально-правовій теорії існувала точка зору, що юридичним критерієм неосудності є нездатність особи усвідомлювати свої дії або керувати ними. Встановити походження та обґрунтування такого найменування з літератури поки ще не вдалося.

В. С. Трахтеров вважав, що про юридичні критерії можна говорити як про медичні, оскільки їх термінологія відбиває психічний стан особи, встановлення якого стосується предмета судової психіатрії. І. Ф. Случевський вбачав за необхідне піддати обговоренню питання про правильність терміна «юридичний критерій неосудності», оскільки він визначає «сутність психічної хвороби». На думку А. А. Піонтковського, іменування психологічного критерію юридичним є неточним, оскільки для його встановлення треба мати висновок судово-психіатричної експертизи. У 70–80-х роках думки таких вчених, як Д. Р. Лунц, А. А. Хомовський, Б. А. Протченко, а пізніше Ю. С. Богом'яков зводилися до того, що такі дві ознаки, як діяння та факт вчинення його даною особою, які постійно були присутні в усіх формулах неосудності та які фактично включалися у тлумачення неосудності (як нездатності усвідомлювати свої дії або керувати ними під час вчинення суспільно небезпечного діяння), претендували, нарешті, на самостійність як юридичний критерій (до якого включається факт вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що передбачене кримінальним законом, і збіг у часі вчинення особою суспільно небезпечного діяння та хворобливого стану її психіки).

Із сказаного можна зробити висновок, що *юридичним критерієм* неосудності є факт вчинення особою суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК, за наявності доказів вчинення його особою, стосовно якої вирішується питання про неосудність.

При неосудності, на відміну від такого ж критерію осудності та обмеженої осудності, має місце *психологічний критерій* у своїй негативній формі – як відсутність можливості (здатності) усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними.

Психологічний критерій неосудності полягає у негативному змісті своєї інтелектуальної і вольової ознаки.

Інтелектуальна ознака полягає в тому, що особа не може (нездатна) усвідомлювати свої дії (бездіяльність), тобто

усвідомлювати фактичну сторону своїх діянь та їх суспільну небезпеку. Вольова – у неможливості (нездатності) особи керувати своїми діями (бездіяльністю).

Для наявності психологічного критерію неосудності достатньо однієї із зазначених ознак. Таке твердження обумовлюється наявністю сполучника «або» між інтелектуальною і вольовою ознаками у формулі неосудності (ч. 2 ст. 19 КК).

Медичний критерій неосудності характеризується наявністю хворобливих розладів психічної діяльності психотичного рівня, які характеризуються якісним розладом свідомості.

До таких розладів закон (ч. 2 ст. 19 КК) відносить: а) хронічне психічне захворювання; б) тимчасовий розлад психічної діяльності; в) недоумство; г) інший хворобливий стан психіки.

Для наявності медичного критерію неосудності достатньо одного із зазначених видів розладів психічної діяльності.

Питання про неосудність особи виникає не взагалі, а лише у зв'язку із вчиненням нею суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК.

Для визнання особи неосудною необхідно, щоб був встановлений факт вчинення нею суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК, наявність доказів скоєння його саме цією особою (юридичний критерій) та встановити, що наявний у особи хворобливий розлад психічної діяльності зумовив те, що вона під час вчинення суспільно небезпечного діяння не могла (нездатна) була усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними (наявність хоча б однієї ознаки медичного критерію та однієї ознаки психологічного критерію).

Для визначення психічного стану підозрюваного за наявності даних, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності, слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи (п. 3 ч. 2 ст. 242 КПК України).

Слідчий, прокурор зобов'язані залучити експерта (експертів) для проведення психіатричної експертизи у разі, якщо під час кримінального провадження будуть встановлені обставини (наявність згідно з медичним документом у особи розладу психічної діяльності або психічного захворювання; поведінка особи під час вчинення суспільно небезпечного

діяння або після нього була або є неадекватною (затмарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті тощо), які дають підстави вважати, що особа під час вчинення суспільно небезпечного діяння була в неосудному або обмежено осудному стані або вчинила кримінальне правопорушення в осудному стані, але після його вчинення захворіла на психічну хворобу, яка позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними (ст. 509 КПК України).

Висновок експерта не є обов'язковим для особи або органу, яка здійснює провадження, але незгода з висновком експерта повинна бути вмотивована у відповідних постанові, ухвалі, вирокі (ч.10 ст. 101 КПК України).

Політова А.С., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судових експертиз Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Корупційні правопорушення становлять небезпеку для держави, завдають значної шкоди правопорядку, уповільнюють розвиток демократичних інститутів суспільства. Ефективна боротьба з ними повинна здійснюватися всіма наявними у праві засобами, насамперед кримінально-правового характеру. У зв'язку з цим, у правовій теорії та на практиці постає питання щодо необхідності визначення поняття «корупційних злочинів».

М. Мельник відзначав, що у вітчизняному кримінальному законодавстві не вживається такий термін як «корупційний злочин» (така ситуація зберігається і в проекті нового КК України), що дає підстави багатьом вченим та практикам висловлювати сумнів щодо юридичної обґрунтованості виділення такого виду злочинів як корупційні, а інколи навіть стверджувати про їх відсутність в Україні як таких, а, отже, і корупційної злочинності як соціально-правового явища. Разом з тим, законодавче закріплення поняття «корупційний злочин» не змінило актуальності цього дослідження.

У примітці до ст. 45 «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям» Розділу IX Звільнення від кримінальної відповідальності Загальної частини Кримінального кодексу України визначено поняття «корупційних злочинів», під яким «відповідно до цього Кодексу вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364–1, 365–2, 368–369–2 цього Кодексу». Але віднесення вищезазначених складів злочинів до корупційних викликає запитання: який критерій покладено в основу віднесення цих злочинів до корупційних.

Підтвердженням доцільності цього питання є думка В. Валле, яка вважає, що Кримінальний кодекс передбачає відповідальність за такі корупційні правопорушення як: 1) зловживання владою або службовим становищем (ст. 364); 2) зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права (ст. 364–1); 3) зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365–2); 4) прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368); 5) незаконне збагачення (ст. 368–1); 6) підкуп службової особи юридичної особи приватного права (ст. 364–3); 7) підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368–4); 8) пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369); 9) зловживання впливом (ст. 369–2); 10) провокація підкупу (ст. 370).

У міжнародних документах при використанні терміну «корупційний злочин» не дається його тлумачення. Так, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р. передбачає встановлення у національному законодавстві країн, що приєдналися до неї, кримінальної відповідальності за такі види корупційних діянь: 1) хабарництво (учинене як державними посадовими особами, так і в приватному секторі); 2) зловживання впливом; 3) відмивання доходів, отриманих від злочинів, пов'язаних із корупцією; 4) фінансові злочини. Відповідно до положень Глави III Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р., корупційними злочинами визнають: 1) підкуп національних державних посадових осіб; 2) підкуп іноземних державних посадових осіб і посадових осіб

міжурядових організацій; 3) розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою; 4) зловживання впливом; 5) зловживання службовим становищем; 6) незаконне збагачення; 7) підкуп у приватному секторі; 8) розкрадання майна в приватному секторі; 9) відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом.

Залишається дискусійним визначення поняття «корупційні злочини» і серед науковців. Так, В. Куц та Я. Триньова під корупційним злочином розуміють передбачене кримінальним законодавством України корупційного правопорушення, за яке встановлено кримінальну відповідальність. Деякі автори, вирішуючи це питання, пропонують законодавчо закріпити поняття «корупційний злочин» з метою його відмежування від інших службових злочинів.

Є і така точка зору, що корупційним може бути визнано будь-який умисний злочин, що вчиняється посадовою особою органу державної влади чи місцевого самоврядування з використанням свого службового становища з корисливих мотивів, іншої особистої зацікавленості або для задоволення інтересів третіх осіб. А. В. Виговська стверджує, що корупційними злочинами за вітчизняним кримінальним законодавством визнаються отримання хабара (ст. 368), давання хабара (ст. 369) та провокація хабара (ст. 370).

Разом з тим, деякі вчені вважають, що корупційний злочин – це суспільно небезпечне діяння, яке безпосередньо посягає на встановлений порядок діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, авторитет та інші охоронювані законом інтереси цих органів і виражається у неправомірному використанні службовими особами таких органів влади або службових повноважень в корисних чи інших особистих інтересах або інтересах третіх осіб, або передбачене Кримінальним кодексом інше суспільно небезпечне діяння, яке організаційно пов'язане з названим вище злочином, обумовлює його вчинення, полягає в його приховуванні або є його потуранням.

Отже, проаналізувавши лише невелику частину точок зору на поняття «корупційні злочини», ми вважаємо, однією із його складових є їх віднесення до умисних злочинів, які вчиняються службовою особою органу державної влади або органу

місцевого самоврядування з використанням влади або службового становища з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або для задоволення інтересів третіх осіб. Власне визначення поняття корупційних злочинів та їх групи буде надано нами у подальших дослідженнях.

Градецька Н.М., доцент кафедри теорії, історії держави і права та міжнародного права Класичного приватного університету, кандидат юридичних наук, доцент

КІБЕРАДДИКЦІЯ ЯК ЧИННИК ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

Науково-технічний прогрес сприяв появі такого дива сучасності як комп'ютер. Без комп'ютерних технологій та комп'ютерних мереж не можливо обійтись сьогодні майже в жодній сфері життєдіяльності. Разом з появою комп'ютерів з'явилися комп'ютерні ігри, які відразу ж знайшли масу прихильників. З вдосконаленням комп'ютерів удосконалювалися й ігри, залучаючи все більшу кількість людей. На сьогоднішній день комп'ютерна техніка дозволяє програмістам розробляти дуже реалістичні ігри з графічним і звуковим оформленням, що доводить до ефекту повного занурення у віртуальну атмосферу гри. Психологи вже давно дали термін такого роду поведінки – кібераддикція, а людей, що страждають залежністю від комп'ютерних ігор називають кібераддиктами.

Фахівці стверджують, що залежність від ігор з'являється набагато швидше, ніж будь-яка інша традиційна залежність: паління, наркотики, алкоголь тощо. Підвищена небезпека комп'ютерних ігор, які пропагують насильство і жорстокість полягає в тому, що в змісті та сюжетах, що містять сцени насильства, у неповнолітніх формується зневажливе відношення до життя, ідеалів добра і справедливості, відбувається звикання до жорстокості, і, що ще більше небезпечно криміналізація ціннісних орієнтацій суспільства.

Зроблено висновок про небезпечність впливу на молодь сучасних комп'ютерних ігор, понад 80 % яких включають сцени катастроф, фізичної й вербальної агресії.

За своїм характером наслідки пропаганди культу жорстокості в умовах кризи сімейного виховання, зростання безробіття, алкоголізму, токсикоманії, наркоманії, міграції дуже різноманітні. При цьому людина спочатку орієнтована на силове вирішення будь-якого конфлікту. Насильство, зображене у відео- і комп'ютерних іграх, може бути ще більш небезпечним, ніж телевізійне, оскільки гравець вживається в роль персонажів, що його вчиняють.

Усвідомлюючи важливість проблеми, слід зазначити, що в сучасній кримінологічній науці відсутні серйозні дослідження на тему впливу комп'ютерних ігор агресивного змісту на протиправну поведінку та злочинність неповнолітніх.

Результати вивчення кримінальних справ свідчать, що залежність неповнолітніх обвинувачених комп'ютерними іграми доки не знаходить належної уваги при вивченні особи злочинця. Отже, органам, які виявляють та розслідують правопорушення за участю неповнолітніх необхідно враховувати, що захоплення комп'ютерними іграми, може сприяти виникненню мотивів скоєння молодими людьми різних видів правопорушень та злочинів. З огляду на зазначену проблематику можна визначити, що на формування мотивації протиправної поведінки неповнолітніх впливають наступні чинники: запозичення сюжету з комп'ютерної гри для скоєння злочину в реальному житті; перенесення агресії, спровокованою комп'ютерною грою проти людей в реальне життя; агресивні дії, спрямовані проти осіб, що перешкоджають продовженню цих ігор; спотворене сприйняття реальності зі зниженою емоційною чутливістю, як наслідок надмірного захоплення комп'ютерними іграми; корисливі злочини, спрямовані на отримання коштів, необхідних для продовження комп'ютерних ігор (оплата часу в комп'ютерних салонах і на інтернет-сайтах, придбання технічного обладнання і комп'ютерних програм); зневага батьківськими обов'язками з боку дорослих членів сім'ї через залежність до комп'ютерних ігор; злочини, здійснені неповнолітніми з психічними розладами, ускладненими надмірним захопленням комп'ютерними іграми.

В результаті статистичної обробки і аналізу отриманих даних були встановлені специфічні ознаки, що в різній мірі вказують на міру залежності підлітками комп'ютерними іграми, а також силу і, у ряді випадків, причину і напрям зв'язку між цими ознаками. Слід також зазначити, що залежність підлітків від комп'ютерних ігор не можна розглядати поза взаємозв'язком і взаємообумовленістю з іншими психологічними чинниками і чинниками соціального середовища.

Вивчення особи неповнолітнього правопорушника має бути комплексним – тільки тоді воно може бути об'єктивним. Залежність від комп'ютерних ігор – завжди результат поєднання чинників макро- та мікросередовища. Тому міру залежності можна встановлювати володіючи інформацією по наступних напрямках: якість виконання батьками своїх обов'язків щодо виховання дитини; особистісні якості неповнолітнього та чинники, що їх формують; особливості взаємодії неповнолітнього з однолітками; захоплення, що «конкурують» із комп'ютерними іграми.

З метою запобігання правопорушень і злочинів неповнолітніх держава повинна вживати необхідні заходи із захисту психічного здоров'я молоді. На погляд автора доцільно ввести юридичну відповідальність за пропаганду насильства серед неповнолітніх, залучення підлітків, що не досягли 16 літнього віку в перегляд теле- та відеопродукції, що пропагує насильство, а також поширення серед них відповідних комп'ютерних ігор.

Для зменшення негативного впливу інформаційної продукції з елементами насильства та агресії серед неповнолітніх важливим є використання комплексного підходу. Має бути посилений виховний вплив у цьому питанні батьків та педагогів. Потрібно посилити відповідальність і контроль дорослих за поведінкою дітей, посилити контроль за неблагополучними сім'ями, особливо звернути увагу на розвиток дітей, слідкувати за моральним станом неповнолітніх, збільшити кількість та якість профілактичних мір з попередження злочинності неповнолітніх. Рекомендації батьків та педагогів можуть бути сформовані наступним чином: 1) роз'яснення неповнолітнім переваг та недоліків окремих видів комп'ютерних ігор та засобів масової інформації;

2) надання рекомендацій щодо вибору тематичних інформаційних джерел пов'язаних з навчальним процесом; 3) підбір інформаційної продукції для розширення і загального інтелектуального та культурного рівня; 4) надання рекомендацій при формуванні шкільної та домашньої ігро- та відеотеки.

Лапкін А.В., асистент кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

РОЛЬ ПРОКУРАТУРИ В ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ

В умовах прийняття нового Закону України «Про прокуратуру» і реформування функцій прокуратури набуває актуальності розгляд питань щодо ролі прокуратури у запобіганні злочинності у нових реаліях функціонування цього органу.

Питання діяльності прокуратури щодо запобігання злочинності були предметом наукових досліджень таких учених, як М. В. Давиденко, П. М. Каркач, М. В. Косюта та ін. Разом з тим, в умовах дії положень Закону України «Про прокуратуру» ці питання потребують додаткових розробок.

Роль прокуратури у запобіганні злочинності визначається функціями, які на неї покладено. У світовій практиці діяльність прокуратури традиційно поділяється на її роль у кримінально-правовій сфері, і діяльність поза цією сферою, при цьому пріоритет надається саме функціям прокуратури у кримінально-правовій площині. Так, у Рекомендації R (2000) 19 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи про роль державного обвинувачення в системі кримінального правосуддя (прийнята Комітетом міністрів 6 жовтня 2000 р. на 724-му засіданні заступників міністрів) наголошувалось, що у всіх системах державні обвинувачі: 1) вирішують питання про порушення або продовження кримінального переслідування; 2) підтримують державне обвинувачення в судах; 3) опротестовують або підтримують протест на рішення судів (п. 2). Крім того, вказувалось, що у деяких системах державні обвинувачі також: 1) здійснюють політику по боротьбі зі злочинністю на

національному рівні, відповідно до регіональних і місцевих реалій; 2) проводять, спрямовують і здійснюють нагляд за слідством; 3) контролюють питання про належне поведіння з потерпілими; 4) обирають альтернативи в кримінальному переслідуванні; 5) наглядають за виконанням судових рішень; 6) виконують інші функції в кримінально-правовій системі. Очевидно при цьому, що роль прокуратури у запобіганні злочинності визначають саме функції цього органу у кримінально-правовій сфері.

Слід наголосити, що Закон України «Про прокуратуру» суттєво обмежив діяльність прокуратури поза сферою кримінального провадження. Про це свідчить скасування функції нагляду за додержанням і застосуванням законів, а також обмеження функції представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді. Деяких обмежень зазнали і функції прокуратури у кримінально-правовій сфері, зокрема шляхом скасування функцій досудового слідства і координації діяльності з питань протидії злочинності і корупції.

Щодо функції досудового слідства, слід відзначити, що шляхом її реалізації прокуратура відігравала значну роль у протидії злочинам, віднесенням процесуальним законодавством до її підслідності, тож втрата цієї функції дещо обмежує її можливості у цій сфері. Разом з тим, дана функція не була безпосередньо спрямована на запобігання злочинності, і здійснювалась у досить обмеженому вигляді, тому суттєво не позначалась на ролі прокуратури у механізмі кримінологічної профілактики.

Більш істотне значення у цій сфері мала координаційна діяльність прокурора у сфері протидії злочинності й корупції, яка розглядалася дослідниками як самостійна ненаглядова функція прокуратури, оскільки вона регламентувалася ст. 10 Закону «Про прокуратуру» від 1991 р. і передбачала, що Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори з метою підвищення ефективності протидії злочинності та корупції координують діяльність правоохоронних органів шляхом проведення спільних нарад, створення міжвідомчих робочих груп, проведення узгоджених заходів, аналітичної діяльності тощо.

Даний напрям діяльності збережено і в Законі України «Про прокуратуру» від 14.10.2014, проте не як самостійний, а в складі функції нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство. Можна вважати, що такий підхід законодавця зумовлений бажанням привести закріплену в Законі систему функцій прокуратури до конституційного їх переліку, хоча за своїм змістом і характером координаційна діяльність виходить за межі вказаного нагляду.

Відповідно до ч. 2 ст. 25 Закону України «Про прокуратуру», яка регламентує повноваження прокурора при здійсненні даного нагляду, Генеральний прокурор України, керівники регіональних та місцевих прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків, здійснюючи нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Отже, об'єктами координаційної діяльності прокуратури є правоохоронні органи відповідного рівня: органи внутрішніх справ, Служби безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Державна фіскальна служба, органи Міністерства оборони України, Державна прикордонна служба України, Державна пенітенціарна служба України та інші органи, у складі яких є слідчі апарати чи оперативні підрозділи, визначені КПК України та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». До проведення координаційних заходів можуть за необхідності залучатися й інші правоохоронні та контролюючі органи, а також запрошуватися представники судової влади.

Змістом координаційної діяльності прокуратури є розробка й реалізація оптимальних заходів до узгодження і спрямування діяльності правоохоронних органів у найважливіших напрямках протидії злочинності за метою, часом, місцем проведення, виконавцями і програмою, які направлені на запобігання і подолання злочинності, з метою підвищення їх ефективності, зміцнення законності і правопорядку. Завданням координації є визначення основних напрямів запобігання і протидії злочинності на основі аналізу її структури, динаміки та

прогнозування тенденцій розвитку цього негативного явища; розробка, узгодження і виконання спільних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, розкриття, припинення та попередження злочинних виявів, усунення причин та умов, що їм сприяли; підготовка пропозицій з удосконалення законодавства, спрямованих на підвищення ефективності правоохоронної діяльності, протидії злочинності.

Отже, координаційна діяльність прокуратури безпосередньо спрямована на запобігання злочинності і зумовлює ту важливу роль, яку відіграє прокуратура у кримінологічній профілактиці. Той факт, що цю діяльність віднесено до функції нагляду за додержанням законів при проведенні оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування, не применшує значення координаційної діяльності прокуратури за умови належного нормативного врегулювання її форм і засобів.

Таким чином, можна вважати, що за допомогою наданих їй повноважень прокуратура виступає як органом, що повинен безпосередньо запобігати злочинності, так і суб'єктом, уповноваженим координувати (узгоджувати, спрямовувати) відповідну діяльність інших правоохоронних органів.

Раковська Ю.В., доцент кафедри загальноправових дисциплін Черкаського факультету Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент

ВНУТРІШНЯ ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Сьогодні спостерігається зростання масштабів проблеми торгівлі людьми у всьому світі і в Україні зокрема. Україна виступає водночас джерелом, транзитною точкою та пунктом призначення для експлуатації потенційних жертв торгівлі людьми.

Затяжний збройний конфлікт на Сході України зумовив збільшення кількості випадків експлуатації українців українцями. Внутрішня торгівля людьми — це торгівля, яка носить національний характер і відбувається у межах однієї країни.

Міжнародна організація з міграції у 2014 році надала допомогу 903 жертвам, натомість уряд ідентифікував лише кожного десятого з них: 91 особу.

Станом на 22.07.2015 р. Міністерством соціальної політики України 94 громадянам встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, серед яких 88 громадян України та 6 іноземців (громадян Пакистану, Молдови та Російської Федерації). За гендерними ознаками – 39 чоловіків, 39 жінок а також 16 дітей. За видами експлуатації: 42 випадки – трудова експлуатація, 24 випадки – сексуальна, 19 випадків – залучення до жебракування, 4 випадки – змішана експлуатація, 3 випадки – вилучення органів, 2 випадки – продаж малолітніх дітей.

Новим явищем є зміна вектору експлуатації, а саме країн-призначення жертв торгівлі людьми. У 37 випадках країною експлуатації виступала Україна, у 37 випадках – Російська Федерація, у 6 випадках – Турецька Республіка, у 5 випадках – Республіка Польща, по два випадки – Республіка Молдова, Держава Ізраїль, Республіка Азербайджан, по одному випадку – Республіка Сербія, Грецька Республіка, Федеративна Республіка Німеччина.

Громадяни Молдови, Росії, В'єтнаму й Азербайджану стають жертвами торгівлі людьми в Україні. Переважними галузями їхньої експлуатації є сільське господарство, лісова промисловість, жебрацтво.

Уразливими щодо внутрішньої торгівлі людьми у межах України є сільські жителі, яких переміщують із сільської місцевості до промислових міст або міст туристичного спрямування чи місць поблизу великих будівництв, зупинок вантажівок, портів та військових баз.

Особливими категоріями потенційних жертв торгівлі людьми є внутрішні переселенці, яких в Україні нараховується близько 2 млн. Мирне населення окупованих територій України стало більш уразливим у пошуках заробітку, оскільки руйнування заводів, фабрик, шахт, сільськогосподарських підприємств позбавило людей законних способів отримання доходів, а вимушені переселенці готові працювати за мінімальні суми.

Традиційними для України проблемами залишаються сексуальна експлуатація та рабська праця жінок та дітей. Однак,

зміна геополітичної ситуації у країні продиктувала зміну сфер експлуатації та появи нових, а саме – використання праці чоловіків та жінок із метою обслуговування потреб «терористів» під час збройних конфліктів: будівництво фортифікаційних споруд, копання траншей, розбір завалів, пиляння лому на заводах, завантаження/розвантаження вугілля, боєприпасів, приготування їжі або ж безпосередню участь у збройному конфлікті під погрозами розправи над дітьми та родиною. Деяким обіцяють платити 300 доларів на день, однак платять лише перший тиждень. Люди погоджуються на вимоги через відсутність інших шляхів прибутку на окупованих територіях. Жінок та дівчат у зоні конфлікту викрадають, щоб згодом змусити їх до праці або надання сексуальних послуг.

З'явилася нова категорія дітей, щодо якої Україна не має досвіду – діти-комбатанти, які мають досвід участі у збройних конфліктах та використання зброї. Діти вважаються економічно ефективною альтернативою дорослим комбатантам. Вони легко піддаються навіюванню, маніпуляціям і впливу із використанням героїчних понять мужності і сили. До того ж, діти-солдати не становлять загрози для своїх дорослих командирів; вони можуть створити ситуацію морального вибору для ворога; дітей легко залучити до іншої незаконної діяльності (наприклад, наркоторгівлі) або використовувати у якості секс-рабів, вони можуть просто компенсувати нестачу дорослих солдатів. За деякими даними, бойовики використовують дітей для збору даних розвідки, готують для участі у бойових діях та виконання допоміжних функцій. Проте, вірогідні дані щодо кількості та віку дітей, залучених до бойових дій на Сході України, відсутні.

Однією із тенденцій сучасної торгівлі людьми є збільшення випадків внутрішньої торгівлі людьми з метою трудової, сексуальної експлуатації, жебрацтва, використання у збройних конфліктах. Жертвами такої експлуатації стають чоловіки, жінки, діти різних вікових категорій. Уразливими категоріями визнаються внутрішні переселенці, сільські жителі, мирне населення на окупованих територіях

Назимко Є.С., начальник відділу організації наукової роботи, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Донецького юридичного інституту МВС України

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ ІЗ НОРМАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ТА ІНШИХ ГАЛУЗЕЙ ПРАВА

Дослідження ознак кримінально-правових інститутів (далі – КПП) – це доволі складна проблема, пов'язана з загальнотеоретичними засадами характеристики категорії кримінального права. У цих тезах розглянемо таку ознаку КПП як їх взаємозв'язок з нормами кримінального та інших галузей права.

Як зазначає Ю.В. Баулін, «дослідження основних напрямів розвитку кримінального права та питань удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність мало б більшу ефективність, якщо б ці питання розглядалися в більш широкому контексті, а саме взаємодії та узгодженості з усіма складовими елементами кримінально-правової системи, що існує в Україні, яка, у свою чергу, знаходиться під впливом зовнішнього середовища – політичних, економічних, соціальних, культурологічних, ментальних, релігійних, міжнародних та інших чинників». Виходячи з цього висловлювання вченого, кримінально-правову систему та КПП, як її елементи, слід досліджувати системно, ураховуючи, як внутрішні, так і зовнішні чинники.

Зрозуміло, що кримінально-правову систему можна розглядати, як елемент в системі національного права, так і як об'єднуючу, інтегруючу систему – систему кримінально-правових підсистем, що відрізняється складністю, наявністю в ній підсистем, різних елементів, що утворюють кримінально-правову систему як ціле. З одного боку, кримінально-правову систему можна розглядати як строго організовану систему, що відрізняється непроникністю, закритістю, з іншого боку, ця система – рухома, відкрита система, що відображає дійсність.

Із зазначеного можна зробити висновок, що кримінально-правова система є відкритою, тобто на її формування, розвиток та функціонування впливають зовнішні відносно неї чинники.

На підтвердження цієї тези, наведемо твердження В.О. Тулякова, який зазначає, що кримінальне право повинно розглядатися як відкрита складна система, що знаходиться у постійному динамічному розвитку, взаємодії із суспільством, відтворюючись в процесі право реалізації.

У зв'язку із цим, відкритими залишаються і елементи кримінально-правової системи для взаємодії, взаєпроникнення та взаємодоповнення для зовнішніх факторів, що принципово – для норм інших галузей права. Як зазначають фахівці, «функціональність системи кримінального права забезпечується наявністю між інститутами зв'язками. Поряд із цим системний характер інститутів передбачає також ситуацію, за якої між окремими кримінально-правовими інститутами є безпосередній зв'язок, а між іншими – опосередкований». За характером цього взаємозв'язку можна вести мову про характеристику дисциплінарності, або про відкритість чи закритість КПП.

Зрозуміло, що система кримінально-правових норм, яка утворює КПП, знаходиться у взаємодії з нормами кримінального та інших галузей права. Окремі інституту включають у себе норми конституційного (наприклад, стадії вчинення злочину, необхідна оборона, амністія та помилування), кримінального процесуального (наприклад, звільнення від кримінальної відповідальності), кримінально-виконавчого (наприклад, звільнення від покарання та його відбування) тощо та не можуть без цих норм «повноцінно» функціонувати. Інші ж інститути не включають, а знаходяться у взаємозв'язку з нормами кримінального (наприклад, інститут призначення покарання повнолітнім) та інших окремих галузей права (наприклад, судимість).

За цією ознакою слід розрізняти три види КПП:

– *дисциплінарні* (складаються виключно з норм кримінального права. Для охорони/регулювання суспільних відносин вистачає власного кримінально-правового інструментарію);

– *багатодисциплінарні* (включають норми не тільки кримінального, але й кримінально-виконавчого, кримінального процесуального права. Для охорони/регулювання суспільних відносин залучається інструментарій дисциплін кримінально-правового циклу з урахуванням специфіки кожної. Відбувається інтегрування близьких за методологією та парадигмами дисциплін);

– *міждисциплінарні* (включають норми не тільки дисциплін кримінально-правового циклу, але й інших галузей права. Для охорони/регулювання суспільних відносин залучається інструментарій «некаральних» галузей права, які, іноді, мають субординаційні зв'язки по відношенню до КПП. Відбувається інтегрування методів, концепцій, теорій, наук із невеликою сумісністю).

Спрощено за цією ознакою можна також вести мову про відкритість та закритість КПП (у нормативному контексті). Зрозуміло, що відкритими є багато дисциплінарні та міждисциплінарні інститути. Закритими – дисциплінарні. Однак, зазначена «відкритість» характеризує лише нормативні взаємозв'язки КПП, оскільки по відношенню до ненормативних факторів (мораль, політика, економіка, культура тощо) кожна кримінально-правова норма залишається відкритою.

Тимчук О.Л., доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права Інституту управління і права, кандидат юридичних наук, доцент Запорізького національного технічного університету

СТАН ЗЛОЧИННОСТІ У ФРАНЦІЇ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

За даними порівняльних кримінологічних досліджень індекс злочинності у Франції є доволі високим. При цьому в період із 1949 р. до середини 60 рр. XX ст. індекс злочинності у Франції був помірним і в середньому коливався у діапазоні 1300–1500 (на 100 тис. жителів). Водночас із 1966 р. злочинність в цій державі почала зростати [1]. Так, за сорок років (1960–2000 рр.) абсолютна кількість злочинів у Франції зросла із 687 тис. до 3 млн. 772 тис. Індекс злочинності зріс з 1 505 у 1960 р. до 6 206 у 1990 р. і до 6 421 у 2000 р. З розвинутих держав Європи за цим показником Франція поступається ФРН та Англії з Уельсом. Середні темпи зростання злочинності у Франції за сорок років склали 5,55 %, хоча у період 1985–1988 рр. вона знижувалась [2, с. 336–337].

Останні двадцять років характеризуються суперечливими тенденціями у стані французької злочинності, коли періоди зниження змінюються періодами зростання. Так, якщо у 2002 р. в цій країні було зареєстровано 4 млн. 114 тис. злочинів, то у 2005 р. вже 3 млн. 776 тис., у 2009 р. – 3 млн. 521 тис, у 2011 р. – лише 3,3 млн. [3]. Таким чином, у 2002 р. у Франції було зафіксовано рекордний за всю історію індекс злочинності – 6 893, а після цього вона почала знижуватися. Проте із 2013 р. злочинність у Франції знов почала зростати: у 2014 р. зареєстровано 3,65 млн. злочинів, а у 2015 р. – 3,68 млн. (зростання на 7 %) [4].

Слід стисло зупинитись на показниках окремих видів злочинів в цій державі. Індекс насильницьких злочинів у Франції є одним із найвищих в Європі (після Англії з Уельсом) і у 2012 р. склав 277,5. Для порівняння, наприклад, у Німеччині відповідний показник складає 195. Французький вчений Н.Бургуен, проаналізувавши кримінальну статистику за період 1825–2006 рр., виділяє кілька періодів коливання злочинності в цій державі в залежності від соціально-історичного розвитку та законодавчих змін, спростовуючи поширену в ЗМІ думку про зростання насильства у Франції. Насправді ж рівень насильства у сучасній Франції, порівняно із ХІХ ст., суттєво знизився (окрім сексуальних злочинів) [5]. За останні десять років індекс умисних вбивств у Франції склав: 2005 р. – 1,6; 2006 р. – 1,4; 2007 р. – 1,6; 2008 р. – 1,6; 2009 р. – 1,3; 2010 р. – 1,3; 2011 р. – 1,3; 2012 р. – 1,2; 2013 р. – 1,2; 2014 р. – 1 [6]. До речі, у 70 рр. ХХ ст. індекс умисних вбивств у Франції також складав близько 1. Як видно, індекс таких злочинів у Франції має тенденцію до зниження. Для порівняння, цей показник в Німеччині складає 0,7/0,8, в Італії – 0,9; в Іспанії – 0,6/0,8, у Великій Британії – 1.

За рівнем нападів (близько 300 у 2013 р.) Франція знаходиться на середньоевропейському рівні, маже вдвічі поступаючись ФРН та втричі – Англії з Уельсом. Проте за останні десять років індекс цих злочинів зріс (у 2003 р. – 223). Стабільно високим у Франції є також рівень зґвалтувань (у 2013 р. – 17,4), проте за останні десять років він практично не змінився. За цим показником в ЄС Франція поступається лише

Англії з Уельсом, Швеції та Бельгії. За рівнем грабежів Франція є одним із лідерів в ЄС (у 2013 р. – 194), поступаючись лише Бельгії (у вісім разів) та в кілька разів випереджаючи Німеччину. Кількість грабежів у Франції за останні десять років залишається приблизно на однаковому рівні [6].

Індекс крадіжок у Франції є помірним (1 303 у 2013 р.). За цим показником Франція поступається багатьом державам ЄС, зокрема, Швеції – в чотири рази. Індекс крадіжок у Франції за останні десять років залишається в цілому стабільним. За кількістю викрадень майна із проникненням у житло чи інше приміщення Франція знаходиться на середньоевропейському рівні (у 2013 р. – 593), поступаючись, зокрема, Бельгії, Нідерландам, Австрії, Англії з Уельсом. Проте кількість цих злочинів має тенденцію до зниження (у 2003 р. – 673). Індекс угонів транспортних засобів у Франції також має стійку тенденцію до зниження: у 2004 р. цей показник складав 468, а у 2013 р. – лише 269. За цим показником Франція поступається Італії, Греції та Швеції [6].

Кількість наркотичних злочинів у Франції є однією із найнижчих в Європі (в абсолютних цифрах – всього 5–6 тисяч злочинів на рік), при цьому за останні десять років вона залишається на приблизно однаковому рівні [3]. Індекс цих злочинів складає у Франції близько 9 (для порівняння: в ФРН – 59, в Нідерландах – 106, в Швейцарії – 254, в Норвегії – 459, в Люксембурзі – 507).

Найбільш криміногенним регіоном Франції є Париж із околицями (адміністративний регіон Іль-де-Франс). Надзвичайно криміногенним є також середземноморське узбережжя, зокрема, міста Марсель і Ніцца (регіон Прованс-Альпи-Лазурне узбережжя). Найнижча злочинність у Франції (як корислива, так і насильницька) в сільській місцевості. Зокрема, в регіоні Лімузен індекс майнових злочинів майже в 40 разів, а нападів у 53 рази менший, ніж в Іль-де-Франс [7]. Марсель є центром організованої злочинності, зокрема, торгівлі наркотиками, рекету, грабежів, проституції. Саме Ніцца, Марсель та Париж є найбільш криміногенними з великих міст Франції. В цілому ж найвища в цій державі злочинність у Сен-

Дені – невеликому (110 тис. жителів) місті на околицях Парижу, в якому дуже велика питома вага іммігрантів. За деякими даними, в Сен-Дені найвища насильницька злочинність в ЄС, а рівень насильницьких злочинів в цьому місті більше ніж у п'ять разів вищий середнього по Франції (3 100 проти 593). Найнижчий індекс злочинності (всього 145) в Марлі-ле-Руа – невеличкому місті в центральній Франції. Існує навіть спеціальний перелік найбільш криміногенних департаментів, міст та окремих районів (кварталів) французьких міст [8].

Список використаних джерел

1. Taux de criminalité en France depuis 1949 à 2012 // <http://www.actualitix.com/taux-de-criminalite-en-france-depuis-1949-a-2012.html>.
2. Лунеев В.В. Курс мировой и российской криминологии: учебник для магистров. Том 1. Общая часть/ В.В. Лунеев. – М.: Юрайт, 2012. – 1003 с.
3. Statistiques sur la criminalité // http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Crime_statistics/fr
4. Статистика преступности и смертности во Франции: новые рекорды // <http://ru.rfi.fr/frantsiya/20160119-statistika-prestupnosti-i-smertnosti-vo-frantsii-novye-rekordy>
5. Bourgouin N. Les chiffres du crime. Statistiques criminelles et contrôle social (France, 1825-2006). – Paris: L'Harmattan, 2008. – 174 p.
6. Crime and criminal justice: Statistics // <https://data.unodc.org/#state:0>
7. Les villes au plus haut taux de criminalité de France // <http://francedelinquance.centerblog.net/>
8. La liste des quartiers sensibles de France où règnent la délinquance, les dealers, les armes et les islamistes... Les zones de non-droit! // <http://www.europe-israel.org/2015/02/la-liste-des-quartiers-sensibles-de-france-ou-regnent-la-delinquance-les-dealers-les-armes-et-les-islamistes-les-zones-de-non-droit/>

Крижна В.В., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

РЕЦИДИВНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Одним із основних напрямків діяльності держави є проведення ефективної державної політики в сфері боротьби з протиправними посяганнями на права та законні інтереси окремих осіб і суспільства в цілому. Показник ефективності такої політики – це зменшення кількості злочинів, і зокрема, не скоєння нових злочинів особами, які раніше вчинили хоч би один злочин.

Кримінологічне поняття «рецидивна злочинність» тісно пов'язане з кримінально-правовим поняттям «рецидив злочину». Термін «рецидив» походить від латинського слова *recidivus* і означає те, що повертається, повторюється, тобто повторний прояв чогось. У статті 34 КК України рецидивом злочинів визнається вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин. Такий рецидив дістав назву легального. Залежно від характеру вчинених особою злочинів, кількості судимостей у злочинця, ступеня суспільної небезпечності злочинів, що входять до рецидиву, легальний рецидив класифікується за такими видами: загальний і спеціальний рецидив, простий і складний (багаторазовий), пенітенціарний[1].

Отже, кримінологічний рецидив злочинів – це повторне вчинення нового злочину особою, яка раніше вчинила злочин, незалежно від наявності у неї судимості.

Аналіз структури рецидивної злочинності та її змін також свідчить про негативні тенденції: зростання у цілому тяжких, особливо тяжких насильницьких, корисливо-насильницьких злочинів, крадіжок, у тому числі із квартир, хуліганств. Узагалі в Україні кожний четвертий злочин вчиняється особами з кримінальним минулим і майже кожен другий злочин є тяжким.

У структурі рецидивної злочинності «лідують» корисливо-насильницька і корислива злочинність, і це пояснюється тим, що більшість рецидивістів орієнтуються на ті злочини, вчинення яких приносить швидку наживу. Найбільш незахищеними і кримінально доступними стали квартири громадян, крадіжки з яких та розбійні напади на які стали загальним лихом в Україні. Разом з тим у середньому кожний десятий злочин припадає на крадіжки майна із магазинів, фірм, баз, складів, інших приміщень.

За кримінологічними дослідженнями, почастишали випадки рецидивних злочинів, учинених у групі. Деяке зниження групового рецидивізму в Україні може свідчити не про дійсне його зменшення, а про підвищення рівня організованості і захищеності злочинних груп від їх виявлення і покарання [2].

Рецидив інколи помилково ототожнюють з рецидивною злочинністю, але це зовсім різні, хоча і пов'язані між собою поняття. Рецидивна злочинність – сукупність актів рецидиву. Тому рецидивну злочинність слід визначати як сукупність зареєстрованих на даній території протягом певного часу злочинів, скоєних особами, що були раніше засуджені або іншим чином відповідали перед правосуддям за діяння, заборонені кримінальним законодавством.

Отже, причини та умови рецидивної злочинності – це комплекс взаємодіючих детермінант, пов'язаних з несприятливим зовнішнім середовищем і особою злочинця, які обумовлюють продовження злочинної діяльності.

Специфічні причини та умови (детермінанти) рецидивної злочинності можна поділити на три групи:

- детермінанти, пов'язані з першою судимістю, першим вчиненням злочину особою;
- детермінанти, обумовлені процесом відбуття покарання, особливо покарання у вигляді позбавлення волі;
- детермінанти, які впливають на постпенітенціарну адаптацію.

Детермінанти, пов'язані з першим засудженням, першим вчиненням злочину, загальні і для первинних, і для повторних злочинів. Соціально-економічні і політичні обставини у країні, особливості сімейного виховання, вплив найближчого оточення, засобів масової інформації, генетичні передумови становлення

особи (нахили, темперамент, інтелект, спадкові соматичні і психічні хвороби, аномалії, криміногенні акцентуації тощо), конкретні життєві ситуації, що вбирають у себе різні криміногенні фактори, – все це формує особу з її системою настанов і особливостями характеру. Взаємозв'язок цих чинників виступає безпосередньою причиною будь-якого навмисного злочину, в тому числі і злочинів рецидивних. Як бачимо, детермінація повторного злочину відбувається на підставі взаємодії об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Разом з тим суттєве значення для рецидиву злочинів має факт продовження перебування особи у криміногенному середовищі або повернення її у нього після відбуття покарання чи умовно-дострокового звільнення. Поновлення старих зв'язків, криміногенне оточення, спілкування з особами з недалеким кримінальним минулим, кримінальна субкультура, встановлення нових, провокуючих на злочин контактів та інше сприяє створенню злочинних угруповань і вчиненню ще більш тяжких злочинів.

Вплив на рецидив злочинів другої групи детермінант, які пов'язані з негативними явищами у процесі відбуття покарання у вигляді позбавлення волі, відомий. Позбавлення волі характеризується моральними, психологічними та матеріальними збитками для засудженого, внаслідок чого принижується його соціальна цінність і підвищується відчуження особи від суспільства. Практично кожний другий засуджений має різні за походженням, але пов'язані з місцями позбавлення волі психічні відхилення. В колоніях перебувають переважно працездатні молоді люди. Більше 47% засуджених мають вік до 30 років. Після 5–7 років безперервного перебування у переповнених виправно-трудових установах настають незворотні зміни психіки. Понад 35% тих, хто звільняється, потребують спеціального психологічного чи психіатричного втручання для відновлення пристосувальних механізмів, які послаблені чи зруйновані. При відсутності такої допомоги вони поповнюють ряди рецидивістів [3, с. 59].

Таким чином, ізольованість людини від нормального суспільства призводить до криміногенних наслідків, зокрема, до рецидиву злочинів. Недарма склалася думка, що «тюрма – школа злочинності», «чим раніше людина вчиняє злочин, за

який її поміщують у місця позбавлення волі, тим імовірніше, що вона знову вчинить злочин» тощо. Із загальної кількості осіб, які щороку засуджуються в Україні до позбавлення волі, більше половини раніше вже відбували покарання.

Третя група детермінант рецидивної злочинності має залежність від попередніх груп причин й умов і безпосередньо впливає із складної для вирішення проблеми соціальної адаптації звільнених з місць позбавлення волі, розв'язання питань їх працевлаштування, побуту, реабілітації, контролю, допомоги.

Головна мета соціальної адаптації – ресоціалізація особистості. Під ресоціалізацією розуміється процес виправлення засуджених, формування у них законослухняної поведінки, стимулювання особистості на вироблення таких життєвих настанов, які відповідають соціальним нормам. Цей процес, як було показано, ще при виконанні покарання має багато негативних рис і наслідків. Суттєві недоліки характеризують його і після звільнення засудженого з місць позбавлення волі. Практика свідчить про те, що десоціалізована особа майже не піддається ресоціалізації [4].

Повторному вчиненню злочинів сприяють недоліки, пов'язані з системою контролю за поведінкою тих, хто відбув покарання, з боку органів внутрішніх справ, котрі здійснюють профілактичний і адміністративний нагляд. Не виключено, що велика завантаженість співробітників органів внутрішніх справ, особливо дільничних інспекторів міліції, роботою з небезпечним контингентом, деяке зниження престижу правоохоронних органів у суспільстві, відсутність належної допомоги з боку місцевих органів влади та інші недоліки впливають на якість і результативність профілактичного і адміністративного контролю та нагляду і ведуть до повторної злочинності.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України [4-те вид., переробл. та доповн.] / Відп. ред. С.С. Яценко. – К.: А.С.К., 2005. – 848 с.

2. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. – К., 2007. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки.

3. Статистичні дані Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення Міністерства Внутрішніх Справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/374130>.

4. Батиргареева В.С. Щодо нового підходу до розуміння рецидивної злочинності // Часопис Київського університету права. – 2004. – №2. – С. 59.

Шиян Д.С., доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ЗЛОЧИНІВ ПОКАРАННЯМ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Важлива роль в індивідуалізації покарання і досягнення його мети належить покаранням, не пов'язаним з позбавленням волі. До їх числа належить покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (далі для скорочення викладення – «позбавлення права...»). Слід визнати, що рівень наукового дослідження мети покарання у виді «позбавлення права...» та її складових видається недостатнім.

Згідно з ч. 2 ст. 50 Кримінального кодексу України (далі для скорочення викладення – КК), «покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами» [1]. «Позбавлення права...» належить до числа покарань з вираженими превентивними потенціями, що реалізуються як у плані попередження здійснення злочинів самими засудженими (приватна превенція), так і іншими особами (загальна превенція) [2 с. 10].

Не зупиняючись докладно на аналізі дискусій з проблем загального й спеціального попередження, підкреслимо лише, що попередження є спеціальним у тих випадках, коли воно

адресоване певним групам чи категоріям осіб, а загальним – коли воно адресоване всім громадянам і спрямоване на утримання їх від вчинення злочинів під загрозою (страхом) покарання та пов'язаними з ним державним і громадським засудженням і різноманітними обмеженнями і позбавленнями прав і свобод [3, с. 109].

«Позбавлення права...» має на меті недопущення вчинення засудженим у подальшому злочинів із використанням певної посади або в результаті зайняття певною діяльністю. «Позбавлення права...» покликано забезпечити попередження вчинення повторних злочинів, пов'язаних зі службовою, професійною або непрофесійною діяльністю винної особи [4, с. 142]. Мета приватної превенції при застосуванні цього покарання досягається усуненням винного з певної сфери діяльності, позбавленням його можливості використання прав, повноважень або професійних функцій, зловживаючи якими він вчинив злочин. Про ефективність приватно-попереджувального впливу «позбавлення права...» свідчить те, що воно виключає можливість спеціального рецидиву, принаймні, у період відбування покарання. За даними вибіркового узагальнення судової практики, рецидив після засудження до «позбавлення права...» склав 5,1% [2, с. 10]. Запобігання вчиненню нових злочинів самим засудженим при застосуванні покарання у виді «позбавлення права...» характеризується двома аспектами. По-перше, це запобігання завдяки каральному впливу цього виду покарання на конкретного засудженого до нього. По-друге, це так звана індивідуальна профілактика, тобто запобігання вчиненню нових злочинів із використанням певної посади або певної діяльності, завдяки усуненню засудженого від посади або від діяльності, з якими було пов'язане вчинення злочину, за який цю особу засуджено до «позбавлення права...». В останньому випадку йдеться про усунення умови, що полегшує вчинення особою нових злочинів, пов'язаних з обійманням певної посади або із зайняттям певною діяльністю. Призначення цього виду покарання позбавляє засудженого можливості надалі зловживати посадою або вчиняти злочини, пов'язані із зайняттям певною діяльністю.

Запобігання вчиненню злочинів іншими особами – це так зване загальне запобігання злочинів. Застосовуючи покарання

до засудженого, суд таким чином констатує, що відповідні діяння є суспільно небезпечними і всі особи зобов'язані уникати їх вчинення. Сама можливість караності таких діянь виступає засобом стримування осіб, схильних до кримінально-протиправної поведінки [5, с. 138]. Соціально-превентивна роль розгляданого покарання характеризується також наданням загальнопопереджувального впливу, що не полягає лише в погрозі покаранням, породжуваному їм ефекту залякування, а сприяє виробленню у громадян позитивних соціально-правових установок, що забезпечують правомірну поведінку і підвищить соціальну активність громадян у правовій сфері [2, с. 10–11].

На думку В. К. Дуюнова та О. Л. Цветиновича, загальноновизнано в теорії кримінального права й на практиці, що «позбавлення права...» є одним з найбільш ефективних, а отже, найбільш перспективних видів покарання. Про його ефективність свідчить той факт, що рецидив серед засуджених із застосуванням цього додаткового покарання у два рази менше рецидиву серед аналогічної категорії засуджених, до яких додаткове покарання не застосовувалося [6, с. 74]. Водночас Р.М. Гура справедливо робить висновок, що в результаті виконання «позбавлення права...» мета покарання досягається не завжди [7, с. 6; 8, с. 97–98].

Таким чином, основними та першочерговими складовими мети покарання у виді «позбавлення права...» є загальне та спеціальне попередження, а кара та виправлення засуджених, можуть бути лише віддаленими цілями покарання, їх можна досягти тільки після досягнення мети спеціальної превенції, що, однак, не виключає одночасного руху до всіх цілей одразу та взаємодії протягом цього руху. Запобігання вчиненню нових злочинів самим засудженим при застосуванні покарання у виді «позбавлення права...» характеризується двома аспектами. По-перше, це запобігання завдяки каральному впливу цього виду покарання на конкретного засудженого до нього. По-друге, це так звана індивідуальна профілактика, тобто запобігання вчиненню нових злочинів із використанням певної посади або певної діяльності, завдяки усуненню засудженого від посади або від діяльності, з якими було пов'язане вчинення злочину, за який цю особу засуджено до «позбавлення права...». В останньому випадку йдеться про усунення умови, що

полегшує вчинення особою нових злочинів, пов'язаних з обійманням певної посади або із зайняттям певною діяльністю.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III (з наступними змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

2. Сафаров Н. А. Лишение права занимать определённые должности или заниматься определённой деятельностью как вид уголовного наказания: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Н.А. Сафаров. – М.: МГУ им. М. В. Ломоносова. Юрид. фак., 1988. – 22 с.

3. Фролова О. Г. Злочинність і система кримінальних покарань (соціальні, правові та криминологічні проблеми й шляхи їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів): навчальний посібник / О. Г. Фролова. – К.: «АртЕк», 1997. – 208 с.

4. Саркисова Э. А. Роль наказания в предупреждении преступлений / Э. А. Саркисова. – Минск: Наука і техника, 1990. – 158 с.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [4-те вид., переробл. та доповн.]. – К.: Юридична думка, 2007. – 1184 с.

6. Дуюнов В. К. Дополнительные наказания: теория и практика / В. К. Дуюнов, А. Л. Цветинович. – Фрунзе: Издательство «Илим», 1986. – 240 с.

7. Гура Р. М. Виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Р. М. Гура. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2003. – 20 с.

8. Гура Р. М. Застосування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю / Р. М. Гура // Новий Кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення: матер. міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 25–26 жовт. 2001 р.) / редкол.: Сташис В. В. (голова ред.) та ін. – К. – Х.: «Юрінком Інтер», 2002. – С. 96–98.

Бурак М.В., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Стаття 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» визначає, що на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві, у сфері державної безпеки є нелегальна міграція [1, с. 1]. Нелегальна міграція є одним із глобальних феноменів сучасного світу. Практично всі регіони та більшість країн різною мірою втягнуті у цей процес в якості країн в'їзду чи виїзду нелегалів. Сьогодні нелегальна міграція завдяки своїм масштабам, впливу на суспільно-політичні процеси, зростанню негативних наслідків та загроз, поширенню кримінально індукованих форм потребує адекватного державного реагування та ефективної протидії.

Зростаючі масштаби нелегальної міграції в Україні в умовах відсутності ефективної системи протидії та запобігання становлять пряму загрозу національній безпеці країни, створюють додаткове навантаження на державний бюджет, сприяють зростанню криміналізації, сприяють тінізації економіки.

На сьогодні перед Україною стоїть стратегічне завдання – створити сучасну систему державного управління міграцією, яка б підвищила ефективність протидії нелегальній міграції та розробити національну Концепцію міграційної політики та довгострокову державну міграційну стратегію з урахуванням існуючих реалій та стратегічних інтересів України.

Безпосереднє наближення шенгенського простору до кордонів України робить її територію привабливішою для незаконних мігрантів з країн Південно-Східної Азії та Близького Сходу. Аналіз процесу незаконної міграції свідчить про зростання масштабів незаконної міграції громадян з

пострадянських країн до країн Євросоюзу. Цьому сприяє і буде сприяти безвізовий порядок в'їзду цих категорій в Україну, в тому числі за внутрішніми паспортами.

Характер та основні форми нелегальної міграції, з одного боку, та відсутність ефективної системи державного управління та обліку міграційних процесів, з іншого, фактично не дають змоги достовірно оцінити кількісні параметри та масштаби нелегальної імміграції та транзиту нелегалів в Україні. Так, щорічний транзит нелегалів через Україну лише приблизно оцінюється в 500–600 тис. осіб. Хоча навіть приблизні підрахунки та експертні оцінки свідчать про те, що масштаби нелегальної міграції в Україні становлять пряму загрозу національній безпеці країни, створюють додаткове навантаження на державний бюджет, сприяють зростанню криміналізації, утворенню зон локалізації та контролю окремих національних злочинних груп, знижують асиміляційний потенціал корінного населення, сприяють загостренню соціальної та етнонаціональної напруги, тінзації економіки.

На ускладнення криміногенної ситуації впливає й низка глобальних соціально-економічних процесів: урбанізація, міждержавна та міжрегіональна міграція. Особливо гостро це відчувається нині, коли Російською Федерацією анексовано Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, здійснюється злочинна диверсійна діяльність сепаратистів із Росії у східному регіоні України, насамперед у Донецькій та Луганській областях, йде фактично неоголошена війна. Гине мирне населення, українські військовослужбовці та правоохоронці. Упродовж кількох місяців там відбуваються силові та збройні захоплення адміністративних будівель органів влади, поліції, об'єктів Збройних сил і Національної гвардії України, державних і комунальних підприємств, транспортної інфраструктури та зв'язку, банківських установ і ЗМІ. Зросла кількість тяжких та особливо тяжких злочинів, зокрема умисних вбивств, тяжких тілесних ушкоджень, викрадень і незаконних позбавлень волі громадян. А також – кількість розбійних нападів на установи та помешкання громадян, незаконних заволодінь транспортом, зокрема інкасаторськими

автомобілями. Особливо небезпечним є проникнення в Україну з території Російської Федерації й окупованої території АР Крим спеціально підготовлених груп людей для диверсійної діяльності, а також функціонування каналів постачання озброєння. Була здійснена низка збройних нападів на контрольно-пропускні пункти через державний кордон України, військові частини Збройних сил та Нацгвардії, склади, з яких була викрадена значна кількість вибухових речовин. Негативними наслідками окреслених процесів є швидкі та непередбачувані зміни в структурі злочинності, формах і способах протиправної діяльності, поширення злочинного досвіду та міграція його носіїв. В умовах відкритості кордонів та єдиного світового інформаційного простору виникає постійна загроза поширення в країні таких небезпечних явищ, як тероризм, ксенофобія та расова нетерпимість. Як наслідок, відбувається зростання рівня злочинності [2].

Недооцінка масштабів та наслідків нелегальної міграції, відсутність ефективних механізмів запобігання нелегальній міграції, зволікання з реформуванням структури державного управління міграційними процесами наносить шкоду міжнародному іміджу країни, призводить до прямих економічних втрат та буде мати для України незворотні демографічні та соціальні наслідки в майбутньому. Виходячи з вище сказаного, перед Україною сьогодні стоїть нагальне стратегічне завдання – створення сучасної та ефективної національної системи управління міграцією з метою забезпечення контрольованості даного явища з боку держави.

Список використаних джерел

1. Про основи національної безпеки України. Закон України від 19 червня 2003 р. №964-IV.
2. Подолання корупції та злочинності – ключ до розбудови України як демократичної, правової держави. [Режим доступу] // mvs.gov.ua.

Воят Л.І., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У НОВИХ УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Уявлення громадян стосовно стану злочинності ґрунтуються не на офіційних даних, а на інших інформаційних джерелах, якими є, насамперед, засоби масової інформації. На жаль, вони щороку все більше продукують матеріали, негативно емоційно насичені: повідомлення про вбивства, пограбування, терористичні акти, побиття чи зникнення людей стабільно займають в рейтингу новин перші місця. Відповідно, це призводить до підвищення тривожності окремих громадян та виникнення передчуття чогось «ще гіршого», що можна позначити як стан «невротизації суспільства». На цьому тлі негативні аспекти щодо діяльності правоохоронних органів перебільшуються, а позитивні тенденції – не помічаються.

Удосконалення підготовки поліцейських в нових умовах трансформації громадянського суспільства заслуговує особливої уваги, оскільки безпосереднім призначенням влади є створення умов для реалізації прав людини і громадянина, задекларованих Конституцією України. Однією з інституцій, покликаних охороняти людину, є підрозділи правоохоронної системи. Відповідно, можна констатувати, що: а) влада не сприймається сьогодні як структура, діяльність якої підпорядкована вимогам громадянського суспільства та гарантуванню прав громадян; б) правоохоронні органи не оцінюються як наділені реальними владними повноваженнями. Вони орієнтовані не на надання допомоги громадянам, а на вирішення інших завдань, зокрема, репресивного характеру.

Діяльність правоохоронних органів завжди знаходилась під пильним оком суспільства, оскільки вона в тій чи іншій мірі зачіпає інтереси всіх його членів і її результати безпосередньо

впливають на забезпечення безпеки особистості, суспільства та держави, реалізацію їх законних інтересів. Праця правоохоронних органів пов'язана з багатьма моральними проблемами, які породжуються специфікою цілей, змісту, форм, методів та засобів їх діяльності. Вже одне те, що забезпечувати правопорядок, спокійне життя громадян доводиться з використанням засобів примусу та обмеження прав особистості, викликає цілий комплекс протиріч як у суспільній, так і в індивідуальній свідомості.

В цих умовах особливе значення набуває удосконалення підготовки поліцейських в нових умовах трансформації громадянського суспільства через чітку постановку суспільством завдань, які стоять перед підрозділами правоохоронної системи, визначення їх функцій та повноважень, можливих та припустимих засобів боротьби з правопорушеннями. Надання суспільством співробітникам правоохоронних органів не лише правової, але і моральної санкції на проведення відповідної діяльності по охороні та захисту прав громадян з використанням владних повноважень покладає на цих працівників високу відповідальність за чітке та точне дотримання законності, з одного боку, та, з іншого боку, – меж допустимості дій, пов'язаних з виконанням службових обов'язків. І в першому, і в другому випадках мова йде про моральні вимоги до поведінки працівників підрозділів правоохоронної системи.

Беззаперечно, що в реальному житті можуть виникати ситуації, коли поведінка людини зумовлена подіями, що посягають на її інтереси чи інтереси інших осіб, груп людей, суспільства загалом. При цьому небезпека змушує її реагувати негайно, внаслідок чого заходи, вжиті для запобігання або усунення шкоди, за своїм способом і характером набувають ознак суспільної небезпечності.

Оскільки діяльність працівників підрозділів правоохоронної системи за своїм соціально-функціональним призначенням передбачає активну протидію правопорушенням та злочинам, небезпечність є її невід'ємною сутністю. Ризикованість при цьому виступає стрес-чинником, що

відображає міру усвідомлення поліцейським ситуації, за якої правопорушники чи злочинці можуть завдати йому фізичної або психологічної шкоди. Водночас характерною є і наявність такого сильного стресора, як відповідальність за життя людей, які потребують правової допомоги. Численні дослідження реакцій на цей стресор виявили два основні типи реагування в такій ситуації: адаптивні (вроджені захисні реакції та індивідуально набуті реакції уникнення небезпеки й ціннісно-зумовлені реакції уникнення) і неадаптивні, у вигляді надситуативної активності. Службова діяльність не тільки не передбачає реакції уникання небезпеки, а й вимагає активності особистості, безпосередньо спрямованої на джерело небезпеки з метою її усунення. Відповідно, можна стверджувати, що з психологічної точки зору активність поліцейського під час виконання службових обов'язків здебільшого має неадаптивний характер [1; 8].

Основними їх завданнями є забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Ім часто доводиться діяти в екстремальних умовах, пов'язаних зі значними психічними та фізичними навантаженнями, в умовах невизначеності, дефіциту часу, необхідності швидкого прийняття правильних рішень тощо [3; 6; 7; 9]. Усе це підвищує вимоги до збереження життя інших людей та свого власного. Підвищені вимоги до особистості поліцейських зумовлені також специфічними особливостями службової діяльності під час забезпечення громадського порядку в період проведення культурно-масових і політичних заходів, попередження та припинення групових порушень громадського порядку й масових безпорядків. Адже під час виконання своїх службових обов'язків, зважаючи на специфіку служби, вони вступають у конфліктне спілкування з громадянами, зазнають психотравмуючого впливу.

Загалом діяльність працівників підрозділів правоохоронної системи пов'язана зі стресами та негативними емоціями, характеризується високим ступенем ризику, потребує значної фізичної витривалості, підвищеної відповідальності за прийняття рішення і, водночас, супроводжується недостатністю позитивної зворотної інформації про свою діяльність, невизначеністю посадового зростання та ін.

Спостерігаються також постійна пильність і очікування загрози. Вираженість симптомів коливається, але посилюється під час стресових ситуацій. Стрес, який при цьому переживає поліцейський, перевищує той, який він відчував у момент травмуючої події. Зменшення виявів посттравматичних стресових розладів можливе за наявності соціальної підтримки з боку суспільства і, насамперед, близьких людей [2; 5].

Останніми роками в суспільній думці утвердився стереотип «правоохоронця-садиста», який використовує фізичну силу та спецзасоби при будь-якій нагоді чи й загалом безпричинно. На жаль, він підкріплюється не завжди виваженою позицією високопосадовців, які прагнуть відмежуватися від відповідальності за прорахунки кадрового відбору та професійного навчання поліцейських, а також за фактичне ігнорування необхідності їх професійно-психологічної підготовки до дій в екстремальних ситуаціях. Тому встановлений науковцями [4] факт асиметричності взаємодії між правопорушниками та працівниками підрозділів правоохоронної системи потребує відповідного висвітлення в засобах масової інформації з коментарями щодо прав, наданих поліцейським для попередження та припинення правопорушень, законності/незаконності їх дій у конкретних ситуаціях.

Зазначене засвідчує удосконалення підготовки поліцейських в нових умовах трансформації громадянського суспільства, професійного становлення світогляду, та необхідність залучення спеціальних психологічних знань до правового оцінювання ситуацій, що містять ознаки чи елементи суспільної небезпечності, оскільки вирішальне значення при цьому мають особливості особистості, та сприйняття нею ступеня небезпечності ситуації.

Список використаних джерел

1. Барко В.І. Професійний відбір кадрів до органів внутрішніх справ (психологічний аспект): [моногр.]. / Барко В.І. – К.: Ніка-Центр, 2002. – 296 с.
2. Ващенко І. В. Конфлікт. Посттравматичний стрес: шляхи подолання: [навч. посіб.] / Ващенко І.В., Антонова О.Г. – К.: Знання, 1998. – 289 с.
3. Горелов І.Ю. Психологічна готовність працівників ОВС до застосування вогнепально-силового впливу: дис.... канд. психол. наук: 19.00.09 / Горелов Ігор Юрійович. – Донецьк, 2008. – 208 с.
4. Кудерміна О.І. Психологічні компоненти професіоналізму працівників ОВС / О.І. Кудерміна // Особистість – соціум: проблеми та перспективи: матер. міжнар. наук.- практ. конф., (21–22 жовт. 2010 р.). – Запоріжжя, 2010. – С. 96–98.
5. Литвинова Г.О. Особливості функціонування емоційної сфери працівників ППСМ в умовах професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / Г.О. Литвинова. – Х., 2008. – 21 с.
6. Логачов М.Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних ситуаціях: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.06 / Логачов Микола Георгійович. – Х., 2001. – 184 с.
7. Реан А. О. Професійно-психологічний тренінг у становленні особистості фахівця (на прикладі працівників ОВС) / Артур Олександрович Реан. – Івано-Франківськ: Наддніпрянська друкарня, 2007. – 312 с.
8. Рождественський А. Ю. Особливості спеціальної психологічної підготовки співробітників спеціальних підрозділів / А. Ю. Рождественський // Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 26–27 трав. 2006 р.). – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2006. – С. 304–310.

Шевченко О.С., науковий співробітник
відділу організації науково-дослідної
роботи Національної академії
внутрішніх справ

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ В СОЛІДАРНІЙ ДЕРЖАВІ УКРАЇНИ

Практична значущість кримінології полягає в розробленні стратегії протидії злочинності, розробленні рекомендацій, спрямованих на профілактику, запобігання і припинення злочинів. Одним із сучасних методологічних підходів проведення кримінологічних досліджень є синергетичний. Для створення теоретичної конструкції запобігання злочинам та формування відповідної стратегії пропонується зосередитися на механізмах і системах, на яких ґрунтується системна цілісність суспільства, його організаційно-структурна впорядкованість і безпосередньо пов'язана з цим здатність суспільства як системи до саморегуляції. Вже протягом десятиліть кримінологи намагаються зрозуміти і пояснити злочинність в контексті проблематики соціальної регуляції та контролю. Згідно з синергетичним підходом, кримінологічна політика вважається самовпорядкованою та самоврегульованою системою, яка перебуває у стані постійного обміну з іншими напрямками діяльності держави. Для науковців цей методологічний підхід вбачається найбільш вдалим при вивченні й удосконаленні кримінологічної політики як самостійного напрямку реагування на злочинність.

Тема суспільної солідарності в Україні постійно присутня у політичних і громадських дискусіях, які стосуються найшвидшого завершення трансформаційного етапу і виходу на новий рівень розвитку країни.

«Солідаризм» (від французького *solidarisme* – спільність інтересів, одностайність) є соціально-політичним принципом людських взаємовідносин, який на противагу тезі про класову боротьбу як рушійну силу суспільного розвитку проголошує первинним та визначальним фактором життя будь-якого суспільства духовну, психологічну єдність його членів. Крім того, він є своєрідною основою мобілізації соціуму в період серйозних криз або загроз й різко підвищує креативні

можливості соціуму та його ефективність за рахунок синергетичного ефекту, який виникає при усвідомленні різними соціальними групами спільності інтересів і здійснення ними узгоджених дій.

Значимість солідаризму як запоруки мобілізації суспільства для реалізації проектів розвитку країни усвідомлюється насамперед силами, які виступають авторами відповідних проектів і домагаються спільної підтримки для їх реалізації. Не меншою мірою згадане питання актуальне і для громадських рухів, які бачать у суспільному солідаризмі гарантію збереження незалежності країни і зміцнення демократії.

Крім трансформаційного контексту солідаризм в Україні набуває й іншої актуальності – у контексті з'ясування перспектив запобігання та профілактики злочинності в умовах розвитку правової держави [1, с. 4].

Суспільна солідарність руйнується в умовах зростання соціальної напруги, коли проявляються негативні емоції соціальних суб'єктів. Незадоволеність, з якою виростає соціальна напруга, виникає внаслідок неузгодженості цінностей, потреб та інтересів членів суспільства. Із соціальної напруги виникає соціальна тривожність, яка проявляється у переживанні розрізненими індивідами суспільного дискомфорту і яка стає основою для розуміння необхідності колективної дії [2].

В ситуаціях, коли втрачається спільність цінностей і норм, на які має спиратися солідарність, на зміну їм приходять спільні цілі. Тоді основою солідарності стає партнерство, суть якого полягає у співпраці, кооперації зусиль, узгодженості інтересів, потреб, цілей, дій, у спільному конструктивному діалозі щодо способів досягнення мети, у взаємному контролі членів суспільства. Варто наголосити, що сама солідарність може виникати або із побоювання санкцій, або із усвідомлення цінностей, передбачуваних додержанням норм і правил [3].

Процес формування передумов державно-суспільного партнерства у вирішенні повсякденних завдань, які поки що погано усвідомлюються державою, але вже добре зрозумілі суспільству, досліджує І.В. Євдокимов [4]. Становленню основ гуманітарної безпеки в контексті партнерства присвячені наукові доробки Л.І.Сергєєвої [5]. Динаміка становлення і функціонування основ соціальної безпеки аналізується як у

дослідженнях учених України [6; 7], так і в роботах зарубіжних авторів [8; 9].

«Партнер» у словнику С.А. Кравченко визначається як: 1) учасник; товариш; 2) компаньйон; 3) чоловік, дружина; 4) співмешканець, співмешканка; 5) контрагент [10, с. 347]. На нашу думку, з позицій кримінологічної теорії, соціальне партнерство – це не тільки система взаємовідносин між певними соціальними класами, групами і прошарками, в якій пріоритетна роль належить загальнонаціональній згоді, а й спосіб, форма спільного життя людей на засадах консенсусу, спільності інтересів. Вказані обставини дають можливість стверджувати, що саме соціальне партнерство є свого роду основою перспектив запобігання злочинності та забезпечення правопорядку в державі.

Звідси висновок: шляхами удосконалення заходів щодо зниження злочинності є підтримка соціальної цілісності та соціальної солідарності. За допомогою суспільної згоди можуть затверджуватися соціальні відносини, які сприяють відмові від конфронтації і ненависті, розвивають партнерство серед громадян, незалежно від їх економічного, політичного, соціального стану в суспільстві, національної і релігійної належності.

Список використаних джерел

1. Суспільна солідарність в Україні: проблеми і політичні засоби їх вирішення. Аналітична доповідь. // За ред. О.М. Майбороди. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. – 64 с.
2. Бузовський І. Соціальна напруженість і тривожність у контексті діагностики суспільних конфліктів / І. Бузовський // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – №3. – С. 171, 172, 173.
3. Свеженцева Ю. Що таке партнерство і як його вимірювати: концептуальні та операційні аспекти соціального феномена / Ю. Свеженцева // Соціологія, 2006. – №2. – С. 135–139.
4. Евдокимов И. В. Государственно-общественное партнерство в решении проблем рецидивной преступности / И.В. Евдокимов // Безопасность Евразии. – 2010. – №2. – С. 531–546.

5. Сергеева Л.И. Проблема гуманизма в контексте культуры глобализации (Становление основ гуманитарной безопасности в контексте глобализации XXI века) / Л. И. Сергеева // Безопасность Евразии. – 2010. – №2. – С. 414–423.

6. Соціальна безпека: теорія та українська практика / І.Ф. Гнибіденко, А.М. Колот, О.Ф. Новікова та ін.; Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана / І.Ф. Гнибіденко(ред.). – К.: КНЕУ, 2006. – 291 с.

7. Управління соціальним і гуманітарним розвитком: навч. посіб.: 2 ч. Ч. 1 /В.А. Скуратівський, В. П. Трощинський, Е.М. Лібанова[та ін.]; за заг. ред. В.А. Скуратівського, В.П. Трощинського; Нац. акад. держ.упр. при Президентіві України. – К.: НАДУ, 2009. – 456 с.

8. Киршин Ю. Человекосберегающая военная безопасность мирового сообщества: взгляд в будущее / Ю. Киршин. – Клинцы: Изд-во «Клинцов. город. тип.», 2010. – 300 с.

9. Политическая социология / отв. ред. В.Н. Иванов, Г.Ю. Семигин. – М: Мысль, 2000. – 296 с.

10. Кравченко С.А. Социологический энциклопедический англо-русский словарь. – М.: АСТ; Астрель; Транзиткнига, 2004. – 512 с.

Ботнаренко І.А., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

МЕХАНІЗМИ КООРДИНАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Одним із найважливіших чинників складної ситуації з протидії корупції в Україні є відсутність чіткої державної антикорупційної політики та недосконалість системи державних органів, відповідальних за її реалізацію. Попри розроблену концептуальну та нормативно-правову основу реалізації антикорупційної політики, практичні механізми її втілення

гальмуються, здебільшого, через неузгодженість та повільність дій усіх гілок державної влади у цьому напрямі. Це, у свою чергу, обумовлює відсутність відчутних змін ефективності антикорупційних ініціатив влади.

Успішна реалізація основних механізмів координаційної діяльності щодо протидії таким проявам неможлива без приведення національного законодавства та антикорупційної політики в цілому до світових правових стандартів.

Питання міжнародного досвіду протидії корупції в різний час досліджували Ф.В. Абрамов, О.М. Бандурка, А.В. Гайдук, М.Д. Данчук, С.Я. Коненко, А.В. Куракін, М.І. Мельник, Н.П. Матюхіна, О.Я. Прохоренко, О.В. Терещук, О.В. Ткаченко, Ю.С. Шемшученко, Н.С. Ярмиш та інші науковці.

З метою визначення можливостей імплементації позитивного досвіду, у межах цієї статті розглянемо суб'єктів координації антикорупційної політики у деяких посттоталітарних країнах. Дана тематика є особливо актуальною, з огляду на проголошений Україною курс в напрямі до європейської інтеграції та необхідність впровадження комплексу інноваційних інструментів та дієвих методів у практику протидії корупції.

Так, в Естонській Республіці для протидії організованих злочинності та корупції створено декілька комісій, що спираються на координоване співробітництво різних відомств. Зокрема, координація державної антикорупційної політики належить до компетенції Кримінально-превентивної ради, яка утворена в 1993 році. До складу Ради входить близько 30 представників правоохоронних органів, суду, адвокатури, соціального забезпечення та інших державних органів, а також громадськості. Рада координує кримінально-превентивну діяльність у державі, розробляє пропозиції для Уряду Республіки, надає консультації з питань, що стосуються забезпечення правопорядку, і щонайменше раз на рік звітує про свою роботу та подає огляд щодо стану злочинності в державі [1].

Функції протидії корупції покладені на: Префектури поліції (щодо порушників, які працюють в органах самоврядування, на приватних підприємствах та некомерційних організаціях); Поліцію безпеки (щодо вищих державних чиновників (президент, члени парламенту, міністри, судді

тощо); Державну прокуратуру (щодо фахівців, які працюють у правоохоронних органах). Питання протидії корупції в Республіці належить також до компетенції Центру дослідження корупції при Інституті ЯнаТиніссона та Центру етики Тартуського Університету [2].

У 2013 році в державі створено Антикорупційну комісію міністрів, до якої увійшли міністри юстиції, внутрішніх справ, фінансів, економіки та комунікацій, а також держсекретар. Метою комісії була розробка антикорупційної стратегії «Чесна держава і нагляд» [3, с. 28].

У Республіці Польща у 2006 році з'явилося Центральне антикорупційне бюро (СВА) – спеціальна служба, головним завданням якої є протидія корупції та боротьба з нею в органах державної влади і самоврядування, а також охорона економічних інтересів держави. Діяльність бюро спрямована на проведення слідчих операцій, затримання, обшуків, зовнішнього спостереження, прослуховування тощо.

Протягом діяльності Бюро оцінка його дій не є однозначною та регулярно піддається значній критиці. Серед головних проблем – політична вмотивованість дій його керівництва, брак громадського та парламентського контролю за його діяльністю, невисокий рівень кваліфікації працівників, який виливається в зловживання повноваженнями, зокрема надто часто використання у роботі бюро практики провокування хабара і прослуховування. [4].

У Словацькій Республіці наглядовим органом за підрозділами по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю є Найвищий контрольний комітет при Уряді Словацької Республіки. Міністерство внутрішніх справ та Міністерство фінансів Словацької Республіки започаткували практику негайного інформування Найвищого контрольного комітету стосовно підозрілих банківських операцій. З метою контролю за діяльністю правоохоронних органів при Митній службі та Поліцейському корпусі Словацької Республіки створено спеціальні інспекції – підрозділи по боротьбі з корупцією та іншими порушеннями чинного законодавства серед митників та працівників поліції [1].

У Грузинській Демократичній Республіці у 2009 році було створено Міжвідомчу координаційну раду по боротьбі з

корупцією, очолив яку Міністр юстиції. Членами ради є вищі представники органів виконавчої, судової та законодавчої влади, а також кілька представників громадських організацій (включаючи TransparencyInternational – Georgia). Завданнями координаційної ради стали розробка оновленої антикорупційної стратегії та плану дій, які були прийняті у 2010 році, а також моніторинг їх впровадження, координація діяльності різних органів влади з їх виконання, впровадження антикорупційних пропозицій міжнародних організацій [4].

Відмітимо, що відсутність спеціалізованого правоохоронного органу та пізніше створення органу координації політики не мало значного негативного ефекту на впровадження антикорупційної політики. Навпаки, досвід Грузинської демократичної Республіки щодо протидії корупції вважається одним з найбільш успішних та дієвих серед країн Східного партнерства ЄС.

В Соціалістичній Республіці Румунія створено Національний центр з вивчення організованої злочинності та корупції. Основне завдання Центру – узагальнення і обробка даних, отриманих від усіх державних міністерств. Керівними органами Національного центру є Комітет директорів та Консультативна рада. Комітет директорів очолює генеральний директор – держсекретар, начальник Контрольного корпусу при Прем'єр-міністрі Румунії. Програмою Центру передбачено ведення боротьби з корупцією в румунському суспільстві за двома основними напрямками: 1) корупція у сфері адміністративного керівництва, економіки, фінансів, банківської системи; 2) корумповані органи, які наділені правами контролю, затвердження і «санкціонування» порушень закону, а також порушення у судовій системі [1].

Отже, кожна з розглянутих країн, виходячи зі своїх внутрішніх реалій та в умовах дії різноманітних чинників, обирає власну стратегію і систему антикорупційних заходів та відповідно до цього утворює органи, відповідальні за їх практичну реалізацію. Проаналізований досвід координації діяльності по боротьбі зі корупцією у вищезазначених країнах може бути орієнтувальним чинником в умовах реалізації антикорупційних заходів в Україні. На нашу думку, визначення та урахування позитивних моментів розвитку антикорупційних інституцій

європейських країн у цій сфері сприятиме оптимізації та зміцненню механізмів координації антикорупційної політики в нашій державі.

Список використаних джерел

1. Координація боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні та за кордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.refotext.com/referat-text-11571-3.html.
2. Звіт про реалізацію в Україні ініціативи «Партнерство «Відкритий «Уряд» (липень 2012 року – жовтень 2013 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ogp.gov.ua/sites/default/files/.
3. Теоретико-правові засади протидії корупції [В.Ф. Дейнека, М.В. Кармаліта, О.М. Розум, І.А. Шавло, Н.Г. Шкуренко] – Ірпінь: НДІ фінансового права, 2014. – 39 с.
4. Антикорупційні органи: досвід деяких країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [// prozdljst.at.ua/news/...](http://prozdljst.at.ua/news/...)

Тунтула О.С., доцент кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, кандидат юридичних наук, доцент

ЗНАЧЕННЯ НОВОГО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ І СТРУКТУРИ АНТИКРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

Запропонована Т.О. Коросташовою нова доктрина ступеневого сутнісного видового юридичної відповідальності, в якій принципово по-новому представлена й сутність та структура антикримінальної відповідальності [1, с.102–109; 2, с.20–24], має суттєве значення й для розвитку багатьох інститутів як Кримінального-виконавчого права, так й кримінології, що робить корисним тезисний виклад вказаного новітнього підходу у такій редакції:

1. Позитивна антикримінальна відповідальність (окремі її види практично виступають як негативна юридична

відповідальність, але концептуально слід прагнути до використання їх лише в якості позитивної юридичної відповідальності, яка покликана не допустити скоєння кримінального та іншого правопорушення):

1.1. Лікування різних видів залежності:
1.1.1. Обмінозалежності (алкоголізму, наркоманії, токсикоманії тощо). 1.1.2. Сексуалзалежності, тобто сексуальної переваги (педофілії, зоофілії, некрофілії тощо). 1.1.3. Психозалежності (віртуальнофілії, азартнографілії, фанатографілії, шоуфанатофілії, націоналфілії, шовіністофілії, теофілії, сектантафілії тощо).

1.2. Оплата вилучення криміногенних об'єктів.

1.3. Усунення інших причин та умов, які сприяють вчиненню кримінальних та інших правопорушень (у т. ч. усунення антикримінальних прогалин законодавства).

2. Негативна антикримінальна відповідальність (яка настає після скоєння кримінального правопорушення):

2.1. Карально-виховна антикримінальна відповідальність:

2.1.1. Покарання:

2.1.1.1. Допенітенціарні: 2.1.1.1.1. Строкове переслідування (протягом строків давності). 2.1.1.1.2. Довічне переслідування (за кримінальні правопорушення проти миру та безпеки людства).

2.1.1.2. Пенітенціарні:

2.1.1.2.1. Базисні:

2.1.1.2.1.1. Строкові:

2.1.1.2.1.1.1. Основні: штраф, громадські роботи, виправні роботи, обмеження військовослужбовців, арешт, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні, позбавлення волі.

2.1.1.2.1.1.2. Додаткові: позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; конфіскація майна; позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю [16, с. 38].

2.1.1.2.1.2. Довічні:

2.1.1.2.1.2.1. Основні: смертна кара, довічне ув'язнення (практично знаходиться на утриманні законослужняних податкоплатників і фактично перетворюється на покарання цих осіб, а не засуджених), хімічна чи інша кастрація або стерилізація та ін.

2.1.1.2.1.2.2. Додаткові: позбавлення звання, рангу, чину, класу, права обіймати певні посади, займатися певною діяльністю.

2.1.1.3. Постпенітенціарні: 2.1.1.3.1. Нагляд. 2.1.1.3.2. Судимість (згадування про судимість після її зняття або погашення – злочин: для посадової особи перевищення влади або службових повноважень; в той же час для фізичної особи не може бути і такого складу, як «наклеп», а повинен бути встановлений спеціальний склад злочину, паразлочину).

2.1.2. Парапокарання (щодо осіб, які не досягли віку призначення покарань):

2.1.2.1. Допенітенціарні: 2.1.2.1.1. Строкове переслідування (протягом строків давності). 2.1.2.1.2. Довічне переслідування (за кримінальні правопорушення проти миру та безпеки людства).

2.1.2.2. Пенітенціарні:

2.1.2.2.1. Базисні:

2.1.2.2.1.1. Строкові: 2.1.2.2.1.1.1. Примусові заходи виховного характеру (щодо осіб від 11 років і до віку призначення покарань). 2.1.2.2.1.1.2. Заходи виховного характеру (щодо осіб до 11-річного віку).

2.1.2.2.1.2. Довічні: не виключається хімічна, інша кастрація або стерилізація та ін.

2.1.3. Квазіпокарання (щодо неосудних та обмежено осудних осіб): 2.1.3.1. Строкові: примусові заходи медичного характеру. 2.1.3.2. Довічні: не виключається хімічна, інша кастрація або стерилізація та ін.

2.1.4. Квазіпарапокарання (відновлення порушеного правового статусу соціосуб'єкта та направлення у парламент клопотання про регламентацію в Антикримінальному кодексі України відповідного кримінального правопорушення).

2.2. Відновлювальна антикримінальна відповідальність:

2.2.1. Солідарна відновлювальна антикримінальна відповідальність (при заподіянні шкоди спільними кримінальними діями великої кількості окремих фізичних осіб або учасників певної юридичної особи, коли неможливо конкретизувати діяння кожного з учасників з заподіяння сумативної фізичної та/чи матеріальної та моральної шкоди, що й обумовлює необхідність притягнення винних до солідарної

супутньої та до солідарної відновлювальної антикримінальної відповідальності у вигляді відшкодування шкоди або іншого відновлення порушеного правового статусу соціосуб'єктів):

2.2.1.1. Контрибуція: 2.2.1.1.1. Тотальна контрибуція (щодо окремого чи декількох держав, спільними кримінальними діяннями мешканців яких заподіяна шкода). 2.2.1.1.2. Регіональна контрибуція (щодо окремих чи декількох регіонів держави, спільними кримінальними діяннями мешканців яких заподіяна шкода). 2.2.1.1.3. Локальна контрибуція (щодо кримінальних правопорушень окремих кримінальних організацій, наприклад, щодо членів банди, терористичної організації та ін.).

2.2.2. Індивідуальна відновлювальна антикримінальна відповідальність:

2.2.2.1. Відшкодування фізичної та/чи матеріальної та моральної шкоди.

2.2.2.2. Інше відновлення прав, свобод, обов'язків та/або інтересів фізичних чи юридичних осіб або держави, міждержавних утворень.

2.3. Супутня антикримінальна відповідальність:

2.3.1. Окремі види позитивної антикримінальної відповідальності, що не були реалізовані до вчинення кримінального правопорушення (див. позитивну антикримінальну відповідальність).

2.3.2. Підтримка антикримінального позитиву (заохочення сприяння усуненню причин та/чи умов та/або іншому подоланню кримінальних правопорушень).

Список використаних джерел

1. Кириченко А. А. Гипердоклад о более двухстах пятидесяти лучших доктринах и концепциях юриспруденции научной школы профессора Аланкира: коллективная монография [кол. авторов под науч. ред. А. А. Кириченко]. – Второе издание. – Николаев: Ник. нац. ун-т им. В.А. Сухомлинского, 2015. – 1008 с.

2. Кириченко О. А. Курс лекцій зі спецкурсу «Інноваційна процедура протидії правопорушенням»: навч. посібник / О.А. Кириченко, Ю. О. Ланцедова. – Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2016. – 100 с.

Жук О.М., провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем забезпечення публічної безпеки і порядку навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ГЕНЕЗИСУ ВИЗНАЧЕНЬ ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ

Будь-який вчений, наукові інтереси якого суміжні із дослідженням кримінально-правових дисциплін, тим чи іншим чином вивчав поняття злочину. Саме воно є ключовим у кримінальному праві, оскільки доведення факту вчинення особою злочину є головною метою кримінального судочинства.

Зважаючи на значну кількість теоретичних досліджень у галузі кримінального права, на цей час існує безліч визначень поняття злочину.

Пов'язано це, зокрема, і з тим, що з метою наукового обґрунтування певної концепції вчені досліджують злочин в конкретному аспекті: філософському, соціальному, юридичному тощо.

Проте слід зазначити, що така різноманітність визначень поняття злочину створює певні проблеми під час спроб їх систематизувати або надати одне, найбільш повне за змістом визначення.

Якщо поставити питання про те, яке з цих визначень є більш обґрунтованим, більш цінним, то насамперед слід мати на увазі, що будь-яке визначення того чи іншого поняття тільки тоді може виконувати свої функції, коли воно максимально точно й вичерпно відображає істотні, типові ознаки певного діяння, явища [1, с. 73].

Однак, на нашу думку, вирішити проблему формулювання єдиного визначення є можливим, використовуючи загально-філософський підхід.

Вважаємо, що слід погодитися із думкою О.В. Микитчика, який визначив злочин як вид антисуспільної протиправної поведінки, що спрямована проти загальнолюдських цінностей і виражена в діях, що завдають значної шкоди людині в системі суспільних відносин і державі, за що передбачається кримінальним законом покарання [2, с. 12].

Саме це визначення, на наш погляд, дає можливість повною мірою дослідити злочин як складне соціальне явище, що має значний вплив на всі сфери суспільного життя.

Що стосується нормативного визначення поняття злочину в сучасному законодавстві, то вперше воно з'явилося в радянському кримінальному праві та було сформульовано в Керівних засадах кримінального права 1919 року, виходячи зі змісту ст. 6 яких злочином за радянським правом визнавалося «нарушение порядка общественных отношений, охраняемого уголовным правом. Преступление, как действие или бездействие, опасное для данной системы общественных отношений, вызывает необходимость борьбы с совершающими такие действия или допускающими такое бездействие лицами (преступниками)» [3, с. 84].

Майже тотожне визначення містилося в Кримінальному кодексі РСФРР 1926 року та Кримінальному кодексі УСРР 1927 року. Наприклад, ст. 4 Кримінального кодексу УСРР 1927 року визначала, що «общественно-опасным (преступным) деянием признается всякое действие или бездействие, угрожающее советскому строю или нарушающее правопорядок, установленный властью рабочих и крестьян на переходной к коммунистическому строю период времени» [4].

Більш ґрунтовно поняття злочину було викладено в Основах кримінального законодавства СРСР і союзних республік 1958 року. У статті 7 Основ, як і в ст. 7 Кримінального кодексу УРСР 1960 року, злочином визнавалося передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), що посягає на суспільний лад України, його політичну і економічну системи, власність, особу, політичні, трудові, майнові та інші права і свободи громадян, а

так само інше передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння, яке посягає на правопорядок [5].

Що ж стосується сучасного визначення злочину, то воно закріплене в ст. 11 Кримінального кодексу України [6], згідно з якою злочин є передбачене цим Кодексом суспільне небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

Отже всі ці визначення мали спільну рису: вони визначали злочин як негативну дію, внаслідок якої об'єктові матеріального світу завдавалася шкода, тому говорити про суттєві відмінності в підходах до визначення поняття злочину не вбачається за можливе.

Список використаних джерел

1. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 640 с.

2. Микитчик Олександр Васильович. Злочин як соціальне явище: філософсько-правовий аспект: Автореф. дис. канд. юр. наук: 12.00.12 / Олександр Васильович Микитчик; В.о. Нац. акад. внутрішніх справ України. – К.: Науковий світ, 2002. – 16 с.

3. Шишов, О. Ф. Руководящие начала по уголовному праву РСФСР 1919 года – памятник советской уголовно-правовой мысли / О. Ф. Шишов. // Правоведение. – 1980. – №3. – С. 83–88.

4. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник / Фріс П. Л. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/696/11>.

5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 28.12.1960 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – №2. – Ст. 14.

6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №25. – Ст. 131.

Севрук В.Г., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Павленко С.О., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КАРДИНАЛЬНІ ЗМІНИ ПОТРЕБУЮТЬ ЧАСУ: ЕТНІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ

Україна на нинішньому етапі свого розвитку знаходиться на шляху значних перетворень: змінюється структура економічних відносин, формуються нові суб'єкти власності і політичної діяльності, трансформуються базові цінності, влаштування життя, змінюється устрій життя, традиції. Цей динамізм обумовлює загострення в інших сферах життя українського суспільства проблем зростання етнічної злочинності. Історія показала, що етнічні відносини складають групу найскладніших проблем, які впливають на стан злочинності в країнах [1, с. 235].

Етнічні злочинні групи, що діють на одній території, мають тенденцію до об'єднання, що створює умови для утворення етнічних злочинних організацій. Вивчення особливостей структурної побудови і кримінальної спеціалізації злочинних груп, організованих за етнічною ознакою свідчить що їх побудова залежить від етнічної приналежності [2, с. 168]. На особливу увагу заслуговує такі етнічні злочинні групи.

Чеченці. Ці вихідці з Кавказу змогли свого часу асимілюватися в Україні і створити своє кримінальне братство. Місце дислокації чеченських ОЗУ – Одеса. Спеціалізація – здебільшого насильницькі злочини – убивства, розбійні напади, вимагання. Чеченці часто захоплюють заручників, а потім вимагають за них викуп. Одне із найвідоміших одеських ОЗУ 90-х років – «Чеченська община». Її лідер Абу Арчаков звинувачувався в багатьох гучних злочинах, зокрема у вбивстві директора фірми «Антарктика» Валерія Кравченка. Зараз в

Одесі чеченці, за деякими даними, контролюють частину нафтового бізнесу і вирішують досить серйозні питання. Наприкінці минулого року з Одеси збиралися депортувати до Росії чеченського бойовика – досить впливову людину в себе на батьківщині, що приїжджав до України, аби вирішити питання про фінансування місцевого бізнесу.

Грузини. Грузинські ОЗУ сконцентровані в основному в Миколаєві, Дніпропетровську і, звісно ж, Києві. Грузинські злочини в законі, як правило, керують угрупованнями квартирних злочинців і барсеточників – ця спеціалізація давно стала основною для представників цієї національності.

У зв'язку з тим, що в Грузії злочинцям оголосили війну, частина з них попрямувала в Росію та Україну. Нещодавно Київ пережив справжню атаку грузинського десанту. Поліцейські затримували авторитетів одного за одним – наприклад, кілька місяців тому співробітники столичного УБОЗу «спіймали» злочинця в законі Шалму, який, за певною інформацією, є родичем одного із впливових авторитетів кутаїського клану, що облаштувався в Москві. Шалма патрунував барсеточників і домушників, тримав злочинський общак. І хоча закріпитися в Києві йому так і не дали, проте його угрупованню вдалося здійснити кілька квартирних та автомобільних крадіжок. Безславно закінчилася кар'єра й іншого вихідця із Грузії – Квежинадзе, угруповання якого контролював злочин у законі на прізвище Мамука. Це ОЗУ, так само, як і Шалми, займалося в Києві крадіжками з автомобілів і квартир. На початку цього року Квежинадзе і його співників затримали співробітники УБОЗу.

Вірмени. Вірменська діаспора – одна із найсильніших і найбільш активних в Україні, тому не дивно, що й у вірменської організованої злочинності дуже виразне і помітне обличчя. Потужний вплив представники цієї національності мають у Миколаївській, Кіровоградській, Херсонській, Запорізькій областях і в Харкові. Нещодавно вірмени намагалися проникнути і на територію Криму, але їм не вдалося захопити владу на півострові – Крим традиційно контролюють слов'яни й татари. Помічені представники вірменського криміналітету й у Дніпропетровську, і навіть в Івано-Франківську, де займалися виготовленням підробленого коньяку.

Узагалі, чіткої спеціалізації у вірменів немає – за словами правоохоронців, вони «всеїдні»: займаються чим завгодно – й насильницькими, й економічними злочинами, і контрабандою. У Миколаївській області, наприклад, представники вірмено-азербайджанського ОЗУ намагалися заволодіти ринком чорного металу.

Нещодавно чіткий вірменський слід виявлено у двох голосних убивствах, які вдалося розкрити поліції. Йдеться про розстріл лідера донецького ОЗУ Самвела Адамяна у цьому році та торішнє убивство відомого злодія в законі Юрія Сакварелідзе (Юра Грузин). У справі Адамяна, до речі, уже винесений вирок. Обох застрелив один кілер, відомий як Вовк. Обидві жертви вступили в конфлікт із вірменською діаспорою. Сакварелідзе нібито вирішив допомогти людям, які планували зайнятись у Запоріжжі серйозним бізнесом. Адамян став жертвою переділу власності, що перебуває під контролем вірменів, у Донецькій області.

Уміють вірмени налагоджувати зв'язки у владних ешелонах. Яскраве підтвердження цього – Артур М., один із лідерів харківської вірменської діаспори, дуже впливова людина (у кримінальних колах більше відомий як Святий і Тато). Він офіційно обіймає посаду президента місцевої асоціації кік-боксингу, але, за деякими даними, кік-боксери – бойовики, що здійснюють збройні захоплення, а асоціація – лише прикриття для ОЗУ. Крім того, є інформація, що саме М. контролює вірменську торгівлю на ринку Барабашова. Разом з тим він нібито підтримує дружні стосунки із одним із керівників Харківської міськради.

Китайці, в'єтнамці. Китайські угруповання облюбували Одесу, в'єтнамські – Харків. Вихідці з Південно-Східної Азії займаються як правило дрібним бізнесом: дрібногуртовою торгівлею, немасштабним виробництвом. Щодо китайського, в'єтнамського, тайландського, камбоджійського ОЗУ, то вони зазвичай вчиняють злочини у своєму етнічному середовищі (це стосується більшості етнічних угруповань, але азіати живуть особливо відокремлено).

Китайські і в'єтнамські угруповання займаються захопленням заручників, пограбуваннями, збройними нападами,

але тільки серед своїх співвітчизників. Часто беруть заручника-земляка, а потім вимагають викуп у його родичів на батьківщині.

Крім того, китайці, потрапивши в Україну, намагаються налагодити й контролювати канали нелегальної міграції. Це досить прибутковий бізнес – в середньому доставка громадянина з Південно-Східної Азії через територію України хоча б у Словаччину або Угорщину коштує близько \$8 тис. Провідникові за одного нелегального мігранта організатори такої контрабанди виплачують майже \$5 тис., а прибуток організаторів за транспортування однієї людини становить від \$10 тис. до \$15 тис. Тому дуже часто мігранти стають товаром для своїх співвітчизників. В Україні організовані угруповання їх затримують, «перевантажують», перепродують один одному цілими партіями, гуртом та вроздріб.

Кримські татари. Усі, певна річ, пам'ятають знамените татарське угруповання Імдат, назва якого нарівні з тими ж Башмаками гриміла колись на весь півострів. Це велике ОЗУ з'явилося після того, як татари почали повертатися до Криму. Вони відкривали комерційні структури, які відразу ж брали під свій контроль слов'янські угруповання – ті ж Башмаки й Сейлем. Татари вирішили оборонятися, таким чином виникли групи бойовиків, які почали захищати татарський бізнес. Із них і сформувався Імдат. Але зараз від нього, як і від усіх інших потужних ОЗУ 90-х, лишилися самі осколки.

Але з певного часу татари (на відміну від багатьох інших представників етнічних діаспор) зрозуміли, що займатися насильницькою злочинністю сьогодні не так вигідно, як раніше. Вони вибрали новий перспективний напрям – самозахоплення землі. Татарські угруповання займаються одержанням земельних ділянок та їх подальшим перепродажем. Самозахоплення завжди пов'язані з насильством, тож у цьому випадку можуть знадобитися навички колишніх імдатівців. Після незаконного захвату ділянки до справи беруться юристи, які обслуговують інтереси татарської діаспори, за їхньої допомоги захоплення узаконюється, і земля йде на продаж.

Для прикладу: на Південному березі Криму живе 330 тисяч осіб, серед них лише 5% – татари. Ці 330 000 отримали 25 000 земельних ділянок, із них 6,5 тисячі – татари. Таким чином, на 100 кримських татар припадає 42 ділянки,

водночас на 100 представників інших національностей – лише 6 ділянок. Більшість із цих 6,5 тисячі ділянок не обробляються й не забудовуються, їх готують до перепродажу. Нещодавно в Судаку сталося зіткнення представників кримськотатарської діаспори з поліцією – 50 молодчиків зібралися біля будинку міськради Судака й заявили майнові претензії на територію пляжу та міської набережної у районі морського причалу.

Молдавани. Молдавські, румунські та придністровські ОЗУ дислокуються в прикордонних районах і в Одесі. Займаються вони, як і більшість жителів прикордонних регіонів, контрабандою. Але в молдаван, на відміну, скажімо, від угорців, спектр контрабандних товарів набагато ширший: це можуть бути й безневинні товари ширвжитку, і набагато серйозніші – наркотики та зброя. Нинішнього року поліція передала до суду кримінальну справу відносно ОЗУ Карася. Лідер угруповання Юрій Сидоревич (Карась) – громадянин Молдови, саме він організував контрабандний канал ввезення в Україну вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухівки. Небезпечний вантаж затримали в Одеській області, неподалік від села Гребінки. Нещодавно молдаван спіймали й на спробі провезти через українсько-молдавський кордон велику партію ртуті.

Іранці, іракці. Займаються організацією й експлуатацією каналів нелегальної міграції своїх же співвітчизників на Захід. Щоправда, за словами співробітників правоохоронних органів України, стійких ОЗУ іранці й іракці в Україні ще не створюють і насильницьких злочинів поки що не скоюють. Зустрічаються лише окремі злочини з боку іракців та ліванців.

Нігерійці. Африканці, як і цигани, займаються розповсюдженням наркотиків. Але їхня спеціалізація – важкі наркотики (насамперед героїн). Нігерійців до того ж неодноразово обвинувачували й у шахрайстві. «Осідають» вони зазвичай у великих містах – Києві, Дніпропетровську. Африканська діаспора в Україні поки що формується, і сталих організованих угруповань ще немає.

Цигани. Про те, чим займаються цигани, знають, здається, всі – вони розповсюджують наркотики (передовсім місцевого походження – опій і його похідні) та промишляють дрібним шахрайством. Серйозних угруповань у циганів немає, але є зони, де вони особливо сильні. Найвпливовіші циганські

громади в областях, які межують із Румунією та Молдовою, – Одеській і Чернівецькій. Їм також вдалося організувати активну наркоторгівлю у Запоріжжі та Києві. Скажімо, усі знають, що в Запоріжжі на ринку Анголенка рома «по-чорному» торгують наркотиками, те саме у Київській області, наприклад, у Броварах цигани повністю «тримають» ринок збуту опійних наркотиків.

Підсумком усього сказаного є висновок про те, що етнічні злочинні групи та злочинні організації являють відчутну проблему для правоохоронних органів України, так як вони згуртовані, їхній склад стабільний, злочинна діяльність цілеспрямована, між учасниками розподілені ролі та функції, у зв'язку з чим необхідне подальше вивчення даних злочинних угруповань з метою розробки методичних рекомендацій, що підвищить ефективність протидії вчинених ними злочинів.

Список використаних джерел

1. Медведев О. В. Етнічна злочинність у циганському середовищі / О. В. Медведев // Право і суспільство. – 2014. – №4. – С. 235–241.
2. Ремський В. В. Кримінально-правова та кримінологічна характеристики «етнічних» злочинних груп і злочинних організацій / В. В. Ремський // Юридичний часопис Нац. акад. внутр. справ України. – 2015. – №1. – С. 167–179.
3. Кримінал у стилі етно. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prokuratura.org.ua/?p=2035>.

Гелемей М.О., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ МОЛОДІЖНОГО ЕКСТРЕМІЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ПРИЧИНИ

Екстремізм як антисуспільне, асоціальне явище давно привертає увагу різних дослідників: політологів, соціологів, психологів, нумерологів тощо. Являючи собою особливу небезпеку для держави, суспільства й особистості зокрема,

даний феномен став об'єктом вивчення і юридичними науками, а саме кримінальним правом та кримінологією.

Проникаючи в різні сфери нашого буття, екстремізм розвив масштаби, які без перебільшення дозволяють віднести його до однієї із загроз національної безпеки. Сучасні його прояви варіюються від психологічних і матеріальних збитків, нанесених людству, до позбавлення життя конкретних осіб, а наслідки злочинних діянь екстремізму стають більш непередбачуваними й загрозливими для соціуму. Ефективною протидією цьому феномену слугує профілактична діяльність, яку необхідно продумано організувати та забезпечити вітчизняним правоохоронним органам до осіб, які, перебуваючи під стороннім впливом, утягуються в процес екстремістської діяльності.

Аналізуючи питання молодіжного екстремізму та його ганебних проявів в Україні, варто сказати, що його корені сягають ще історичного радянського минулого. Хоча такі злочини в СРСР були здебільшого одиничними, але їх наслідки мали реально відчутний та небезпечний зміст. Більш масового характеру екстремізм набув у останній десяток років пострадянської системи, виражаючись у зневазі певної частини молоді до діючих у суспільстві правил та норм поведінки або їх запереченні [1, с. 26].

Сучасний молодіжний екстремізм є особливим, адже викликаний він розбалансованістю українського суспільства, і як наслідок – появи нового рівня проблемних питань соціального, політичного, економічного, управлінського та іншого характеру. Поєднання певних груп детермінант (соціально-економічних, соціокультурних, інформаційних, правових) тягне за собою активізацію та ескалацію екстремістських поглядів у соціумі.

Аналіз дослідженої наукової літератури дозволяє виділити кілька причин означених вище кримінальних правопорушень. Першою з них є несприятливі соціально-економічні умови і незадоволеність частини суспільства своїм соціальним становищем. Так, економічна і політична криза, що виникла після розпаду СРСР, стала для багатьох молодих людей початку 90-х років поштовхом для підриву моралі, культури, етики, освіти, виховання тощо. Відбулося соціальне розшарування суспільства, яке поділило населення на багатих та бідних. Останнім воно принесло матеріальні негаразди, тим самим

викликало у певної частини молодих людей розчарування, втрату життєвої перспективи та відчуття розпачу. Для них цей стан став практично тупиковим, оскільки підштовхнув молодь до розуміння своєї майже непотрібності в українському суспільстві, вираженої байдужості з боку держави, її владних інститутів, що в подальшому призвело до створення певної «субкультури», якій притаманні перекручені погляди на цінності, котрі сповідуються в соціумі [2, с. 118].

Виникнувши на певному ґрунті, екстремізм та його ідеологія досить швидко знайшла своїх прихильників, а детермінація діяльності практично визначилася з типом особистості екстреміста.

Насправді все це природно, коли молода людина, перебуваючи в періоді своєї юності мріє про власне світле майбутнє, досягнення успіху в житті, кар'єрного зросту, матеріального благополуччя, реалізації власного потенціалу, щирого кохання тощо. З одного боку, це створює сприятливі можливості для виховання молоді, її всебічного розвитку та гармонізації, проте, з іншого боку, таке прагнення до реалізації необдумані «сміливості» й «оригінальності» може призвести до вчинення нею асоціальних вчинків. Більше того, не слід недооцінювати таку особливість як «домінанта зусилля», яка притаманна юнацькому віку, що підштовхує молодих людей до застосування опору, подолання перешкод, і часто проявляється у вигляді протесту особи проти виховного впливу на неї. Окрема категорія молоді практично не сприймає елементи авторитарності, тиску, грубого повчання, втручання в їх особистий життєвий простір. Неправильний психологічний підхід старших людей: батьків, наставників, педагогів у вихованні молоді, може викликати негативну реакцію чи проявлену агресію. Використання засад залякування молоді також часто стає причиною невдач виховних заходів, застосованих до молодих людей. Лише переконання, власний приклад, сповідання життєвих цінностей буде основою для повноцінного формування свідомості та розвитку підростаючого покоління.

Дійсно, ідентифікація особи, що стала на шлях екстремістської діяльності, пов'язана, з одного боку, з ігноруванням молодими людьми норм і цінностей, встановлених у соціумі, з другого, – пошуком альтернативних правил поведінки, що, на жаль, істотно відрізняються від загальноприйнятих норм.

Цей процес запускає в молодій особі створення захисних механізмів, пошуку яких здійснюється під чужим впливом. Молода людина, не усвідомлюючи до кінця правових наслідків, піддається впливу окремих груп, організацій, об'єднань і втягується в протиправну діяльність, у тому числі екстремістського спрямування. Надважливо суспільству, найближчим оточуючим: сім'ї, родині, друзям, колективу допомогти такій молодій особі не заплутатися у вирі інформаційного пропагандистського колапсу, зорієнтуватися та визначити її подальші життєві пріоритети.

Відсутність або ж неправильна організація молодого особою свого дозвілля, спричиняє порушення комунікативного спілкування між людьми та їх інтересами, що штовхає молодь до пиятики, вживання наркотичних засобів, психотропних речовин і легкому піддаванню масовому впливу. Людина, навіть не усвідомлюючи всього того, що з нею відбувається, потрапляє в злочинне русло, зокрема екстремістського характеру, і далі, фактично, втрачає контроль над своєю діяльністю.

Вважаємо, що протидія екстремізму в Україні повинна бути одним із пріоритетних завдань нашої держави. Має бути обов'язково розроблений та прийнятий закон України «Щодо протидії екстремізму в Україні» з внесенням відповідних змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України й низки інших законів і підзаконних нормативних актів України. Прописані конкретні пропозиції профілактичної діяльності екстремізму в Україні та ефективної боротьби з її сучасними проявами.

Список використаних джерел

1. Фридинський С.М. Молодіжний екстремізм як особливо небезпечна форма прояву екстремістської діяльності /С.М. Фридинський // Юридичний світ. – 2008. – №6. – С. 26.
2. Кочергін Р.О. Деякі аспекти кримінологічного обґрунтування існування молодіжного екстремізму, заснованого на національному або релігійному ознаках: Criminological foundation of young people extremism based on national and religious notes / Р.О. Кочергін // Людина. – 2008. – №1. – С. 117–120.
3. Тодосієнко А.О. Молодіжний екстремізм в Україні та причини його прояву [Електронний ресурс] /А.О. Тодосієнко // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – №8. – С. 182-185. – Режим доступу до журн.: http://pap.in.ua/8_2014/54.pdf

Ігнатюк О.В., заступник голови
Апеляційного суду Київської області,
кандидат юридичних наук

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ

Відповідно до чинного КПК України [1] основним засобом негласного отримання доказів на стадіях кримінального процесу є негласні слідчі (розшукові) дії (гл. 21 КПК України). Завдяки таким діям розкриваються та розслідуються понад 85% тяжких й особливо тяжких злочинів, а вчинених в умовах неочевидності, організованими злочинними угрупованнями, проти основ національної безпеки – 100%. Проте негласні слідчі (розшукові) дії, як і будь-які негласні засоби отримання доказів, відповідно до результатів аналізу зарубіжної та вітчизняної оперативно-розшукової, слідчої та судової практики, можуть бути не лише ефективним засобом отримання доказів у кримінальному судочинстві, а й засобом грубого порушення прав, свобод і законних інтересів осіб, які потрапляють до його сфери. Тому застосування таких засобів у кримінальному процесі потребує як постійного вдосконалення їх оперативності, так і процесуальних гарантій законності [2, с. 271]

Негласні слідчі (розшукові) дії утворюють окремий кримінальний процесуальний інститут, правовому регулюванню якого присвячений розділ 21 КПК України 2013 р. Чинний КПК України дає визначення негласних слідчих (розшукових) дій як різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом. Відповідно до цього законодавчого визначення можна зробити висновок, що за своїм змістом негласні слідчі (розшукові) дії не відрізняються від оперативно-розшукових заходів (ОРЗ), передбачених Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] (Закон України про оперативно-розшукову діяльність) та відповідними відомчими правовими актами. Водночас слід звернути увагу на те, що на відміну від ОРЗ, перелік яких у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» не визначений, у чинному КПК України закріплено

вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо- та відеоконтроль особи (ст. 260), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння (ст. 267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271) та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 262). КПК України визначає суб'єктів, які приймають рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, якими є слідчий та прокурор (ч. 3 ст. 246 КПК України), а також суб'єктів, яким надається право проводити негласні слідчі (розшукові) – слідчого, або за його дорученням співробітників оперативних підрозділів (ч. 6 ст. 246 КПК України). Важливим та дієвим засобом забезпечення законності проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ст. 260, 261, 262, 263, 264, 267, 268, 269, 271, 274 КПК України, є судовий контроль, який здійснює слідчий суддя, за рішенням якого проводяться зазначені дії (ст. 247, 248, 249, 250 КПК України).

Чинний КПК визначив підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 246), порядок, строки розгляду клопотань про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, зміст таких клопотань та строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на її проведення (ст. 248, 249), вимоги до постанови слідчого, та прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 251), передбачив можливість проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді (ст. 250), визначив правила фіксації ходу та її результатів (ст. 252), заходи щодо захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 254) та інформації що не використовується у кримінальному провадженні (ст. 255), загальні засади використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказування (ст. 256) та в інших цілях або передання інформації (ст. 256).

Проаналізувавши зарубіжне законодавство, ми дійшли висновку, що в Україні був врахований найбільш прогресивний світовий досвід у правовому регулюванні використання на досудовому розслідуванні негласних форм та методів здобуття інформації про підготовлюваний або вчинений злочин. Зокрема, в новому Кримінальному процесуальному кодексі України представлений найбільш широкий перелік негласних слідчих дій, порівняно із процесуальним законодавством низки зарубіжних країн.

Слід зазначити, що практика використання в розслідуванні негласних (оперативно-розшукових) дій і заходів не нова, вона застосовується у низці кримінальних процесуальних законів зарубіжних країн. Вивчення практики діяльності правоохоронних органів та кримінально-процесуального законодавства країн Західної Європи свідчить, що в цих країнах ще на початку 90-х рр. минулого століття почали застосовуватися нові спеціальні дії, які дають можливість отримувати інформацію про злочин та використовувати її як доказ під час розгляду кримінальної справи в суді. Так, Закон Італійської Республіки «Про внесення термінових змін в Кримінально-процесуальний кодекс і заходи по боротьбі з мафіозною злочинністю» дозволяє правоохоронним органам уживати різноманітних заходів (гласні та негласні) для отримання інформації про злочинну діяльність із застосуванням технічних засобів контролю і фіксації інформації та використовувати результати в кримінально-процесуальному доказуванні [3, с. 34–35]. Такі дії за своїм змістом схожі з передбаченими Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». У Німеччині кримінально-процесуальна й оперативно-розшукова діяльність не розмежовані. Усі гласні й негласні дії уповноважених здійснюються з метою виявлення та розкриття злочинів у порядку, визначеному КПК ФРН [4, с. 54–56]. Кримінально-процесуальним законом Литовської Республіки передбачено процедуру «секретного досудового розслідування» та негласне використання технічних засобів фіксації інформації під час провадження окремих слідчих дій [5, с. 122–158]. Розслідування злочинів у США і Великобританії передбачає використання негласних способів отримання інформації, якими є контроль

телекомунікацій, усних розмов, візуальне спостереження, використання конфіденційного співробітництва тощо [6]. Практика боротьби зі злочинністю зазначених країни доводить ефективність таких дій. Так, третина всіх доказів, які використовує суд Франції для викриття вини особи у вчиненні злочину, добута саме за допомогою дій, проведених у негласному порядку [7, с. 67].

Розширення можливостей слідчого щодо отримання інформації про злочин і злочинця завдяки використанню заходів оперативно-розшукової діяльності для кримінального процесу України слід вважати прогресивним кроком законодавця, спрямованим на посилення правоохоронної функції держави. Запровадження в Кримінально-процесуальному кодексі України інституту негласних слідчих дій, що призвело до об'єднання слідчої і оперативно-розшукової діяльності, яку за новим КПК України проводить слідчий у межах кримінального провадження, є лише прогресивним кроком.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. – К: Центр навч. л-ри, 2012. – 292 с.
2. Погорецький М.А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні / М.А. Погорецький //Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ, №1, – 2013. – С. 270–276.
3. Законодательство Италии о борьбе с организованной преступностью // Законность – 1993. – №11. – С. 34–39.
4. Молдован А. В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США: навч. посіб. / Молдован А. В. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
5. Погорецький М. А. Використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі республік Латвії та Молдови / М. А. Погорецький // Вісник прокуратури. – 2007. – №9. – С. 122–128.
6. Прослушивание телефонов в международном праве и законодательстве одиннадцати европейских стран /сост. Е.Е. Захаров. – Х.: Фолио, 1999. – 152 с.
7. Кавалиерис А. К. Об одном аспекте интеграции криминалистической и оперативно- розыскной деятельности /

А.К. Кавалиерис // Роль и значение деятельности профессора Белкина Р. С. в становлении и развитии современной криминалистики: Материалы международной научно-практической конференции. – М., 2002. – С. 66–72.

Porohnya V.V., Department of Juridical Psychology National Academy of Internal Affairs

THE INFLUENCE OF TELEVISION ON CHILDREN'S SOCIALIZATION

How much television your children watch in an average day? Over the last 40 years in the world conducted over 1000 of research devoted to the influence of television and cinema for children. It was held in many countries, including minors, belonging to different races, nationalities and social groups. However, the research results were almost identical: aggression on the screen makes children more aggressive on the material and the spiritual world. Research on television viewing and children's socialization indicates that television has a great impact on children's lives. The survey of children under the scientific paper «Juridical and legal principles of preventing juvenile delinquency» demonstrates that 50% of respondents (and it is 152 child) prefer militants and 65% (107 child) prefer films with fantastic content. Not much credits need to be done in order to point the fact that children who systematically watch the transmission containing scenes of violence, accept violence as a legitimate way to resolve conflicts. Second, viewing scenes of violence makes the person more vulnerable to violence in real life. Third, the more the child sees scenes of violence on the screen, the more likely that she will become a victim of violence. Fourth, if the child prefers watching TV programs containing scenes of violence, there is a much greater likelihood that she will grow aggressive person and even commit offenses following the behavior of the beloved hero, based on trends in contemporary cinema that in most cases is negative.

The number of families with home theaters is growing rapidly in Ukraine. The main audience is adolescents and youth. The main repertoire is horror movies, action movies, porn. The impact of such

products to young viewers in modern conditions is quite effective, because it is practically no competition from educational institutions.

A new picture of the world, which consists of younger generation leads to some changes in child's psychology. While experts concur that television can entertain and inform, many programs may have an undeniably negative influence on childhood behavior and values. Youngsters may become less sensitive to the terror of violence, accept violence as a way to resolve life's difficulties, or even imitate the violence they've seen. In such way finding out the role of cinematography in the legal education of the child based on analysis of current research, identified the following features that are not conducive to the formation of positive social orientation [1, p. 347]. They are:

- Insufficient number of patriotic programs, and those who bring pride for their country and those who actually have an educational and informative nature in terms of the legal awareness;
- It is showing excessive availability of drugs, eating undesirable and even harmful details on television;
- Youth shows interest for criminal scene, and numerous «light» killings;
- Often, newspapers and television show ways of committing crimes, describing the actions of persons in the commission of these crimes is often unwittingly give instructions criminal nature;
- Most programs, broadcasts and articles that are designed for younger audiences, very poorly trained, they do not have deep meaning, covering events from low credibility, and in general they are more distracting than educate [2, p. 253].

Weighing up all pros and cons we'd like to mention that children often internalize gender role stereotypes from books, songs, television, and the movies. But television, however, is perhaps the most influential form of media [3, p. 169].

Of the various factors which help shape gender-typed behaviors, role models and imitation are extremely influential. Children are exposed to models throughout their environment, including those on television. Research suggests children who view violent programming on television will behave more aggressively with peers. It is also true children who view prosocial behaviors on television are likely to exhibit those types of behaviors themselves.

Young children will imitate and repeat behaviors they see on television. Because children are influenced by gender stereotyped role models they see on television, they will also exhibit gender biased behaviors and develop gender biased attitudes that they see modeled on television.

Traditional gender roles, wherein men are encouraged to be decisive and to show leadership qualities and women are encouraged to be deferential and dependent do not benefit individuals, particularly women. Traditional gender roles discourage the full range of expression and accomplishment. Children should be allowed to develop a sense of self in a gender fair environment which encourages both boys and girls to feel they are a force in the society.

References

1. Pocheptsov G.G. Information War / G.G. Pocheptsov – K.: VAKLER, 2000. – 576 p.;
2. Bandura A.M. The theory of social learning / A.M. Bandura – SPb.: Eurasia, 2000. – 320 p.;
3. Lauer, R. H., & Lauer, J. C. Marriage and family: The quest for intimacy / R. H. Lauer, J. C. Lauer, Madison – WI: Brown & Benchmark, 1994 – 301 p.;

Кучменко С.В., науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
досудового розслідування навчально-
наукового інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СТВОРЕННЯ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ

Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань – це питання, яке протягом останніх років набуло не аби якого резонансу як серед громадськості, так і серед органів державної влади, оскільки практики створення подібного роду об'єднань у нашій державі за роки незалежності не простежується.

Але об'єктивні обставини, які зумовили проведення на Сході України антитерористичної операції (далі АТО), змінили ситуацію, що призвело до загострення питання щодо порядку та правил створення та функціонування легальних воєнізованих формувань чи груп, оскільки від початку проведення АТО було сформовано цілий ряд воєнізованих збройних формувань, діяльність яких першопочатково не перебувала у підпорядкуванні в жодному з легально існуючих воєнізованих формувань та груп, таких як Збройні сили України, Служба безпеки України, Національна Гвардія тощо.

Тому питання щодо легалізації діяльності подібного роду формувань, а також питання щодо відповідальності їх учасників за свої дії є надзвичайно актуальним.

Для того щоб краще розібратись у даному питанні, необхідно детально вивчити та опрацювати саме об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 260 ККУ України, оскільки останню утворюють зовнішні ознаки злочину, встановлені законом про кримінальну відповідальність. Це зокрема ті ознаки, в яких проявляється зовні процес вчинення суспільно небезпечного діяння і які відповідають на запитання як саме було вчинено злочин. Об'єктивна сторона також визначає у чому саме полягає злочин, яким чином його вчинено, у яких умовах місця й часу та в якій обстановці він протікає, за допомогою яких засобів і знарядь вчинюється.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 260 КК України полягає у наступних альтернативних діяннях: створення не передбачених законами України воєнізованих формувань та участь у їх діяльності; створення не передбачених законом збройних формувань та участь у їх діяльності; керівництво зазначеними формуваннями; їх фінансування, постачання їм зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи військової техніки; участь у складі вказаних формувань у нападі на підприємства, установи, організації чи на громадян.

Ряд запитань виникає під час аналізу участі не передбачених законом воєнізованих чи збройних формувань у нападах на підприємства, установи чи організації, оскільки це

діяння є дещо схожим із участю у аналогічних нападах, вчинених бандою. Тому залишається не зрозуміло яким чином слід розмежовувати ці злочини? Коли участь у нападах озброєної організованої групи необхідно кваліфікувати як злочин передбачений ст. 257 КК України, а коли як злочин передбачений ст. 260 КК України?

Ключовий зміст поняття воєнізованого та збройного формування розкриває примітка до ст. 260 КК, відповідно до якої під воєнізованими слід розуміти формування, які мають організаційну структуру військового типу, а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, і в яких проводиться військова або стройова чи фізична підготовка, а під збройними формуваннями – воєнізовані групи, які незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову чи іншу зброю.

Однак аналізуючи визначення, що наведені у примітці, можна побачити що вони не в повному обсязі розкривають усі необхідні істотні й достатні ознаки зазначених понять, та не в повній мірі розкривають специфічні ознаки таких організацій, що, в свою чергу, унеможлиблює їх відмежування від інших видів злочинних організацій, в тому числі від організованих банд.

Такі вчені, як О. В. Смаглюк та Т. В. Приходько у своїх працях зазначають, що воєнізовані формування слід визначити як організації, яким крім загальних ознак злочинної організації притаманні ще й наступні. По-перше, вони схожі на передбачені законами України військові формування, але їх створення не передбачене її законами. Тобто або взагалі відсутній закон, який передбачав би створення відповідної воєнізованої організації, або ж вона не належить (не є структурним підрозділом, не перебуває у підпорядкуванні) до жодного з легально існуючих воєнізованих формувань чи груп – ЗС, СБ, ПВ, УДО, військ ЦО, внутрішніх військ МВС тощо. По-друге, воєнізовані формування мають організаційну структуру військового типу, що характеризується наявністю єдиноначальності, підпорядкованості та дисципліни і полягає у поділі формування на відносно самостійні підрозділи з визначенням особового

складу кожного з них і підпорядкованості відповідних структурних частин; встановленні військових або інших звань; дотриманні субординації; використанні одностроїв, знаків розрізнення; застосуванні засобів впливу та заохочення, характерних для війська тощо. По-третє, воєнізованим формуванням властивий воєнізований характер завдань, які перед ними ставляться, а також засобів і методів, які ними використовуються. Вони ставлять перед собою специфічні завдання, які можуть покладатися лише на офіційно створені формування: вирішення питань громадсько-політичного характеру методами військових операцій – заволодіння певними територіями чи їх утримання; силова підтримка владних структур; придушення збройного чи іншого організованого або масового опору владі; депортація населення; встановлення режиму військового стану; знищення живої сили супротивника та його матеріальних засобів тощо[1, с. 596, 597].

На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що збройне формування являє собою воєнізовану групу, яка окрім ознак злочинної організації та воєнізованого формування характеризується ще й тим, що незаконно має на озброєнні придатну для використання вогнепальну зброю, вибухівку та інші види озброєння.

Цікавим є також той факт, що відносно використання зброї не передбачених законом воєнізованими збройними формуваннями в КК передбачена лише примітка 2 до ст. 260.

Так, В. П. Тихий вважає, що поняття зброї і озброєності, під час розгляду об'єктивної сторони ті самі, що і при характеристиці бандитизму [2].

Однак розглядаючи ситуацію довкола проведення на території України АТО, а також детально вивчаючи наявну інформацію щодо діяльності на Сході нашої держави не передбачених законом воєнізованих збройних формувань, ми дійшли висновку, що визначення озброєності не передбачених законом воєнізованих збройних формувань потребує більш детального вивчення та закріплення у положеннях ст. 260 КК України, оскільки на практиці міжнародними спостерігачами, керівниками підрозділів ЗСУ та Національної Гвардії

неодноразово фіксується використання подібними формуваннями військової техніки, важкого озброєння, та зброї, яка для застосування потребує кваліфікованих фахівців. Ця особливість також має вплив як на кваліфікацію, так і на подальше визначення складу злочину та відповідальності учасників не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, а тому потребує доопрацювання.

Цікавою та заслуговує на увагу думка вченого А.А. Вознюка, який зазначає, що злочини, учинені в складі злочинних об'єднань необхідно кваліфікувати за сукупністю ст. 255, 257, 258–3, 260 КК України зі статтями Особливої частини КК, які передбачають відповідальність за ці злочини. На його думку такий спосіб кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь найбільш повно відповідає принципам кваліфікації злочинів, за винятком одного моменту. Серед альтернативних діянь об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 255, 257, 260 КК України, виокремлено участь у злочинах. У зв'язку з цим виникає питання, чи не буде тут подвійного врахування (подвійного ставлення в вину) одного й того ж діяння [3, с. 36]? У зв'язку з цим вважаємо за доцільне підтримати думку автора щодо вирішення даної проблеми шляхом виключення із диспозицій статей відповідальності за участь у злочинах, учинених злочинним об'єднанням.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.
2. Тихий В. П. Злочини проти суспільної (загальної) безпеки: Конспект лекцій / В. П. Тихий. – Харків, 1996. – 69 с.
3. Вознюк А. А. Актуальні проблеми кваліфікації суспільно небезпечних діянь учасників злочинних об'єднань, створення і участь в яких утворюють окремі склади злочинів: Кримінально правові та кримінологічні заходи протидії злочинності / А. А. Вознюк // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (13 лист. 2015 року). – Одеса: ОДУВС, 2015. – С. 35–36.

Оцел В.В., науковий співробітник науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності ДНДІ МВС України

НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ЗБРОЇ ЯК ФАКТОР ПОГІРШЕННЯ КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Криміногенна обстановка в Україні обумовлюється багатьма факторами. Одним із них є зростання незаконного обігу зброї, вибухівки та боєприпасів, що потрапляють та продовжують осідати в українців внаслідок подій, які відбувалися в регіонах після Євромайдану 2013 року, та триваючого з 2014 року воєнного конфлікту на Донбасі. За даними МВС України, сьогодні близько 80% всієї незаконної зброї в країні складає зброя із зони бойових дій. Небезпека від незаконного обігу зброї, вибухівки, боєприпасів на мирній території полягає у створенні умов для вчинення в подальшому найбільш тяжких злочинів, таких як бандитизм, розбійні напади із використанням зброї тощо.

До причин розповсюдження зброї, вибухівки та боєприпасів в країні можна віднести: недосконалий контроль за їх переміщенням; часткова або повна відсутність обліку посадовими особами (призначеними здійснювати ці функції) їх поставок і використання; неефективність діяльності підрозділів, призначених збирати трофейну зброю та боєприпаси, або відсутності таких; розкрадання або вимагання зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв тощо.

Джерелами незаконного обігу зброї, вибухівки та боєприпасів є:

по-перше, трофейна зброя, що залишається на полі бою після будь-яких зіткнень з обох сторін. Її можуть вивозити з території проведення бойових дій військовослужбовці, волонтери, бійці добровольчих батальйонів, громадяни, що мешкають в тій місцевості чи прилеглих до неї територіях, а також кримінальні угруповання, бізнесові структури, зацікавлені в подальшій їх реалізації. Не виключенням є й спецпідрозділи правоохоронних органів, що беруть участь в проведенні АТО, або мають якісь прямі до цього службові та ділові відносини. Мають місце банальні крадіжки зброї з

подальшим продажем або бартерним обміном її на спиртні напої або продукти харчування. Значна частина трофеїв у подальшому зберігається українцями в себе про всяк випадок (особливо на фоні дестабілізації ситуації в різних регіонах країни), а також має місце використання ними боєприпасів у побутових і бракон'єрських цілях тощо;

по-друге, не контролюється питання зберігання, обліку, видачі, використання зброї в добровольчих батальйонах, які не входять до складу Збройних Сил України та МВС України, що беруть участь в проведенні антитерористичної операції на Донеччині та Луганщині;

по-третє, це потік контрабанди зброї із зони АТО, який йде з метою подальшої реалізації на чорному ринку та представляє собою налагоджений бізнес з добре організованими корупційними схемами та «коридорами» її поставок через пункти пропуску та інші неконтрольовані підпільні маршрути вздовж лінії зіткнення [1, 2]. Таким чином, підвищений попит на зброю надає економічний характер незаконному обігу зброї, оскільки він є джерелом високих кримінальних доходів.

До наслідків незаконного обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв можна віднести наступне:

1) сьогодні необхідно врахувати те, що із-за катастрофічного погіршення рівня життя рядових українців, соціальної-економічної кризи, триваючих бойових дій змінюється стан частини населення, що втратили роботу, місця постійного проживання тощо. Знижується їх культурний та морально-правовий рівень, відбувається деградація суспільної моралі, неповажання законів та їх невиконання. Це сприяє появі депресивних настроїв серед людей, що потенційно підштовхує їх до насильницьких дій та агресії;

2) складаються оптимальні умови для погіршення криміногенної ситуації в країні. За даними МВС України, у 2013 році було зафіксовано 761 правопорушення, вчинене із використанням вогнепальної зброї, у 2014 році їх кількість зросла до 2523 (приріст до 2013 року – 231,5%), у 2015 році зафіксовано їх зниження на 39,5% до попереднього року (1526 злочинів). Серед них умисних вбивств якщо у 2013 році було зафіксовано 62, то вже у 2014 році кількість сягнула 320

(приріст до попереднього року становить 416,1%); у 2015 році відбулося зменшення їх кількості на 39,4% – 194. На 311% було вчинено менше розбійних нападів у 2013 р. (zareєстровано 100 злочинів), ніж у 2014 році (411). 297 їх було zareєстровано у 2015 році, що на 27,7% нижче показника попереднього року. За січень-лютий 2016 року обліковано 126 кримінальних правопорушень, вчинених із використанням вогнепальної зброї. З них зафіксовано 22 умисних вбивства і 19 розбоїв. Найбільше таких злочинів скоєно в місті Києві, Донецькій та Луганській областях [2, 3].

3) зросла ймовірність використання зброї, вибухівки та боєприпасів в терористичних акціях та провокаціях по всій Україні з метою загальної дестабілізації ситуації. Сприяє цьому й сусідня країна-агресор, яка особисто поставляє зброю та боєприпаси не тільки в зону АТО, але й для формування та озброєння терористичних груп на мирній території України. Так, якщо у 2013 році було зафіксовано 65 злочинів, вчинених з використання вибухових речовин, то у 2014 році їх кількість зросла майже вдвічі та складає 112 злочинів (приріст до попереднього року – 72,3%). У 2015 році кількість таких злочинів майже не змінилася (106 випадків, що на 5,4% нижче від попереднього року) [3].

Таким чином, враховуючи існуючі політичні, соціально-економічні умови напруженості в суспільстві, продовження військової конфронтації на Сході України, зниження поваги до законності та верховенства права можна прогнозувати тенденцію зростання та поширення в найближчі роки незаконного обігу зброї на інші (крім східних) регіони країни, з виходом навіть за кордон. Незаконний обіг зброї є своєрідним індикатором, що дозволяє оцінити стан держави та національної безпеки. А тому без стабілізації вищезгаданого в країні, удосконалення рівня консолідації сил та засобів правоохоронних органів, органів виконавчої влади та управління, військових щодо обліку та контролю за виготовленням і використанням зброї, досягнення позитивних результатів реформування нової поліції в боротьбі зі злочинністю не слід очікувати на покращення криміногенної ситуації в країні.

Список використаних джерел

1. МВД не в состоянии остановить незаконный оборот оружия в стране – Шабовта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rian.com.ua/analytics/20150527/368090599.html>.

2. МВС: в Україні зростає незаконний обіг зброї [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/mvc-v-ukraini-zrostaє-nezakonnij-obig-zbroi/a-18462327>.

3. Статистичні дані за 2013-лютий 2016 років взяті з Єдиного звіту про кримінальні правопорушення по державі (ф. №1 державної статистичної звітності, затверджених наказами Генеральної прокуратури України за погодженням з Держкомстатом України 23.10.2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/>.

Лопатинська І.С., науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності ДЮОІ МВС України, кандидат педагогічних наук

ВЗАЄМОДІЯ УПРАВЛІННЯ І СПІВУПРАВЛІННЯ В СТВОРЕННІ ЕМОЦІЙНО СПРИЯТЛИВОГО СЕРЕДОВИЩА В КОЛЕКТИВІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Світові тенденції у галузі освіти засвідчують зростання вимог до емоційно сприятливого середовища різних типів навчальних закладів як важливого чинника гармонійного розвитку особистості молоді. Нові взаємовідносини обумовлюють пошук нових шляхів й засобів управління та співуправління в створенні емоційно сприятливого середовища студентського колективу, а саме в колективі майбутніх правоохоронців.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що ефективним засобом розв'язання різних проблем в студентському колективі майбутніх правоохоронців, є взаємодія управління та співуправління в системі відносин «викладач-студентський колектив». Визначення пріоритетів та розробка програм, стратегії і тактики цієї взаємодії є важливим засобом

створення емоційно сприятливого середовища в колективі майбутніх правоохоронців, як умова ефективного вирішення професійних проблем. Формування особистості, як майбутнього фахівця правоохоронних органів відбувається не тільки в процесі навчання, але й під впливом емоційно сприятливого середовища, в якому перебуває та виховується сильна особистість студента. Середовище – це певна продумана система людських взаємовідносин, це сукупність управлінських рішень, дій, що стимулюють досягнення колективної мети.

Під емоційно сприятливим середовищем маємо на увазі сукупність умов, що сприяють психологічному комфорту й успішному розвитку особистості майбутнього правоохоронця в колективі. Управління створенням емоційно сприятливого середовища відбувається в студентському колективі під керівництвом викладача та співпрацею, співуправлінням органів самоврядування. В основу управлінських дій викладача та співуправління з студентським активом мають бути покладені принципи управлінської діяльності. М.Поташник виділяє принцип системності, що передбачає розвиненість у роботі викладача всіх управлінських функцій, його взаємодії з студентським активом щодо організації колективної діяльності та створення емоційно сприятливого середовища в колективі майбутніх фахівців правоохоронних органів. Цей принцип обумовлює систему управлінських дій викладача і співуправлінських дій студентського колективу в оздоровленні його психологічного клімату. А система, в свою чергу, об'єднує компоненти діяльності: мотиви – мету – завдання – зміст – форми – методи – умови – результати [2, с. 15].

Взаємодія управління й співуправління щодо створення емоційно сприятливого середовища в колективі – це особлива діяльність, в якій суб'єктами є (викладач, студентський колектив і його актив) за допомогою планування організації, керівництва і контролю забезпечують організованість колективної діяльності на забезпечення психологічного комфорту для кожного її учасника. Управління і співуправління в колективі майбутніх правоохоронців мають бути спрямовані на пізнання кожним студентом цінності своєї особистості через відношення до перспективи. Управлінські дії викладача мають бути спрямовані на стимулювання управлінських дій активу, на

постановку складних задач, які прагнуть студенти, на колективні зусилля для їх досягнення. Взаємодія управління і співуправління у системі відношень «викладач – колектив» реалізується різними формами колективних дій. Основою цих дій він вважає, товариську єдність і спільність мети, інтереси викладача та студентів в її досягненні. Успіх управління та співуправління у створенні емоційно сприятливого середовища можливий лише тоді, коли всі учасники навчально-виховного процесу «запалені однією думкою, одним принципом, одним стилем, які працюють єдиною» [1, с. 19].

Оздоровлення клімату, становлення емоційно сприятливого середовища в колективі обумовлюється вмінням викладача делегувати частину прав і свободи дій органам студентського самоврядування. Діяльність органів самоврядування на принципах свободи дій, самодіяльності, колективного успіху характеризує не тільки єдність мети і діяльності, але й єдність переживань та суджень студентів, їх емоційного настрою і задоволеності колективними діями.

Змістовність та багатогранність форм взаємодії управлінських дій викладача й органів студентського самоврядування є основою створення емоційно сприятливого середовища, важливого чинника виховання по відношенню до кожного члена колективу. Взаємодія управління і співуправління у життєдіяльності колективу майбутніх правоохоронців позитивно впливає на розвиток самостійності, інтересів, активності, адекватної самооцінки, характеру самоствердження студентів у колективній діяльності, є засобом створення емоційно сприятливого середовища, яке стимулює розвиток стійких професійних здібностей і стилю діяльності майбутнього правоохоронця. Грамотні управлінські дії дозволяють перетворити усіх учасників взаємодії на суб'єктів спілкування, допомогти подолати різноманітні психологічні бар'єри.

Управління та співуправління в створенні емоційно сприятливих умов спілкування в системі відношень «викладач – студентський актив – колектив студентів» знаходять вираження наступне: особливості комунікативних можливостей викладача; характер взаємин його з членами студентського колективу та органами самоврядування; рівня сформованості колективу;

культури управлінських дій учасників процесу управління та співуправління; стилю спілкування та співтворчості в колективі.

Від стилю управління та співуправління життєдіяльністю студентського колективу залежить психологічна атмосфера, емоційний добробут його членів, що забезпечує емоційне задоволення студентів, приводить до переживання психологічного комфорту. У такому середовищі відбувається стабілізація складу засобів і способів здійснення колективної діяльності та спілкування, складається цілісна структура управління та співуправління розвитку колективу, професійно-спрямований стиль співпраці та спілкування.

Вирішальне значення взаємодії управління та співуправління в колективній діяльності належить вихованню лідерських якостей майбутніх працівників правоохоронних органів. Необхідно наголошувати на формуванні у кожного майбутнього правоохоронця почуття обов'язку і поняття честі, вміння підкорятися вимогам колективу, бути активним організатором, вміти володіти собою і впливати на інших. Емоційно сприятливе середовище колективу забезпечує «самопочуття людини в колективі, характер її колективних зв'язків й реакцій, її дисциплінованість, готовність до дій і гальмування, здібність такту і орієнтування, принциповість і емоційне перспективне устремління»[1, с. 120].

Викладач та студентський актив повинні формувати уміння спільно виробляти стратегію і тактику управлінських дій, конструктивно обговорювати проблеми, формулювати мету, вислухати колегу, зрозуміти його точку зору, прийняти чи тактовно й аргументовано відхилити.

Від створення доброзичливої атмосфери, сприятливого клімату взаємин викладача та студентів, міжособистісних їх стосунків залежить успіх колективної діяльності, виховний вплив на особистість майбутнього правоохоронця, налаштованість та її орієнтація на гармонійно-ціннісний розвиток, забезпечення необхідних умов для успішної реалізації програми формування впевненої особистості з загальнолюдськими цінностями; розвиток її індивідуальних нахилів, здібностей; становлення гуманних і демократичних відносин у колективі майбутніх правоохоронців.

Список використаних джерел

1. Макаренко А.С. Методика організації виховного процесу/ А.С.Макаренко. – К.: Вища школа, 1969.
2. Поташник М.М. Качество образования: проблемы и технологии управления/ М.М. Поташник, 2002. – 80с.

Домбровська Н.С., викладач
кафедри кримінально-виконавчого
права Інституту кримінально-
виконавчої служби України

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ

Відповідно до частини 4 статті 59 Конституції України кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [1]. Указана норма розповсюджується на всіх громадян без винятку, в тому числі і на засуджених до позбавлення волі, захист прав яких є чи не найгострішою проблемою сьогодення.

Аналізуючи чинне законодавство можна зазначити, що перелік прав засуджених до позбавлення волі з кожним днем розширюється в напрямку гуманізації та поліпшення становища такої категорії осіб. Разом з тим, окрім нормативного закріплення тих чи інших прав мають бути певні гарантії їх реалізації, забезпечення непорушності та відновлення.

На жаль, мають місце порушення прав засуджених до позбавлення волі про що свідчать результати моніторингів місць несвободи, звіти за результатами їх відвідування уповноваженими державними, міжнародними та громадськими інституціями. Зокрема, факти порушення прав засуджених до позбавлення волі знайшли своє відображення у таких документах: Моніторинг місць несвободи в Україні: стан реалізації національного превентивного механізму доповідь за 2014 рік [2], щорічний звіт про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2015 році [3], звіт до українського уряду за підсумками візиту в Україну здійсненого Європейським комітетом з попередження тортур і нелюдського або принижуючого гідність поводження

чи покарання у період з 9–21 жовтня 2013 року [4] та інші. В зазначених документах йдеться про неналежні матеріально-побутові умови відбування покарання засудженими до позбавлення волі, ненадання їм належної медичної допомоги та інші порушення. Викладені факти зумовлюють необхідність у дослідженні та пошуку ефективного механізму захисту прав засуджених до позбавлення волі в Україні.

Питанням дотримання прав людини, механізму їх реалізації, забезпечення національними та міжнародними засобами захисту, в тому числі відносно засуджених до позбавлення волі, приділяли увагу багато науковців, а саме: О.М. Бандурка, І.Г. Богатирьов, А.В. Кирилюк, В.С. Кульчицький, О.В. Лисодєд, П.М. Рабинович, О.Ф. Скакун, А.Х. Степанюк, В.М. Тертишник, В.М. Трубников, Ю.А. Чеботарьова, І.С. Яковець та інші. Поряд з викладеним, наявна нагальна потреба у всебічному вивченні та дослідженні питання забезпечення правовими засобами захисту прав засуджених до позбавлення волі

У своїх наукових працях О.Ф. Скакун дає визначення поняттю механізм забезпечення прав і свобод людини як системи засобів і чинників, що забезпечують необхідні умови поваги до всіх основних прав і свобод людини, які є похідними від її гідності. Завдання механізму забезпечення прав людини – охорона, захист, відновлення порушених прав. Механізм реалізації прав людини включає заходи спроможні створити умови для реалізації прав і свобод людини. Механізм охорони прав людини включає заходи з профілактики правопорушень для утвердження правомірної поведінки особи. Механізм захисту прав людини включає заходи, що призводять до відновлення порушених прав неправомірними діями і відповідальності особи, яка вчинила ці правопорушення [5, с. 190].

Захист прав засуджених до позбавлення волі має певні особливості, пов'язані із спеціальним статусом вказаних осіб та тими обмеженнями, що на них покладаються законом. Адже такі особи перебувають в кримінально-виконавчих установах закритого типу, де самі тільки умови тримання вже можна вважати як підставу порушення їхніх прав. Тому, механізм захисту прав зазначеної категорії осіб варто тлумачити, на нашу думку, дещо ширше.

Реалізація права на захист у кримінально-виконавчих установах ускладнюється їх закритістю та обмеженістю доступу до правових засобів захисту. З огляду на викладене, важливим аспектом захисту прав засуджених до позбавлення волі є не лише відновлення порушеного права, а й запобігання такому порушенню, забезпечення реальною можливістю реалізації права на захист в умовах ізоляції. З огляду на викладене, можна виділити основні аспекти в механізмі захисту прав засуджених до позбавлення волі:

- недопущення порушення прав засуджених до позбавлення волі шляхом створення належних умов відбування покарання;

- забезпечення можливості реалізації права на захист в умовах закритого типу за рахунок доступності правової допомоги, незалежного й неупередженого розгляду скарг засуджених компетентними органами;

- відновлення прав засуджених за наявності компенсаційних заходів правового характеру.

Реалізація механізму захисту прав засуджених до позбавлення волі забезпечується рядом заходів, передбачених вимогами кримінально-виконавчого законодавства. Перш за все, засуджені до позбавлення волі наділені правами, що роблять їх менш уразливими до будь-яких порушень, зокрема на отримання інформації щодо процесу виконання та відбування покарання, звертатися відповідно до законодавства з пропозиціями, заявами та скаргами до уповноважених органів та організацій, на правову допомогу та інші. Крім того, за діяльністю органів та установ виконання покарань здійснюється постійний контроль та нагляд з боку державних органів різних рівнів та галузевої спрямованості, міжнародних та громадських організацій, у тому числі з метою недопущення порушення прав засуджених до позбавлення волі, надання правової допомоги та відновлення порушених прав.

Поряд з викладеним часто захист прав засуджених до позбавлення волі зводиться до простої констатації факту порушення, що не завжди є наслідком його відновлення або компенсації. На законодавчому рівні майже відсутні норми, що забезпечували відновлення або компенсацію порушених прав засуджених до позбавлення волі, а ті закони, що приймаються

не завжди досконалі. Одним з нововведених компенсаційних заходів є зарахування строків попереднього ув'язнення до строку відбування покарання у виді позбавлення волі з розрахунку день за два. Однак, у даному нормативно-правовому акті не враховано низки важливих аспектів (категорію злочинів, тяжкість, особу винного та інші) при застосуванні пільгової норми, що може потягнути й несприятливі наслідки для суспільства в цілому. Тому, є необхідність у формуванні та удосконаленні законодавчої бази для застосування компенсаційних правових заходів відносно засуджених до позбавлення волі.

З урахуванням викладеного, механізм захисту прав засуджених до позбавлення волі потребує вдосконалення, про що свідчать численні факти визнання порушення прав вказаних осіб в умовах ізоляції, та втілення у низку законодавчих актів виважених рішень, спрямованих на дотримання та відновлення правового становища спецконтингенту.

Список використаних джерел

1. Конституція України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Моніторинг місць несвободи в Україні: стан реалізації національного превентивного механізму: доповідь за 2014 рік / Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. – К., 2015. – С. 240
3. Щорічний звіт про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2015 році №5/2/12.0.1/9 – 16 від 29.01.2016 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/93294>.
4. Звіт до українського уряду за підсумками візиту в Україну здійсненого Європейським комітетом з попередження тортур і нелюдського або принижуючого гідність поводження чи покарання у період з 9 – 21 жовтня 2013 року. – С., 2014. – с. 121
5. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скаун – Харків: Консум, 2001. – 656 с.

Казміренко В.О., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ

Предметом кримінології є вивчення злочинності як історично змінного соціально-правового явища, причин злочинності, особи злочинця і заходів із попередження злочинів. Особа злочинця – необхідна та дуже важлива складова частина механізму злочинної поведінки, а обставини, за яких формуються її негативні соціально-психологічні властивості, втілюють та реалізують попередні ланцюги причинних закономірностей та залежностей. Вивчення особи злочинців дозволяє на основі узагальнення причин та характеру індивідуальної злочинної поведінки виходити на загальні криміногенні фактори, пояснювати зміни показників злочинності, які пов'язані зі змінами в характеристиках осіб, які скоюють злочини.

Злочинця характеризує суспільна небезпечність його діянь. Це передбачає необхідність встановлення тих особливостей особи, які в поєднанні з певною ситуацією призводять до скоєння злочину, і як ці особливості сформувалися. Сукупність властивостей особи (позитивних і негативних), їх співвідношення дають уявлення про те, хто скоює злочин, допомагає зрозуміти таку поведінку, її причини та мотиви, а значить, і розробити профілактичні заходи впливу.

Особа злочинця – це сукупність соціально значущих властивостей, які в поєднанні із зовнішніми умовами і обставинами впливають на злочинну поведінку. Тобто це така сукупність властивостей особи, яка виражається у «деформаціях» системи цінностей, мотивацій, направленостей особи і призводить до скоєння злочинів (обумовлює суспільну небезпечність особи злочинця). Більшість кримінологів

дотримуються такої структури кримінологічної характеристики особи злочинця:

1) Соціально-демографічні властивості включають стать, вік, соціальне становище (положення) і рід занять, сімейний стан, проживання в місті чи сільській місцевості, матеріальні та житлові умови. Порівняння за даними властивостями злочинців та всього населення дозволяє виявити деякі зв'язки та залежності.

2) Освітньо-культурна характеристика злочинців свідчить про зворотну залежність антисуспільної поведінки від рівня освіти та інтелектуального розвитку. Останні, у свою чергу, впливають на коло інтересів і потреб, на культуру, побут, поведінку в цілому. Освітньо-культурні характеристики різняться в різних категоріях злочинців.

3) Функціональна характеристика особи злочинця включає реальні соціальні функції індивіда, що обумовлені його положенням в системі соціальних відносин, і його внутрішнє ставлення до цих відносин. Тобто поширеними властивостями осіб, що вчинили злочин, є відчуженість від трудових і навчальних колективів, орієнтованість на вузькі групи осіб з антисоціальними напруженостями.

4) Загальна ціннісна орієнтація характеризує особу злочинця як таку, що має антисуспільну направленість взагалі, і в окремих випадках як таку, що має стійку установку вчинити злочин певного виду. Деформації ціннісної орієнтації проявляються: – у невизнанні загальнолюдських принципів поведінки в суспільстві (співіснування); – викривленні ряду понять, які визначають моральні цінності (дружба, взаємодопомога); – визначенні ієрархії цінностей, виходячи зі своїх індивідуалістичних цілей; – негативному ставленні до права та правоохоронної діяльності.

5) Кримінально-правова характеристика особи злочинця – це дані про направленість, зміст і мотивацію, одноособовий чи груповий характер злочинної діяльності, родову чи організаторську роль в ній, тривалість та інтенсивність.

Вивчення цих властивостей дає узагальнений “портрет” злочинця, що в свою чергу дає можливість науково обґрунтованої класифікації злочинців. А це сприяє розробці ефективних засобів профілактики, які будуть максимально відповідати об'єкту, на який вони спрямовані.

Павленко Н.Г., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРОФІЛАКТИЧНА ФУНКЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

У 2016 році в Україні продовжується формування нового органу державної влади – Національного агентства з питань протидії корупції, чий правовий статус визначено в Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року.

Профілактична функція цього новоствореного органу закладена в його назві («запобігання корупції»). Очевидно, що покликанням Національного агентства з питань протидії корупції є не лише розслідування вже вчинених корупційних правопорушень, а й активна їх профілактика.

Серед повноважень Національного агентства, визначених у статті 11 Закону України «Про запобігання корупції», до профілактичних можна віднести:

- проведення аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції, а також статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції;

- координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупціогенних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, у тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм;

- організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;

- здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб,

уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб;

– надання роз'яснень, методичної та консультативної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб

Крім цього, наділення Національного агентства повноваженням здійснення в порядку, визначеному цим Законом, контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, також має профілактичну функцію, оскільки в Україні нарешті прийнято законодавчу базу для відповідальності за внесення неправдивих даних до декларацій про майно та доходи.

Підсумовуючи сказане, хочеться висловити надію, що діяльність Національного агентства з питань протидії корупції стане вагомим внеском в реальну, а не суто декларовану боротьбу держави та суспільства з корупцією.

Турлова Ю.А., начальник відділу науково-методичного забезпечення прокурорської діяльності поза сферою кримінальної юстиції управління науково-методичного забезпечення прокурорської діяльності Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук

ЩОДО ЛАТЕНТНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Вирішення екологічних проблем, які гостро постали перед українською державою та значною мірою є наслідком масштабної екологічної злочинності, передбачає аналіз та оцінку показників, що її характеризують. Водночас, як засвідчують різноманітні кримінологічні джерела, за межами офіційного статистичного обліку залишається значна кількість

фактично вчинених суспільно небезпечних діянь, що в основному становлять масив латентної екологічної злочинності.

Під латентною злочинністю у науковій літературі розуміється частка злочинності, що становить сукупність злочинів різних видів, які вчинені, але з різних причин не стали предметом передбаченого законом реагування у вигляді порушення кримінально-процесуального провадження та притягнення винних у їхньому вчиненні до відповідальності [1, с. 177].

Актуальність вивчення проблеми латентності екологічної злочинності визначається необхідністю реалізації відправних принципів кримінально-правової політики, зокрема, принципу невідворотності кримінальної відповідальності особи, що вчинила злочин. Враховуючи надзвичайно високий рівень латентності екологічних злочинів, який у науковій літературі визначається як такий, що складає 95–99% зазначений принцип має декларативний характер. Латентна (прихована) екологічна злочинність, що складає разом із зареєстрованою фактичну злочинність, з цілого ряду причин створює перепони для адекватної боротьби зі злочинними посяганнями на довкілля. Не маючи відомості про фактичні розміри екологічної злочинності, її рівень, структуру, динаміку, неможливо визначити потрібні для боротьби з нею кількості сил і коштів правоохоронних та інших органів, їх концентрацію на окремих напрямках цієї діяльності. Не будучи досить проінформованим про стан екологічної злочинності і не маючи достовірного кримінологічного прогнозу на майбутнє, суспільство і керівники країни не можуть уявити всієї гостроти проблеми. Саме тому не залучаються повною мірою соціальні і державні інститути на боротьбу з цим явищем. Немає також можливості для розробки вірної тактики і стратегії протидії екологічним злочинам, у тому числі правозастосовчої і законодавчої діяльності. Нemoжливо реально оцінити ефективність екологічної профілактики і дієвість екологічного законодавства [2, с. 86].

Крім того, чисельні факти nereагування правоохоронних органів на вчинені екологічні злочини, стаючи відомими населенню, знижують довіру до правоохоронної діяльності. Все це у скупності з очевидними наслідками зазначених посягань негативно впливає на соціально-психологічний клімат у

суспільстві та зумовлює недовіру громадян до здатності держави забезпечити їхню безпеку від злочинних проявів.

При цьому, екологічна, економічна, соціальна, політична та моральна шкода від латентної складової злочинності за своїми масштабами не тільки не поступається, а навпаки, перевищує аналогічні наслідки зареєстрованої частини злочинності, зважаючи на те, що латентність, беручи участь у формуванні причинного комплексу злочинності, є однією з форм її самодетермінації.

Очевидно, що протидія екологічній злочинності була б більш ефективною, якби включала в себе відповідні заходи щодо латентної її складової.

Спрямованість такої діяльності має бути визначена зважаючи на причини і механізми латентизації екологічних злочинів. У науковій літературі існують декілька варіантів поділів латентної злочинності. Найпростіший із них – розподіл на злочини, про вчинення яких співробітники правоохоронних органів не отримали інформацію, та злочини, що стали відомими правоохоронним органам, але які в силу різних причин залишилися за рамками законного реагування.

Також причини латентності поділяються на об'єктивні – не залежні від волі суб'єкта та суб'єктивні, причиною яких є волевиявлення особи.

До об'єктивних причин латентності першої категорії варто віднести складність встановлення самих фактів вчинення екологічних злочинів, що може бути зумовлена відсутністю тотального моніторингу навколишнього середовища на всій території країни, ненадходженням інформації від органів екологічного контролю та адміністрацій підприємств.

Розглядаючи суб'єктивні чинники латентності екологічних злочинів, щодо вчинення яких співробітники правоохоронних органів не отримали інформацію, необхідно зазначити, що очікувати прояви активності, спрямовані на інформування правоохоронних органів про вчинені злочини можливо від осіб, які є свідками або отримали цю інформацію від інших осіб, а також коли особа є потерпілою. Особливістю екологічних злочинів є те, що у переважній більшості випадків немає чітко

вираженої потерпілої сторони. Відтак, суб'єктивними причинами непоінформованості правоохоронних органів є:

недовіра населення до правоохоронних органів, небажання потерпілих звертатися до них за допомогою;

низький рівень екологічної і правової культури населення, в результаті чого громадяни рідко заявляють і повідомляють про такі злочини;

байдуже відношення населення до екологічних правопорушень, недооцінка їх суспільної небезпеки, поширеність у певної частини населення переконань щодо невичерпності природних ресурсів;

співчуття злочинцям (якщо злочин скоєно через зубожіння, безробіття, з мотивів забезпечення сім'ї продуктами харчування, паливом і т.і.);

наявні традиції щодо зайняття зазначеним промислом значною частиною населення у певній місцевості (добування бурштину, заняття браконьерством, незаконною порубкою лісу та ін.).

Об'єктивні та суб'єктивні причини екологічних злочинів, що приховується, пов'язані виключно з професійною діяльністю співробітників правоохоронних органів. Тому вони якісно відрізняються від причин прихованої злочинності. До об'єктивних причин можна віднести:

перевантаження співробітників правоохоронних органів, які просто не в змозі належним чином реагувати на всі повідомлення про злочини;

недостатня матеріальна база і технічна забезпеченість співробітників правоохоронних органів, що ускладнює їх роботу;

низький рівень взаємодії правоохоронних і природоохоронних органів;

складнощі зі збереженням обстановки місця злочину внаслідок швидкоплинності забруднення (в умовах постійної зміни погоди, сильного вітру, течії, а також виробничої діяльності підприємств);

складнощі при проведенні експертиз щодо встановлення оцінки тяжкості наслідків забруднення на предмет доказування причинного зв'язку між ними та злочинними діями (наприклад, між захворюваністю населення та фактом неправомірного забруднення довкілля);

відсутність спеціальних знань, відповідної літератури та методик, керуючись якими працівник правоохоронного органу міг би успішно розслідувати справи щодо забруднення довкілля.

Суб'єктивними причинами латентних екологічних злочинів даної категорії є: корупційні мотиви приховування злочинів серед співробітників правоохоронних і природоохоронних органів; оцінка якості правоохоронної діяльності за відсотком розкриття, а, відтак, небажання реєструвати злочини, що важко розкриваються та (на думку співробітників) не мають судової перспективи.

Зазначене вище дозволяє зробити висновок щодо актуальності визначення та ґрунтовного дослідження причин латентності екологічної злочинності з метою подальшого обмеження та нейтралізації зазначених чинників.

Список використаних джерел

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. / Закалюк А. П. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007 – Кн.1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 2007. – 424 с.

2. Поліщук Г. С. Чинники, що зумовлюють латентність злочинів проти довкілля / Г. С. Поліщук // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2004. – №5. – С. 83–94.

Гуріна Д.П., доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики ПВНЗ «Європейський університет»

ЕКСПЕРТНА ПРОФІЛАКТИКА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Однією із головних умов економічного розвитку України є удосконалення організації, обліку та забезпечення контролю за здійсненням операцій в сфері економіки. Порушення економічних зобов'язань суб'єктами економічної діяльності загрожує безпеці та нормальному функціонуванню підприємств, установ і організацій, призводить до втрат доходів та збитків.

Економічні експертизи в умовах ринкової економіки набули широкого використання, бо вони часто відіграють вирішальну роль для якісного розкриття правопорушень у цій галузі.

У криміналістичній літературі проблеми профілактики економічних правопорушень висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: І.А. Алієв, Н.Я. Дондик, В.А. Журавель, Н.І. Клименко, І.Я. Фрідман та ін. Роботи названих авторів мають наукове та практичне значення, але не узагальнюють особливості експертної профілактики під час проведення економічних експертиз. У сучасній експертології економічні дослідження поділяють на: дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності; дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій; дослідження документів фінансово-кредитних операцій [1].

Під час проведення економічних експертиз, крім вирішення питань, що безпосередньо поставлені перед експертом, доволі часто можуть бути встановлені обставини, які мають значення для профілактики правопорушень. Так, за допомогою експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності встановлюють недоліки у здійсненні бухгалтерського обліку чи недостатній контроль з боку осіб, на яких покладений цей обов'язок законодавцем, що призвело (чи могло призвести) до скоєння правопорушень. Під час дослідження документів фінансово-кредитних операцій може бути встановлено такі обставини, як фальсифікація даних щодо прибутку, порушення платежів до бюджету, надання неправдивих відомостей щодо платоспроможності підприємства тощо, які сприяли скоєнню правопорушень. [2, с. 30].

Оскільки бухгалтерський облік є функцією управління, яка полягає у контролі за діяльністю матеріально відповідальних осіб, збереженням цінностей, виконанням державних і договірних зобов'язань, раціональним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, дотриманням законодавства у господарській діяльності, а також відображенням господарських операцій у системі обліку і звітності, то причини і умови правопорушень у даній сфері потрібно досліджувати у взаємозв'язку обліку та контролю [3, с. 624]. Здійснення

належного контролю у більшості випадків виключає можливість розкрадань коштів, тоді як недоліки в організації бухгалтерського обліку на підприємствах, в установах і організаціях призводять до безконтрольності та створюють сприятливі умови для вчинення незаконних дій.

Проблемним питанням є питання щодо обсягу матеріалів, які слідчий надає експерту-бухгалтеру для виявлення обставин, що сприяли вчиненню економічного правопорушення. Цей обсяг залежить від того, які саме питання профілактичного характеру ставить слідчий перед експертом. Слідчий повинен надати для проведення дослідження більше коло об'єктів. Підтримуємо думку, що обсяг питань щодо факторів, які сприяють вчиненню економічних правопорушень, а також обсяг матеріалів, які повинні надаватися експертові для проведення дослідження з вирішення питань профілактичного характеру, визначається межами конкретного кримінального провадження [4, с. 13].

Під час проведення дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності експертові, як фахівцеві у своїй галузі, краще, ніж будь-кому іншому, зрозумілі шляхи та способи усунення виявлених недоліків бухгалтерського обліку і контролю. Тому він може підготувати рекомендації щодо заходів із профілактики економічних правопорушень.

У разі залучення експертів-бухгалтерів до вирішення профілактичних завдань слідчий має знати, що поряд із загальними умовами, які сприяють економічним правопорушенням, існують специфічні криміногенні чинники, що діють у певних сферах господарської діяльності (кредитно-фінансовій, бюджетній тощо). Особливості детермінації злочинів у цих сферах повинні братися до уваги під час залучення експертів-бухгалтерів окремих спеціалізацій, які існують в експертних установах [4, с. 12].

Отже, можливості експертів щодо профілактики економічних правопорушень достатньо великі. Однак на сьогодні профілактична робота, яка проводиться експертами, на жаль не дає тих результатів, на які можна сподіватися. Такий стан зумовлений низькою ініціативою експертів, а також недооцінкою з боку судово-слідчих органів профілактичних можливостей судової експертизи.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів: Наказ Міністерства юстиції України від 03 березня 2015 року №301/5 [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15>.

2. Фрідман І. Комплексний підхід у використанні спеціальних знань у справах про розслідування злочинів і запобігання їм у сфері економіки України / І. Фрідман, Ю. Сушко // Право України, 1995. – №7. – С. 27-31.

3. Білуха М.Т. Судово-бухгалтерська експертиза / М. Т. Білуха – К.: Воля, 2004. – 656 с.

4. Дондик Н. Я. Використання спеціальних бухгалтерських знань при розслідуванні економічних злочинів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Н.Я. Дондик. – Х.: 2004. – 18 с.

Градецький А.В., доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

У системі правоохоронних органів важлива роль належить установам, що виконують кримінальне покарання з метою виправлення засуджених. Одним з основних завдань цих установ є запобігання злочинів і фактів насильства з боку засуджених в місцях позбавлення волі.

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 104 КВК «Оперативно-розшукова діяльність в колоніях» одним із її завдань визначено попередження злочинів, вчинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку відбування покарання [2, с. 14].

Насильство серед засуджених є одним з основних чинників, що негативно впливає на роботу виправних установ і перешкоджають здійсненню виховного процесу.

Невірні обрані заходи та методи корекції поведінки засуджених є підґрунтям для засвоєння ними силової тактики відстоювання своїх інтересів та насильства.

Як відомо, однією із функцій кримінології є наукове забезпечення запобігання насильницької злочинності, особливо у виправних установах. Але, на жаль процес запобігання насильницької злочинності в УВП ускладнюється не відсутністю наукових рекомендацій, а їх незатребуваністю.

Боротьба з насильницькою злочинністю в УВП на думку окремих фахівців утруднюється і в зв'язку з відсутністю чіткого законодавчого визначення насильства.

Результати проведеного дослідження показують, що більше половини працівників виправних колоній не мають чіткого уявлення про те, що слід розуміти під насильством, насильницькими діями або актом насильства, а також про те, які насильницькі дії слід вважати протиправними.

В процесі запобігання насильницької злочинності у виправних установах особливу увагу слід приділити заходам, які спрямовані на нейтралізацію не стільки самих фактів злочинів, скільки на причини і умови, що їх породжують.

Серед чинників насильницьких дій, конфліктів і прояву агресії можна виділити наступні: прагнення до підтримки авторитету і його захист, боротьба за сферу впливу, бажання помститися за образу і зневагу, ворожа позиція до оточення. Таким чином, тенденція до агресивних форм поведінки конкретних осіб прогнозована і припускає можливість їх попередження. Тому, виховна робота в установах виконання покарань (УВП) повинна плануватися і проводитися відповідно до особистісних характеристик засуджених [1].

У п. 57 правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань (ПВР УВП) з цього приводу зазначено, що з метою підтримання належного порядку в установах виконання покарань, попередження злочинів та правопорушень серед

засуджених здійснюється комплекс спеціальних профілактичних заходів щодо виявлення, постановки на облік та організацію нагляду за особами схильними до вчинення правопорушень, тобто по змісту дана норма є співвідсною з вимогами принципу диференціації та індивідуалізації покарань.

Об'єктами профілактичного обліку (тобто специфічної диференціації та індивідуалізації покарань) виступають наступні засуджені в УВП: а) злісні порушники режиму відбування покарання (ст. 133 КВК); б) особи, які схильні до втечі; в) засуджені, що схильні до захоплення заручників; г) особи, що схильні до злісної непокори; ґ) засуджені, що схильні до самогубства або членоушкодження; д) особи, що схильні до виготовлення зброї або вибухових пристроїв; е) засуджені, що схильні до вживання і розповсюдження наркотичних речовин; є) організатори азартних ігор під матеріальну користь.

Основою цієї діяльності є створений відповідно до закону механізм індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Щодо всіх зазначених категорій засуджених, поставлених на профілактичні обліки, здійснюється, як зазначено в п. 57 ПВР УВП, індивідуальна профілактична робота, що проводиться цілеспрямовано, планомірно, диференційовано з урахуванням особистості правопорушника, характеру і ступеня його соціальної занедбаності, небезпеки вчиненого злочину та інших особливостей, що мають значення для правильного вибору методів і заходів впливу, тобто зміст даного виду профілактики у повній мірі співпадає із змістом принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань (специфічної у даному випадку класифікації засуджених на певні групи) [2, с. 16].

Залежно від суб'єкта заходи попередження насильницьких злочинів слід розділити на заходи вживані спеціальними суб'єктами, створеними спеціально для попередження пенітенціарних злочинів, і заходи, вживані суб'єктами, не створеними спеціально для попередження злочинів в УВП.

Під спеціальними суб'єктами розуміються підрозділи виправної установи (відділи безпеки, режиму, оперативні, чергова служба та ін.), а також громадські організації і

об'єднання. Під неспеціальними суб'єктами попередження насильницької злочинності в УВП маються на увазі підрозділи, для яких боротьба із злочинністю є лише одним (причому не провідним) напрямом діяльності.

Особливу увагу слід звернути на залучення громадськості в до виховного процесу. Необхідність шукати більш ефективні, позбавлені формалізму і популізму форми і методи залучення громадськості до виховного процесу. Така діяльність має бути спрямована на перспективу, пов'язану із звільненням засудженого і його ресоціалізацією.

Крім того, важливо активізувати зусилля щодо реалізації релігійно-моральних потреб засуджених у слідчих ізоляторах та УВП, звернувши при цьому увагу представників адміністрації установ і органів, що виконують покарання, на необхідність забезпечення в точній відповідності з нормами закону права засуджених на свободу віросповідання [4].

В зв'язку з цим вважаємо, що запобіжну діяльність необхідно проводити в наступних напрямках:

- 1) планування заходів з метою отримання достовірної і повної інформації щодо криміногенної ситуації, в УВП;
- 2) усунення недоліків в діяльності виправної установи, що детермінують вчинення злочинів з боку засуджених;
- 3) організація і здійснення заходів загально-профілактичного і запобіжного характеру.

Список використаних джерел

1. Буянов, А.О. Предупреждение насилия в среде осужденных к лишению свободы: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / А.О. Буянов., 12.00.08 – Москва, 1996. – 20 с.
2. Колб О.Г. Дифференціація та індивідуалізація виконання покарань у механізмі запобігання злочинам у виправних колоніях України / О.Г. Колб, О.В. Охман // Особливості та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні: зб.матеріалів підсумкової наук.-теорет. конф. (Київ, 15 квіт. 2014 р.). – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 14–16.

Домбровська Н.С., викладач кафедри
кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби України

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ

Відповідно до частини 4 статті 59 Конституції України кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [1]. Указана норма розповсюджується на всіх громадян без винятку, в тому числі і на засуджених до позбавлення волі, захист прав яких є чи не найгострішою проблемою сьогодення.

Аналізуючи чинне законодавство можна зазначити, що перелік прав засуджених до позбавлення волі з кожним днем розширюється в напрямку гуманізації та поліпшення становища такої категорії осіб. Разом з тим, окрім нормативного закріплення тих чи інших прав мають бути певні гарантії їх реалізації, забезпечення непорушності та відновлення.

На жаль, мають місце порушення прав засуджених до позбавлення волі про що свідчать результати моніторингів місць несвободи, звіти за результатами їх відвідування уповноваженими державними, міжнародними та громадськими інституціями. Зокрема, факти порушення прав засуджених до позбавлення волі знайшли своє відображення у таких документах: Моніторинг місць несвободи в Україні: стан реалізації національного превентивного механізму доповідь за 2014 рік [2], щорічний звіт про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2015 році [3], звіт до українського уряду за підсумками візиту в Україну здійсненого Європейським комітетом з попередження тортур і нелюдського або принижуючого гідність поводження чи покарання у період з 9 – 21 жовтня 2013 року [4] та інші. В зазначених документах йдеться про неналежні матеріально-побутові умови відбування покарання засудженими до позбавлення волі, ненадання їм належної медичної допомоги та

інші порушення. Викладені факти зумовлюють необхідність у дослідженні та пошуку ефективного механізму захисту прав засуджених до позбавлення волі в Україні.

Питанням дотримання прав людини, механізму їх реалізації, забезпечення національними та міжнародними засобами захисту, в тому числі відносно засуджених до позбавлення волі, приділяли увагу багато науковців, а саме: О.М. Бандурка, І.Г. Богатирьов, А.В. Кирилюк, В.С. Кульчицький, О.В. Лисодєд, П.М. Рабинович, О.Ф. Скакун, А.Х. Степанюк, В.М. Тertiшник, В.М. Трубников, Ю.А. Чеботарьова, І.С. Яковець та інші. Поряд з викладеним, наявна нагальна потреба у всебічному вивченні та дослідженні питання забезпечення правовими засобами захисту прав засуджених до позбавлення волі

У своїх наукових працях О.Ф. Скакун дає визначення поняттю механізм забезпечення прав і свобод людини як системи засобів і чинників, що забезпечують необхідні умови поваги до всіх основних прав і свобод людини, які є похідними від її гідності. Завдання механізму забезпечення прав людини – охорона, захист, відновлення порушених прав. Механізм реалізації прав людини включає заходи спроможні створити умови для реалізації прав і свобод людини. Механізм охорони прав людини включає заходи з профілактики правопорушень для утвердження правомірної поведінки особи. Механізм захисту прав людини включає заходи, що призводять до відновлення порушених прав неправомірними діями і відповідальності особи, яка вчинила ці правопорушення [5, с. 190].

Захист прав засуджених до позбавлення волі має певні особливості, пов'язані із спеціальним статусом вказаних осіб та тими обмеженнями, що на них покладаються законом. Адже такі особи перебувають в кримінально-виконавчих установах закритого типу, де самі тільки умови тримання вже можна вважати як підставу порушення їхніх прав. Тому, механізм захисту прав зазначеної категорії осіб варто тлумачити, на нашу думку, дещо ширше.

Реалізація права на захист у кримінально-виконавчих установах ускладнюється їх закритістю та обмеженістю доступу до правових засобів захисту. З огляду на викладене, важливим аспектом захисту прав засуджених до позбавлення волі є не лише відновлення порушеного права, а й запобігання такому порушенню, забезпечення реальною можливістю реалізації права на захист в умовах ізоляції. З огляду на викладене, можна виділити основні аспекти в механізмі захисту прав засуджених до позбавлення волі:

недопущення порушення прав засуджених до позбавлення волі шляхом створення належних умов відбування покарання;

забезпечення можливості реалізації права на захист в умовах закритого типу за рахунок доступності правової допомоги, незалежного й неупередженого розгляду скарг засуджених компетентними органами;

відновлення прав засуджених за наявності компенсаційних заходів правового характеру.

Реалізація механізму захисту прав засуджених до позбавлення волі забезпечується рядом заходів, передбачених вимогами кримінально-виконавчого законодавства. Перш за все, засуджені до позбавлення волі наділені правами, що роблять їх менш уразливими до будь-яких порушень, зокрема на отримання інформації щодо процесу виконання та відбування покарання, звертатися відповідно до законодавства з пропозиціями, заявами та скаргами до уповноважених органів та організацій, на правову допомогу та інші. Крім того, за діяльністю органів та установ виконання покарань здійснюється постійний контроль та нагляд з боку державних органів різних рівнів та галузевої спрямованості, міжнародних та громадських організацій, у тому числі з метою недопущення порушення прав засуджених до позбавлення волі, надання правової допомоги та відновлення порушених прав.

Поряд з викладеним часто захист прав засуджених до позбавлення волі зводиться до простої констатації факту порушення, що не завжди є наслідком його відновлення або компенсації. На законодавчому рівні майже відсутні норми, що

забезпечували відновлення або компенсацію порушених прав засуджених до позбавлення волі, а ті закони, що приймаються не завжди досконалі. Одним з нововведених компенсаційних заходів є зарахування строків попереднього ув'язнення до строку відбування покарання у виді позбавлення волі з розрахунку день за два. Однак, у даному нормативно-правовому акті не враховано низки важливих аспектів (категорію злочинів, тяжкість, особу винного та інші) при застосуванні пільгової норми, що може потягнути й несприятливі наслідки для суспільства в цілому. Тому, є необхідність у формуванні та удосконаленні законодавчої бази для застосування компенсаційних правових заходів відносно засуджених до позбавлення волі.

З урахуванням викладеного, механізм захисту прав засуджених до позбавлення волі потребує вдосконалення, про що свідчать численні факти визнання порушення прав вказаних осіб в умовах ізоляції, та втілення у низку законодавчих актів виважених рішень, спрямованих на дотримання та відновлення правового становища спецконтингенту.

Список використаних джерел

1. Конституція України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Моніторинг місць несвободи в Україні: стан реалізації національного превентивного механізму: доповідь за 2014 рік / Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. – К., 2015. – с. 240
3. Щорічний звіт про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2015 році №5/2/12.0.1/9 – 16 від 29.01.2016 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/93294>.
4. Звіт до українського уряду за підсумками візиту в Україну здійсненого Європейським комітетом з попередження тортур і нелюдського або принижуючого гідність поводження чи покарання у період з 9-21 жовтня 2013 року. – С., 2014. – 121 с.
5. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скаун – Харків: Консум, 2001. – 656с.

Беспаль О.Л., викладач кафедри цивільно-правових і господарсько-правових дисциплін факультету № 2 Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ОКРЕМИХ КРИМІНОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ ЩОДО СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

Проблема насильства в сім'ї існує в будь-якій країні світу, незалежно від соціально-економічного, культурного розвитку держави. В Україні, як і в багатьох зарубіжних країнах, спостерігається тенденція до збільшення кількості випадків застосування насильства в сфері сімейних відносин.

Питання насильства (в тому числі сімейного і насильства по відношенню до неповнолітніх) були предметом наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема Асанової Н.К., Вітвицької В.В., Гуміна О.М., Джузи О.М., Зазимко О.В., Ільшанка О.М., Корещького Д.А., Кочемировської О.О., Крамаренка Л.Д., Крижної Л.В., Левицької Л.В., Мілованова С.Б., Підюкова П.П., Пономарьова П.Г., Савки І.О., Самілика Г.М., Самченко М.Ю., Щербини-Прилуки В.М., Ходоренко А.А. та інших.

Однак, незважаючи на активну наукову розробку проблеми протидії насильству в сфері сімейних відносин, в даний час не вироблені єдині підходи до з'ясування розуміння і тлумачення досить поширених понять і категорій. Їх з'ясування ускладнюється не тільки через різний підхід до їх дефініції, а й через не зовсім вдале їх нормативне визначення.

Тому, метою даної роботи є дослідження понять «сімейні злочини» і «побутові злочини», аналіз і узагальнення чинного законодавства та законопроекту про сімейне (домашнє) насильство і на їх підставі дати власне визначення поняття «наси́льницькі́ посягання́ в сфері сімейних відносин».

У Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» (далі – Закон) вперше на законодавчому рівні було визначено поняття «наси́льство в сім'ї», під яким розуміють будь-які

умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [1].

Але, таке законодавче визначення породжує певні неточності і дискусії. Так, в даному Законі передбачено вчинення насильства в сім'ї тільки шляхом активних дій. Однак, виникає питання: у випадку, якщо батьки довго не даватимуть малолітній дитині їжу (має місце бездіяльність), в результаті чого дитина вмирає, то дане діяння (виходячи із законодавчого визначення) не є «наси́льством в сім'ї»? Вважаємо, що з таким визначенням «наси́льство в сім'ї», яке міститься в Законі, не охоплюються всі насильницькі злочини, що вчиняються в сімейній сфері. Тому потрібно зауважити, що, як правило, насильство відбувається шляхом активних дій особи, однак можуть бути випадки, коли насильство відбувається і шляхом пасивної поведінки.

З огляду на недосконалість чинного Закону України, урядом був розроблений законопроект «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (№2539) (далі – Законопроект), який зареєстрований у Верховній Раді України від 14 березня 2013 року. В даному Законопроекті запропоновано замінити поняття «наси́льство в сім'ї» на поняття «домашнє насильство», під яким слід розуміти «будь-які протиправні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру, вчинені щодо члена своєї сім'ї або особи, з яким існують або існували сімейні відносини, зокрема колишнє подружжя за умови спільного проживання, у тому числі жорстоке поводження з дитиною в сім'ї, а також посягають на права, свободи і законні інтереси особи, наносять йому фізичну, моральну чи матеріальну шкоду або створюють загрозу заподіяння такої шкоди» [2].

Однак, дане визначення також не є досконалим, наприклад, необхідно звернути увагу на коло осіб, які захищаються цим Законопроектом, до якого належить і

«колишнє подружжя за умови спільного проживання». Дане твердження є спірним, оскільки значно обмежує сферу застосування даного положення, а саме: особи, які на момент вчинення злочину не проживали разом, наприклад, колишнє подружжя. Тому, пропонуємо не прив'язувати факт скоєння даного виду насильства до місця скоєння злочину і, можливо, варто залишити поняття, яке міститься в чинному Законі, а саме «насильство в сім'ї» (з певним доопрацюванням).

Щодо поняття «сімейна злочинність», то в юридичній літературі, крім зазначеного поняття, використовуються терміни «сімейно-побутова злочинність», «злочинність у сфері сім'ї», «домашнє насильство», «злочини в сфері сімейних відносин», «злочини в сфері особистісно-побутових відносин», «побутові злочини» та інші.

Перш за все необхідно з'ясувати суть понять «побутові злочини» і «сімейні злочини» («злочини в сфері сімейних відносин»). Так, поняття «побутова злочинність» походить від терміну «побут». В юридичній літературі і в цьому понятті немає єдиної думки, кожен з авторів відносить до сфери побуту найрізноманітніші елементи даних відносин.

Так, за Корецьким Д. «сфера побуту» – це сукупність виробничих територій і неробочого часу індивідів, в якому вони задовольняють свої матеріальні і духовні потреби – у відпочинку і відновленні сил, підтримці здоров'я, спілкуванні, встановленні та розвитку сімейних відносин, вихованні дітей, проведенні дозвілля, розвагах, освоєнні культури і духовних благ з метою формування гармонійно розвиненої особистості [3, с. 7].

Крупка Ю.М. визначив «побутовий насильницький злочин» як суспільно небезпечне і протиправне діяння, яке посягає на життя і здоров'я людини та виникає на ґрунті особистісно-побутових відносин злочинця і потерпілого [4, с. 8]. Однак, з таким визначенням важко погодитися, оскільки побутові насильницькі злочини посягають не тільки на життя і здоров'я людини, а й на інші цінності, наприклад, статеву свободу та статеву недоторканість.

Таким чином, поняття «побутові злочини» є ширшим поняттям, ніж «сімейні злочини» («злочини в сфері сімейних

відносин»), оскільки, як справедливо зазначає Самченко М.Ю. «Побут являє собою сукупність невиробничих відносин сімейно-побутового, комунально-побутового, дозвільно-побутового і виробничо-побутового характеру, що виникають з приводу задоволення матеріальних і духовних потреб людини» [5, с. 449]. Тобто, вони охоплюють крім чисто сімейних відносин (на відміну від злочинів в сфері сімейних відносин), також відносини, що складаються між сусідами по квартирі, будинку, між колегами по роботі (виробничий побут), між однокласниками (одногрупниками, однокурсниками), педагогами і учнями тощо.

Отже, під «насильницьким посяганням у сфері сімейних відносин» необхідно розуміти суспільно небезпечне, винне, протиправне діяння, вчинене щодо члена своєї сім'ї або особи, з яким існували сімейні відносини, яке посягає на права, свободи і законні інтереси особи, завдає йому фізичний, моральної чи матеріальної шкоди або створює загрозу заподіяння такої шкоди.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р. №2789-III.
2. Проект Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 14.03.2013 №2539 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46129
3. Корецкий Д. Тяжкие бытовые преступления и их предупреждение: Учеб. пособ. // МВД СССР. Высш. юрид. заоч. школа. – М.: 1989 р. – 84с.
4. Крупка Ю.Н. Криминологические проблемы предупреждения насильственных преступлений, совершаемых в сфере личностно-бытовых отношений: Автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.08 // КГУ им.Т.Г.Шевченко. – Киев: – 1985 р. – 23 с.
5. Самченко М.Ю. Сутність поняття «сімейно-побутове насильство над неповнолітніми» / М.Ю. Самченко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ: серія юридична. – 2010. – №2. – С.443-451.

ДОЦІЛЬНІСТЬ І СПОСОБИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСОБНИЦТВО

Як відомо диференціація кримінальної відповідальності може бути забезпечена як закріпленням спеціальних норм в Особливій частині КК, так і шляхом закріплення відповідних положень в Загальній частині КК.

У контексті першого із наведених, на наш погляд, його не можна визнати вдалим, оскільки він передбачатиме надмірну казуїстичність закону про кримінальну відповідальність та надмірну його зарегульованість, що не є характерним для відповідного нормативно-правового акту особливою мірою з огляду на те, що відповідне питання може бути вирішено шляхом зміни Загальної частини КК. Крім того, аналізований підхід слід визнати фрагментарним враховуючи те, що він стосується та вирішує питання диференціації відповідальності лише одного виду співучасника. Таким чином, диференціація відповідальності усіх видів співучасників згідно наведеного підходу вимагатиме значного розширення переліку статей Особливої частини КК.

Враховуючи те, що підхід забезпечення диференціації кримінальної відповідальності за пособництво шляхом використання Особливої частини визнаний невдалим та фрагментарним, не характерним для вітчизняного закону про кримінальну відповідальність вважаємо, що відповідну диференціацію необхідно здійснювати з використанням засобів Загальної частини КК, а тому доцільно навести існуючі у науці кримінального права пропозиції щодо цього питання.

Н.В. Дімченко пропонує диференціювати відповідальність окремих співучасників наступним чином: при призначенні покарання організатору або виконавцю злочину, за злочини, вчинені у співучасті, строк або розмір покарання має не менш ніж на четвертину перевищувати найбільш суворе покарання, призначене іншим учасникам злочину, але в межах санкції відповідної статті; при призначенні покарання пособнику або підбурювачу строк або розмір покарання не може перевищувати

трьох четвертих максимального розміру покарання, передбаченого санкцією статті [1, с. 17].

Принципово схожою є, однак такою, яка стосується винятково диференціації відповідальності пособника є позиція В.Ю. Шубіної, яка вважає, що пособництво у вчиненні злочину доцільно поділяти на істотне (основне) та неістотне (другорядне), що, у свою чергу, має прямо пропорційно впливати на розмір покарання. При цьому, необхідно виходити із того, що пособництво може здійснюватись відносно будь-якого із учасників злочину (не лише виконавця, але й організатора та підбурювача). Також, на думку вченої, у статтях, які регламентують призначення покарання, необхідно передбачити положення, згідно з якими строк і розмір покарання пособника, який здійснив несуттєве сприяння вчиненню злочину, не може перевищувати однієї другої максимального строку або розміру найбільш суворого покарання, передбаченого санкцією статті Особливої частини кодексу. У свою чергу, строк і розмір покарання пособника, який здійснив істотне сприяння вчиненню злочину, не може бути нижче однієї другої максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією відповідної статті Особливої частини кримінального кодексу [2, с. 15].

На підставі аналізу цієї пропозиції вважаємо, що вона є обґрунтованою за формою, однак, при цьому ж, є дискусійною за змістом. Так, на наш погляд, диференціації кримінальної відповідальності пособника залежно від істотності його участі у вчиненому злочині має передбачати не лише обмеження максимального покарання, а й кратне зменшення мінімального покарання, яке може бути призначене відповідному пособнику за відповідний злочин. Крім того, на нашу думку, подвійне зменшення меж відповідного покарання є занадто істотним, оскільки такий підхід не узгоджується із концепцією рольового розподілу, згідно з якою навіть незначна роль у вчиненому злочині може мати не менш істотний вплив на злочинний результат, ніж більш значний ступінь участі, який реалізується іншими співучасниками. Вважаємо, що з метою забезпечення належної диференціації відповідальності пособника, варто закріпити норму, відповідно до якої як нижня, так і верхня межа покарання пособника, участь якого є незначною мають бути на

третину нижчими, ніж нижня та верхня межа покарання виконавця за цей злочин, а також пособника, ступінь участі якого у вчиненому злочині є істотним.

Таким чином, за результатами дослідження питань, пов'язаних із доцільністю диференціації кримінальної відповідальності пособника приходимо до таких висновків. Перше, закріплена у ч. 4 ст. 68 КК норма, згідно з якою при призначенні покарання співучасникам злочину суд, керуючись положеннями статей 65–67 цього Кодексу, враховує характер та ступінь участі кожного з них у вчиненні злочину, не є нормою, яка забезпечує диференціацію кримінальної відповідальності співучасників загалом та пособників, зокрема. Друге, відсутні підстави для диференціації кримінальної відповідальності співучасників, яка апріорі закріпить у законі про кримінальну відповідальність різний ступінь суспільної небезпечності залежно від виду співучасника, оскільки залежно від конкретного випадку співвідношення ступенів суспільної небезпечності різних співучасників може бути різною. Третє, існують підстави для диференціації кримінальної відповідальності пособника оскільки ступінь істотності його участі у вчиненні злочину може бути різною: істотною, яка уможливило вчинення злочину, не істотною, при якій пособник виконує винятково допоміжну функцію. Четверте, така диференціація може бути забезпечена шляхом закріплення у Загальній частині КК норм, які визначають межі покарання, що може бути призначене пособнику залежно від істотності його участі у вчиненому злочині. П'яте, існуючі у науці кримінального права пропозиції щодо подвійного зниження максимальних меж покарання для пособника, участь якого у вчиненні злочину була неістотною, не відповідають, на наш погляд, засадам кримінальної відповідальності співучасників, оскільки таке зниження є занадто значним.

Враховуючи наведене, вважаємо, що реалізація наведених теоретичних положень передбачає необхідність доповнення ст. 68 КК частиною п'ятою у такій редакції:

«5. Покарання пособника, ступінь участі якого у вчиненому злочині є істотною, призначається судом у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої

частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за вчинений злочин.

Покарання пособника, ступінь участі якого у вчиненому злочині є неістотною може бути на 1/3 нижчим найнижчої межі покарання, передбаченого у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за вчинений злочин та не може перевищувати 2/3 максимального строку або розміру найбільш суворого покарання, передбаченого санкцією статті Особливої частини кодексу».

Список використаних джерел

1. Димченко Н.В. Ответственность за преступление, совершеном в соучастии: теоретические и прикладные аспекты: арэф. дисс. к.ю.н., М., 2006. – 30 с.

2. Шубина В.Ю. Институт пособничества в совершении преступления: уголовно-правовой и криминологические аспекты: арэф. дисс. к.ю.н., Краснодар, 2012. – 34 с.

Кальченко Л.В., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОГО ТРАВМАТИЗМУ НЕПОВНОЛІТНІХ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

Важливим елементом у забезпеченні належної систематизованої політики щодо запобігання травматизму є проблеми ефективності навчання неповнолітніх засадам особистої безпеки, зокрема правилам дорожнього руху в рамках загальноосвітнього процесу. Як свідчать численні дослідження, особливе місце в запам'ятовуванні та використанні таких умінь, знань та навичок в дорослому житті займає досвід отриманий саме в юному віці.

У сучасних умовах технологічного розвитку, в середньому викладається близько 54 академічних годин навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності» для студентів першого курсу (середній вік – 17 років) вищих навчальних закладів, а у

випадку загальноосвітніх навчальних закладів, відповідно до щорічних типових навчальних планів, дисципліна «Основи безпеки життєдіяльності» може вивчатись інтегровано з відповідними навчальними предметами або автономно, використовуючи час з варіативної складової (в обсягах, передбачених навчальними програмами).

Спираючись на великий перелік тем, що включає в себе дисципліна «Безпека життєдіяльності», можна зробити висновок, що безпосередньо вивченню правил дорожнього руху, прав та обов'язків учасників дорожнього руху, а відтак і цілеспрямованій профілактиці дорожнього травматизму, приділяється час, якого недостатньо для повного та коректного розуміння неповнолітніми всієї сутності можливих наслідків у випадку нехтування правилами безпеки на дорозі. Все це підтверджує статистика Управління безпеки дорожнього руху за період з 01.01.2016 по 31.01.2016 в ДТП, що скоєно з вини дітей (потерпілі в ДТП діти віком до 18 років) постраждало 15 неповнолітніх, а за 2015 рік – 757 травмованих та 43 загинуло.

Частковим вирішенням питання недостатньо глибокого вивчення теми є сприяння та безпосередня участь у відповідних процесах представників Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, засобів масової інформації, благодійних фондів та громадських організацій. Спільними зусиллями, проводяться Тижні безпеки дорожнього руху під час яких представники поліції, громадські активісти та волонтери розповсюджують серед неповнолітніх збірки правил поведіння на дорозі в доступному для швидкого опрацювання та вивчення викладі. Крім того, в рамках таких Тижнів, для молодшої вікової категорії учнів загальноосвітніх та дошкільних закладів проводяться театралізовані вистави, де в ігровій формі наочно подається позитивний приклад дотримання правил дорожнього руху, тим самим за допомогою візуалізації доповнюються профілактичні бесіди з категоріями неповнолітніх по закінченню таких заходів.

Ще однією важливою складовою та, водночас, проблемою є недостатність доступної для вихованців та педагогів в дошкільних, позашкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах, навчально-методичної та аудіо-

і відеопродукції, пов'язаної з навчанням неповнолітніх Правилам дорожнього руху. У державі майже відсутня єдина скоординована політика щодо підготовки та видання такої продукції. Внаслідок цього заходи у сфері профілактики дорожньо-транспортного травматизму, що здійснюються правоохоронними органами або педагогами, не мають консолідованого характеру. Переважна більшість цільової продукції, що наявна у навчальних закладах є такою, що не відповідає сучасному законодавству в сфері дорожньо-транспортної безпеки або її кількості недостатньо для постійного та всеохоплюючого навчального процесу, адже має непомірну ціну в порівнянні з державним фінансуванням для їх купівлі. Внаслідок цього також неможливе створення унікальної відповідної навчально-методичної та аудіо- і відеопродукції за участю українських та міжнародних фахівців у галузі безпеки дорожнього руху.

Підводячи підсумки, хотілося б зазначити, що вирішення вищезгаданих проблем не має обмежуватися планами та програмами, які розробляються в Міністерстві освіти і науки України, а варто організовувати профілактичну роботу збільшуючи час на вивчення саме правил поведінки на дорозі, створюючи системний державний підхід щодо видання тематичної продукції для вихованців навчальних закладів та підтримуючи громадські і волонтерські ініціативи на цих напрямках профілактики травматизму. Також необхідно спільно з громадськістю, вченими теоретиками та практиками, засобами масової інформації розробити та закріпити необхідні положення, нормативну та правову базу, яка сприятиме системній профілактичній роботі з неповнолітніми у всіх, без винятку, регіонах України.

Сподіваємось, що актуальні питання будуть вирішуватися не лише на рівні освітніх закладів, а й завдяки підвищенню виховної ролі громадськості, яка є важливою складовою для виконання державної політики у сфері профілактики травматизму неповнолітніх на дорозі. Так, дотримання широкими верствами населення елементарних мір безпеки на дорозі, дозволить знизити рівень ризику травмування для всіх учасників дорожнього руху.

Список використаних джерел

1. Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993 №3353-XII (із зм. і доп.) // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 №580-VIII (із зм. і доп.) // Відомості Верховної Ради. – 2015. – №40-41. – С. 379.
3. Про затвердження Типової програми з навчання населення Правил дорожнього руху: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.07.2009 №670 // Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/670-2009-%D0%BF>.
4. Про затвердження Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах: Наказ Міністерства освіти і науки України від 31.08.2001 №616 (із зм. і доп.) // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1093-01>.
5. Про структуру 2015/2016 навчального року та навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів: Лист Міністерства освіти і науки України від 22.05.2015 №1/9-253 // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-08-11/3998/lmon-253.pdf>.
6. Статистика аварійності в Україні за 1 місяць 2016 року: Управління безпеки дорожнього руху. – 2016. – С. 44–46. – Режим доступу: http://www.sai.gov.ua/uploads/filemanager/file/dtp_01_2016.pdf.
7. Статистика аварійності в Україні за 12 місяців 2015 року: Управління безпеки дорожнього руху. – 2016. – С. 43–45. – Режим доступу: http://www.sai.gov.ua/uploads/filemanager/file/dtp_12_2015.pdf.

Таран Т.Г., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ЧЕЗАРЕ ЛОМБРОЗО: ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ

У сучасних економічних умовах жінки часто змушені йти на різні злочини, щоб забезпечити собі елементарну можливість існувати в цьому світі. Основними причинами жіночої злочинності є складна економічна ситуація і ослаблення головних соціальних інститутів. На сьогодні жінка перестає бути слабкою статтю. Багато жінок обіймають керівні посади, активно беруть участь у суспільному житті та працюють нарівні з чоловіками. Високі ціни і відсутність грошей підштовхують представниць слабкої статі до вчинення розкрадань і крадіжок.

Будь-які покарання не можуть протистояти цим жінкам вчиняти одні злочини за іншими, та їх зіпсований розум набагато кмітливіший у винаході нових злочинів, ніж суд у винаході нових покарань (Конрад Кельте). Жінка за своєю природою асоціюється з такими цінностями, як турбота, ніжність, материнство, збереження домашнього затишку. Однак, на жаль, існує й інша природа жінки. Це деструктивні прояви руйнівної поведінки. Йдеться про жіночу злочинність.

Поведінка жінки має низку особливостей. Приміром, у неї інакший механізм нападу й захисту: у житті вона більше покладається не на силу, а на інтуїцію й хитрощі. І якщо є «жіночі» галузі й розділи в медицині (акушерство та гінекологія), спорті (художня гімнастика), професійних сферах (обслуговування, дошкільна освіта, бухгалтерія, торгівля тощо), то чому не має бути криміналістів, що вузько опікують аспекти вчинення правопорушень не лише, наприклад, дітьми, а й, скажімо, їхніми матусями? Більше того, науковці вже давно зауважують: специфіка кримінологічних параметрів вчинених жінками злочинів дозволяє виокремлювати їх у самостійну групу – як об'єкт кримінологічного вивчення. [1].

Саме жіноча злочинність як явище стала предметом дослідження італійського лікаря-психіатра, родоначальника антропологічного напрямку в кримінології Чезаре Ломброзо. У своїй відомій праці «Жінка злодійка і повія» він вивчає вплив

біологічних особливостей слабкої статі на причини та характер жіночої злочинності. Автор виділяє три категорії жінок-злочійок: природжені, випадкові та жінки, які стали на злочинну стежку через пристрасть. Перша категорія характеризується підвищеною статевою чуттєвістю, слабкістю материнського інстинкту, схильністю до бродяжницького способу життя, сміливістю і здатністю підкорювати своїй волі слабких суб'єктів, тобто вони наділені тими особливостями, які зазвичай притаманні чоловікам. Разом із тим вони мають ознаки, властиві виключно жіночій натурі, а саме, мстивість, жорстокість, брехливість, потяг до прикрас та розкішного одягу та ін. Друга категорія, яку виділяє Чезаре Ломброзо і яка складає більшість серед жінок-злочійок, – випадкові злочійки. Жінки цієї категорії не позбавлені природної сором'язливості, мають розвинений материнський інстинкт, зазвичай більш схильні до каяття, ніж чоловіки, швидше повертаються на стежку добра і рідко рецидивують. Випадкові злочійки часто вчиняють злочин не через власне бажання, а під впливом зі сторони свого коханого, батька, брата тощо, для яких вони жертвують собою без будь-якої для себе вигоди. Мотивом вчинення злочину у жінок-злочійок третьої категорії виступає благородна пристрасть, кохання, хоча безпосереднім поштовхом до скоєння злочину є погані інстинкти, які в нормальної жінки знаходяться в сплячому стані, або ж ревності, які доходять до жахливих розмірів, оскільки жінки страждають при спостереганні чужого щастя сильніше, ніж від власного горя. Однак у будь-якому разі йдеться про пристрасть, яка криється в почуттях виключно егоїстичного характеру, таких як ревності, заздрість тощо, а не в егоальтруїстичних почуттях, під якими англійський філософ і соціолог Герберт Спенсер розуміє кохання, честь, благородство та ін., які, на противагу, виступають основними мотивами вчинення злочинів через пристрасть у чоловіків. Спільним для всіх трьох категорій жінок-злочійок є те, що для вчинення злочинів вони використовують хитрість, якою намагаються компенсувати свою фізичну слабкість [2, с. 15–16].

Підсумовуючи все вищесказане, можна дійти висновку про те, що жінка як суб'єкт злочину характеризується певними специфічними рисами, що зумовлюється біологічними чинниками. Врахування останніх дасть можливість швидше розкрити злочин, виявити причини й умови, що сприяли його

вчиненню, та попередити вчинення нових злочинів жінкою, на яку самою природою покладено завдання бути берегинею людського роду, а не його руйнівником.

Свого часу французький науковець Блез Паскаль писав: «Щоразу ми дивимося на речі не тільки з іншого боку, а й іншими очима – тому й вважаємо, що вони змінилися». Тож висновок щодо проблеми жіночого криміналу в кожного буде свій [1].

Список використаних джерел

1. Карпюк Г. Вумен-кримінал / Г. Карпюк // Іменем Закону : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imzak.org.ua/articles/article/id/3953>.

2. Коротич Є. Жіноча злочинність очима Чезаре Ломброзо /Є. Коротич// Соціальна політика держави у сфері запобігання злочинності та ресоціалізації осіб, які відбували пока- рання Ч. 2: Матеріали IX міжвуз. наук. студ. конф. з кримінології та кримін.-викон. права (м. Харків, 26 листоп. 2010 р.). / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого; за заг. ред. В. В. Голіні; ред. кол. А. Гетьман [та ін.]. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2011. – С. 15–16.

***Бондаренко В.В.**, здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗНИЩЕННЯМ, ПІДРОБКОЮ АБО ЗАМІНОЮ НОМЕРІВ ВУЗЛІВ ТА АГРЕГАТІВ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

Незаконне заволодіння автотранспортними засобами з їх подальшою легалізацією шляхом підробки або знищення ідентифікаційних позначень як різновид кримінального бізнесу завдяки своїй прибутковості вважається надзвичайно привабливим для злочинців.

Криміногенна обстановка загострюється у великих містах (Київ, Харків, Донецьк, Дніпропетровськ, Одеса, Львів), у яких об'єктивно сконцентровано значну кількість автомобілів і попит

на них залишається високим. Найчастіше такі кваліфіковані злочини вчиняють організовані злочинні групи, учасники яких діють з розподілом ролей та високим рівнем спеціалізації, мають транскордонні зв'язки, використовують найсучасніші досягнення науки і техніки, комп'ютерні системи та передові інформаційні технології. Постійно вдосконалюються способи легалізації автотранспортних засобів, здобутих злочинним шляхом [1, с. 4].

Незаконний злочинний бізнес, заснований на реалізації викрадених автомобілів, все більше набуває транснаціонального характеру і за своїми доходами не поступається незаконному обігу наркотиків і торгівлі зброєю [2, с. 140].

Практика правоохоронної діяльності викликає серйозну занепокоєність зростанням злочинності, яка в правовій літературі має назву «кримінальний автобізнес». Це поняття охоплює досить широкий спектр злочинів, а саме – угони, крадіжки, зміну або знищення ідентифікаційних номерів вузлів і агрегатів, збут краденого, незаконне розмитнення, незаконну реєстрацію транспортного засобу в ДАІ. Оскільки кримінальний автобізнес займає певну нішу в злочинному середовищі, то відокремлювати його від інших злочинів таких, як шахрайство, вбивства, розбійні напади, грабежі, вимагання та інші не має сенсу. Злочинні угруповання, що спеціалізуються на автобізнесі, беруть під свій контроль діяльність комерційних структур, що займаються ввезенням і реалізацією автомашин закордонного виробництва, організують через них збут викрадених за кордоном автомобілів. Під їх контролем опиняються автомобільні заводи, автошляхи, через які здійснюється перегін автотранспорту, пункти перетину кордону.

Відтак проблема боротьби зі злочинами, які пов'язані із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу незаконним заволодінням транспортним засобом, що вчиняються на території України є надзвичайно актуальною. Правоохоронні органи спрямовують сьогоденні значні сили і засоби на ліквідацію цього соціального зла. Проте результати цієї боротьби поки що не завжди задовольняють громадськість і державні органи.

Вжиті в останні роки правоохоронними органами України заходи щодо забезпечення розслідування незаконного

заволодіння автотранспортом з подальшою його легалізацією залишаються недостатньо ефективними. І хоча спостерігається зниження кількості злочинних замахів на автотранспорт, однак рівень їх розслідування ще доволі низький. Підrobка або знищення ідентифікаційних позначень транспортних засобів, збут кримінальних автомобілів перестають бути роботою кустарів-одинаків. Відбувається зміна кримінального світу: у своїй злочинній діяльності кримінальні структури використовують найсучасніші досягнення науки і техніки, комп'ютерні системи та новітні інформаційні технології, триває процес інтелектуалізації організованої злочинності. Фальсифікація, знищення номерів і збут транспортних засобів поставлені на потік і приносять кримінальному світу великі доходи [3, с. 3].

Підкреслимо, що кримінальна відповідальність за знищення, підrobку або заміну номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу вперше була встановлена у 2000 р. й з'явилася в Кримінальному кодексі України 1960 р. Кримінально-правова заборона знищення, підrobки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу містилася в главі IX «Злочини проти порядку управління», зокрема в статті 194–1 зазначеного Кримінального Кодексу України. Санкція основного складу, передбаченого в ч.1 ст. 194–1 КК України 1960 р. визначала альтернативні покарання у виді позбавлення волі на строк від двох до трьох років з конфіскацією майна або штрафу від п'ятисот до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією майна. Основне покарання за вчинення кваліфікованого злочину, передбаченого ч. 2 ст. 194–1 КК України 1960 р. було Відносно визначеним у виді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років і додатковим у вигляді конфіскації майна.

У подальшому законодавець передбачив кримінальну відповідальність за знищення, підrobку або заміну номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу в Кримінальному кодексі України 2001 р., в ст. 290 розділу XI «Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту». Санкція зазначеної статті передбачала альтернативні покарання у виді штрафу від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправних робіт на строк до двох років, або

обмеження волі на строк до трьох років. Після внесення законодавцем змін і доповнень у санкцію ст. 290 КК України, покарання було визначено у виді штрафу від ста п'ятдесяти до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправних робіт на строк до двох років, або обмеження волі на строк до трьох років.

Вважаємо, що насамперед покарання за знищення або підробку ідентифікаційних номерів транспортного засобу має бути відносно однаковим із покараннями, передбаченими за однорідні злочини та узгодженим із злочинами, котрі за характером та ступенем суспільної небезпеки близькі до нього. Ось чому боротьба з транспортними правопорушеннями – велика й важлива соціальна проблема, яка вимагає реалізації не тільки економічних і технічних, а й організаційно-правових заходів. Серед різних правових заходів важливе місце займає кримінально-правова боротьба з правопорушеннями.

Підсумовуючи вище викладене, слід відзначити, що протягом останніх років в Україні спостерігається досить стійка тенденція поширення кримінальних правопорушень на транспорті. Для зменшення їх кількості потрібна, по-перше, зміна мислення та поведінки людей, досконале розуміння ситуації, починаючи від державного службовця і закінчуючи споживачем транспортних послуг. Мається на увазі підвищення культурного, морального рівня, правової культури, правосвідомості. Удосконалення діяльності органів державного контролю за дотриманням правил дорожнього руху всіма учасниками. Питання про кримінальні правопорушення на транспорті залишається актуальним та потребують додаткового наукового дослідження, тому що охоплює не лише велику кількість нормативно-правових актів, а також різноманітність правопорушень, які виникають в результаті правовідносин при умовах розвитку нової, сучасної держави в правовому і економічному аспектах.

Список використаних джерел

1. Розслідування злочинів, пов'язаних із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу [Текст]: метод. рек. / [С. С. Чернявський, О. М. Брисковська, А. А. Вознюк та ін.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2013. – 45 с.

2. Сезонов В.С. Автотранспортний засіб як об'єкт криміналістичного дослідження / В.С. Сезонов // Право і Безпека: наук. журн. – Х., 2013. – №2 (49). – С. 140–145.

3. Взаємодія підрозділів карного розшуку та інших служб ОВС у розкритті незаконного заволодіння автотранспортом: метод. реком. / [Чернявський С.С., Брисковська О.М., Кашук А.В. та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі. – К.: НАВС, 2011. – 80 с.

Боднар В.Є., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СЛУЖБОВІЙ СФЕРІ

Сьогодні правоохоронна діяльність є об'єктом постійної уваги українського суспільства, оскільки вона повною мірою уособлює реалізацією принципу верховенства права та забезпечення режиму законності в державній системі управління. При цьому додатковим об'єктом уваги постають такі ризики, як системні недоліки функціонування органів кримінальної юстиції, криза довіри громадян до правових інституцій, поширення кримінальних проявів серед працівників правоохоронних органів, слабкість громадського контролю за діяльністю державних органів влади [1, с. 5].

Проблема неухильного виконання законів працівниками поліції при виконанні своїх службових обов'язків набуває нині великого значення. Неправомірна поведінка працівників поліції не тільки викликає негативний суспільний резонанс, але й підриває засади правової держави, перешкоджає побудові громадянського суспільства, реалізації принципу рівності всіх перед законом, заінтересованості населення у підтриманні правопорядку, мотивації поваги до закону. Правопорушення поліцейських торкаються інтересів багатьох громадян, тому що вони сприяють формуванню моральних деформацій, які мають істотний криміногенний потенціал. Тому ефективні заходи

протидії можуть бути вжиті на підставі аналізу рівня, структури і динаміки цього виду злочинів.

У кримінології, як правило, вказується, що рівень злочинності – це «... визначена в абсолютних числах загальна кількість злочинів та осіб, які їх вчинили, вчинених на певній території (країна, місто, район) за певний проміжок часу» [3, с. 156]. Структура злочинності «... має розкривати її склад, поширеність та співвідношення між складовими видами злочинних проявів, їх вчинення у конкретних умовах простору (території) та часу, за визначальних ознак злочинних діянь та осіб, які їх вчиняють» [3, с.161]. Динаміка злочинності – це показник, «... що відбиває зміни рівня, інтенсивності, структури, структурних елементів останньої та будь-яких інших її ознак протягом певного часу, періоду. Показником динаміки злочинності є, як правило, темп, алгоритм зміни її кількісних значень (їхнє збільшення або зменшення) порівняно з даними періоду, взятого для порівняння» [3, с. 169].

Дати об'єктивну кримінологічну характеристику злочинам у сфері службової діяльності за 2009–2013 роки надзвичайно складно, оскільки у 2011 році суттєво оновилося кримінальне законодавство України і продовжувало зазнавати змін у подальші роки. Зокрема, було криміналізовано такі діяння, як зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364–1 КК України); перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 365–1 КК України); зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365–2 КК України); незаконне збагачення (ст. 368–2 КК України); підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368–3 КК України); підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368–4 КК України). Змінилася редакція й інших статей, в яких було передбачено відповідальність за злочини у сфері службової діяльності.

Якісні показники злочинів у сфері службової діяльності визначають їх структуру і характер. У зв'язку з цим найбільш репрезентативною є характеристика місця, яке посідає цей вид злочинності в загальній структурі злочинності України. Так,

згідно з даними офіційної статистики, питома вага злочинів у сфері службової діяльності у загальній структурі злочинності становила: у 2009 році – 4,06%, у 2010 році – 3,58%, у 2011 році – 3,09%, у 2012 році – 2,17%, у 2013 році – 2,9% [4].

Зауважимо, що рівень злочинності у сфері службової діяльності майже дорівнює рівню інших тяжких та особливо тяжких злочинів, зокрема, злочинів проти життя та здоров'я особи (співвідношення у 2012 році склало 1:1,17); злочинів проти громадського порядку та моральності (1:1); злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (1:0,97). Водночас рівень злочинності у сфері службової діяльності значно перевищує рівень злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи (1:0,08); злочинів у сфері господарської діяльності (1:0,64); злочинів проти правосуддя (1:0,33) тощо. Це свідчить про актуальність і пріоритетність не лише кримінологічного дослідження, а й удосконалення державної політики і практики протидії злочинам у сфері службової діяльності.

Слід відзначити, що на сьогодні в Україні фактично не існує єдиної державної політики щодо протидії злочинам у сфері службової діяльності, тож увага переважно акцентується на одному аспекті протидії корупційним злочинам, передбаченим у ст. 368 КК України. Недаремно в Державній програмі щодо запобігання і протидії корупції на 2011–2015 роки, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2011 року №1240, зазначено, що відсутність єдиної загальнодержавної антикорупційної політики в Україні є однією з причин неефективного реагування держави та суспільства на загрозу корупції, рівень якої зростає протягом останніх років [5].

Зазначимо, що для всебічної та комплексної кримінологічної характеристики злочинів у сфері службової діяльності необхідне дослідження географії злочинності, особливостей її кількісно-якісних показників у різних регіонах. За даними офіційної статистики, найбільшого поширення цей вид злочинності отримав у Донецько-Придніпровському регіоні: насамперед у Донецькій, Дніпропетровській та Луганській областях.

Географія злочинів у сфері службової діяльності характеризує їх територіальні відмінності залежно від виду населеного пункту, що пов'язано з рівнем концентрації значної

кількості органів публічної влади, громадських формувань, підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності. Можна стверджувати, що більша кількість злочинів у сфері службової діяльності відбувається саме у містах, передусім, районних і обласних центрах, що є адміністративними й економічними центрами відповідних територій.

Висновки. Результати аналізу рівня, стану та динаміки злочинів у сфері службової діяльності засвідчують, що питома вага цих злочинів у загальній структурі злочинності у середньому становить 3,2%. З урахуванням ранжирування злочинів, передбачених двадцятьма розділами Особливої частини КК України, злочини у сфері службової діяльності посідають шосте місце. Констатовано, що кількість злочинів у сфері службової діяльності у 2013 році зменшилась на 1 062 порівняно з 2009 роком. Також помітна тенденція до зменшення питомої ваги цих злочинів протягом останніх п'яти років. Однак амплітуда коливання динаміки злочинів у сфері службової діяльності сягала від - 9,46% до +71,57%, або зменшення в 2012 році, порівняно з 2011 роком, на 6 292 зареєстрованих злочинів та збільшення в 2013 році, порівняно з 2012 роком, на 6 919 злочинів. З огляду на велику питому вагу злочинів, передбачених у статтях 366 і 364 КК України, вважаємо за доцільне на координаційних нарадах керівників правоохоронних органів в регіонах зосереджувати увагу і на причинах та умовах вчинення цих злочинів.

Список використаних джерел

1. Мартиненко О.А., Шарікова В.П. Злочинна шкода, що вчиняється працівниками ОВС України при виконанні службових обов'язків. – Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2013. – 220 с.
2. Джига М.В., Подшибякін О.С., Ухаль А.М. Розслідування посадових злочинів і вимагательства. – К.: МВС України та Ужгородський Державний інститут інформатики, економіки і права, 1998. – 112 с.
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.; Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – К.: Ін. Юре, 2007. – 424 с.

4. Бутович О. Рівень, структура і динаміка злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг / О. Бутович // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – №1. – С. 36–42.

5. Державна програма щодо запобігання і протидії корупції на 2011–2015 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2011 року №1240 // Офіційний вісник України. – 2011. – №94. – 12 грудня.

Гончаров В.В., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Оперативно-розшукова діяльність є унікальною та специфічною правовою формою боротьби держави зі злочинністю. Офіційний статус оперативно-розшукової діяльності в Україні та наявність правових основ її здійснення надають можливість розкрити її зміст, завдання, законні підстави, умови і порядок застосування окремих оперативно-розшукових заходів, реалізацію прав і обов'язків оперативних підрозділів.

У будь-якій державі світу існує об'єктивна обумовленість використання органами і службами, що ведуть боротьбу зі злочинністю, як гласної, так і агентурної допомоги громадян. «Світовий досвід боротьби зі злочинністю свідчить, що без агентури ефективна боротьба з нею неможлива. Як би не були навчені та активні слідчі, які здійснюють так званий особистий пошук, при якому важливе значення має особиста рухливість та кмітливість, вміння, знаходячись у натовпі, бачити і чути те, що не бачать і не чують інші, вміння аналізувати побачене і почуте, приймати негайно правильні рішення – вони не зможуть проникати в замисли добре законспірованих, згуртованих злочинних груп, не зможуть попередити чи розкрити злочин,

якщо не будуть мати агентуру, здатну допомогти карному розшуку з'ясувати наміри злочинців. Усе це – не самоціль, а шлях надання допомоги людям, боротьба зі злом. І в цьому працівник карного розшуку і його агентура єдині, незалежно від того, якими мотивами керувався агент, допомагаючи викриттю зла» [1, с. 183].

«У процесі оперативно-розшукової діяльності, особливо при розкритті й розслідуванні проявів організованої злочинності, виникає питання про можливості й межі застосування спеціальних сил, засобів й методів, які мають у своєму розпорядженні, зокрема, Національна поліція для вирішення оперативно-тактичних завдань. Безсумнівно, використання засобів конфіденційної діяльності обумовлюється об'єктивними причинами, що мають свою специфіку. Без конфіденційних прийомів і методів практично неможливо отримати достовірну інформацію про таємні наміри і плани організованих злочинних формувань, про їх дії, склад учасників, зв'язки, місця зберігання злочинно здобутого майна і цінностей, а значить неможливо створити умови для попередження і припинення їх протиправної поведінки» [2, с. 7].

Використання агентури в оперативно-розшуковій діяльності під час розкриття та розслідування злочинів є одним із найефективніших методів боротьби правоохоронних органів зі злочинністю за кордоном. У більшості держав Європи існує певна законодавча база (закони, урядові рішення, циркуляри, інструкції, положення тощо), яка встановлює та регулює засади функціонування агентури та її участі у проведенні спеціальних (агентурних) операцій. У деяких європейських державах, зокрема Андоррі, Ліхтенштейні; Фінляндії тощо законодавством не передбачено використання в оперативно-розшуковій діяльності правоохоронних органів агентурного апарату. Проте ці питання можуть бути вирішені та вирішуються на міждержавному рівні [3; 2].

Перша загальноєвропейські конференція представників правоохоронних органів з питань керівництва агентурним апаратом була проведена під егідою Інтерполу 14 лютого 1996 р. у м. Ліоні (Франція). Нині на Заході спостерігається активна тенденція щодо уніфікації та спрощення законодавства у сфері правоохоронної діяльності між державами-учасниками

Європейського співтовариства, однак не всі з них отримують свого остаточного вирішення. Незважаючи на деякі досягнення у розв'язанні правоохоронних проблем (наприклад, ухвалення рішення про видачу загальноєвропейського ордеру на арешт), більшість положень у галузі оперативно-розшукової діяльності є колізійними та спірними. Це обумовлюється специфікою та змістом законодавчих механізмів регулювання оперативно-розшукової сфери в частині використання агентурного апарату, переліком і підпорядкуванням державних органів, які залучають і використовують агентурних співробітників, особливостями кримінального та кримінально-процесуального права, фінансовими та технічними можливостями, наявністю міжнародних угод тощо. Зрозуміло, що в кожній окремій державі вищезазначені чинники можуть бути різними або взагалі відсутніми [4; 5].

Водночас відсутність єдиного для Європи врегулювання питання щодо залучення та використання агентурного апарату не становить значної проблеми. Функціонування оперативно-розшукових підрозділів у цілому заслуговує позитивної оцінки. Наявна фінансова та матеріально-технічна база, сприятливі соціальні умови, виважена кадрова політика, помірковані позиції керівництва забезпечують високий рівень показників службової підготовки уповноважених державних органів і агенцій. Поки що недостатньо зрозумілий для української ментальності «інститут винагород» (грошових виплат особам за повідомлення про факти вчинення злочину або осіб, які їх вчинили) є суттєвим і перевіреним засобом ефективної боротьби зі злочинністю та правопорушеннями. Державні програми захисту свідків є слушними та дієвими, оскільки гарантують їх учасникам не тільки збереження життя, зміну прізвищ та імен, місць проживання, але й безкоштовно надають нову роботу та житло, забезпечують надійний соціальний захист, зміну зовнішності тощо. Запровадження в діяльність спецпідрозділів іноземних правоохоронних органів новітніх технологій значно розширює їх потенційні можливості в організаційно-функціональному плані та підвищує рівень керівництва й контролю за агентурним апаратом.

Фактично агентурний апарат в іноземних державах задіяний в усіх прошарках суспільства, особливо у злочинному

середовищі. Агентурні співробітники діють з різних мотивів – від звичайної жадоби до бажання писати детективи. Проте їх робота не завжди є простою. Іноді особи, які здобувають важливу інформацію кримінального характеру, ризикують своїм найціннішим благом-життям. Ставлення суспільства до діяльності агентурних співробітників неоднозначне. Для одних людей вони є справжніми патріотами та законослухняними громадянами, для інших – «слизькі» особи, негідники, які доносять на своїх друзів та оточення.

Для здійснення керівництва та контролю за агентурними співробітниками правоохоронним органам дуже важливо знати їх мотивацію. Мотивація поведінки особи, яка погоджується стати агентурним співробітником, може бути різноманітною. Загалом на рішення працювати на правоохоронні органи впливає сукупність різних чинників. В якості агентурних співробітників особи починають діяти або за власним бажанням, або після проведення з ними певної роботи – вербування, сутність якого полягає у виявленні позицій, що сприятимуть схилянню особи до співпраці з правоохоронними органами.

Найтиповішою мотивацією співробітництва агентури з оперативними підрозділами є: корисливість (бажання до збагачення, отримання винагороди); страх перед покаранням (включає як страх перед правосуддям, так і страх перед розправою з боку злочинного середовища); помста (бажання помститися іншій особі з особистих причин); виключність (коли особа бачить себе єдиною обраною фігурою, від якої залежать долі інших людей, а тому вона прагне вплинути на своє оточення, щоб продемонструвати всю свою силу); винність (переконання особи про «великий тягар» у власній душі за певне діяння, вчинене «минулому»); вдячність (відплата правоохоронним органам за отриману від них допомогу у вирішенні яких-небудь проблем); моральна позиція (непохитні громадянські позиції особи, усвідомлення свого конституційного обов'язку дотримуватися законності та сприяти уповноваженим державою органам); керування правоохоронними органами (коли особа вирішує впливати на правоохоронні органи під час розслідування або коли вона втягнена до іншого злочину) [5, с. 2–3].

Агентурний апарат за кордоном, як правило, виконує три головні функції:

а) повідомляє відомості про поведінку підозрюваних осіб, сприяє встановленню їх особистості, виявленню злочинних намірів, надає інформацію про місцезнаходження викраденого майна та слідів злочину;

б) дезінформує злочинців (вводить їх в оману);

в) свідчить у суді на користь обвинувачення, але це відбувається у виключних випадках, оскільки такий підхід суперечить цілям конспірації [6, с. 116].

Доречно також наголосити, що Конвенціями про взаємну допомогу в кримінальних провадженнях між державами – членами Європейського Союзу (2000 р.) та Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (ратифікована Україною 04.02.2004 р.) передбачені необхідні умови для активного використання спільних агентурних операцій (таємних розслідувань) усіма правоохоронними органами країн-членів Євросоюзу.

Зокрема, ст. 14 Конвенції (2000 р.) передбачає три варіанти співробітництва у проведенні агентурних операцій: направлення запитуючою Стороною офіцера під прикриттям до запитуваної Сторони; направлення запитуваною Стороною офіцера під прикриттям до запитуючої Сторони; проведення за зверненням запитуючої Сторони операції офіцером під прикриттям; запитуваної Сторони на своїй території [7, с. 74].

Підсумовуючи, доречно зазначити, що досвід адаптації національного законодавства, зокрема щодо досліджуваної проблеми, до вимог міжнародного права, є досить важливим і актуальним для нашої країни

Список використаних джерел

1. Карпец И.И. Сыск (Записки начальника уголовного розыска).-М., 1999.-341 с.
2. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. 4.1: Підручник. – Х., 2002. – 265 с.
3. Огляд практики використання інформаторів у державах Європи // НЦБ Інтерполу в Україні за матеріалами Генсекретаріату Інтерполу. – К., 1998. – 14 с.

4. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: Посібник / За заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К: Національна академія внутрішніх справ України, 2004. – 60 с.

5. Informant Assessment/ Handout.-Quantic, 2000. – 37 p.

6. Губанов А.В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности. – М: МАЗП, 1999. – 288 с.

7. Підюков П.П., Паніотов Є.К. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів при проведенні спільних агентурних операцій (таємних розслідувань) / П.П. Підюков, Є.К. Паніотов// Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. Вип. 1 (1) 2014. – С. 68–75.

Запорожець Р.А., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

АНАЛІЗ ІПОТЕЧНИХ КРИЗ США: ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Іпотечне кредитування посідає одне з найважливіших місць у системі фінансового стимулювання і стабільного розвитку економіки. Іпотечні кризи, які періодично виникають, призводять до зниження обсягів виробництва, дестабілізації економіки та її рецесії. Сучасні іпотечні кризи здатні викликати глобальні фінансові кризи, наслідком чого є значне падіння ВВП, зростання безробіття і значне зниження реальних доходів населення. Але найбільш важливим є те, що в умовах кризи іпотечного механізму інвестування значно обмежується доступ населення країни до купівлі житла і покращення людьми своїх житлових умов. При цьому криза торкається інтересів усіх суб'єктів ринку іпотечного капіталу: як кредиторів, так і позичальників, як держави, так і страхових компаній. Проблеми сучасних криз: причини їх виникнення, наслідки та шляхи подолання – останніми роками розглядають як вчені, так і практики. Найактивніше фахівці почали вивчати іпотечні кризи

в період виникнення кризи іпотечного капіталу у США (2006–2008 роки) [1, с. 30].

Усі причини виникнення іпотечних криз доцільно поділити на групи, а саме: економіко-правові причини, неекономічні причини, причини макро- і мікрорівня, зовнішні та внутрішні причини, суб'єктивні та об'єктивні причини тощо. У свою чергу, кожна група причин може містити декілька окремих. Наприклад, економіко-правова група охоплює: причини, що пов'язані із: зміною цінової кон'юнктури ринку нерухомості; зміною податкового законодавства; зміною курсу валют; значним зниженням реальних доходів населення; недотриманням суб'єктами ринку принципів та нормативів (стандартів) іпотечного кредитування тощо. Економіко-правові причини, у свою чергу, можуть бути віднесені як до причин макрорівня (наприклад, зміна валютного курсу), так і до мікрорівня (наприклад, недотримання стандартів іпотечного кредитування). Також вони можуть бути класифіковані на дві групи: об'єктивні (наприклад, зміна кон'юнктури на ринку нерухомості) і суб'єктивні (приміром, недотримання стандартів іпотечного кредитування). З цих причин виникають порушення основних фінансово-економічних принципів ринку іпотечного капіталу: довіри-відповідальності, попиту і пропозиції, збалансованості за розміром і в часі надходжень та видатків, принципу нормованих витрат.

Проведемо аналіз причин виникнення іпотечних криз. Іпотечна криза у США 2006–2009 років. На думку фахівців, причин виникнення іпотечної кризи у США було багато. Наприклад, факторами, що спровокували іпотечну кризу, було «зниження цін на американському ринку нерухомості і зростання процентних ставок на іпотечні кредити, за якими позичальники планували їх наступне рефінансування на вигідніших умовах» [2, с. 51].

Доречно наголосити, що іпотечна пастка (різке зниження цін на нерухомість) та пов'язане з нею скорочення будівництва житла стали першою причиною кризи іпотеки у США [3].

Для більш глибокого аналізу причин іпотечної кризи розглянемо соціально-економічні процеси, що відбувалися на ринку капіталу у США. У кінці 90-х років XX століття значно зросли доходи населення країни і, відповідно, збільшився попит

на житло. Цьому також сприяла висока конкуренція фінансових посередників на ринку іпотеки, що викликало зниження відсоткових ставок по іпотечних позиках, пом'якшення підходів кредиторів до кредитоспроможності позичальників (фактично на той час деякі банки надавали позики при LTV на рівні 90–100% [4], без аналізу кредитної історії позичальника і, до речі, при заниженому показнику DCR). Попит на житло привів до зростання пропозиції на ринку нерухомості: з 2001 по 2005 рік у два рази зросли обсяги будівництва житла, а у 2005–2006 роках вони були найбільшими за останні 23 роки. Обсяг спекулятивних операцій на ринку нерухомості значно збільшився [3]. Попит на позики призвів до зростання вартості кредитних ресурсів, і це, у свою чергу, призвело до зменшення попиту на ринку житла. Починаючи з 2006 року змінюється кон'юнктура ринку нерухомості – темпи зростання цін на житло сповільнилися, а з III кварталу 2007 року ціни на житло почали знижуватися. При зниженні вартості житла багато суб'єктів ринку, що здійснювали спекулятивні операції з нерухомістю та Mortgage Backed Securities, почали залишати ринок [5; 2]. Це призвело не тільки до різкого падіння обсягів кредитування на іпотечному ринку, але й до зростання обсягів невиконання зобов'язань з боку невідповідальних позичальників. У 2007 році частка несвоєчасно погашених іпотечних кредитів зросла до 30% [2]. Несвоєчасне погашення іпотечних кредитів призвело до порушення фінансового правила «золотого ланцюжка» (збалансованості в часі вхідних і вихідних грошових потоків), що сприяло перенесенню кризи на вторинний ринок – ринок заставних. Виникла фінансова піраміда, параметри якої, на думку фахівців, становили близько 1 трлн дол. США. Тільки за 2007 рік було зафіксовано 180 тисяч іпотечних дефолтів [3]. Зрозуміло, що ця фінансова піраміда мала основою первинний ринок іпотеки у стосунках між кредитором і позичальником. На нашу думку, однією з причин іпотечної кризи у США було те, що кредитор порушив принцип довіри-відповідальності і почав надавати кошти особам, не здатним своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями. Далі почалася ланцюгова реакція, яка вплинула на всю економіку США. Звичайно, ми не можемо стверджувати, що криза у США 2006–2010 років відбулася внаслідок дії одного фактору – порушення стандартів

іпотечного кредитування на первинному ринку. До цієї причини, на нашу думку, приєднуються і такі, як зниження темпів зростання доходів населення США (за оцінками експертів, темпи зростання ВВП у США у другій половині 2008 року зменшилися на 0,5%, безробіття сягнуло 6,1%) [3]. На падіння обсягів інвестування нерухомості і зростання іпотечних дефолтів вплинули також заходи Федеральної резервної системи США щодо обмеження іпотечного кредитування (у 2006 році ФРС значно підвищила процентну ставку) [4]. Погіршенню ситуації на іпотечному ринку почало сприяти виникнення недовіри населення США до іпотечних установ та фінансових інструментів, що ними емітовані. Таким чином, ми стверджуємо, що причин виникнення іпотечної кризи у США було декілька, але всі вони ґрунтуються на одному – порушенні дії принципу попиту і пропозиції на нерухомість та довіри-відповідальності між суб'єктами ринку іпотечного капіталу. Після Сполучених Штатів Америки іпотечна криза торкнулася інших країн.

Такі іпотечні кризи відбулися у США та в інших країнах, у тому числі в Україні у 2008 році. Ця криза в Україні триває до цього часу. Проведений фінансово-правовий аналіз показує: серед причин виникнення іпотечних криз є об'єктивні (циклічність розвитку ринку капіталу, зміна ділового циклу на ринку нерухомості) і суб'єктивні (невиконання правил та недотримання стандартів іпотечного кредитування, а також недостатній контроль відповідних органів за умовами надання іпотечних кредитів).

Зважаючи на те що ринок фінансовий послуг має складну структуру, необхідно виокремлювати види фінансових зловживань та махінацій, що є характерними для кожного його сегменту. Зокрема, грошово-кредитному ринку притаманні шахрайство і кримінальні ризики у банківській сфері; кредитне шахрайство; махінації з платіжними картками; шахрайські дії під час інтернет-банкінгу; шахрайство при фінансуванні торговельних операцій; шахрайство на ринку Форекс; шахрайство у кредитних спілках. Почастішали випадки шахрайства у страховому бізнесі, при страхуванні життя, автострахування, у сфері страхування майна. Особливістю махінацій на фондовому ринку є маніпулювання та

використання інсайдерської інформації, шахрайство за допомогою інвестиційного спаму на ринку акцій, шахрайство з використанням хедж-фондів та при здійсненні вексельних операцій. Вже традиційними на ринку нерухомості є будівельні афери та схеми обману при купівлі квартири та заміських будинків, іпотечне шахрайство [6].

І на завершення підіб'ємо підсумок. Заходами протидії фінансовим зловживанням, які можуть здійснюватися як професійними учасниками фінансового ринку, так і державними регуляторними органами, здебільшого мають стати дії «на випередження», тобто профілактика шахрайства шляхом усебічного інформування користувачів фінансового ринку про можливі шахрайські схеми та підвищення загального рівня фінансової грамотності населення.

Список використаних джерел

1. Євтух О.Т., Євтух О.О., Сітовська Л.В. Фінансово-правовий аналіз іпотечних криз /О. Т. Євтух, О. О. Євтух, Л. В. Сітовська// Фінансове право. – №3 (17). – 2011. – С. 30–33.
2. Астраханцева М. Сек'юритизація іпотечних активів в умовах світової фінансової кризи / М. Астраханцева, М. Лещинський // Фінансовий ринок України. – 2008. – №7–8. – С. 51–55.
3. Паливода К. Чи загрожує Україні іпотечна криза? / К. Паливода, П. Гайдуцький // Дзеркало тижня. – 2008. – №3 (682).
4. Косарева Н. Ипотечный кризис в США: причины и уроки для России [Электронный ресурс] / Н. Косарева, А. Туманов. – Режим доступа: <http://www.rusipoteka.ru/publications/fondegor-1.htm>.
5. Christie L. Subprime Blame Game – CNNMoney.com, 20.04.07.
6. Шахрайство на фінансовому ринку: практичний посібник з протидії [за ред. В. Фещенка]. – Київ : Українське агентство з фінансового розвитку, 2011.– 424 с.

Коломієць К.О., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВУ У СФЕРІ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Банк, як особливий економічний інститут, відіграє важливу роль у фінансово-кредитній та розрахунковій сфері держави. Специфічність цієї діяльності, прогалини та інші недоліки різного порядку часто використовуються для вчинення різного роду зловживань. У зв'язку з цим виникла потреба спеціального дослідження правопорушень, що вчинюються в кредитно-банківській сфері, зокрема злочинів у сфері кредитних операцій банків. В науковому та практичному розумінні йдеться насамперед про формування криміналістичної методики розслідування групи кредитно-банківських злочинів [1, с. 137]. Незважаючи на те, що кризові явища в економічній системі практично підірвали фінансову стійкість більшості вітчизняних підприємств, внаслідок чого різко скоротилась кількість надійних фірм-позичальників (на фоні падіння прибутковості банківських операцій), кредитні операції залишаються головним видом активних операцій комерційних банків, в який вкладається переважна більшість залучених банками ресурсів.

Звісно, що безпосередня протидія шахрайствам у сфері кредитних операцій банків зусилля зосереджуються на профілактичних заходах та тісній взаємодії оперативних підрозділів зі службою банківської безпеки.

З метою організації взаємодії необхідно звернути увагу на такі важливі моменти:

1. Необхідно чітко визначити основні способи вчинення злочинів при здійсненні кредитних операцій, що найчастіше зустрічаються на практиці: надання фальшивих документів недобросовісним позичальником; підробка гарантійних зобов'язань чи надання підробленого балансу; обман банку-гаранта при страхуванні кредитів чи наданні застави; створення фіктивної фірми (на короткий проміжок часу), яка зникає після отримання кредиту; більш складна схема – створення фіктивних фірм, які шляхом перегонки коштів з рахунку на рахунок

імітують успішну діяльність з метою отримання кредиту та зникнення в подальшому самих фірм; «підкормка» банку – безперечне та точне виконання та дотримання умов низки послідовних предметних договорів з поступовим збільшенням суми кредиту, а в подальшому зникнення самого розпорядника зі значною сумою наданого кредиту.

2. Необхідно визначити ключові посади, тобто посадових осіб кредитної установи, які навмисно (з будь-яких мотивів) або через злочинну недбалість можуть сприяти злочинцям в отриманні кредиту. Орієнтовний перелік таких посад: керуючий банком; заступник керуючого банком; начальник кредитного управління; заступник начальника кредитного управління; кредитні інспектори.

3. Після проведення зазначених дій служба безпеки банку скеровується на цілеспрямовану діяльність з попередження зловживань чи помилок з боку осіб, визначених у переліку та інших працівників банківської установи. А у випадку неможливості здійснення таких дій визначається порядок звернення за допомогою до правоохоронних органів. Служба безпеки банку скеровується на виявлення обставини, що свідчать про злочинну діяльність при кредитних операціях та повідомлення у правоохоронні органи у встановленому законом порядку. До таких обставин відносяться: велика кількість позичальників (одержувачів кредиту); великі суми кредитів що вказуються в кредитній заявці без відповідного забезпечення; фіктивні адреси одержувачів кредиту; однакові адреси для різних одержувачів кредиту; фіктивні фінансові звіти одержувачів позичок; наявність позичок і банківських рахунків за межами сфер діяльності позичальника; видача позичок за дорученням; участь банку в позичці, виданої іншим банком; невідповідність витрат одержувача кредиту його прибуткам; суттєве порушення процедури виділення кредиту; підроблені документи, надані в обґрунтування кредитного запиту, про гарантії його повернення, про витрату отриманих кредитів; неповернення отриманих кредитних коштів після відповідного судового рішення [2]; комерційне використання отриманих на пільгових умовах кредитних коштів; витрата бюджетних кредитів на інші платежі (наприклад, на закордонні відрядження) [3].

З метою забезпечення повернення кредитних коштів та недопущення вчинення злочинних посягань з боку позичальників та працівників банку, здійснюється обмін певною інформацією між зацікавленими в цьому сторонами. Це насамперед відомості про: особу клієнта; активи клієнта (розміри установчого капіталу, співвідношення між власними коштами та тими, що знаходяться в управлінні, вкладання коштів у нерухомість тощо); склад засновників, наявність інших фірм, які очолюють засновники даного підприємства (кількість фірм, зареєстрованих по цій адресі, а також адреси цих фірм, їх рахунки в банках тощо); форма, в якій створена юридична особа (найменш надійними є товариства з обмеженою відповідальністю); час знаходження на ринку та на обслуговуванні в певному банку; проект бізнес-плану (призначення кредитних коштів); забезпечення кредиту (гарантія, застава тощо) [4]; результати обов'язкового виїзду на об'єкти клієнта, огляд застави тощо; використання відкритих та нетрадиційних джерел фінансування; осіб – працівників фінансово-кредитної установи, які приймали участь в оформленні документів на видачу кредиту та тих працівників, які були зацікавлені в видачі цього кредиту; іншу інформацію, що може вказувати на протиправну діяльність при здійсненні банківського кредитування.

При цьому слід звертати увагу не лише на ці відомості, але й на інші обставини щодо проведення банківських операцій клієнтом в минулому. Особливу увагу необхідно приділяти перевірці бізнес-плану, оцінці ринку з точки зору його криміналізації.

Для цього необхідно:

а) визначити, чи підтримує банк та його співробітники безпосередній контакт з одержувачем кредиту;

б) визначити особу-співробітника, яка направила в банк запит на отримання кредиту;

в) вивчити всю документацію, що пов'язана з отриманням грошей, приділяючи увагу можливим змінам чи її перекручуванням;

г) отримати всі відомості про одержувача кредиту чи про всі комерційні структури, з якими він співпрацював, їх керівників та співробітників;

д) розглянути всі матеріали, складені співробітником банку, який оформляв видачу кредиту, при цьому: перевірити відомості, що характеризують співробітника, включаючи відомості про можливі контакти з одержувачем кредиту; ознайомитись з надходженнями на його власний рахунок, реєстрові номери транспортних засобів, які належать йому чи членам його сім'ї; встановити основні джерела доходів; порівняти відповіді вказаного співробітника про документи, які пов'язані з видачею кредиту, з відомостями, отриманими при негласному аналізі його телефонних переговорів, записів у нотатнику [5].

Для більш чіткого виконання своїх функцій служба безпеки банку співпрацює з контролюючими підрозділами НБУ. Згідно із Законом України «Про банки та банківську діяльність» НБУ виконує контрольно-наглядові функції щодо діяльності комерційних банків. з цією метою створено службу банківського контролю, яка через відповідні структурні підрозділи в регіональних управліннях НБУ здійснює нагляд за дотриманням суб'єктами банківської діяльності чинного законодавства, економічних нормативів та нормативних актів НБУ.

Завданням служби банківського нагляду є забезпечення фінансової стабільності та безпеки банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів, регулювання банківської діяльності з метою приведення її у відповідність до встановлених норм і законодавчих вимог. Взаємодія під час проведення перевірок служби банківського нагляду та правоохоронних органів (МВС, СБУ, Генеральної прокуратури) дозволяє виявляти шахрайства з фінансовими ресурсами та попереджувати “відмивання” грошей через банківську систему на національному та міжнародному рівнях. В свою чергу, така взаємодія уможливорює виявлення злочинів на стадії підготовки та притягнення винних до кримінальної відповідальності, і при цьому забезпечення захисту інтересів вкладників та кредиторів [6; 7, с. 223].

Ужиття цих заходів значною мірою покращить взаємодію оперативних підрозділів службами банківської

безпеки під час протидії шахрайствам у сфері кредитних операцій банків в Україні.

Список використаних джерел

1. Матусовский Г.А., Бушан О.П. Проблемы формирования методики расследования преступлений, совершенных посредством расчетно-кредитных банковских операций // Проблемы законности. Республиканский межведомственный научный сборник. – Харьков, 1995. – Вып. 29. – С. 137-142.
2. Рішення Верховного Суду України // Щорічник. – 1998. – 99 с.
3. Кримінальний кодекс України (коментований) – К.: «Юрінком», 1997.
4. Про заставу : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №47.
5. Методичні рекомендації стосовно взаємодії НБУ з правоохоронними органами щодо передачі їм матеріалів перевірок комерційних банківських установ, які можуть свідчити про злочинну діяльність // МВС України, Національний банк України, Служба безпеки України, Генеральна прокуратура України №3784/Шт, №43-210/299, №25/2-99, 2/2-13925.
6. Особливості профілактики злочинних посягань у сфері банківського кредитування: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uareferat.com/ukr/details/4415/>.
7. Трач С. С. Взаємодія оперативних підрозділів зі службами банківської безпеки під час протидії шахрайствам у сфері кредитних операцій банків в Україні / С. С. Трач // Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України: матеріали Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 берез. 2015 р.). – К.: Нац. акад. внутр. справ. – 2015. – Ч. 2. – С. 221–223.

Проскурняк І.Г., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах виходу з кризи вітчизняного житлового будівництва дедалі & гостріше в науково-теоретичному та практичному аспектах постає проблема ефективності захисту прав та законних інтересів майбутніх власників при будівництві житла за рахунок залучених у них коштів, удосконалення механізмів запобігання недобросовісній поведінці учасників інвестиційного житлового будівництва. Сучасне розуміння гідного життєвого рівня людини, закріплене міжнародними стандартами прав та свобод, прямо пов'язано з наявністю житла (ч. 1 ст. 25 Загальної декларації прав людини). Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина є найвищою соціальною цінністю, а в ст. 48 визначено, що право на житло є не лише одним з основних конституційних прав громадян, а й одним з детермінантів права кожного громадянина на достатній життєвий рівень. Статтею 47 визначено обов'язок держави створити умови, за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду, реалізуючи таким чином право на житло [1]. Конституційний Суд України в рішенні від 2 листопада 2004 р. №15-рп/2004 зазначив, що верховенство права вимагає від держави втілення цього принципу в правотворчу та правозастосовну діяльність [2]. Верховенство права недосяжне без досконалих правових механізмів, без забезпечення ефективності законодавства, що відображається співвідношенням фактичного результату його дії та тих соціальних цілей, для досягнення яких це законодавство було прийнято. Статистично зафіксовані показники забезпеченості житлом населення України в розрахунку на одну особу (23,5 м² загальної площі на початок 2012 р. порівняно з 37,5 м² для Франції у 2002 р., 40,1 м² для Німеччини у 2002 р., 44,4 м² для Швеції у 2003 р., 74 м² для Норвегії у 2006 р.) [3, с. 5, 9]; кількості збудованих квартир у розрахунку на 1 тис. осіб населення (за 1990–2012 рр. цей показник знизився з 5,6 до

1,8, найкращий проміжний результат – 2,3 у 1995 р.) [3, с. 8] та недоступності новозбудованого житла для сімей із середньостатистичними доходами [3, с. 58] дають підстави вважати, що реалізація співвітчизниками конституційного права на житло відбувається з неабиякими труднощами. Водночас держава перестала бути суб'єктом активної житлової політики, у цій сфері досі не запрацював потужний механізм мобілізації тимчасово вільних грошових коштів фізичних і юридичних осіб, з трансформацією їх в інвестиційні ресурси. Інвестиційна активність українських громадян залишається низькою, при цьому численними є випадки порушення прав осіб, які, добросовісно вклавши гроші, у визначені договором строки новозбудованих квартир не отримали, тому житлова проблема продовжує негативно впливати на економічний розвиток нашої країни. Механізм цивільно-правового регулювання має адекватно реагувати на будь-які життєві фактичні обставини, що можливі у сфері інвестиційного будівництва житла, щоб його засоби в будь-якому разі забезпечували належну реалізацію правових можливостей суб'єктів відносин, а за необхідності – захист їх прав та законних інтересів від порушень. У механізмі правового регулювання законним інтересам відводиться особлива роль, оскільки вони одночасно є потужним правовим засобом, формою буття інтересів у правовому просторі держави, формою правової активності та її джерелом. За таких обставин важливою є роль права як нормативного вираження узгоджених інтересів та засобу соціальної адаптації, що зумовило актуальність проблематики гармонізації правоутворюючих інтересів суб'єктів житлового будівництва в Україні.

Оскільки ч. 3 ст. 4 Закону про інвестиційну діяльність містить по суті забороняючу норму – забороняється інвестувати в житлову нерухомість інакше, ніж через застосування перелічених у законі механізмів, при порушенні цієї забороняючої норми винних осіб, зокрема керівників забудовника, може бути притягнуто до кримінальної відповідальності за один із злочинів у сфері службової діяльності, як-от: зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень чи службову недбалість. Звичайно, у зв'язку з тим, що для притягнення до кримінальної відповідальності за вказаними злочинами має бути заподіяна істотна шкода, питання про

порушення кримінальної справи виникне лише у випадку заподіяння інвесторам майнової шкоди, наприклад, у ситуації, коли фінансовий стан забудовника не дозволяє ані завершити будівництво житла, ані повернути залучені кошти.

На щастя, серед наявних у загальному доступі судових рішень не знайшлося подібних прикладів притягнення до кримінальної відповідальності керівників забудовників за злочини у сфері службової діяльності. Однак, деякі приклади застосування правоохоронними органами положень ч. 3 ст. 4 Закону про інвестиційну діяльність все ж таки існують. Так, 28 травня 2009 року слідчим відділом Бережанського РВ УМВС України у Тернопільській області було порушено кримінальну справу №151629 за ч. 4 ст. 190 («Шахрайство») та ч. 1 ст. 202 («Порушення порядку зайняття господарською діяльністю та діяльністю з надання фінансових послуг») Кримінального кодексу України стосовно службових осіб Товариства з обмеженою відповідальністю «Радана», яке залучало від фізичних осіб кошти для будівництва багатоквартирних житлових будинків за інвестиційними договорами. Серед ряду порушень законодавства, які обґрунтовували наявність підстав для порушення кримінальної справи, вказано і ч. 3 ст. 4 Закону про інвестиційну діяльність.

Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державного регулювання у сфері будівництва житла» (на момент підготовки даної статті закон не підписаний Президентом). Законом передбачається викладення ч. 3 ст. 4 Закону про інвестиційну діяльність у новій редакції, яка несуттєвим чином відрізняється від нині існуючої. Серед нововведень можна лише відмітити: (1) виключення з числа механізмів, через які дозволяється інвестування та фінансування будівництва житла, недержавних пенсійних фондів; (2) доповнення положенням про те, що інші (крім вказаних у даній нормі) способи фінансування будівництва житла визначаються виключно законами; (3) виключення із тексту норми речення, у якому використовувалося формулювання: «Об'єктами інвестиційної діяльності не можуть бути об'єкти житлового будівництва...». До речі, останнє нововведення необхідно оцінювати позитивно, адже, як було відмічено вище, саме наявність формулювання: «Об'єктами інвестиційної

діяльності не можуть бути об'єкти житлового будівництва...» дала змогу окремим судам дійти до більш, ніж просто суперечливого висновку про те, що Закон про інвестиційну діяльність взагалі не поширюється на інвестування та фінансування будівництва житла фізичними та юридичними особами. [4, с. 39–45].

Доречно наголосити, що підписано та ратифіковано Верховною Радою України міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу.

З метою належної реалізації національних зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних пріоритетів, сприяння виходу українських експортерів на зовнішні ринки, захисту їхніх економічних і торговельних інтересів за кордоном та залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України, з квітня 2013 року при МЗС функціонує Рада експортерів та інвесторів України.

З метою активізації роботи щодо розвитку та реалізації інвестиційного потенціалу України, збільшення обсягу іноземних інвестицій, підтримки пріоритетних інвестиційних проектів, поліпшення інвестиційного клімату в державі, забезпечення захисту прав інвесторів, сприяння ефективній взаємодії інвесторів з державними органами у грудні 2014 року Указом Президента України утворено Національну інвестиційну раду.

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного Суду України №І5-рп/2004 від 2 лист. 004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – Ст. 2075.
2. Державна житлова політика України: ьпроблема соціально-економічної ефективності: аналіт. доп. / О. Л. Більовський. – К.: НІСД. 2012
3. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19 черв 003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №52. – Ст. 377.
4. Загорняк Н.Б. Законні інтереси в механізмі цивільно-правового регулювання інвестиційного житлового будівництва: актуальні проблеми гармонізації / Н.Б.Загорняк // Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ України. – 2013. – №3. – С. 39–45.

Столяр Т.В., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

УМОВИ ПРАВОМІРНОСТІ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Необхідна оборона як обставина, що виключає злочинність діяння, має свої властивості, які відрізняють її від інших таких обставин, що виключають злочинність діяння. Особливу увагу потрібно приділити особливостям цього інституту у зв'язку з тим, що необхідна оборона, будучи дією правомірною, полягає в спричиненні шкоди іншій людині, що в інших випадках кваліфікується як злочинна дія. Особливого значення набуває питання про умови правомірності необхідної оборони. Умовами правомірності необхідної оборони в кримінально-правовій літературі прийнято називати підставу й ознаки необхідної оборони.

Дії, вчинені в стані необхідної оборони, за своїми зовнішніми ознаками підпадають під ознаки злочину. Тому, щоб такі дії були визнані правомірними, інакше кажучи – необхідною обороною, повинні бути дотримані певні умови. Дотримання цих умов особою, яка знаходиться в стані необхідної оборони, свідчить про те, що її дії відповідають нормам права, тобто є правомірними [1].

Виходячи з таких положень, у теорії кримінального права вироблено умови правомірності необхідної оборони, які більшість учених розділяють на дві групи:

1. умови, які відносяться до посягання – умови, які встановлюють наявність обставин, що дають можливість діяти за правилами необхідної оборони.

2. умови, які відносяться до захисту – умови, які встановлюють правомірність дій особи, що здійснює необхідну оборону.

Розглянемо більш детально умови правомірності необхідної оборони, які відносяться до посягання. До цієї групи умов належать: а) суспільна небезпека посягання; б) дійсність (реальність) посягання.

Суспільна небезпека діяння, яке утворює посягання, за своїми характеристиками не відрізняється від загальної

характеристики суспільної небезпеки злочину. Під суспільною небезпечністю злочину в теорії кримінального права розуміється заподіяння тяжкої за своїм характером та ступенем шкоди при посяганні на найбільш важливі суспільні відносини, що охороняються нормами кримінального права [2, с. 27]. Суспільна небезпечність визначається: суспільною, цінністю, важливістю тих суспільних відносин (об'єкта), щ які спрямовано посягання; характером та розміром заподіяної шкоди; способом дії; мотивами дії; ступенем вини. Стосовно характеристик цієї ознаки в контексті умов правомірності необхідної оборони можна зазначити, що посягання повинно бути злочинним, тобто кваліфікуватись за відповідною статтею Особливої частини КК України. В той же час правомірна необхідна оборона можлива проти злочинних діянь осіб, які за кримінальним законом не можуть виступати суб'єктами злочину (малолітні або неосудні особи) [3, с. 177–178].

Дійсність (реальність) суспільно небезпечного посягання полягає у тому, що воно існує об'єктивно, а не в уяві особи, яка здійснює захист. В тому випадку, коли особа вчинила оборонні дії від уявного посягання, вони повинні оцінюватися з точки зору уявної оборони або кримінальної відповідальності на загальних підставах, в залежності від того, чи усвідомлювала особа помилковість свого припущення і чи негативна оточуюча обстановка давала їй достатні підстави вважати, що мало місце реальне посягання. Ці питання розглядалися авторами у підрозділі про уявну оборону як самостійну обставину, що виключає злочинність діяння.

Розглянемо детально умови правомірності необхідної оборони, які відносяться до захисту. До цієї групи умов належать: а) правомірність об'єкта захисту; б) спричинення шкоди лише особі, що посягає; в) своєчасність захисту; г) правомірність меж захисту.

Правомірність об'єкта захисту означає, що захист при необхідній обороні повинен здійснюватися відносно життя і здоров'я, прав і свобод, власності особи, що захищається, або іншої особи, а також відносно суспільних інтересів. При цьому захист інтересів інших осіб припустимий незалежно від їхньої згоди на надання такої допомоги від посягання і не залежить від їх звернення про допомогу. Небажання потерпілого захищатися

від суспільно небезпечного посягання не виключає права необхідної оборони з боку третьої особи, яка вжила заходів щодо захисту потерпілого за власною ініціативою. Також необхідно зазначити, що захисту при необхідній обороні вищевказані об'єкти підлягають лише в тому випадку, якщо вони прийняті під охорону нормами кримінального права [4, с. 257]. В тому випадку, якщо ці об'єкти поставлені під охорону нормами адміністративного права, наприклад, при захисті від адміністративного хуліганства, необхідна оборона повинна здійснюватися за правилами, передбаченими ст. 19 КУпАП.

Спричинення шкоди особі, яка здійснює посягання, означає, що захист при необхідній обороні визнається правомірним за умови спричинення шкоди саме тій особі, яка посягає, а не іншій особі, яка непричетна до суспільно небезпечного посягання. Завдання шкоди третій особі виключає стан необхідної оборони. У випадку завдання шкоди третій особі, непричетній до посягання, дії особи, що захищається, повинні розглядатися з точки зору уявної оборони або кримінальної відповідальності на загальних підставах в залежності від обставин справи.

Своєчасність захисту при необхідній обороні полягає у тому, що захист повинен за часом співпадати із суспільно небезпечним посяганням. Це означає, що на момент вчинення захисних дій суспільно небезпечне посягання існує об'єктивно у відповідній системі часових координат, тобто вже розпочалося або повинно буквально зараз розпочатись, але ще не закінчилось. В той же час необхідна оборона можлива не лише від суспільно небезпечного посягання, яке вже розпочалося, але і від реальної загрози здійснення такого посягання. Тобто у випадку, коли існує реальна загроза здійснення суспільно небезпечного посягання і воно повинно буквально зараз розпочатись, у особи, що захищається, виникає право на необхідну оборону.

Правомірність меж захисту означає, що захист не повинен перевищувати встановлених кримінальним законом меж необхідної оборони. Частина 3 ст. 36 КК України визначає, що перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту.

Перевищення меж необхідної оборони тягне кримінальну відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених у статтях 118 та 124 Кримінального кодексу [3, с. 179–182].

Таким чином, умовами правомірності необхідної оборони, що характеризують посягання, є суспільна небезпека, наявність і реальність посягання. Наявність у законодавстві України певних умов правомірності необхідної оборони, які висуваються до посягання, означає, що особа, на яку здійснюється посягання, знаходиться в стані необхідної оборони. Проте цього недостатньо для визнання дій, вчинених у стані необхідної оборони, законними. Оскільки для того, щоб необхідна оборона повністю відповідала вимогам закону про кримінальну відповідальність, повинні бути дотримані й умови правомірності захисту. Отже, завдання особі, яка посягає, шкоди само по собі ще не говорить про правомірність цього діяння. Щоб завдання такої шкоди було правомірним, йому повинна передувати низка умов, які в теорії кримінального права називаються умовами правомірності необхідної оборони [1].

Список використаних джерел

1. Кісілюк Е. М., Мошенець Д. М. Умови правомірності необхідної оборони, які характеризують посягання / Е. М. Кісілюк, Д. М. Мошенець // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – Вип. 73. – С. 503–510. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2014_73_81.pdf.
2. Харченко В. Б. Уголовное право Украины. Общая и особенная часть: конспект лекций / под ред. В. Б. Харченко: Изд. третье, перераб. и допол. – К.: Атика, 2005. – 272 с.
3. Стрельцов Є.Л. Обставини, що виключають злочинність діяння при захисті від суспільно небезпечного посягання: напрямки удосконалення кримінально-правового регулювання: моногр. / Є.Л. Стрельцов, Б.М. Орловський; за заг. ред. Є.Л. Стрельцова. – Одеса: Фенікс, 2014. – 388 с.
4. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студ. вищих навч. Закладів / П. Л. Фріс. – К.: Атіка, 2004. – 488 с.

Хоменко В.П., здобувач Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЗЛОЧИНИ У ФІСКАЛЬНІЙ СФЕРІ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

В умовах реформування економіки України найбільш загрозливою у криміногенному аспекті є ситуація, що склалася у фінансовій сфері, де останнім часом зростає кількість протиправних дій, які призводять до ненадходження до бюджету країни значних коштів і їх привласнення злочинними елементами. Так, упродовж 2014 р. слідчі органів фінансових розслідувань Державної фінансової служби України здійснили розслідування 10,9 тис. кримінальних проваджень. Досудове розслідування закінчено більш, ніж у кожному третьому провадженні (4,6 тис., або 42,1%). До суду з обвинувальним актом направлено менш, ніж кожне шосте кримінальне провадження (692 з 4,6 тис., або 15%). [1, с. 28] У 2015 р. в Україні офіційно зареєстровано 1748 ухилень від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) і лише у 154 випадках повідомлено про підозру (8,8%) [2]. При цьому потрібно враховувати високу латентність злочинів у фінансовій сфері, що обумовлено відсутністю «прямих» потерпілих, адже шкода від таких злочинів завдається безпосередньо інтересам держави.

Масовість ухилення від оподаткування, що має місце в Україні, з'ясування його характеру, тенденцій та інших рис свідчить, що фінансова злочинність за сучасних умов перетворюється на одну із вагомих загроз національній безпеці України.

Наразі відсутній чіткий механізм взаємодії правоохоронних органів між собою, контролюючими органами і установами економічної системи, що могло б забезпечувати ефективну протидію злочинам у фінансовій сфері. Відповідно, актуальною постає проблема запобігання цим суспільно небезпечним явищам.

Науковці-кримінологи розглядають як основне завдання правоохоронної діяльності досягнення значних успіхів в сфері запобігання злочинам. На цьому базується позиція правоохоронних органів, які при систематизації сукупності

даних про певні види (групи) злочинів, що використовуються для їх запобігання, звертають увагу на те, що збір інформації про криміногенні фактори являє собою лише вихідний етап для оптимізації процесу розробки та реалізації заходів запобігання злочинам, далі – це розробка і реалізація запобіжних заходів [3, с. 211].

Запобігання фіскальній злочинності має бути спрямоване насамперед на досягнення і збереження тенденції зниження й позитивної зміни її характеру та структури. Як зазначає Л.Г. Давтян, для досягнення цієї мети необхідно вирішити низку завдань, головним із яких є забезпечення захисту фінансових інтересів держави й суспільства, що у свою чергу передбачає таке:

- виявлення, дослідження й усунення причин та умов, які сприяють вчиненню податкових злочинів;
- запобігання або припинення податкових злочинів;
- відшкодування шкоди, завданої податковими злочинами, тобто надходження належних державі податків, пені та штрафів до бюджету в повному обсязі;
- виявлення осіб, схильних до вчинення податкових злочинів, їх виправлення [4, с. 43].

Для запобігання злочинам у фіскальній сфері потрібно першочергово вжити запобіжних заходів загальносоціальному рівні.

Загальносоціальне запобігання – це позитивний ефект продуманої соціальної політики, яка спрямована перш за все на вирішення загальних економічних і соціальних завдань держави. Його здійснення зменшує рівень безробіття, підвищує стандарт життя людей, створює необхідні умови для легалізованого одержання достатніх прибутків громадянами, сприяє побудові міцного фундаменту щодо нормального функціонування всіх соціальних сфер, виховання та контролю над дітьми і молоддю, оздоровлення морального клімату в суспільстві, впровадження високих моральних цінностей у ньому, додержання демократичних засад та ін. [5, с. 54].

Узагальносоціальному запобіганні фіскальній злочинності важливу роль відіграють державні або соціальні програми. Особливістю вказаних програм є те, що вони мають максимально широкий діапазон, направлені на суспільство в

цілому, охоплюють всі його органи та інститути, знаходять своє відображення в регіональних і місцевих програмах розвитку.

Успішна реалізація заходів, вказаних у програмах, і досягнення поставлених цілей – гарантія істотного зниження рівня злочинності, окремих видів (груп) злочинів, у тому числі й злочинів у фіскальній сфері. На жаль, практика показує, що на сьогоднішній день ці програми виконуються лише частково, дія деяких вже закінчилася, а нові не прийняті.

Саме на зазначені вище цілі була спрямована Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р., затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 №1209-р.

У цьому напрямі ми пропонуємо на загальносоціальному рівні запобігання злочинам у фіскальній сфері вжити: для запобігання на національному та транснаціональному рівні фіскальним правопорушенням удосконалити законодавство, ратифікувати відповідні міжнародні угоди; розробити та прийняти нову державну програму профілактики правопорушень, де передбачити відповідні заходи щодо злочинів у фіскальній сфері.

Загалом для запобігання злочинам у фіскальній сфері першочергово потрібно: удосконалити податкове законодавство, правову основу щодо запобігання кримінальним правопорушенням (прийняття державної програми профілактики правопорушень, ратифікація міжнародних угод та ін.); вжити заходів щодо стабілізації фінансової системи держави, розвитку підприємництва, проведення наукових досліджень фіскальної злочинності; забезпечити підвищення рівня освіти населення щодо особливостей механізму оподаткування в Україні. Під час реалізації юридичної відповідальності надавати перевагу застосуванню санкцій альтернативного (відновного) правосуддя у комплексі з відповідними заходами індивідуального запобігання до правопорушників.

Дієва протидія злочинам у фіскальній сфері зведе до мінімуму окремі економічні загрози національній безпеці України.

Список використаних джерел

1. Хоменко В. П. Гуманізація кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): вітчизняний та зарубіжний досвід / В.П. Хоменко // Науковий вісник НАВС. – К. – 2015. – Вип. 1 (94). – С. 28–36.
2. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України:[Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
3. Криминология: учебник для юридических ВУЗов / [Алимов С.Б., Антонян Ю.М., Бузынова С.П. и др.]; под ред. В.Н. Кудрявцева, В.Е. Эминова. – М.: Юрист, 1995. – 511 с.
4. Давтян Л.Г. Правоохоронні органи як суб'єкти запобігання податковій злочинності / Л. Г. Давтян // Науковий вісник Херсонського державного ун-ту. Серія «Юридичні науки». – Випуск 6-1. – Том 4. – 2014. – С. 40–44.
5. Криминологія: Загальна та Особлива частини: підручник / [Даньшин І. М., Голіна В. В., Валуйська М. Ю. та ін.]; за заг. ред. В. В. Голіни. – [2-е вид. перероб. і доп.]. – Х.: Право, 2009. – 288 с.

Кушнір М.М., здобувач кафедри криминології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У КРИМІНОЛОГІЇ

Вплив соціальних умов життя та його суперечностей на характер морального формування особи молодій людині є визначальним і там треба шукати детермінанти злочинності взагалі й неповнолітньої зокрема.

Криминологічна детермінація є різновидом соціальної детермінації. До процесу детермінації належать причини, умови, корелянти. Детермінація включає в себе різні зв'язки: причинно-наслідкові, кореляційні, функціональні, зв'язки стану, структурно-системні тощо. Система охоплює усі три види детермінації в часі: детермінація минулого, теперішнього та

майбутнього і є різновидом соціальної, статистичної (ймовірної), ідеально-цільової детермінації.

Причинами та умовами злочинності є система соціально-негативних явищ та процесів, що її детермінують як свій наслідок. Причини та умови злочинності – це не випадковий механічний набір детермінант злочинності, а система, яка являє собою єдність та цілісність підсистем й елементів, що взаємодіють між собою та розташовані в певній ієрархії та підрядності рівнів. Причини – це явища (системи), що породжують інші явища (системи) – наслідок. Причинний зв'язок – зв'язок генетичний. При визначенні того, що було причиною, а що наслідком, треба виділити два основних елементи, один з яких «причина», а інший – «наслідок». До причин протиправної поведінки необхідно відносити соціально-психологічні детермінанти, які складаються з таких елементів, як економічна, політична, правова, побутова психологія на різних рівнях суспільної свідомості.

Взаємодія умов та причин побудована за типом детермінації минулого теперішнього. Залежно від цього, умови поділяються на дві групи: а) умови виникнення (формування) причини; б) умови забезпечення результативного процесу заподіяння [1].

Третім видом детермінант є корелянти. Їх зв'язок з наслідком – кореляція. Це багатофакторна детермінація у масовидних системах, за допомогою якої зміни одних факторів у бік збільшення або зменшення викликають зміни інших факторів. Це зв'язок відповідності, більш або менш синхронної взаємозалежності декількох явищ один від одного. У цьому зв'язку синтезуються необхідність і випадковість, можливість і дійсність, причини і наслідки, визначеність і невизначеність, однозначність і неоднозначність [2]. Кореляційний детермінізм відіграє значну роль у масовидних явищах, до яких належить і злочинність. Визначення наявності або відсутності кореляції між явищами, що вивчаються, становлять обов'язковий етап, який попереджає дослідження причинної та зумовленої детермінації [3].

Розкриваючи основні причини злочинності, необхідно враховувати, що вони пов'язані з багатьма соціальними явищами і процесами. Тому детермінацію злочинності не можна

зводити лише до причин та умов, а слід урахувувати й інші криміногенні фактори, які включають у себе всі види криміногенної детермінації, що породжують, припускають і зумовлюють злочинність. Це можуть бути мотиви, потреби, інтереси, почуття, ціннісні орієнтири, звички тощо.

Як відомо, вчення про детермінацію налічує декілька десятків видів детермінаційної взаємодії. При вивченні злочинності загалом та окремих її видів, груп злочинів розрізняють причини й умови (причинність) цих явищ, зв'язок станів, функціональну залежність, системно-структурні, статистичні та інші види зв'язків. Важливо наголосити, що причинність вужча за детермінізм, оскільки вона відображає зв'язок між явищами тільки в певному відношенні, спрощуючи їх загальну взаємодію [4].

У кримінологічній літературі існує значна кількість визначень поняття «причини злочинності» та «умови злочинності». Крім того, використовуються такі терміни, як «причини та умови», «причинність», «фактори», «детермінанти», нерідко вони вживаються як синоніми.

Як слушно зауважує О. М. Джужа, «причини– це ті процеси і явища, що породжують злочинність як свій безпосередній наслідок. Що стосується умов, то вони безпосередньо не породжують злочинність, але «відкривають шлях» для дії причин, полегшують настання суспільно небезпечних наслідків. Умовами виступають недоліки в управлінській та організаційній сфері діяльності різних галузей господарства і державного апарату» [5].

Причини та умови вчинення злочинів у кримінології поділяються на дві основні групи: об'єктивні і суб'єктивні [6].

Причини об'єктивного характеру потрібно шукати насамперед у недоліках, прорахунках морального, економічного, політичного, господарського і правового характеру в умовах свободи. Соціально-економічні проблеми нашої країни ускладнюють реалізацію норм кримінального та кримінально-виконавчого законодавства, гальмують запровадження нових гуманних форм роботи з неповнолітніми правопорушниками та вкрай ускладнюють вирішення питань закріплення досягнутих результатів при поверненні підлітків у суспільство.

Список використаних джерел

1. Парнюк М. А. Принцип детерминизма в системе материалистической диалектики / Парнюк М. А. – К., 1972. – С. 22; Кузнецова Н. Ф. Проблемы криминологической детерминации / Кузнецова Н. Ф. – М., 1984. – С. 14.
1. Яцковский С. Г. Функциональная связь, корреляция и причинность / Яцковский С. Г. // Категории причинности в диалектической концепции связи. – Свердловск, 1974. – С. 146.
2. Профілактика злочинів: [підруч.] / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. – К.: Атіка, 2011. – 720 с. – С. 280.
3. Міллер А. Що таке причини та умови злочинів? / А. Міллер // Право України. – 2001. – №5. – С. 89–92.
4. Курс Кримінології: Особлива частина: [підруч.]: у 2 кн. / М. В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі. – К.: Юрінком-Інтер, 2001. – 480 с. – С. 182. – С. 11.
5. Даньшин И. Н. Преступность: понятие и общая характеристика, причины и условия: [учебник] пособие / Даньшин И. Н. – К.: УМК ВО, 1988. – 88 с.

Карпенко Н.В., здобувач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ

У наукових джерелах під політикою (від грецької *politike* (*teche*) мистецтво керувати державою) [1, с. 426] розуміють діяльність органів державної влади, партій. Громадських груп у галузі внутрішньодержавного управління та міжнародних відносин, яка відповідає їх інтересам і цілям [2, с. 455]. Виходячи із змісту даного поняття, можна зробити висновок про те, що політика виражає функції держави щодо керівництва зовнішніми та внутрішніми сферами та напрямками суспільного життя. При цьому, як вірно зауважив В.І. Борисов, важливим

складником внутрішньої політики є боротьба зі злочинністю, покликана знизити її рівень і забезпечити соціальний стан, що відповідає потребам безпеки суспільства від злочинності [3, с. 305]. На переконання Г.Ю. Лесникова, у даному випадку мова ведеться про різні за вагомістю напрямками діяльності держави у цій сфері, визначення форм, завдань, змісту такої діяльності, встановлення державних органів, які ведуть боротьбу із злочинністю й тісно пов'язаними з нею іншими видами антисуспільної поведінки [4, с. 8–9]. Загальновизнаним у теорії права є також висновок про те, що залежно від засобів досягнення результатів такої боротьби державна політика поділяється на соціальний і правовий складники [3, с. 305], а основним суб'єктом формування останнього є державна влада [5, с. 5]. У свою чергу, як обґрунтовано доводить у своїх працях В.І. Борисов, правова політика боротьби зі злочинністю складається зі стратегічних напрямів, характерні риси якщо обумовлені предметом, завданнями й методами досягнення корисних для суспільства результатів [3, с. 305]. До таких напрямів П.Л. Фріс відніс: кримінально-правову, кримінально-процесуальну, кримінально-виконавчу та кримінологічні політики [6, с. 11]. При цьому варто зауважити, що кримінологічний, кримінально-процесуальний і кримінально-виконавчий напрями правової політики не рівнозначні за своїм впливом і місцем у боротьбі зі злочинністю порівняно з кримінально-правовим напрямом. Останній, як один із складників правової політики держави у сфері боротьби зі злочинністю, водночас є її системоутворюючим елементом, а тому посідає домінуюче місце серед інших її напрямів [3, с. 306]. Зокрема, кримінально-правова політика детермінує зміст кримінально-процесуальної політики та, як наслідок такого впливу та взаємозалежності, зумовлює підстави обрання відповідних форм її реалізації заходами останньої. Саме тому кримінально-процесуальна політика, як й інші напрями правової політики боротьби із злочинністю, знаходиться ніби під «подвійним впливом загальносоціальних завдань політики держави в розглядуємії сфері та в кримінально-правової політики.

Звичайно, що виділення вказаних напрямків правової політики боротьби із злочинністю, є, як аргументовано довів П.Л. Фріс, дещо умовним, оскільки ця державна політика

реально становить собою, як правило, комплексне вирішення і соціальних, і правових завдань боротьби зі злочинністю, всі складники якої знаходяться (повинні знаходитись) між собою у функціональній залежності і взаємодії [6, с. 13]. Як з цього приводу зауважив В.І. Борисов, досягнення необхідного для суспільства стану безпеки від злочинних посягань можливе лише шляхом широкого й комплексного поєднання заходів боротьби зі злочинністю: організаційно-правових і адміністративно-управлінських (як прояв державної волі); соціально-економічних культурологічних та природно-людських (як розвиток суспільства та людини); спеціально-законодавчих, методологічно-правових і кримінологічних як взагалі, так і певними її видами. У межах цих заходів кримінально-правовий напрям державної політики у сфері боротьби зі злочинністю виконує функцію системоутворюючого елемента і є необхідним інструментом досягнення суспільно-корисного результату [3, с. 312].

Зазначені теоретико-прикладні засади й були використані у цій дисертації при з'ясуванні змісту сучасної кримінально-процесуальної політики у контексті вирішення проблем, пов'язаних з розкриттям злочинів, учинених засудженими у виправних колоніях України. При цьому був застосований відомий у науці підхід, відповідно до якого всі види політики, включаючи кримінально-процесуальну, реалізуються у формі законодавства та юридичної практики (зокрема, шляхом так званого правового регулювання суспільних відносин) [7, с. 488–489].

Список використаних джерел

1. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – К.: Наука, 1977. – 775 с.
2. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов / А. Н. Булыко. – 3-е изд., испр., перераб. – Москва: Мартин, 2010. – 704 с.
3. Борисов В. І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю та її напрями // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / Відп. ред. Т. Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2009. – Вип. 100. – С. 305-312.
4. Лесников Г. Ю. Понятие уголовной политики, ее содержание и принципы / Г. Ю. Лесников, Н. А. Лопашенко //

Энциклопедия уголовного права. – Санкт-Петербург: Изд. проф. Малинина, 2005. – Т. 1: Понятие уголовного права. – С. 4–144.

5. Селіванов А. Правова політика – важлива складова внутрішньої політики Української держави / А. Селіванов, О. Рябченко // Голос України. – 2007. – №43. – 13 березня. – С. 4–5.

6. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми / П. Л. Фріс. – Київ: Атіка, 2005. – 332 с.

7. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / О. Ф. Скакун; пер. з рос. – Х.: Консум, 2001. – 656 с.

Оберемко Ю.О., здобувач Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України

СТРУКТУРА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСІБ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ УМИСНІ ВБИВСТВА З КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ

Ціннісно-нормативна сфера свідомості особи злочинця визначається поглядами, переконаннями, ціннісними орієнтаціями, внутрішньою установкою, які у своїй сукупності дають змогу встановити причини виникнення мотивів протиправної поведінки, спрогнозувати майбутню поведінку, а отже, розробити необхідні профілактичні засоби [1, с. 91].

Аналіз структури ціннісних орієнтацій осіб, що вчиняють умисні вбивства з корисливих мотивів пропонуємо здійснити звернувшись до результатів авторського емпіричного дослідження. Останнє проводилося шляхом тестування засуджених корисливих вбивць за допомогою психологічної методики «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С.С. Бубнової. Зауважимо, що при проведенні тестувань надавалася консультативна допомога кандидатом психологічних наук, доцентом, завідуючою кафедрою соціології та психології Харківського національного університету внутрішніх справ Шевченко Л.О. У тестуванні взяли участь

засудженні, які відбувають покарання у п'яти кримінально-виконавчих установах середнього рівня безпеки Харківської області (Диканівська ВК №12, Холодногірська ВК №18, Олексіївська ВК №25, Харківська ВК №43, Темнівська ВК №100). Серед них: 100 осіб, засуджених за вчинення умисних вбивств з корисливих мотивів (основна група) та 60 осіб засуджених за вчинення крадіжок (контрольна група). Респондентам був запропонований бланк в якому містилося 66 закритих питань з можливістю надати два варіанти відповіді: «так» або «ні». Результати тестування обчислювалися за допомогою спеціального ключа. Кожна із запропонованих цінностей вимірювалася у балах, максимальна кількість яких дорівнює 6. Після обробки даних будувався профіль, який відображав ступінь виразності (ранг) тієї або іншої цінності. Отримані результати тестування викладено у табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл результатів тестування реальної структури ціннісних орієнтацій особистості (С.С. Бубнова)

<i>Найменування цінностей</i>	<i>Основна група (корисливі вбивці) ранги</i>	<i>Контрольна група (крадії) ранги</i>	<i>P</i>
Приємне проведення часу, відпочинок	1,5	4	0,05
Матеріальний добробут	3	1	
Пошук і насолода прекрасним	7,5	5,5	
Допомога і милосердя до інших людей	7,5	8	
Любов	9	9,5	
Високий соціальний статус і управління людьми	5,5	2	0,1
Визнання, повага та вплив на оточуючих	4	7	0,05
Соціальна активність	5,5	5,5	
Спілкування	10	9,5	
Здоров'я	1,5	3	

Із наведених даних вбачається, що життєві цінності злочинців в обох групах умовно поділяються на значущі та незначущі. Серед найбільш вагомих цінностей, які посідають перших п'ять місць виділяються: *здоров'я, відпочинок та дозвілля, прагнення до матеріальної забезпеченості в тому числі і кримінальним шляхом, соціальний статус та соціальна активність*. Незначущими є цінності спілкування, любов, допомога іншим та милосердя, насолода прекрасним. Перейдемо безпосередньо до аналізу відмінностей у структурах значущих цінностей корисливих вбивць та крадіїв.

В першу чергу привертає увагу неоднаковий ранговий розподіл цінностей у досліджуваних групах. Перше місце у структурі ціннісних орієнтацій корисливих вбивць поділяють дві цінності – *здоров'я та приємне проведення дозвілля*. Цінності які б займали другу позицію – фактично відсутні. В той же час у крадіїв перше місце посідає матеріальний добробут, а здоров'я взагалі третє. Не має сумніву, що цінність власного життя усвідомлюється респондентами обох груп. Разом з тим, таке рангове розташування пов'язане на нашу думку із видом вчинюваних злочинів. Злочинна діяльність крадіїв не пов'язана із застосуванням насильства. Головним для них є таємно заволодіти майном і залишитися непомітним. Тому непокоїться власним життям та здоров'ям під час вчинення злочину у крадіїв фактично не має підстав. Іншим чином виглядає ситуація у випадку вчинення корисливого насильницького злочину. Вбивство з корисливих мотивів безпосередньо вчиняється шляхом застосування фізичного насильства. Усвідомлюючи небезпеку посягання і розуміючи що жертва може чинити активний опір, злочинці побоюючись за власне здоров'я і життя застосовують летальне насильство до потерпілого. Під час нападу без вагань заподіюють шкоду здоров'ю потерпілого та позбавляють його життя. Це означає, що цінність життя потерпілих для корисливих вбивць зводиться нанівець, в той час як власне здоров'я вони визнають найголовнішою життєвою цінністю. *Відпочинок та приємне проведення дозвілля* для корисливих вбивць має таке ж важливе значення, як і цінність власного життя. За цим параметром встановлено статистично достовірну відомість ($p < 0,05$), тобто, для корисливих вбивць на

відміну від крадіїв відпочинок та приємне проведення часу мають вкрай важливе значення. Як правило, власний відпочинок та приємне проведення часу для корисливих вбивць ототожнюється із задоволенням своїх примітивних потреб в їжі, алкогольних напоях, наркотичних речовинах та сексуальних розвагах. Тому, кошти отримані від вчинення злочину, найчастіше витрачаються саме на забезпечення таких гіпертрофованих потреб та інтересів.

Третє місце, у структурі ціннісних орієнтацій корисливих вбивць, займає *матеріальний добробут*. При цьому для крадіїв він має більш важливе значення і виходить за результатами тестування на перше місце. Матеріальна забезпеченість це цінність, яка завжди була вагомою і визначала рівень та якість життя людини. На сьогодні в державі, простежується різке соціальне розшарування населення на багатих та бідних, при чому основна його частина належить до останньої категорії. Враховуючи те, що більшість корисливих вбивць це молоді люди, вихідці із малозабезпечених та бідних сімей – не дивним є те що їхнє бажання покращити свій матеріальний стан забезпечується шляхом вчинення корисливо-насилюючих злочинів.

Визнання та повага, як цінність є достовірно більш значущою ($p < 0,05$) для осіб котрі вчинили вбивства, а не крадіжки. Таке високе значення показника характеризує корисливих вбивць, як людей із безпідставно завищеною самооцінкою та зачепленим самолюбством. Соціальна невладштованість, невпевненість у собі компенсується шляхом застосування фізичної сили до оточуючих. Низький рівень інтелектуальних здібностей позбавляє їх можливості вирішувати конфліктні ситуації правомірним шляхом, а тому застосування насильства для них видається найбільш оптимальним варіантом для досягнення бажаного результату. Наведені нами данні узгоджуються із результатами дослідження, що були отримані Б.М. Головніним. Вчений довів, що не зважаючи на деформації ціннісно-нормативної сфери особистості, корисливо-насилюючі злочинці залишаються членами суспільства, а тому в своїх оцінках і самооцінках орієнтуються на суспільні еталони, загальноприйнятні ролі, цінності та норми, бажані з

огляду на престижність і загальне визнання [2, с. 145]. Такі цінності як *соціальна активність та високий соціальний статус* для корисливих вбивць посідають п'яте місце у структурі ціннісних орієнтацій. При цьому, якщо соціальна активність, як цінність, у обох досліджуваних групах займає однакову позицію, то високий соціальний статус і бажання керувати людьми для крадіїв та корисливих вбивць в структурі ціннісних орієнтацій має відмінності лише на рівні тенденції ($p < 0,1$). Це пов'язано з тим, що в існуючій статусній ієрархії злочинного середовища, соціальний статус крадіїв є «вищим», ніж у корисливих вбивць, тому не випадково що саме для цієї групи злочинців цінність високого статусу є важливішою.

Результати тестування показали, що до незначущих цінностей респонденти обох груп віднесли *спілкування*. На думку вчених, у злочинному середовищі мають місце певні деформації спілкування [3, с. 305]. Через побоювання сказати щось зайве або заборонене, засуджені поводяться дуже обережно, а тому у місцях позбавлення волі спілкування злочинців відбувається у досить вузькому колі. Попередньо ми встановили, що більшість злочинців мають низький культурний та освітнєнський рівень. Тому не дивно, що до незначущих життєвих цінностей респонденти обох груп віднесли і такі цінності як: *любов, милосердя та допомога іншим, насолода прекрасним*. Ці цінності сприймаються ними на абстрактному рівні та суперечать наявній у них системі ціннісних орієнтацій.

Список використаних джерел

1. Кримінологія: підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін. за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. – Х.: Право, 2014. – 440 с.
2. Головкін Б.М. Я-концепція особистості корисливого насильницького злочинця // Б.М. Головкін / Проблеми законності. – Нац. юрид. унів-т. – 2010. – Вип. 107. – С. 143–153.
3. Дмитриева Ю.А. Пенитенциарная психология: ученик / Ю.А. Дмитриева, Б.Б. Казак; Ростовна Дону: Феникс, 2007. – 681 с.

Концемал О.О., слухач магістратури
Інституту кримінально-виконавчої
служби Національної академії
внутрішніх справ

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЬ УВ'ЯЗНЕННЯ У 1920 РОЦІ В УСРР І В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Сьогодні в Україні дуже гостро стоїть питання медичного захисту населення. Конституція України зазначає, що одним із ключових та важливих прав у правовому статусі людини і громадянина є право кожної людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Основний закон України, в особі держави, забезпечує та гарантує всім громадянам реалізацію в повному обсязі та на належному рівні їх прав у галузі охорони здоров'я.

Відповідно до статті 49 Конституції України, кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, яка забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. При цьому держава повинна створювати відповідні умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. Окрім того, в дана норма зазначає, що і у державних, і в комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно. Існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності [1].

Частина 3 статті 63 Конституції України підкреслює, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду, тобто має можливість реалізовувати своє право незалежно від специфіки умов і місця його перебування. Даній категорії населення приділяється значна увага з приводу охорони їхнього здоров'я, що пов'язано з відбуванням покарання в місцях ув'язнення.

Здійснюючи аналіз стану наукової розробки медико-санітарного забезпечення, слід зазначити, що окремими аспектам організаційного та правового забезпечення медико-санітарного обслуговування засуджених до позбавлення волі приділяли увагу такі вчені, як С. Я. Фаренюк, І. Г. Богатирьов, А. П. Гель, О. В. Бецул, Є. М. Бодюл, О. Г. Колб, І. Я. Яковець, М. Я. Гуцуляк та інші. Проте дослідженням даної тематики на дисертаційному рівні ніхто не займався. Саме це і сформувало причину того, що «наука кримінально-виконавчого права фактично зайшла в глухий кут та значно відстає від проблем практики» [2].

Одним із важливих факторів забезпечення належного правового статусу засуджених осіб проблема охорони здоров'я, яку виокремлено в Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби (далі – ДКВС) України, прийнятої Указом Президента України 08.11.2012 №631/2012. Даний акт зазначає, що заклади охорони здоров'я ДКВС України не відповідають вимогам державних будівельних норм, в установах виконання покарань не забезпечується санітарне та епідемічне благополуччя.

Відповідну проблему вони пов'язують з недостатнім рівнем фінансування заходів медико-санітарного обслуговування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, не дає можливості проводити в необхідному обсязі протиепідемічні заходи. Концепція звертає увагу на те, що понад 80 відсотків медичного обладнання вичерпало свій ресурс і морально застаріло, що унеможливує своєчасні та на належному рівні діагностування і лікування хворих [3].

Спільний наказ Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі» від 15.08.2014 року №1348/5/572 зазначає, що медична допомога засудженим у закладах охорони здоров'я ДКВС надається відповідно до системи стандартів у сфері охорони здоров'я, клінічних протоколів надання медичної допомоги в порядку, передбаченому законодавством[4]. Окрім

того, даний нормативний акт передбачає право засудженого самостійно та вільно обрати лікаря.

Дана проблема була актуальною у всі періоди існування місць ув'язнення. Аналізуючи архівні дані 1-ї пол. 20-х років ХХ ст. та сучасне законодавство, можна стверджувати, що дане питання постійно потребувало і потребує нормативного закріплення та правового врегулювання.

Циркуляр Центрального Карального відділу (далі – ЦКВ) Народного комісаріату юстиції (далі – НКЮ) УСРР №7 1920 року, який затверджував «Інструкцію про медико-санітарну частину», зазначав, що Каральні Відділи повинні надати медико-санітарним частинам широку можливість проявлення ініціативи в справі організації лікарсько-санітарної справи в місцях ув'язнення, прийняти заходи для підвищення оплати праці медичного персоналу [5, с. 130].

Медичне забезпечення місць ув'язнення було зовсім на низькому рівні. У більшості в'язниць лікарень не було, а хворі ув'язнені розміщувалися в окремій камері; важко ж хворі переводилися в міські лікарні, але завдяки відсутності конвойної команди, нагляд за ними здійснювала міліція, а тому траплялися часті втечі. При тюрмах розташовувались аптеки, які далеко не завжди були забезпечені інструментами, медикаментами, перев'язувальним матеріалом в достатній кількості [6, арк. 3]. Нині, аптеки, які розташовані в установах теж не мають необхідної кількості медичних препаратів, так як держава виділяє недостатнє фінансування для повноцінного забезпечення реалізації даного права засудженими.

Однією з головних причин незлагодженої роботи медичних частин в місцях ув'язнення була розбалансованість новостворюваного державного апарату (кривава громадянська війна ще тривала і більшовикам ніяк не вдавалося остаточно закріпитись в Україні), бюрократичні міжвідомчі вузькогоспідарські зв'язування стосунків (Народний комісаріат охорони здоров'я не бажав визнавати самостійність лікарняної справи в місцях ув'язнення і забезпечувати їх) [7, арк. 12]. На даному етапі розвитку України все пов'язується із спрямуванням державної влади на реформування ДКВС України.

Отже, законодавством передбачене та гарантоване право засуджених на охорону здоров'я, проте воно залишається лише задекларованим у нормативних актах, незважаючи на те, що держава створює всі необхідні умови для повноцінної реалізації задекларованих принципів охорони здоров'я засудженими. Тому головною причиною порушення прав осіб, які відбувають покарання, у всі періоди існування місць ув'язнення, є невідповідність національних норм міжнародним нормам та невиконання персоналом установ, в тому числі медичними працівниками, положень Конституції.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Штанько І. В. Нагальні проблеми підвищення ефективності діяльності кримінально-виконавчої системи / І. В. Штанько //Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – 1996. – №1. – С. 7–11
3. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: указ Президента України від 08.11.2012 №631/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/631/2012>
4. Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі : наказ Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України від 15 серпня 2014 р. № 1348/5/572 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0990-14>
5. Хрестоматія з історії пенітенціарної системи України / Упор. Г.О.Радов, І.І.Резнік. – Київ: ВД «Говард Пресс», 1999. – Т.2. – Ч.І – 456 с.
6. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВОВУ України). – Ф.8. – Оп.1. – Спр.107.
7. ЦДАВОВУ України. – Ф.8. – Оп.1. – Спр.110.

Кадиров В.С., слухач магістратури юридичного факультету Інституту кримінально-виконавчої служби;

Науковий керівник: Сушков О.О., завідувач кафедри спеціальної підготовки Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ

Методологічні основи кримінології відносяться до числа досить розроблених питань науки. Разом з тим, широта завдань методології викликає наукову полеміку з багатьох аспектів пізнавального процесу і розвитку наукового знання. Переосмислення загальнофілософських підходів до вивчення і перетворення соціальної дійсності, на жаль, тягне за собою «перекоси» в оцінці значущості наукових робіт того чи іншого періоду розвитку української науки. Спочатку – заборона «на буржуазну» ідеологію, потім – заперечення раціонального ядра філософських і кримінологічних поглядів радянського періоду призвели до істотного зниження дослідного рівня, і відповідно, зниження цінності наукових результатів в області боротьби зі злочинністю. Абсолютна більшість проблем в цій сфері – проблеми низького рівня підготовки фахівців-дослідників і неоптимальною організації наукового пошуку. На жаль, сьогодні втрачена традиція серйозних досліджень: (системного підходу в дослідженні проблеми). Їм на зміну прийшли чергові дослідження, які значною мірою носять імітаційний характер. Всі гіпотези підтверджуються. А частіше їх взагалі не висувають. Тому нашу увагу до методологічним проблемам не тільки закономірно, а й необхідно: це один з найважливіших етапів становлення теорії кримінологічної характеристики злочинності (злочинів). На понятті «методологія» зупинимось докладніше. На думку ряду вчених, «методологія» передбачає філософську оцінку дослідних методів дисципліни, якусь характеристикою концептуальних, теоретичних аспектів знання. Є думка, що «методологію» і «метод» можна розглядати як синоніми. Однак даний підхід явно

помилковий. Загальна наукова методологія включає універсальні принципи розвитку наукового знання, загальносоціологічну методологію, функції якої виконує соціологічна теорія, дає вказівку щодо принципових засад розробки приватних соціологічних теорій. Методологія, в першу чергу, не метод і не механічна сума методів, а вчення, теорія, наука про методи пізнання, їх види та особливості пізнавального процесу. Методологія тісно пов'язана з методами і засобами наукового дослідження, з тим інструментарієм, за допомогою якого можна придбати, добуваються, приєднуються до старих знань нові знання з певної галузі науки. Для вирішення конкретних завдань в різних науках використовуються спеціальні методи дослідження, які базуються на загальнонаукових. Методологія кримінології є системою наукових поглядів про методи вивчення об'єктивної дійсності, які забезпечують отримання достовірної інформації про властивості і відносини досліджуваних нею явищ і процесів (злочинності, її причин і умов) і розробку науково обґрунтованих рекомендацій, необхідних їх позитивного коригування в відповідно до потреб суспільства і держави. Вони, як і методи інших наук, дуже різноманітні. Теорія кримінологічної характеристики злочинів акумулює і використовує для вирішення своїх завдань інформацію, отриману як в ході своєї дослідницької діяльності, так і в процесі розвитку і вдосконалення інших розділів кримінології. Тому при розробці кримінологічних характеристик використовуються ті ж методи пізнання, що і в кримінології, в соціології в цілому, але в модифікованому і адаптованому стосовно предмету дослідження вигляді. Загальнотеоретичні методологічні принципи і закони, що становлять ядро філософії, логіки, соціології та інших наук, які включені в самостійний розділ загальної частини кримінології, аксіоматичним для теорії кримінологічної характеристики і тому використовуються нею без змін. Єдність методології аж ніяк не виключає множинності спеціальних методів, які використовуються в кримінологічному дослідженні. Навпаки, варіативність предмета вивчення передбачає існування системи різних методів, методик, технік, за допомогою яких і можна зібрати і оцінити інформацію, необхідну для пояснення причин злочинності. Розглядаючи в даній роботі питання методології кримінологічної характеристики злочинності, хотілося б зупинитися на проблемних аспектах побудови кримінологічної характеристики злочинів, розглядаючи його як

процес і результат науково-пізнавальної практичної діяльності. При цьому слід враховувати, що наукова теорія і практика не окремі, ізольовані один від одного сутності, що належать до різних сфер буття, а сторони єдиного діалектичного процесу, тому принцип єдності теорії і практики виступає як основоположний принцип діалектичної методології в кримінологічній характеристиці злочинів. Вибір тієї чи іншої конкретної системи методів дослідження при розгляді кримінологічної характеристики злочинів здійснюється в залежності від змісту, цілей, об'єктів і предмета дослідження. Акцентую вашу увагу на тому, що звернення до теорії кримінологічної характеристики злочинів повинно передувати дослідний процес, так як саме вона акумулює всі необхідні теоретичні знання про майбутній обсяг і напрямки кримінологічного дослідження, орієнтує в методології досліджень і тим самим спонукає до звернення до загальної теорії кримінології та приватним її вченням за дозволом конкретних питань про вибір методики, про детермінанти окремих видів злочинів, віктимілогічні передумови злочинів. Разом з тим, як справедливо відзначається в літературі, не варто перебільшувати і абсолютизувати роль методології в наукових і прикладних дослідженнях. Комплексна методика встановлює інші пріоритети і вимагає від дослідника широкого соціально-гуманітарного екскурсу, що може ще більше віддалити його від досліджуваного об'єкта. Ширше дивитись на досліджувану тематику.

Отже Для кримінологічних досліджень характерна певна залежність від нормативного регулювання суспільних відносин, так як кримінологія супроводжує процес боротьби зі злочинністю, яка сама по собі є сукупність заборонених кримінальним законом діянь. Незважаючи на можливу регресивність норми права, яка встановлює однозначні правила поведінки в тій чи іншій ситуації, при проведенні кримінологічних досліджень її порушення неприпустимо. Неєфективність даного регулятора може бути встановлена і продемонстрована, але не проігноровано його дотримання. Аналогічна, на наш погляд, ситуація і з іншими соціальними нормами і регулятивними принципами. Таким чином, залежність методів емпіричних узагальнень від теорії методології безсумнівна. Ретельне опрацювання методологічних сторін кримінологічного дослідження дозволяє уникнути його поверховості і однобічності.

Список використаних джерел

1. Кримінологія: Підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голина, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голини. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: Право, 2009. – 288 с
2. Курс кримінології: Підручник у 2-х томах/ За заг. ред. О.М. Джузи/, Нац. Акад. Внутр. Справ, К.: Юрінком Інтер, 2001.
3. Криминология: Курс лекций. Зелинский А.Ф. – Харьков: Прапор. – 1996. – 260 с
4. . Попередження злочинності в Україні на сучасному етапі: Голина В.В // Проблеми законності. – Х.: 1999. –280с

Коренюк А.А., аспірант Національної академії внутрішніх справ, старший інспектор відділу соціально-виховної та психологічної роботи Інституту кримінально-виконавчої служби

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРОБАЦІЇ ЯК СИСТЕМИ ЗАСОБІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Однією із найактуальніших проблем нашого суспільства у всі часи була і залишається злочинність. Історія існування злочинів триває стільки ж як і історія людства. Питання охорони суспільства є одним із першочергових завдань кожної країни, боротьба зі злочинністю – пріоритетним напрямом кримінальної політики кожної правової держави. При цьому, велика увага завжди приділялася злочинності неповнолітніх, оскільки саме ця категорія осіб найчастіше вчиняє повторні злочини [2, с. 142]. Відомі суспільству засоби профілактики злочинності не могли вирішити усі існуючі проблеми пов'язані із рецидивною злочинністю неповнолітніх, тому виникла потреба у розробці та застосуванні нових та ефективних психолого-педагогічних, соціально-економічних і правових заходів з метою зниження рівня злочинності.

Історія впровадження цих засобів бере свій початок з 1820-го року в Англії, де вперше суди починають

використовувати виключно формальні покарання для неповнолітніх з передачею їх на поруки [3]. Метою такого покарання було виправлення неповнолітнього злочинця та попередження вчинення повторного злочину шляхом застосування виховних методів роботи.

Вперше даний термін було запроваджено американським філантропом Джоном Огастесом, ім'я якого пов'язують із зародженням американської служби пробації [3]. У США дана робота проводилася переважно з правопорушниками, які вчиняли злочини через зловживання алкоголем та набула неабиякого успіху. Саме в Америці у штаті Масачусетс було прийнято перший закон про службу пробації для неповнолітніх, який у подальшому було ухвалено і в інших штатах. Прийняття даних нормативно-правових актів суттєво вплинуло на американську систему кримінальної юстиції та відіграло важливу роль у виникненні та розвитку сучасної концепції пробації.

Діяльність щодо запобігання злочинності в Англії та США хоч і проводилася за окремими механізмами, але вже у перші роки мала свої позитивні результати. Офіційні документи свідчать, що у США із 1100 злочинців не виконав своїх зобов'язань перед поручителем і судом тільки один правопорушник, а в Англії із 483 злочинців повторно постали перед судом лише 78 неповнолітніх [2].

Важливим етапом у формуванні пробації, стало офіційне впровадження у судах посад офіцерів пробації, які призначалися із числа поліцейських та виконували функцію нагляду за правопорушником виключно у цивільному одязі. До цього дану роботу виконували переважно волонтери та місіонери. А неабияким кроком наближення до сучасної концепції пробації стало нормативно-правове закріплення агенцій та інституцій даної діяльності із прийняттям таких законів, як: «Про службу пробації для неповнолітніх» (США, 1878), «Про пробацію злочинців, які вперше вчинили злочин» (Англія, 1886), «Про пробацію злочинців» (Англія, 1907), «Про кримінальну юстицію» (Англія, 1948), «Про кримінальну юстицію» (Англія, 1991).

На нашу думку, зміст закону «Про пробацію злочинців», прийнятого у 1886 році, може служити взірцем навіть для сучасних країн, які знаходяться на етапі впровадження системи

засобів ювенальної юстиції. Багато положень даного закону ми маємо змогу спостерігати у Європейських правилах пробації, які є основоположним стандартом діяльності служб пробації. Із прийняттям даного правового акту стає остаточно зрозуміло, що пробація розглядається не тільки, як альтернатива позбавленню волі, а й як система заходів боротьби зі злочинністю взагалі та правопорушеннями неповнолітніх зокрем.

Ще одним і важливим періодом, який вплинув на систему засобів пробації стає час жорсткого та чітко окресленого підходу до покарань в громаді. Відбувається заміна таких загально визначених термінів, як: ордер пробації на вирок до реабілітації в громаді, вирок до громадських робіт на вирок до покарання у громаді, комбінований вирок на вирок до покарання та реабілітації в громаді. Цікавим є той факт, що у цей період пропонувалася змінити назву «пробація» на: служба суспільного захисту, служба виконання покарань в громаді, служба зниження ризику правопорушень. Але належної підтримки дані пропозиції не отримали і назва залишилася незмінною [2].

Отже, процес становлення та розвитку пробації був довготривалим та закінчився прийняттям нормативно-правових актів, які поклали основу сучасної концепції пробації. Саме до неповнолітніх вперше було застосовано практику формальних покарань, яка полягала у взятті на поруки та перевихованні неповнолітнього злочинця. Така практика здійснювалася волонтерами та місіонерами, а згодом відбулося офіційне введення посад офіцерів пробації у судах. А з часом і створення Національної асоціації офіцерів пробації, які розробили перші методичні рекомендації пробації. Хоч погляди на функції служб пробації трансформувалися в процесі розвитку даної системи, але головною її метою була і залишається боротьба зі злочинністю, у тому числі і злочинністю неповнолітніх. Адже при правильній профілактичній роботі, яка складатиметься із сукупності виховних, індивідуальних, соціальних та психологічних заходів, з даною категорією осіб, є великі шанси уникнення вчинення ними повторних злочинів у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Мозгова В. А. Поняття та особливості злочинності неповнолітніх / В. А. Мозгова // Юридичний вісник. – 2014. – №2 (31). – С. 142–147.
2. Служба пробачії: концепція, засади діяльності, організаційна структура (сайт Д. Ягунова) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dmytro-yagunov.at.ua/publ/1-1-0-2>.
3. Пробачія в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://probation.at.ua/index/hist_e_w/0-27/

Пилипишак О.Л., слухач магістратури
Інституту кримінально-виконавчої служби;
Науковий керівник: Тимошенко Ю.П.,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін Інституту кримінально-
виконавчої служби, кандидат юридичних
наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИДАЧІ ОСОБИ (ЕКСТРАДИЦІЙНИЙ АРЕШТ)

Уперше термін «екстрадиція» (франц. >*extradition* – латів. >*ex* з, поза + >*traditio* передача) ввійшов у обіг завдяки Франції, де було офіційно вжито в декреті від 19 лютого 1791 року, яким регламентувалися окремі процедури видачі осіб. Екстрадиція – передача підозрюваних, обвинувачених чи підсудних осіб державою, на території якої вони перебувають, іншій державі (на її вимогу) для притягнення їх до кримінальної відповідальності та покарання.

Як зазначала С.С. Нестеренко, зростання злочинності в сучасному світі вимагає вжиття різноманітних засобів боротьби з нею. Внаслідок чого держави вимушені об'єднувати свої зусилля у протидії злочинним проявам. Екстрадиція виступає одним із важливих та ефективних правових інструментів у боротьбі зі злочинністю на міжнародному рівні [1].

З часів здобуття Україною незалежності, питання щодо екстрадиції знайшло своє досконале вирішення з прийняттям нового кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року. В статті 584 цього кодексу на законодавчому рівні розкрито всі положення якими керуються компетентні органи які здійснюють діяльність в цій сфері [2].

Єдиною підставою застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення видачі особи (екстрадиційний арешт) є надходження відповідного запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи за доручення або зверненням центрального органу України. Ініціювання застосування такого запобіжного заходу покладається на прокуратуру. Клопотання про застосування запобіжного заходу подається винятково у письмовій формі.

Матеріали, що подаються слідчому судді, мають бути перекладені державною мовою або іншою мовою, передбаченою міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Закон встановлює, що при вирішенні питання про застосування екстрадиційного арешту слідчий суддя керується положеннями цього Кодексу та міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

У разі якщо особа, щодо якої вирішується питання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення видачі особи (екстрадиційний арешт), не володіє державною мовою, їй забезпечується участь перекладача.

Строк тримання особи під вартою відповідає строку дії ухвали слідчого судді й не може перевищувати шістдесяті днів (ч. 1 ст. 197 КПК). Строк тримання під вартою обчислюється з моменту взяття під варту, а якщо взяттю під варту передувало затримання, – з моменту затримання. Строк тримання під вартою може бути продовжений слідчим суддею [3].

В «Європейській конвенції про видачу правопорушників» зазначено, що уряди які підписали цю Конвенсію, будучи членами Ради Європи, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами, вважаючи, що ця

мета може бути досягнута шляхом укладання угод та здійснення спільних дій у галузі права, вважаючи, що прийняття однакових правил, які стосуються видачі правопорушників, може сприяти цій діяльності по уніфікації, погодилися про таке... а саме виконувати всі (32 статті) які зазначенні в Конвенсії [4].

Підсумовуючи сказане вище, необхідно зазначити, що екстрадиційний арешт у наш час відіграє вирішальну роль у процесі здійснення процедури екстрадиції, як важливого інституту міжнародного і процесуального права та розвитку співробітництва держав у протидії злочинності. Додатково слід зазначити, що нормативно-правове регулювання екстрадиційного арешту на внутрішньодержавному рівні в Україні знаходиться в початковій стадії та переживає період інтенсивного розвитку. Разом з цим, потребують негайного вирішення питання нормативно-правового закріплення цих положень у національному законодавстві та вироблення державної концепції з розвитку міжнародного співробітництва у правоохоронній сфері.

Список використаних джерел

1. Історичний розвиток інституту екстрадиції / С.С. Нестеренко // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип.48. – С. 350-354.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 №4651 – VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://jurists.org.ua/criminal-law/4812-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-584-krimlnalnogo-procesualnogo-kodeksu-ukrayini.html>.
4. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 // Офіційний вісник України від 16.07.2004 – 2004. – №26. – С. 223.

Цюприк І.В., здобувач Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ ІЗ МЕТОЮ ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТАМ

Ефективність заходів поліції щодо попередження терористичних актів та протидії незаконним збройним формуванням у прикордонних з місцем проведення антитерористичної операції районах на Сході України, багато у чому залежить від взаємної співпраці з населенням. Разом з тим така співпраця має свої особливості, зокрема, працівники поліції повинні не лише надавати громадськості інформацію про стан боротьби з тероризмом у регіоні (районі, місті), але і створювати ефективні механізми для двостороннього обміну інформацією з населенням з метою попередження терористичних актів. Отримання належної інформації від населення дає можливість поліції виконувати наступні завдання:

- в разі надходження від населення повідомлень про факти терористичної направленості запроваджувати своєчасні заходи реагування на них;
- вивчати ставлення громадськості до ролі поліції у попередженні терористичних актів;
- вивчати питання про те, як сприймається загроза тероризму населенням у певному регіоні (районі, місті);
- виявляти тривожні проблеми серед населення, які з'являються у зв'язку з можливістю вчинення (чи безпосередньо після вчинення) терористичного акту чи діяльністю незаконних збройних формувань, а також з'ясовувати види та адресати допомоги, яка потрібна для населення від поліції або інших органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у зв'язку з терористичною загрозою;
- вивчати вплив антитерористичних заходів, що проводяться поліцією чи іншими правоохоронними органами, на населення, оцінювати сприйняття цих заходів членами спільноти, їх ефективність та виявляти можливі непередбачені наслідки антитерористичної політики, проведених заходів або конкретних операцій (у ході оцінки і подальшого прийняття

рішень про проведення відповідних операцій слід враховувати думку населення);

- покращувати сприйняття та розуміння населенням антитерористичних заходів, які проводяться поліцією, а також здійснювати аналіз реагування населенням на результати проведення таких заходів;

- оцінювати готовність населення тісніше взаємодіяти з поліцією з метою попередження терористичних актів та вчинення інших видів злочинів;

- вироблення методів комунікації поліції з населенням з питань боротьби із вчиненням терористичних актів та впровадження більш ефективних підходів щодо покращення розвитку такої взаємодії.

Готовність представників громадськості ділитися інформацією з поліцією, а також користь такої інформації залежать від ступеня довіри і взаєморозуміння між поліцейськими з тим населенням, з яким вони співпрацюють. Для того щоб побудувати такі відносини, потрібен тривалий час, але при цьому необхідно пам'ятати, що їх легко можна зруйнувати протягом одного заходу чи операції. Обмін інформацією буде легше забезпечити, якщо обидві сторони розуміють, для чого поліції потрібні ці відомості і які методи сприяють ефективному обміну інформацією. Зокрема, до населення необхідно доводити положення про те, що взаємодія надасть працівникам поліції можливості:

- підвищити свою обізнаність про обстановку на місцях, а також розуміння сприйняття населенням ризиків і питань, що викликають у зв'язку із можливим вчиненням терористичного акту;

- продемонструвати поліцією свою присутність, яка сама по собі вже може додати впевненості населенню, попередити або припинити не тільки терористичні акти, а й інші види злочинів;

- виявити критичні ситуації, що виникають серед населення на ранніх стадіях у зв'язку із терористичною загрозою чи діями незаконних збройних формувань, і підключити до їх вирішення відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

– поширювати правдиву інформацію серед населення, у тому числі з метою спростування помилкових уявлень і чуток, які подаються крайною агресором;

– підвищити обізнаність населення про найбільш актуальні проблеми антитерористичної операції і мобілізувати громадську підтримку для їх вирішення;

– створити засновані на взаємній довірі і повазі відносини, які стануть базою для подальшої взаємодії поліції з населенням;

– розробити подальші заходи для забезпечення участі населення у правоохоронній діяльності, встановлення ефективної системи взаємодії з населенням у вирішенні проблем, в тому числі пов'язаних із вчиненням терористичних актів.

Підводячи підсумки зазначимо, що належна взаємодія з населенням може суттєво покращити діяльність поліції у запобіганні терористичним актам, особливо в прикордонних з проведенням антитерористичної операціях районах.

Список використаних джерел

1. Предупреждение терроризма и борьба с насильственным экстремизмом и радикализацией, ведущими к терроризму. Подход, основанный на взаимодействии полиции с населением. – Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. – Вена, 2014. – 239 с.

Ярмолюк О.В., слухач 501 навчальної групи Інституту кримінально-виконавчої служби

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ У ВИХОВНИХ КОЛОНІЯХ

Позбавлення волі – найсуворіше кримінальне покарання, яке застосовується до неповнолітніх. Тому відносно названої категорії злочинців позбавлення волі зазвичай застосовується, в основному, за вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів (95%), і відбувається у виховних колоніях (далі – ВК).

Очевидно, що у виховних колоніях, як і в інших виправних установах, число вчинюваних неповнолітніми

засудженими злочинів залишається відносно стабільним. Число злочинів у виховних колоніях не знижується, відзначаються факти протидії встановленому порядку відбуття покарання, з'являються спроби створення організованих структур злочинців у виховних колоніях.

Виховні колонії є установами, в яких концентруються найбільш соціально дезадаптовані і небезпечні підлітки. За даними судової статистики, за останні п'ять років до реального позбавлення волі засуджуються щорічно приблизно 23% неповнолітніх засуджених. Це означає, що суди не прагнуть застосовувати до підлітків максимально сувору міру покарання. Відповідно до принципів ООН по попередженню злочинності серед неповнолітніх (Ер-Рядські керівні принципи), прийняті в 1990 році, «поміщення молодих осіб до виховно-виправних установ слід здійснювати як крайній захід і на мінімально необхідний термін, причому первинне значення мають інтереси підлітка».

Спостереження практичних працівників і аналіз статистичних даних показують, що засуджені неповнолітні в психолого-педагогічному плані стають з року в рік складніше: росте число осіб, засуджених за умисне вбивство, завдання тяжкої шкоди здоров'ю, розбій, грабіж. Збільшується кількість засуджених, таких, що мали до засудження кримінальний досвід: більше половини раніше засуджувалися умовно до позбавлення волі, перебували на обліку в підрозділах кримінальної міліції у справах дітей (КМСД), ніде не працювали, не вчилися.

Кількість підлітків, що відбувають покарання другий раз і більше (пенітенціарний рецидив) 5 років скоротилося на 30%. Звертає на себе увагу той факт, що більше половини злочинів (65,7%), за які засуджені неповнолітні, були здійснені в групі, причому в 34% випадків вони були в ролі виконавців, 15,7% – пособників, близько 2% – підбурювачів, близько 15% – організаторів злочинів, інші підлітки – понад 40% були в ролі учасників групових дій. У 15% випадках злочини вчинялися з використанням зброї, причому в 10% випадків – вона застосовувалася, в 4% – лише демонструвалася. Носіння і зберігання зброї характерне для більшості підлітків, злочинних угруповань, що є її членами.

Особи, що відбувають покарання у ВК, втратили інтерес до навчання, багато їх давно порвали з школою, ніде не працювали, коло їх спілкування і характер поведінки визначався нормами кримінального середовища. На додаток до сказаного слід зазначити, що приблизно 30% вихованців ВК є розумово відсталими.

Багато хто з неповнолітніх до засудження зловживав алкоголем і вчинив злочини в стані алкогольного сп'яніння. Важливо відмітити, що більшість вихованців колоній до засудження знаходилися в неблагополучних сім'ях: в них не було згоди і взаєморозуміння, дітям не приділялося належної уваги. У ряді випадків підлітки покидали свої сім'ї із-за матеріальних складнощів, в основному відсутності роботи і прибутків у батьків.

Такі підлітки вчиняють злочини, в основному, із-за матеріального неблагополуччя, відсутності засобів для існування. Для них життя в колонії є складнішим, ніж у інших засуджених: у них можливості спілкування із зовнішнім світом дуже обмежені – до них майже ніхто не приїжджає, після звільнення з ВК їм нікуди їхати, їх ніхто не чекає, тому у них часто немає ні житла, ні роботи, ні друзів.

Свої особливості має злочинність неповнолітніх жіночої статі. Найчастіше дівчата вчиняють такі злочини як крадіжки, хуліганство, проте останнім часом відзначається збільшення числа таких злочинів як грабежі, розбої, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, вбивства, співучасть в звалтуванні. Приблизно чверть злочинів неповнолітніх жіночої статі здійснюється з особливою жорстокістю. Слід підкреслити, що більшість злочинів дівчат носять груповий характер (близько 80% від числа уперше засуджених), причому 20% з них були організаторами злочинів.

Для частини дівчат, що містяться в колоніях, характерне раннє набуття сексуального досвіду, що переростає в статеву розбещеність, а потім – в лесбійство. Значне їх число до засудження займалося проституцією.

У місцях позбавлення волі цю категорію способу життя можна розділити на три типи: 1) менш деформований, 2) деформований, 3) значно деформований спосіб життя. Усі вказані типи включені в загальніше поняття – антигромадський спосіб життя.

Дані свідчать, що характерним для усіх типів способу життя засуджених у ВК являється небажання або слабке бажання вчитися і працювати, негативне відношення до виховних заходів, а також до покарань, режиму і дисципліни. Вони прагнуть отримати вигоду з різних своїх дій, завоювати авторитет будь-яким способом, аж до порушення режиму і вчинення злочинів. Проте кожен тип антигромадського способу життя має свої особливості. Так, для малodeформованого образу життя характерні: недисциплінованість, прояв грубості, утиск слабкіших, прагнення бути членом угруповання нейтральної спрямованості. Ці засуджені допускають незначні порушення режиму відбуття покарання. У деформованому способі життя засуджених проявляються більшість вказаної негативної провини, проте до них додаються бійки, побиття неугодних. Вони виявляють цікавість до кримінальної субкультури, можуть бути членами угруповань негативної спрямованості, здійснюють грубі порушення режиму. У значно деформованому способі життя характерні для вищезгаданих типів образу життя негативні прояви виражені яскравіше. Вони прагнуть до дотримання норм кримінальної субкультури, у своїй більшості є членами угруповань негативної спрямованості, ведуть боротьбу, щоб потрапити в число – лідерів або в їх оточення. Вони систематично порушують режим, або підбурюють до його порушення інших засуджених. У їх поведінці проявляється схильність до вчинювання злочинів, що вони прагнуть здійснити з метою помсти, відновлення «справедливості», для свого самоствердження тощо.

Знання вказаних типів способу життя засуджених у ВК дозволяє проводити відповідну диференціацію, і, отже, краще і цілеспрямованіше будувати профілактичну роботу, а також здійснювати виховно-профілактичну дію відносно різних категорій засуджених. Опитування підлітків в колоніях показало, що лише 50% засуджених ВК не хочуть продовжувати злочинний образ життя після звільнення з колонії, а 7% твердо заявили, що знову продовжать злочинну діяльність, 9% вказали, що встануть на цей шлях лише при виникненні труднощів, 34% – утруднюються з відповіддю.

Ці дані потрібно враховувати не лише при організації профілактичної роботи з підлітками потім звільненні з ВК, але і

в самій колонії, оскільки вони свідчать про міру деформації способу життя неповнолітніх і вимагають застосування відповідних заходів, сил і засобів.

Таким чином, в цілях підвищення ефективності виховно-профілактичної дії слід в основу покласти виявлення міри деформації способу життя і застосування тих профілактичних заходів, які відповідають, по-перше, цій мірі деформації, по-друге, прийнятим для такого способу життя формам і методам профілактичної роботи.

Важливу роль в колонії грає кримінальна субкультура, що насаджує закони злочинного світу («злочинські закони»). Дослідження свідчать, що прибічників кримінальної субкультури, що наслідують злочинські закони, можна умовно розділити на три категорії: 1) авторитетні засуджені, так звані «боси», «пахани»; 2) «хлопчаки» – засуджені, такі, що пройшли «прописку» і що претендують на вищий статус в системі неформальних стосунків; 3) засуджених «прописки», що ще не пройшла, або випробувального терміну. Окрім вищезгаданих категорій, є «чушки» – засуджені з низьким статусом, виконуючі брудну роботу, обслуговуючі «авторитетів». Нижчий ступінь займають «скривджені», «опущені», які служать об'єктом знущань. Їх місця в житті, як правило, гірше, ніж у інших засуджених. У деяких ВК в числі «знедолених» знаходилася майже третя частина неповнолітніх.

Таким чином, в колонії є дві полярні категорії: засуджені з високим статусом – «верхи» і з низьким – «низи». У міжособових стосунках між ними дотримується строга субординація, при якій «низи» повинні беззаперечно підкорятися «верхам».

Норми кримінальної субкультури передбачають строгі санкції за їх порушення. Ці норми забороняють видавати таємниці, обманювати «своїх», зобов'язали беззаперечно виконувати вимоги «авторитетів», передбачають обов'язковість для новачка проходити «прописку». В процесі «прописки» новачка перевіряють на винахідливість, кмітливість і уміння постояти за себе. Це нерідко носить жорсткий, витончений характер і зв'язано з ризиком для здоров'я засудженого. З'ясувалося, що відносно підлітків, що проходили «прописку» в одній з ВК, використовувалися такі форми, як загадки – 43%, приколи – 32%, фізичні випробування – 24%. Слід сказати, що

форми «прописки» залежать від режиму і традицій колонії, від виду досконалого злочину і так далі «Прописка» зазвичай проводиться в перші дні після виходу підлітка з карантину у вільний від навчання і роботи час.

Вивчення дисциплінарної практики виховних колоній показало, що зниження рівня злочинності в місцях позбавлення волі відбувається в основному за рахунок перекладу діянь, що містять ознаки злочину, в розряд дисциплінарної провини. Ця ситуація представляється «зручною» деяким керівникам виховних колоній, які, таким чином, покращують офіційні статистичні показники діяльності установи.

Список використаних джерел

1. Джужа О. М. Запобігання правопорушенням у місцях позбавлення волі: навч. посіб. / О. М. Джужа; ред. О. Г. Колб, В. В. Василевич; МОН України. – Луцьк, 2010. – 544 с.

2. Кримінологічний довідник / за наук. ред. О. М. Бандурки; за заг. ред. О. М. Джужі, О. М. Литвинова; Кримінолог. асоціація України. – Київ-Харків, 2013. – 412 с.

Рубан К.О., слухач 501 навчальної групи юридичного факультету Інституту кримінально-виконавчої служби;

Науковий керівник: Кіслов О.І., старший викладач кафедри кримінально-виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПЕРСОНАЛУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Останні зміни в кримінально-виконавчій політиці України засвідчили готовність держави до змін у кримінально-виконавчій системі. Нині, коли проголошений курс держави на гуманізацію системи покарань, першочергового значення набувають реалізація та утвердження прав і свобод людини і громадянина незалежно від правового статусу таких осіб.

23 листопада 2015 року Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року», який став підґрунтям для проведення пенітенціарної реформи в Україні. Зокрема, п.п. 8.9 зазначеного плану передбачена поступова демілітаризація Державної кримінально-виконавчої служби України та впровадження методів динамічної безпеки у тому числі й у виправних колоніях [1].

Коментуючи урядовий документ в контексті подальшої діяльності Державної кримінально-виконавчої системи України В. Човганзокрема зазначив: «Перетворення ДПтС у відомство цивільного типу *inter alia* є необхідною умовою для впровадження динамічної безпеки в пенітенціарних установах та кращого забезпечення прав людини на практиці. Зауважимо, що впровадження динамічної безпеки саме по собі є передумовою для належного забезпечення прав людини»[2]. В цілому погоджуючись з автором змушені констатувати, що окремих напрямків поліпшення забезпечення безпеки персоналу урядовий документ не містить.

Загально відомо, що основним чинником який безпосередньо впливає на ефективність запроваджених реформ, модернізації та наближення до європейських і світових стандартів кримінально-виконавчої системи України є люди, які в ній працюють.

Щоденно заступаючи на службу персонал стикається з ризиком для життя і здоров'я, необхідністю постійного спілкування з людьми які мають проблеми із вихованістю і мораллю. Крім ризику проявів насильства з боку засуджених, їх родичів та близьких, для персоналу існує підвищена загроза інфікування такими захворюваннями як ВІЛ/СНІД, туберкульоз тощо.

Забезпечення безпеки персоналу виправних колоній є актуальною темою, яка сьогодні привертає увагу науковців, правозахисних організацій та суспільство в цілому.

Говорячи про безпеку безпосередньо в установах виконання покарань, можна виокремити такі аспекти, які впливають на її забезпечення:

1. Зовнішній – це наслідки стихійного лиха, а також надзвичайних ситуацій техногенного характеру, напад на виправну колонію, її співробітників та членів їх родин.

2. Внутрішній – попередження надзвичайних ситуацій спричинених засудженими, а саме масові заворушення та бунти, захоплення заручників, напад на співробітників.

Таким же чином розподіляються причини, які створюють небезпеку для працівників установи можна також поділити на види: зовнішні і внутрішні.

Зовнішні:

1. Рівень розвитку законодавства (будь-які недосконалості в нормативно-правових актів, засудженні одразу говорять про порушення їх прав, які гарантовані Конституцією України)

2. Стан правопорядку та злочинності (вплив кримінального середовища з боку засуджених на працівників на волі та на їх родини)

3. Економічний стан суспільства (низький рівень заробітної плати призводить до звільнення працівників і тим самим спричиняє плинність кадрів).

4. Територіально-географічні умови (більша кількість виправних колоній знаходиться за межами міста).

Внутрішні:

1. Рівень оперативного реагування на стан правопорядку в колоніях (скорочення територіальних управлінь на першому етапі призведе до значного погіршення реагування під час виникнення надзвичайних подій).

2. Склад засуджених у виправній колонії (їх соціально-демографічна і кримінально-правова характеристика, наявність правил і традицій серед засуджених).

3. Стан порядку виконання і відбування покарання (вчинення засудженими нових злочинів в установах виконання покарань).

4. Стан інженерно-технічних засобів охорони (застарілі системи охорони, які нездатні забезпечити надійність режиму).

З огляду на вищезазначене, актуальність даного питання не викликає сумнівів та потребує детального аналізу та глибокого вивчення як з боку науковців, так і практичних працівників. Домогтися практичних результатів у започаткованій реформі можливо лише за умови здійснення системних, виважених, поступових і планових кроків.

Список використаних джерел

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. №1393-р «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року»– [Електронний ресурс] – Режим доступу:www.kmu.gov.ua.

2. В. ЧовганКлючові напрями пенітенціарної реформи як складові національного Плану дій у сфері прав людини – [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://khp.org/index.php?id=1453461065>.

Бочарова К.А., аспірантка кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АГРЕСІЯ ЯК ДОМІНАНТА ПОВЕДІНКИ ЗЛОЧИНЦЯ-ВАНДАЛА

Проблема агресивності є найактуальнішою для кожного суспільства. Напружена, нестійка соціальна, економічна, екологічна обстановка, що склалася в даний час у нашій країні, зумовлює ріст різних відхилень в особистісному розвитку і поведінці людей. Особливу тривогу викликає цинізм, жорстокість і агресія. Зростання агресивних тенденцій відображає одну із соціальних проблем суспільства.

Кримінологічна структура особистості злочинця охоплює низку специфічних ознак, властивостей і рис. Найчастіше виокремлюють такі складові кримінологічної структури: соціально-демографічні, морально-психологічні, соціально-рольові та кримінально-правові ознаки [1, с. 87]. У нашому випадку, щоб охарактеризувати злочинця-вандала, ми також будемо використовувати самі ці основні складові.

Аналізуючи соціально-демографічні ознаки (стать, вік, рівень освіти, сімейний стан, рід занять і т.д.) ми маємо розуміти, що по суті, вони не носять у собі криміногенний характер, а просто характеризують вандала як людину, яка посідає певне місце у соціальних відносинах. Порівнюючи ці види характеристик можна

констатувати, що вони не відрізняються від соціально-демографічних ознак середньостатистичного злочинця і якихось суттєвих особливостей не спостерігається.

Морально-психологічні якості – це ставлення особистості до дійсності, до того, що з ним відбувається. Реакція особи залежить від властивостей особистості, які формуються на підставі психічних станів і процесів у перебігу власного соціального досвіду, а також на причину поведінки впливають потреби, інтереси, установки і рівень духовного розвитку, а також реальність досягнення поставлених завдань перед собою на підставі всіх цих життєвих орієнтирів. Інтереси і потреби породжують мотивацію – процес виникнення й оформлення сукупності спонукальних причин, що призвели до вчинення злочину [1, с. 89]. До рис характеру особи, яка вчиняє акти вандалізму, можна віднести агресивність, злобність, самовпевненість, бажання самоствердитися, ігнорування моральних норм та байдужість до соціальних наслідків своїх дій, мстивість, ворожнеча та ненависть. Часто ворожість і агресивність поєднуються, але нерідко люди можуть знаходитися у ворожих відносинах, проте ніякої агресивності не виявляють хоча б тому, що заздалегідь відомі її негативні наслідки для «агресора». Буває й агресивність без ворожості, коли ображають людей, до яких ніяких ворожих почуттів не плекають [3].

Досліджуючи соціально-рольові властивості особистості-вандала потрібно звертати увагу на загальні, виробничі, побутові та сімейні особливості особи. Поведінка суб'єкта залежить від принципів і установок, якими він керується у своєму житті, та можливість виконання ним власних обов'язків, які впливають на здійснення цих соціальних позицій. Наприклад, по тому, як людина ставиться до друзів та спілкується у родині, можна сказати, чи схильна вона до вчинення злочинних дій, руйнування та проявів агресії, які ми вже відокремили, досліджуючи морально-психологічні риси особистості.

Кримінально-правові ознаки вандалів проявляються у дозлочинній поведінці і найбільш повно виражаються у тому, який злочин вчиняє та у який спосіб. Найчастіше вандали здійснюють свої вчинки по руйнуванню, хуліганству та пошкодженню майна імпульсивно і вперше. Цим саме самостверджуючись та намагаючись нав'язати свою власну

політику життя. Як ми бачимо, агресія є однією з мотиваційних рис злочинця, вона є ніби каталізатором та відправною точкою вчинення протиправних дій.

Усі ці характеристики дають змогу дослідити злочинну поведінку вандала та проаналізувати мотиви вчинення цих дій. Ознаки, які складають кримінологічну структуру цього виду особистості злочинця, не завжди притаманні у повному обсязі кожному з них, але основним і спільним у цих проявах є саме агресія. Її необхідно розглядати як модель поведінки, яка часто асоціюється з негативними емоціями – такими як злість; з мотивами – такими як спрямованість образити чи нашкодити; і навіть з негативними установками – такими як расові або етнічні переконання. Не дивлячись на це, усі ці фактори, безумовно, грають важливу роль у поведінці, результатом якої стає спричинення шкоди, їх наявність не є необхідною умовою для агресивних дій [4, с. 27]. Тому на основі типології проявів вандалізму, сформульованою С. Коеном, здійснено характеристику особи-вандала, керуючись найтиповішими їх ознаками. Залежно від домінуючого мотиву руйнації С. Коен виділяє шість типів вандалізму [2].

1. Вандалізм як засіб придбання. Основний мотив руйнації становить матеріальна вигода. Ця форма вандалізму власне є різновидом крадіжки. Відомо, що великої шкоди спричиняється устаткуванню, яке містить кольорові метали. Знімаються дверні ручки, меморіальні дошки, деталі приладів та пристроїв. Тож, при цьому особистісні характеристики набувають вираженої корисливо-агресивної спрямованості.

2. Тактичний вандалізм. Руйнування використовують як засіб задля досягнення іншої мети. Наприклад, аби запобігти зниженню цін, знищуються цілі партії товару. Агресія у цій ситуації спрямовується на будь-який об'єкт, опосередковано пов'язаний з метою діяльності вандала.

3. Ідеологічний вандалізм. Цей вид подібний до попереднього та його іноді об'єднують. Про ідеологічний вандалізм кажуть, коли руйнівник переслідує соціальну чи політичну мету. Об'єкт руйнації має яскраво виражений символічний зміст. Він може позначати тип влади, соціальні інститути, якусь соціальну чи національну групу. Тож цей тип поведінки властивий особам, що прагнуть до агресивної

поведінки щодо ідеологічних опонентів або щодо їх символіки та діяльності, або щодо інших носіїв ідеології.

4. Вандалізм як помста. Руйнування відбувається у відповідь на образу. Особливість цього різновиду в тому, що руйнація майна є відкладеною відповіддю на дію противника і відбувається анонімно. Образа може бути уявною, а об'єкт руйнації може лише побічно чи символічно пов'язаний з первинним джерелом ворожості. У таких випадках агресія зміщується з особи потерпілого на майно, що йому належить. У цьому випадку прояви агресії мають більш небезпечний характер, оскільки здійснюються з метою спричинення потерпілому страждань, демонстрації явної неповаги до його майна, почуттів та прав. Дії вандала при цьому аморальні.

5. Вандалізм як гра. Це розповсюджений різновид дитячого та підліткового вандалізму. Руйнування сприймається як можливість підняти статус у групі однолітків за допомогою прояви сили, спритності, сміливості. Таке проведення часу часто має характер змагання. Агресивна спрямованість неповнолітніх при здійсненні протиправних дій схожа на самоствердження і є демонстрацією бажання продовжувати діяти саме так задля підняття свого соціального статусу і впливу серед однолітків та знайомих.

6. Злісний вандалізм. Злісним вандалізмом є акти, викликані почуттями ворожості, заздрості, неприязні до інших людей і задоволення від заподіяної шкоди. У цьому об'єкт менш специфічний, як у випадку вандалізму-помсти. Особи, що вчиняють ці види дій найчастіше соціопати, нігілісти та невірніважені люди. Агресію вони спрямовують саме проти суспільства, заперечуючи існування встановлених правил і існуючих обов'язків. Серйозне значення має і такий компонент агресії, як її вольова сторона. При чому в агресивності дії є всі формальні якості волі: цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, а в ряді випадків ініціативність і сміливість. Справа в тому, що агресивний стан часто виникає і розвивається в боротьбі, а будь-яка боротьба вимагає вищезазначених вольових якостей [6, с. 153].

Отже, усталеним у сучасній кримінології є підхід, згідно яким основною причиною здійснення злочинних дій, є спрямованість, а нашому випадку агресивна спрямованість.

Це діяння – не природжена біологічна реакція, а одна з форм поведінки, набутої особою в процесі первинної або вторинної соціалізації та обумовленої суспільними зв'язками та відносинами, в які особа вступає або в яких перебуває протягом життя.

Список використаних джерел

1. Кримінологія: підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. – Х.: Право, 2014. – 440с.
2. Cohen S. Destruction of property: Motives and meanings // Vandalism / Ed. by C. Ward. London: The Architectural Press, 1973.
3. Холлічер В. Людина і агресія. – М.: Психологія, 1993. – 129 с.
4. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия – СПб.: Питер, 1997. – 336 с.
5. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. Посібник / Н.Ю. Максимова. – Либідь, 2011. – 520 с.
6. Фромм Е. Анатомія людської деструктивності. – М.: Психологія, 1994. – 381 с.

Нечипорук О.С., студент КПВ-3
навчально-наукового інституту
післядипломної освіти Національної
академії внутрішніх справ

ЕКЗОГЕННІ ЗЛОЧИННІ ГРУПИ

І.Характеристика екзогенних злочинців.

Екзогенні злочинці – це особи, які вчинили злочини всупереч своїх розрахунків і очікуванням [1, с. 58]. Обставини так різко і швидко змінилися, що під тиском їх людина не втрималася на шляху чесного трудового життя і скоїла злочин. Дана категорія злочинців характеризується зниженим коефіцієнтом опору несприятливим зовнішнім обставинам. На відміну від екзогенних злочинців, ендогенні злочинці – особисті розлогою психічною конституцією (поглядами, переконаннями, характером, здібностями), схильні до відомих видів злочинної діяльності: вони самі шукають умови та обставини, щоб реалізувати свій злочинний задум [3, с. 85].

Вищим ступенем схильності до скоєння злочину володіють злочинці-професіонали. Основна ознака професійного злочинця – схильність до задоволення своїх потреб за допомогою вчинення правопорушень, що утворює як би установку його особистості на певний злочин [2, с. 138].

Група екзогенних злочинців складається з людей, які потерпіли крах в життєвих буднях, стали на злочинний шлях під тиском зовнішніх обставин або ж зіткнулися зі звичайними життєвими труднощами. Не потрапивши у скрутне становище, вони прожили б все життя, не стикаючись з судом і кримінальним законом. Для звичайного плину життя і для повсякденних життєвих спокус і випробувань у них досить моральної стійкості. Вони вибиті зі звичної для них колії і опинилися перед серйозними труднощами, падають духом, втрачають рівновагу та виявляють брак активності в боротьбі з цими труднощами. У кожному суспільстві і в кожному його прошарку в окремих його членах виробляється ряд комплексів, що регулюють їх поведінку: комплекси, пов'язані з певними загальними уявленнями форм життя і поведінки, які визнаються в даній соціальній групі хорошими або, в крайній мірі, нормальними, припустимими. У зв'язку з цими комплексами стоять інші комплекси, в яких з певними почуттями асоційовані уявлення образів життя і дій, які, навпаки, вважаються неприпустимими, ненормальними, ганебними. З комплексів першого роду виростають більш-менш живі і сильні імпульси до образів дій, у тому числі складаються або підтримуються і забезпечуються форми життя, які визнаються хорошими або, принаймні, допустимими. З комплексів другого роду народжуються імпульси до утримання від нормальних форм поведінки. З тих і інших комплексів складається властивий особистості коефіцієнт опірності несприятливим зовнішнім умовам. Коли людина опиняється під загрозою відомих їй страждань, вона, в силу властивого їй прагнення уникати страждань і інстинкту самозбереження, шукає засобів усунути ці страждання і в своїх пошуках нерідко наштовхується на думку про той чи інший злочин, як про можливий вихід з ситуації. Група екзогенних злочинців складається з осіб зі зниженим коефіцієнтом опірності, з більш-менш значними дефектами. Втім, не треба забувати, що ці злочинці діють при особливо несприятливих зовнішніх обставинах. Тому реакція на ці

обставини, яка проявляється в формі злочину, не свідчить про те, що в їх конституції існують такі відхилення, в яких можна було б бачити нахил до цього злочину. Коли людина відчуває сильний фізичний або душевний біль, вона під впливом його може зробити вчинок, взагалі їй не властивий. Для того, щоб, піддавшись сильному тиску несприятливих зовнішніх обставин, що б не вдатися до злочину, не дивлячись на те, що останнім уявлялося засобом вийти з важкого становища, потрібно:

- по-перше, щоб суб'єкт більш-менш ясно уявляв собі інші можливі виходи зі свого становища;

- по-друге, щоб він з достатньою повнотою іспокоєм міг зважити наслідки злочину та зіставити з ними інші способи усунення виниклих для нього труднощів;

- по-третє, щоб у нього було достатньо енергії для використання інших можливостей, крім злочину, і досить сильне неприхильність до останнього.

II. Міграція кримінальних елементів зі Сходу країни.

Особливу увагу хотілось би приділити міграції кримінальних елементів зі Сходу України в інші регіони країни. Певний коефіцієнт злочинців, які причетні до скоєння злочинів на території Києва є саме переселенцями зі Сходу. Ці особи, не маючи постійного місця проживання у столиці, виживають як можуть. Деякі з них були причетні до кримінального ремесла до переїзду. Декого несприятливі умови виживання штовхнули на вчинення протиправного вчинку. Лиходії можуть навіть не змінювати місця дислокації – після приїзду в столицю – починають на залізничному вокзалі. Ось наприклад нещодавно на території Центрального залізничного вокзалу, затримана група осіб, що за допомогою медичного препарату заволоділи майном 23-річного хлопця. До складу групи входило троє осіб, жінка та двоє чоловіків. Всі вони прибули з Луганщини та не мали постійного місця проживання. Злочинці діяли за наступною схемою: жінка знаходила потенційну жертву та починала з ним розмову, в подальшому кликала своїх спільників, познайомившись вони починали спільно з потерпілим вживати алкоголь. Через деякий час один із злочинців підсипав в напій потерпілому медичний препарат. Коли суміш почала діяти, та людина перестала контролювати себе, інші члени групи відбирали в нього телефон та гаманець [7]. У цій ситуації вбачається екзогенність зловмисників.

Список використаних джерел

1. Антонян Ю.М., Емінов В.Є., Кудрявцев В.Н. Личность преступника / Ю.М. Антонян. – Юридический центр Пресс, 2004 – 366 с.
2. Антонян Ю.М., Голубев В.П., Кудряков Ю.Н. Личность корыстного преступника / Ю.М. Антонян. – Томский Университет, 1989 – 160 с.
3. Еникеев М.И. Юридическая психология / М.И. Еникеев. – Питер, 2004 – 478 с.
4. Еникеев М.И. Общая и социальная психология / М.И. Еникеев. – Инфра-М, 1999 – 624 с.
5. Лазурский А.Ф. Классификация личностей. Психология индивидуальных отношений. Хрестоматия / Ю.Б. Гиппенрейтер. – ЧеРо, 2000 – 776 с.
6. Познышев С.В. Криминальная психология. Преступные типы / С.В. Познышев. – Инфра-М, 2007 – 320 с.
7. В Киеве на ж/д вокзале бездомные подмешивали людям «зелё» и грабили их [Електронний ресурс] / Сегодня, 2016 р. – Режим доступу: <http://kiev.segodnya.ua/kaccidents/v-kieve-na-zhd-vokzale-bezdomnye-podmeshivali-lyudyam-zele-i-grabili-ih-692761.html>.

Білецький А.В., аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ГРОМАДСЬКІСТЬ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Громадськість останнім часом активно позиціонує себе як суб'єкт запобігання корупції. Як ми змогли побачити, держава також сприяє тому щоб об'єднати зусилля із суспільством для боротьби з корупційною злочинністю. Але протягом довгого часу точаться дискусії щодо того, яке визначення має поняття «громадськість», який вона має правовий статус, які функції виконує тощо.

У антикорупційному законодавстві жодним чином не визначено поняття «громадськість». У статті 21 Закону України «Про запобігання корупції» робиться перелік осіб, які можуть участь у запобігання корупції: громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни [1]. Спробу дати визначення громадськості у контексті протидії корупції зробив Глушко Є.В.: це будь-яка особа права (фізична чи юридична особа, об'єднання громадян, їх організація тощо), не наділена публічно-владними повноваженнями, яка самостійно або спільно з іншими особами бере участь у відносинах з приводу запобігання та протидії корупції на підставі й у спосіб, передбачені чинним законодавством України [2, с. 115].

На нашу думку, під *громадськістю* слід розуміти добровільне об'єднання фізичних осіб та юридичних осіб приватного права, які представляють інтереси, цілі й потреби широких верств населення та мають антикорупційну громадянську позицію.

Відповідно до цього визначення, громадськості притаманні такі *рис*:

- *діяльність громадськості не носить комерційного характеру*: громадськість не має переслідувати власні чи приватні інтереси інших зацікавлених в цьому людей;

- *відсутність владних повноважень*, оскільки такими повноваженнями наділені інші суб'єкти запобігання корупції: органи державної влади і місцевого самоврядування, правоохоронні органи та ін.;

- *спільна мета – запобігання корупції*. Громадськість, в розумінні протидії корупції, має використовувати всі наявні в неї засоби для запобігання корупційній злочинності: інформування населення, проведення громадської антикорупційної експертизи, брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції тощо;

- *служіння інтересам суспільства* – одне із головних завдань, яке має виконувати громадськість;

- *добровільність*: ніхто не може бути примусово залучений у діяльність із запобігання корупції;

- *самоврядність*: діяльність та рішення, які приймаються під час такої діяльності, мають бути самостійними, не вказаними «ззовні»;

– законний порядок створення та діяльності: громадськість має діяти та створюватись (у випадках з громадськими об'єднаннями) лише в межах передбачених чинним законодавством України.

Щодо правосуб'єктності громадськості, то ми підтримуємо загальновизнане правило моменту її виникнення: у юридичних осіб – з моменту створення, у фізичних осіб – з 18 років (з 16 років у передбачених законом випадках).

Одним із найважливіших елементів правового статусу громадськості є її *функції* – це основні напрями її діяльності, що розкривають її місце та призначення у процесі запобігання корупції. На нашу думку, слід виділити такі функції громадськості: *моніторингова, сигнальна, представницька, контрольна, інформаційна, дослідницька*. Зі свого боку, ці функції виражаються через повноваження, які передбачені ст. 21 Закону України «Про запобігання корупції». Розглянемо їх дещо детальніше.

Моніторингова функція. Вона передбачає, що громадськість може, по-перше, запитувати та одержувати від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації», інформацію про діяльність щодо запобігання корупції, а по-друге, брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції.

Сигнальна функція. Виражається в здатності громадськості повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, Національному агентству, керівництву чи іншим представникам органу, підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення або у працівників яких наявний конфлікт інтересів та вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання корупції.

Представницька функція. Громадськість має діяти в інтересах територіальних громад, окремих громадян та суспільства в цілому.

Контрольна функція. При реалізації цієї функції, здійснюється громадський контроль за виконанням законів у

сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству

Інформаційна функція. Громадськість уповноважена проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання корупції.

Дослідницька функція. Громадськість може проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції, а також проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від відповідних органів інформацію про врахування поданих пропозицій.

Отже, громадськість має розглядатись як суб'єкт запобігання корупційній злочинності. Цієї думки дотримуються більшість вчених. Про це стверджував ще Закалюк А. П. [3]. Головкін Б.М. вказував, що через громадськість реалізується антикриміногенний потенціал суспільства [4]. Ми підтримуємо думку В. В. Голіни, про те, що участь громадськості у запобіганні злочинності має стати реальністю. Слід розробляти нові форми, методи і техніку для мобілізації і використання у превентивних цілях великих прихованих громадських ресурсів [5].

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон від 14.10.2014 №1700-VII // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – №49. – ст.2056.
2. Глушко Є. В. Проблеми розуміння категорії «громадськість» у контексті протидії корупції / Є. В. Глушко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – Вип. 10–2(1). – С. 113–115.
3. Закалюк А.П. Общественное воздействие и предупреждение правонарушений / А.П. Закалюк. – К.: Наукова думка, 1975. – 264 с.
4. Головкін Б.М. Сімейно-побутові конфлікти в системі детермінації умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень [Текст]: автореферат дис.... канд. юрид. наук: 12.00.08 Кримінальне право. Кримінологія. Кримінально-виконавче

право. / Б. М. Головкін; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого – Харків: Б. в., 2003. – 20 с.

5. Голіна В. В. Роль громадськості у здійсненні кримінологічної політики в Україні / В. В. Голіна // Питання боротьби зі злочинністю. – 2014. – Вип. 27. – С. 91–100.

Романаскас К.А., здобувач відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕВИПЛАТОЮ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ, СТИПЕНДІЇ, ПЕНСІЇ ЧИ ІНШИХ УСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ ВИПЛАТ

Актуальність запобігання злочинам щодо невивплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175 КК України) визначається наступним: порушенням трудових прав громадян; поширеністю цих злочинів у роботі підприємств як державної, так і приватної форми власності; значним їх рівнем (у 2015 р. обліковано 901 злочин); латентністю; приведенням частини потерпілих до стану економічної депривації чи навіть фрустрації; неможливістю задоволення потерпілими низки життєвих потреб тощо.

Результати проведеного емпіричного дослідження щодо вивчення 70 кримінальних проваджень зазначеної категорії, розглянутих судами м. Харкова і Харківської області протягом 2010–2015 рр., дають підстави для здійснення певних висновків, які стосуються кримінологічної характеристики злочинів, передбачених ст. 175 КК України.

Переважає більшість розглядуваних злочинів вчинялась керівниками підприємств, установ, організацій державної форми власності (близько 90%). Меншу частку становлять приватні організації. Це може бути зумовлено тим, що з кожним роком

державне фінансування підприємств скорочується, а кількість працівників залишається майже незмінним. Досить великий відсоток невиконаних коштів складає заборгованість перед вже звільненими працівниками (37%).

За напрямом діяльності безпідставна невикплата заробітної плати підприємств найчастіше має місце на виробничих підприємствах з досить високою економічною активністю, а також у науково-дослідних установах. Їх керівники спрямовують кошти з фонду заробітної плати на інші напрями діяльності. Тобто має місце нецільове використання бюджетних коштів.

До найпоширеніших напрямів незаконного освоєння коштів із фонду заробітної плати можна віднести:

- а) необхідність оплати комунальних послуг, обов'язкових платежів, таких, наприклад, як податки й збори, вартість яких суттєво збільшилась за останні роки;

- б) погашення банківських кредитів;

- в) спрямування коштів на невідкладні потреби підприємства, часто у виді закупівлі нового обладнання, матеріалів для виробництва чи сировини.

Виходячи із матеріалів кримінальних проваджень, розглянутих судами за ст. 175 КК України, основними причинами безпідставної невикплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери є такі, як:

- а) скрутне фінансове становище підприємства;

- б) забезпечення функціонування підприємства або недопущення його банкрутства;

- в) наявність суттєвої заборгованості із заробітної плати трудовому колективу, що виникла з вини попереднього керівництва підприємства.

Додатковою обставиною, що певним чином негативно стимулює керівників підприємств до безпідставної невикплати заробітної плати трудовому колективу, є високий рівень корупції у контролюючих, правоохоронних й судових органах. Через це навіть у разі повідомлення про факт вчинення такого злочину, кримінальні провадження не

відкриваються, а винні особи (керівники) не притягуються до кримінальної відповідальності.

Дослідження показало, що заробітна плата працівникам не виплачувалась протягом досить тривалого проміжку часу: від 2 до 6 місяців (42% випадків) й від 6 до 12 місяців (33% випадків). В середньому заборгованість по заробітній платі перебільшувала 500 тис. грн.

В більшості випадків про факт невикплати заробітної плати до відповідних контролюючих органів повідомляли голови профспілкових комітетів. Водночас реагування таких комітетів не є оперативним, оскільки соціальні права працівників у зв'язку із невикплатою їм заробітної плати порушувались у строк, що перевищує 1 місяць. При цьому здебільшого ініціаторами у зверненні до відповідних контролюючих та правоохоронних органів були не голови профспілок підприємств, а окремі працівники чи їх групи.

Загальний кримінологічний портрет особи злочинця, який вчинив злочин, передбачений ст. 175 КК України, виглядає так: чоловік (99%), віком 45–55 років (72%), з вищою освітою (100%), одружені, мають дітей та істотний досвід роботи на керівних посадах на підприємствах, установах, організаціях державної форми власності, не судимі (93%).

Кримінологічна характеристика потерпілих від зазначених злочинів свідчить, що їх основна група – це працівники пенсійного віку (40%), а також молодь у віці 25–30 років (28%). На інші вікові групи приходить незначна частка потерпілих. Це свідчить про високий рівень правового нігілізму серед працівників підприємств, а також неналежний рівень інформування останніх про їх права, в тому числі соціальні, що пов'язані із процедурою та термінами виплати винагороди за працю.

Визначення деяких питань кримінологічної характеристики злочинів, пов'язаних із невикплатою заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат, дає підстави для продовження наукових пошуків у розробленні зазначеної проблематики. Вона

стосується більш глибокого вивчення особи злочинця, детермінантів, які зумовлюють представлення злочини, а головне – вироблення низки заходів із загальносоціального і спеціально-кримінологічного їх запобігання.

Тернавська А.А., аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СУЇЦИДУ СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ УКРАЇНИ

В цілому, проблема осмислення суїцидальної поведінки є вкрай актуальною і до тепер є недостатньо дослідженою як в теоретичному, так і в прикладному аспектах. Суїцид – деструктивний феномен людського буття, який відхиляється від прийнятих у суспільстві норм і стандартів, не схвалюється ним та викликає значний соціальний резонанс. Не є виключенням і кримінально-виконавча система України, оскільки вона являє собою частину суспільства та відображає тенденції, що існують у ньому.

Рівень смертності від суїциду є одним з важливих медико-соціальних показників, прийнятих для системи офіційної статистики як в нашій країні, так і за кордоном. Однак середні показники в популяції часто не відображають реальної дійсності в окремих групах населення, що пов'язано зі складнощами виявлення, реєстрації та обліку суїцидальної поведінки [1]. Між тим відомо, що ефективність профілактичної роботи вища при цілеспрямованій роботі в групах ризику [2], до яких відносяться і засуджені.

Перш за все, під час аналізу рівня суїциду серед засуджених необхідно звернути увагу на кількісні показники суїциду в установах виконання покарань (таблиця 1).

Таблиця 1

**Суїцид та смертність
в установах виконання покарань України**

<i>Показники станом на</i>	01.01.2010	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
<i>Кількість осіб, що перебувають в установах виконання покарань</i>	147 716	147 122	126 937	73 431	69 997
<i>Кількість померлих</i>	761	1 021	911	792	510
<i>На 1 тис. засуджених</i>	5,15	6,94	7,18	10,7	7,29
<i>Кількість випадків суїциду</i>	44	65	84	62	49
<i>На 1 тис. засуджених</i>	0,30	0,442	0,662	0,84	0,7

Як видно з вище наведеної таблиці, попередні три роки були відмічені сплеском випадків суїциду в установах виконання покарань. Так, якщо в період з 2008 по 2010 рік включно, та й раніше щорічно реєструвалось 40–44 випадків суїциду, то починаючи з 2012 року цей показник в середньому зріс на 28%. Завдяки злагодженим заходам, які було вжито керівництвом та персоналом Державної пенітенціарної служби України, у 2015 році вдалося переламати негативну динаміку зростання кількості самогубств серед засуджених, що спостерігалась протягом останніх років.

Разом з тим, аналіз статистичних даних за останні роки свідчить, що у розрахунку на 100 тис. осіб, загальна кількість самогубств серед засуджених більше ніж у двічі перевищує рівень самогубств серед населення в Україні (70 випадків серед засуджених проти 21,2 випадки серед населення) та є

одним з найвищих серед пенітенціарних служб країн Європейського Союзу.

Певним чином корегує уявлення про рівень суїциду в установах виконання покарань показники питомої ваги суїциду серед засуджених від загальної смертності в установах пенітенціарної системи. Так, питома вага суїциду від загальної смертності в цілому по системі у 2015 році складає 9,6%, в той час як у 2012 році даний показник складав 6,4%. Зазначений дисонанс, на нашу думку, можна пояснити зниженням рівня смертності в установах покарань в цілому, що і підвищує частку суїциду серед засуджених від загальної смертності в установах виконання покарань.

Слід зазначити, що важливе значення для профілактики суїциду серед засуджених має своєчасне виявлення та постановка на профілактичний облік осіб, які схильні до суїциду.

Станом на 1 січня 2016 року на профілактичних обліках психологів виправних колоній перебувало близько 10 тис. засуджених, які потребують постійної психологічної допомоги та підтримки, з них 3,2 тис. осіб схильних до самогубств та членушкоджень.

Разом з тим, аналіз осіб, які вчинили самогубство у виправних колоніях країни протягом 2015 року, свідчить, що тільки 20,4% від їх загальної кількості перебували на обліку у психологів, а 79,6% взагалі не потрапляли в їх поле зору та не перебували на профілактичному обліку [3]. Однією із основних причин незабезпечення належного психологічного супроводу спецконтингенту є некомплект посад психологів у виправних колоніях, які повинні виявляти суїцидальні наміри засуджених, та слабкий контроль за поведінкою засуджених.

У контексті вищевикладеного, слід зазначити, що хоча кількість випадків суїциду серед засуджених у виправних колоніях України демонструє загальну тенденцію до зниження, рівень суїциду даного негативного явища залишається досить високим.

На нашу думку, персоналу установ виконання покарань, з метою зниження рівня суїциду серед засуджених у виправних колоніях України, необхідно:

приділяти окрему увагу аналізу матеріалів медичної частини установ виконання покарань, що в свою чергу, дозволить встановити осіб, які мають психічні відхилення та апіорі віднести їх до групи підвищеного суїцидального ризику;

посилити контроль за поведінкою засуджених шляхом налагодження взаємообміну інформацією між відділами та службами виправних колоній, створення умов для адаптації, підвищеної уваги, посиленого нагляду та додаткової психодіагностики осіб, які вперше потрапили до місць позбавлення волі, перебувають в умовах ізоляції менше 1 року, та осіб, які втратили соціальні зв'язки.

Список використаних джерел

1. Зотов П.Б., Родяшин Е.В., Уманский С.М., Кузнецов П.В. Проблемы и задачи суицидологического учета (организация регистра) // Тюменский медицинский журнал. – 2011. – №1. – С. 10–11 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/problemy-i-zadachi-suitsidologicheskogo-ucheta-organizatsiya-registra>.

2. Корнетов Н.А. Что является лучшей формой профилактики суицидов? // Суицидология. – 2013. – Том 4, №2. – С. 44–58 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.medpsy.ru/library/library173_2.pdf.

3. Виступ начальника управління соціально-психологічної роботи із засудженими полковника внутрішньої служби Скоропляса В.В. на службовій нараді з питань удосконалення стану роботи з профілактики суїцидальних випадків серед засуджених та осіб, узятих під варту 11.02.2015 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/820337;jsessionid=6C12045EB88F56D47B3ED5171C1E0FEE>.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОБАЦІЙНИХ ПРОГРАМ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ

Одним із пріоритетних напрямів кримінально-виконавчої політики України є виправлення та ресоціалізація засуджених. Ресоціалізація засуджених осіб є тривалим і складним процесом у всіх країнах світу, проте відбувається вона за будь-яких умов, різними методами та різною ефективністю. Ресоціалізація, як відомо, є «виховною, опікунською та терапевтичною діяльністю, що в поєднанні з іншими формами вторинної соціалізації повинна забезпечити:

- зміну структури особистості, яку визнали непристосованою до функціонування в певних суспільних групах;

- свідоме навчання особи нових моделей поведінки і дій, які забезпечать їй реалізацію певних суспільних ролей;

- відповідний контакт із суспільством;

- реалізацію власних потреб у прийнятний для суспільства спосіб» [6, с. 385].

Станом на 1 вересня 2015 року у сфері управління Державної пенітенціарної служби України в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах утримувалось 71 089 осіб, з них: у слідчих ізоляторах та УВП – 16 521 особа, у 113 кримінально-виконавчих установах – 54 196 засуджених, у 6 виховних колоніях – 372 особи.

Підготовка до звільнення починається з моменту прибуття засуджених у виправні установи. Відбувається комплексне вивчення засуджених, складаються соціально-психологічні характеристики, виявляються соціально-корисні зв'язки, налагоджується зв'язок з родичами. Із засудженими проводиться виховна робота, спрямована на їх виправлення, формування шанобливого ставлення до людини, суспільства, праці, нормам, правилам людського співжиття [3; 4].

Практика показує, що за кілька місяців до звільнення у засуджених відбувається різка зміна настрою, підвищується рівень тривожності, страх перед звільненням. Саме в цей

момент необхідна психологічна допомога та необхідна соціально-психологічна підготовка засуджених до життя на волі.

Пробація – комплекс заходів, що полягає в передачі особи, визнаної судом винною в учиненні злочину, без застосування до неї санкції у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, під нагляд служби пробації на термін та на умовах, визначених судом.

Згідно із Законом України «Про пробацію» одним із завдань пробації є:

поведення соціально-виховної роботи із засудженими;

реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням [1]. На досвіді програм розглянемо одну з країн Європейського Союзу Литву.

Так, регіональними підрозділами кримінально-виконавчої інспекції (КВІ) Литви використовуються такі види пробаційних програм [7]:

1. Програми корекції соціальної поведінки (КСП) – це корекція асоціальної поведінки особистості або його окремих проявів з метою формування істотних, об’єктивно перевіряючи і соціально сприятливих змін поведінки особистості.

2. Програми соціальної реабілітації (СР) – це відновлення та/або виправлення здібностей соціально-економічного функціонування з метою сприяння впровадженню клієнта у суспільство, формуючи необхідні вміння і навички.

3. Пробаційні програми розробляються і реалізуються з метою забезпечення безпеки суспільства, дотримуючись принципів добробуту (зайнятість, освіта клієнта, запобігання рецидиву правопорушення і т.ін.), а також визнаючи право особистості на самостійний вибір (вільне волевиявлення і можливість вибору).

Зміст програми направлено на інтеграцію індивідуума у суспільство та його подальше успішне психосоціальне й економічне функціонування.

Програма корекції соціальної поведінки (КСП) формує і розвиває соціально-сприятливі риси особистості, формує суспільно схвалювальні навички відносин.

Дана програма реалізує:

уміння адекватно оцінювати свою поведінку;

уміння взяти на себе виконання зобов’язань і обов’язків;

уміння вирішувати проблеми і конфлікти;
основні навички формування відносин;
навички адекватної самооцінки;
навички змістовного проведення часу у вільний час;
уміння ставити перед собою соціально прийнятні цілі.

Програма корекції соціальної поведінки (КСП) виконує такі функції як:

інформувати про можливі наслідки поведінки і т.ін.;
провести корекцію поведінки у певній сфері;
мотивувати на законослухняну поведінку.

Програма соціальної реабілітації (СР) відновлює/ виправляє здатності соціального функціонування; сприяє набуттю / відновленню позитивного соціального статусу; сприяє набуттю / відновленню професійних навичок.

Дана програма реалізує:

вирішення питань працевлаштування;
вирішення питань освіти;
врегулювання питань зі здоров'ям;
отримання соціальних гарантій;
вирішення питань житла;
ведення фінансової та господарської діяльності.

Програма соціальної реабілітації (СР) виконує такі функції як:

інформувати про права та працевлаштування;
інформувати про різні сфери життя;
мотивувати на досягнення соціально прийнятних цілей.

У Литві державна служба пробації пропонує такі пробаційні програми.

Програма КСП «EQUIP» – навчає неповнолітніх відповідальності за асоціальну (протизаконну) поведінку, вчить їх думати далекоглядно і відповідально.

Програма КСП «Формування шанобливого ставлення» – надає учасникам можливість зважити свої цінності, погляди і поведінку, які є основою формування шанобливого ставлення, а також придбати конкретні навички і методи, щоб запобігти зловмисності у відносинах.

Програма КСП «Програма з попередження насильства» – сприяє змінам в характер поведінки учасника, пропонуючи йому

переглянути систему поглядів, стосунків і звичок, які ведуть до агресивної поведінки.

Програма КСП «Менеджмент по вживанню речовин, що викликають залежність» – формує розуміння і розвиває навички щодо зниження ризику правопорушення у випадках вживання речовин, що викликають залежність.

Програма СР «Просто про складне» – простою і зрозумілою мовою учасник отримує знання і засвоює навички у вирішенні соціально- економічних проблем.

У таких пробаційних програмах можуть брати участь:

особи, яким за розпорядженням суду або рішенням прокурора зобов'язана участь у пробаційній програмі;

особи, які звільнилися з місць позбавлення волі після відбуття строку покарання, і які уклали угоду зі службою на отримання постпенітенціарної допомоги;

особи, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі;

клієнти служби пробації, які уклали угоду з працівником служби про участь у програмі створюють і реалізують у Литві пробаційні програми спеціально підготовлені працівники (команда), які застосовують методично організовану сукупність певних методів роботи із групою. Найважливішу роль у процесі навчання займає вміння оцінити процеси групової роботи і здатність керувати ними.

Для успішної роботи з клієнтом пробації, працівники освоюють прийоми і методи корекції поведінки та соціальної реабілітації, а також вивчають психолого-соціальну структуру клієнта. У роботі з корекції поведінки пробаційного клієнта і його реабілітації велика увага приділяється тренінговим навичкам.

Отже, проблема підготовки пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, потребує подальшого розроблення на теоретичному і практичному рівнях.

Список використаних джерел

1. Про пробацію: Закон України від 5 лют. 2015 року.
2. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі: моногр. / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. А. Х. Степанюка. – Х.: Кроссруд, 2011. – 323 с.

3. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посіб. / Максимова Н. Ю. – К.: Либідь, 2011. – 520 с.
4. Робоча книга пенітенціарного психолога / під заг. ред. В. М. Синьова, В. С. Медведєва. – К.: «МП Леся», 2000. – 224 с.
5. Соціально-психологічні аспекти оптимізації навчально-виховного процесу в закладах освіти при виховних колоніях для неповнолітніх засуджених: метод. рекомендації / Калашник Н. Г., Максимова Н. Ю., Янчук О. Б. – К., 2009. – 104 с.
6. Sakowicz T. Oczekiwania skazanych na karę pozbawienia wolności po jej odbyciu /Tadeusz Sakowicz // Zjawiskowe formy patologii społecznych oraz profilaktyka i resocjalizacja młodzieży. – Bydgoszcz. – 2003. – С. 385–393.
7. Коррекция социального поведения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.probacija.lv/page.php?id=119>.

Науменко О.В., студент магістратури
Інституту управління та права
Запорізького національного технічного
університету

ПРОБЛЕМА ДЕТЕРМІНАНТ УЧИНЕННЯ ПОГРОЗИ ВБИВСТВОМ

Охорона особи на сучасному етапі є одним з основних напрямів державної політики. Згідно зі ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Одним із засобів протидії тяжким та особливо тяжким насильницьким злочинам проти особи є попередження погроз вбивством. А для цього необхідним є встановлення детермінант вчинення цього злочину.

У літературі існує цілий ряд думок з питання причин і умов злочинності. Одні автори на перший план висувують детермінанти об'єктивного характеру; інші причини скоєних злочинів вбачають у суб'єктивних якостях і властивостях конкретної особи, а об'єктивні детермінанти (економічні, ідеологічні і т.д.) відносять до умов, що формують ці суб'єктивні якості та властивості особи. Так, А. П. Закалюк причиною називає явища (системи), які породжують,

продукують інші явища (системи) – наслідки, а умовами – різноманітні явища, процеси, обставини, які сприяють або створюють можливість виникнення та прояву причини, яка породжує наслідок [2, с. 186–187].

Досліджуючи причини й умови побутових насильницьких злочинів, Л. В. Сердюк зазначає, що причини побутового насильства не кореняться в якомусь одному соціальному явищі, а складаються з сукупності умов об'єктивного та суб'єктивного плану в усьому їх різноманітті. Але як би вони не перепліталися, все відображаються в особистих властивостях і якостях злочинців, перетворюючись в причину побутових злочинів. Побутове насильство себе відтворює [3, с. 103].

Причини й умови злочинності за походженням та сутністю соціальні. Вони завжди включені у систему соціальних протиріч суспільства. За змістом вони виключно негативні, не відповідають інтересам особи, суспільства, держави [4, с. 201–205].

С. Х. Мазуков стверджує, що оскільки погроза вбивством полягає у застосуванні психічного насильства однієї особи щодо іншої, то, можна стверджувати, що як причини цього прояву злочинності виступають міжособистісні протиріччя [5, с. 108].

Але не всяке протиріччя може бути причиною погроз. Для цього необхідно щоб була взаємодія суб'єктів з приводу об'єкта протиріччя, їх безпосереднє зіткнення та протиборство, тобто конфлікт. Зокрема, погрозі вбивством особи передують міжособистісний конфлікт, який є «суб'єктивною взаємодією з приводу наявних протиріч, що реалізовується в поведінковому протиборстві» [6, с. 36–39].

Однак, треба зауважити, що при будь-якому конфлікті поведінкове протиборство може приймати самі різні форми в залежності від особистих якостей сторін у цьому протиборстві. Протиборство може набувати цілком цивілізовані форми на основі загальної культури та законослухняної поведінки осіб, які беруть участь у конфлікті. І воно може переростати у насильство фізичного або психічного характеру в залежності знову ж від особистих якостей конфліктуючих. Звідси робимо висновок, що вирішення конфлікту шляхом психічного насильства у формі погрози повністю залежить від соціально-психологічних якостей особи, що і слід визнати причиною скоєного злочину – погрози вбивством. Усі інші детермінанти,

що породили конфлікт і сприяли стану протиборства суб'єктів – не більше ніж умови вчинення насильницьких злочинів.

Наукою доведено, що агресія та жорстокість в основному мають соціальне коріння. Людина не народжується жорстокою, а агресія, хоча і закладена від природи у психологію людей, але може мати не тільки негативну спрямованість, але і позитивну та навіть суспільно-корисну, коли, наприклад, мова йде про боротьбу зі злом, про необхідну оборону і т.д. Жорстокість ж в основному має соціальне походження, тобто виховується в людині під впливом різних життєвих умов: випробування жорстокості в дитинстві, наслідування жорстокості (навчання), примус до жорстоких дій (наприклад, у складі банди) і т.д. Життя не тільки коригує характер людини, але часто і повністю формує його.

Наші дослідження повністю поєднуються з представленими у літературі детермінантами вчинення насильницьких злочинів, у тому числі погроз, що формуються на основі конфлікту. До таких належать такі умови: 1) середовище, що формує дисгармонію або деформацію потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій конкретної особи, які стають основою криміногенної мотивації; 2) ситуації, що супроводжують особу в процесі формування, життєдіяльності та безпосередньо у процесі вчинення злочину та які сприяють виникненню і реалізації криміногенної мотивації у поведінці; 3) психофізіологічні та психологічні особливості особи, що посилюють її чутливість до криміногенних впливів ззовні та стимулюють перетворення їх у внутрішню позицію.

Однак, коли мова йде про формування мотиву погрози вбивством, то треба визнати, що всі зазначені детермінанти, не грають вирішальної ролі, так як мотив хоча і формується на основі внутрішньої потреби, але як спонукання до дії він стає тільки пройшовши через свідомість, а значить, через ціннісні орієнтації особи, що виражаються в його моральності, світогляді, морально-вольових якостях і культурі. Ці соціально-психологічні компоненти особи можуть дозволити, а можуть не дозволити потребі перерости у спонукання до дії. Вони – регулятор людської поведінки на відміну від дикої тварини, до якої цілком могла би бути віднесена і людина за відсутності її соціальних якостей, придбаних у результаті її виховання в цивілізованому суспільстві.

Таким чином, причиною вчиненого злочину (погрози вбивством), слід вважати вирішення конфлікту шляхом психічного насильства у формі погрози, який, в свою чергу, повністю залежить від соціально-психологічних якостей особи. Усі інші детермінанти, що породили конфлікт і сприяли станом протиборства суб'єктів, – не більше ніж умови вчинення насильницьких злочинів. За змістом детермінанти, що формують мотиви погрози вбивством, пропонується розділити на чотири види: 1) користь (егоїзм) на основі зневажливого ставлення до вимог норм соціальної поведінки у суспільстві, до прав і законних інтересів громадян, у тому числі близьких людей; 2) недоброзичливе ставлення до оточуючих людей під впливом особистих невдач, заздрості, соціального дискомфорту; 3) міжособистісні конфлікти: неприязнь, образа, помста, ревності; 4) агресивність, жорстокість, збочена потреба у самоствердженні, самореалізації. На наш погляд, цей перелік детермінант досить повно охоплює причини й умови формування мотивів до здійснення погрози вбивством, що може супроводжуватися (підтверджуватися) різного роду діями, у тому числі із заподіянням фізичної шкоди потерпілому, можливо із застосуванням зброї та інших предметів, використовуваних як зброя в цілях підтвердження реальності погрози.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР (з наступними змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. / А. П. Закалюк. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.
3. Сердюк Л. В. Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование / [под ред. Заслуженного деятеля науки РФ, докт. юрид. наук, проф. Щербы С. П.] / Л. В. Сердюк. – М.: ООО Издательство «Юрлитинформ», 2002. – 384 с.
4. Криминология: учебник для юридических вузов / [под общ. ред. А. И. Долговой]. – М.: Изд. группа ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – 784 с.

5. Мазуков С. Х. Уголовно-правовая защита личности от угрозы убийством: По материалам Кабардино-Балкарской Республики: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Мазуков Султан Хажисмелович. – Ростов-на-Дону: РВШ МВД России, 1997. – 189 с.

6. Кудрявцев С. В. Конфликт и насильственное преступление / С. В. Кудрявцев. – М.: Наука, 1991. – 174 с.

Мищенко П.Г., слухач 501 навчальної групи Інституту кримінально-виконавчої служби

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СЕКСУАЛЬНИХ ДЕВІАЦІЙ ЗАСУДЖЕНИХ

Девіантна сексуальна поведінка засуджених, будучи фоновим явищем злочинності в установах виконання покарань, чинить негативний вплив на суспільство, зачіпає широкий спектр явищ соціального життя, і тому входить в предмет пенітенціарної кримінології. Недооцінка важливості боротьби з гомосексуальним насильством в установах виконання покарань призводить до ускладнення оперативної обстановки, сприяє виникненню конфліктних ситуацій, які дозволяються засудженими за допомогою кримінально-протиправних дій.

Як звертає увагу О. В. Старков, якщо не брати в розрахунок інші статеві злочини, замасковані під цинічне хуліганство, спричинення шкоди здоров'ю на сексуальному ґрунті та ін., то зґвалтування і мужолозтво в середньому по установах виконання покарань щорічно складають усього 1%. Практично усі злочини в жіночих колоніях вчиняються на сексуальному ґрунті. В той же час, концентруючим об'єктом конфліктних криміногенних ситуацій в чоловічих колоніях є примушування до гомосексуального акту майже в кожному 5-му випадку, і ці ситуації породжували, як правило, тяжкі насильницькі злочини, що займають в структурі злочинності в установах виконання покарань 2-3 місця. Інакше кажучи, за значною кількістю інших злочинів в установах виконання покарань стоять статеві збочення.

Слід підкреслити, що насильницьке мужолозтво є специфічним для установ виконання покарань злочином.

Найбільшій небезпеці стати жертвами насильницького мужолозтва схильні засуджені молодого віку.

Факти мужолозтва й інших девіантних сексуальних проявів чинять негативний вплив на моральний стан засуджених до позбавлення волі, знижують рівень їх оптимізму і позитивної активності в процесі відбуття покарання. З правової точки зору факти сексуальних відхилень засуджених мають схожість з протиправними діями проти здоров'я інших осіб, завдають шкоду громадському порядку, що суперечить завданням кримінально-виконавчого законодавства, до яких відносяться регулювання порядку і умов відбuvання покарання, визначення засобів виправлення засуджених, охорона їх прав і законних інтересів, надання їм допомоги в соціальній адаптації.

Мужолозтво має ряд характерних особливостей. У пасивній формі воно, наприклад, засуджується груповими нормами засуджених, тому пасивні гомосексуалісти відносяться до розряду «скривджених» – засуджених з низьким соціальним статусом. Це частина засуджених, що сама зневажається. У неї потрапляють пасивні гомосексуалісти, особи, засуджені за статеві злочини, і деякі інші категорії осіб. Їх також називають «гребенями», «півнями», «маргаритками», «вафлерами» і відводять для них окрему територію, так званий «півнячий кут». Спілкування з ними або користування їх послугами засуджується і суворо карається. В той же час групові норми не лише не забороняють мужолозтво в активній формі, але і певною мірою і заохочують його. Таке неофіційне нормативне регулювання сприяє значному поширенню серед засуджених мужолозтва і складає великі труднощі в його виявленні і розкритті.

Гомосексуальні стосунки є концентруючим об'єктом конфліктних криміногенних ситуацій в чоловічих колоніях. На особливу увагу заслуговує ненасильницьке мужолозтво, яке в умовах соціальної ізоляції тісно зв'язане з кримінальною поведінкою, наприклад з сексуальною експлуатацією, проституцією.

Нерідко засуджені етапуються у виправну колонію вже з цим статусом, який був ще раніше їм «присвоєний» представниками кримінальної субкультури в ізоляторі тимчасового тримання або в слідчому ізоляторі. Цей статус признається і підтримується основною масою засуджених і

залишається у особи не лише до закінчення терміну покарання, але і на все життя.

Внаслідок тотального соціального і психологічного тиску ця категорія осіб характеризується некерованістю, озлобленістю або відсутністю самоконтролю емоційного стану (наприклад, запальністю, нападом на інших засуджених і представників адміністрації). Нерідко такі особи демонструють суїцидальні наміри, у тому числі, для маніпулювання іншими особами.

Не дивлячись на те, що набутий людиною низький соціальний статус змінити практично неможливо, жертви гомосексуального насильства, проявляючи протиправну, конфліктну, край агресивну поведінку, досить часто роблять спроби протистояти ситуації, що склалась і підвищити свій соціальний статус, помститися кривдникам, що призводить до вчинення злочинів (вбивства, спричинення тілесних ушкоджень, втечі тощо).

При організації індивідуальної виховної роботи з цією категорією осіб слід орієнтуватися, що ці засуджені з готовністю виконують будь-які доручення лідерів неформальних груп негативної спрямованості, у тому числі пов'язані з насильницькими діями відносно оточення. Вони не претендують на лідируючі позиції в кримінальній субкультурі, здійснюють однотипні правопорушення.

Також необхідно налагодити процес виявлення осіб, схильних до статевих ексцесів, засуджених по ст.ст. 152–156 КК України. Особливої уваги вимагають особи молодіжного віку (18–24 р.р.), уперше прибулі до виправної установи, а також – робітники, переважно некваліфіковані, або що не мають постійного заняття і місця проживання, неодружені, такі, що мають психічні аномалії (особливо олігофренію, хронічний алкоголізм, рідше – органічні захворювання центральної нервової системи, реактивний стан, епілепсію у стадії ремісії), особи, що порушують правила особистої гігієни, особи, що відрізняються жіночними рисами або конституцією тіла.

Головними напрямками даної роботи є проведення широкої просвітницької кампанії з використанням різних форм подачі інформації (агітаційно-пропагандистської роботи: радіомовлення, трансляція науково-популярних фільмів по кабельному телебаченню, наочна агітація, тематичні стенди, стінгазети

тощо). Необхідно виключити завішування спальних місць в окремих гуртожитках, камерах, не допускати призначення на роботи, пов'язані з ізолюваним місцеперебуванням.

Окремий акцент треба робити на позитивний вплив на свідомість засуджених, орієнтувати їх на здоровий спосіб життя, у зв'язку з чим періодично проводити медичний огляд засуджених на предмет виявлення венеричних захворювань і ВІЛ-інфекції, психічних захворювань, що виникли на сексуальному ґрунті, а також фактів сексуального насильства. Як показує практика, навіть за наявності об'єктивної інформації посадовці установ виконання покарань, у тому числі медичні працівники, основну увагу зосереджують на злочинцеві, тоді як жертва (особливо це стосується осіб, що уперше піддалися сексуальному насильству, неповнолітніх) потребує в першу чергу уваги і необхідної соціальної, психологічної і медичної допомоги. В зв'язку з цим в медичних частинах виправних установ, особливо виховних колоній, потрібно наявність штатного сексолога (психіатра-сексопатолога) для можливості проведення цілеспрямованої роботи в цьому напрямку.

Наявність сексуальної патології у засуджених в установах виконання покарань повинна являтися прямим показником для спостереження і лікування цієї категорії осіб (з використанням інформації про сексуальну поведінку особи до засудження). Особи, засуджені за різні сексуальні злочини, вимагають до себе пильної уваги з боку психіатрів, психологів, сексопатологів. Індивідуального підходу вимагають усі форми нетипової сексуальної поведінки (у тому числі що свідчать про ексгібіціонізм, педофілію, фетишизм, мазохізм, садизм, трансвестичний фетишизм), що чинять істотний вплив на поведінку суб'єкта.

У зв'язку з цим доцільно організовувати роботу по профілактиці мужолозтва і лесбійства із залученням представників усіх відділів і служб установи (оперативного, безпеки, виховного, медчастини та ін.), а також в тісній взаємодії з установами охорони здоров'я. В зв'язку з цим необхідно конкретно розподілити обов'язки кожного з вищезгаданих підрозділів для попередження девіантної сексуальної поведінки засуджених в установах виконання покарань.

Так, оперативному відділу слід ставити на облік декілька додаткових категорій засуджених (наприклад, осіб з низьким соціальним статусом) для посиленого контролю за їх поведінкою і виявленню вчинюваних ними злочинів і порушень:

- «авторитетів» серед осіб з низьким соціальним статусом (у жіночих колоніях – мужоподібних лесбіянок, що живуть разом з декількома жінками);

- осіб, які знаходяться на нижчому ступені неформальних сходів навіть серед засуджених з низьким соціальним статусом;

- осіб, схильних до здійснення актів насильницького мужолозтва;

- осіб, що вчинили злочини, передбачені ст.ст. 152–156 КК України.

Також, формуючи заходи попередження сексуальних відхилень засуджених, необхідно враховувати, що окрім мужолозтва і лесбіянства у виправних установах мають місце й інші прояви девіантної сексуальної поведінки засуджених (некрофілія, зоофілія, фетишизм, садизм, ексгібіціонізм тощо), які формально не є злісними порушеннями встановленого порядку відбуття покарання. Потрібно також надавати психологічну реабілітацію засудженим, які піддалися сексуальному насильству, в першу чергу, для недопущення вчинення ними суїцидальних вчинків або спроб «помститися» кривдникам.

Отже, необхідність розробки комплексу заходів (організаційних, режимних, медичних, правових та ін.) по профілактиці девіантної сексуальної поведінки засуджених цілком очевидна, оскільки підвищить ефективність протидії даним негативним проявам і позитивно вплине на стан оперативної обстановки в установах виконання покарань.

Список використаних джерел

1. Джу́жа О. М. Запобігання правопорушенням у місцях позбавлення волі: навч. посіб. / О. М. Джу́жа; ред. О. Г. Колб, В. В. Васи́левич; МОН України. – Луцьк, 2010. – 544 с.

2. Кримінологія: підручник / В.В. Голі́на, Б.М. Голо́вкін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред. В.В. Голі́ни, Б.М. Голо́вкіна. – Х.: Право, 2014. – 440 с.

3. Старков О.В. Криминопеналогия: Учебное пособие. – М.: Издательство «Экзамен», 2004. – 350 с.

Троцюк С.О., слухач магістратури
Інституту кримінально-виконавчої
служби Національної академії
внутрішніх справ

АДАПТАЦІЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ В УМОВАХ ІЗОЛЯЦІЇ

Актуальною проблемою сьогодення є соціально-психологічна адаптація осіб, які потрапили до місць позбавлення волі. Адже їх подальша доля залежить від того, наскільки вдало відбуватиметься процес пристосування засуджених до нових соціальних умов, наскільки швидко вони зможуть засвоїти нові норми, правила поведінки в обмеженому соціумі, із певними обмеженнями, які встановлені вироком суду.

Можна зазначити, що розглядаючи соціально-психологічну адаптацію засуджених, маємо можливість створити прогноз їх поведінки в даному середовищі, а також виокремити основні варіанти для надання кваліфікованої психологічної допомоги, щоб підвищити рівень виправлення особи, яка знаходиться в ізоляції від суспільства.

Вивченням даної проблематики займалися такі науковці як Г.М. Андрєєва, О.І. Ушатіков, Ю.С. Тихонов, Г.М. Федоришин, В.М. Синьов та інші. Окремі питання, пов'язані з проблемами дезадаптації, адаптації та реадаптації особистості в умовах позбавлення волі, знайшли відображення в роботах педагогічних психологів, юридичних психологів, пенітенціарних психологів Ф.Б. Березіна, С.А. Беличева, Ц.П. Короленко та інших.

Науковці по різному трактують поняття адаптації, в залежності від основних аспектів, які поставлені в основу даного терміну.

Ф.Б.Березін вважає, що поняття «адаптація» необхідно віднести до таких загальнонаукових понять, які, виникають на «стиках» наук або навіть в окремих галузях знань [1, с. 103]. На його думку, визначення адаптації має декілька значень,

залежно від заданого аспекту: 1) адаптація як стан відносної рівноваги між організмом і середовищем; 2) адаптація як процес пристосування до мінливих умов середовища; 3) адаптація як результат процесу пристосування [2, с. 8–10].

Описуючи процес адаптації засуджених, Г.М. Федоришин, виділяє в ньому три етапи [3, с. 86]:

1) етап орієнтації – відбувається ознайомлення засудженого незвичним новим соціальним середовищем;

2) оціночний етап – особистість розмежовує компоненти власного соціального досвіду та способу життя згідно з установками й ціннісними орієнтаціями, які раніше склалися, на прийнятні й ті, що не приймаються з огляду на нові можливості щодо умов, форм і способів діяльності;

3) етап сумісності – на цьому етапі об'єкт психологічного впливу досягає оптимального рівня адаптованості до нових умов життя.

Соціально-психологічна адаптація в пенітенціарній системі представляє собою процес пристосування особистості до нових умов життєдіяльності в мікросоціумі засуджених, які вона не може змінити на свій розсуд. Її ефективність залежить від цілей, ціннісних орієнтацій особистості, сприйняттям свого соціального статусу.

Ізоляція від суспільства за вчинений злочин або правопорушення, як правило, найсуворіша міра покарання і, з психологічної точки зору, має найсильніший вплив на особистість засудженого, а особливо підлітка.

Моральні переконання і воля неповнолітнього нерідко зазнають в колонії сильного деформуючого впливу, витоками якого є «інше життя» в місцях позбавлення волі з його специфічною субкультурою.

В період відбування покарання неповнолітній надовго втрачає зв'язок із суспільством, ізолюється від сім'ї і найближчого соціального оточення, набуває особливого правового становища, що полягає в обмеженні його прав. Сам факт соціальної ізоляції для особистості має особливий характер: неповнолітній набуває офіційного статусу злочинця, який суб'єктивно сприймається людиною як тавро, тим самим відносячи її до людей другого ґатунку, викликаючи при цьому переживання своєї соціальної неповноцінності. Потрапивши в

місця позбавлення волі, неповнолітні включаються в специфічне середовище, де мешкають особистості із різним ступенем педагогічної занедбаності, кримінальної зараженості. В такому середовищі переважають соціально-негативні норми, цінності, традиції – «тюремна субкультура», яка безпосередньо впливає на особистість неповнолітнього і значною мірою визначає його поведінку.

Окрім того, можна підкреслити, що неповнолітній засуджений, потрапивши в умови соціальної ізоляції, перебуває у стресовому стані. У осіб виникає так званий пенітенціарний стрес, який розглядається, як емоційна напруженість, пов'язана з новими умовами перебування в місцях позбавлення волі, що загрожують суб'єктові будь-якою небезпекою. До того ж, в місцях позбавлення волі спостерігається велика концентрація асоціальних особистостей. У цих умовах неповнолітні схильні до депресії, що супроводжується відчуттям самотності, нудьгою, дратівливістю, зниженням працездатності, ослабленням волі, байдужістю до оточуючих.

Перебуваючи в новому середовищі, неповнолітні засуджені формують у собі нові звички, переконання, установки, навіть риси характеру, якими вони раніше не володіли. Для формування цих нових утворень, потрібен певний час, протягом якого особистість у міру зміцнення нових утворень і руйнування старих поступово долає обтяжливий стан внутрішнього конфлікту.

Адаптивна потреба у засуджених реалізується в складній формі, а саме: пристосування, яке полягає в зміні засудженим своїх особистих якостей, своєї поведінки стосовно вимог режиму відбування покарання, виробничої діяльності, побуту виховної колонії; а пристосовування – у використанні засудженим навколишнього середовища для задоволення своїх потреб [4, с. 35].

В умовах відбування покарання в середовищі засуджених спостерігається активне функціонування кримінальної субкультури зі своїми «законами», традиціями, правилами. Засвоєння норм субкультури містить в собі небезпеку подальшої криміналізації особистості засудженого, підвищення ним кримінального досвіду.

Отже, чим менше неповнолітні адаптуються до умов перебування в сьогодішньому пенітенціарному закладі, тим більше в них шансів на ресоціалізацію, і навпаки, чим краще вони адаптуються до умов перебування в місцях позбавлення волі, тим важче їм повернутися до життя на волі.

На нашу думку, необхідна розробка і впровадження в практику ряду програм соціально-психологічної корекції особистості неповнолітніх засуджених з урахуванням їхніх особистісних деформацій, характеру і стилю взаємодії з оточенням, направлених на зменшення дії пенітенціарного стресу, засвоєння суспільних норм і цінностей, усвідомлення почуття вини за скоєний злочин. При цьому слід максимально «викоринити» правила кримінальної субкультури не тільки серед неповнолітніх. Потрібно відновлювати та підтримувати зв'язки з родинами підлітків, залучати їх до процесу ресоціалізації. Відбування покарання повинно мінімізувати ізоляцію і обмеження, забезпечуючи, по можливості, повне наближення умов утримання неповнолітніх засуджених до життя і проблем в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Березин Ф.Б. Психическая и психофизическая адаптация человека / Ф. Б. Березин. –Л.: Наука, 1988. – 271 с.
2. Дяченко В. Адаптація та реінтеграція / В. Дяченко // Соціальний захист. – 2006. – №9.– С. 8–11.
3. Федоришин Г. М. Пенітенціарна психологія: курс лекцій / Г. М. Федоришин. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 104 с.
4. Питлюк-Смеречинська О.Д. Особистісні зміни в умовах позбавлення волі: дис_канд.псих.наук: 19.00.01 / Питлюк-СмеречинськаОлександра Дмитрівна. – Київ, 2005.- 184с.

Білоус В.П., аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Питання профілактики злочинів беззаперечно є актуальними. Це підтверджується винесенням її здійснення на державний рівень та проведенням низки наукових досліджень, спрямованих на розробку та вдосконалення заходів профілактики окремих видів злочинів.

Разом з тим профілактика злочинів, під якою розуміється здійснення профілактичного впливу лише на осіб, схильних до протиправної поведінки не дає бажаного результату. Досвід країн Америки та Європи свідчить про ефективність такого виду профілактики правопорушень, що спрямована на здійсненні впливу на потенційну жертву злочину – віктимологічної профілактики. При цьому такі заходи є економічно вигіднішими для держави, а сама їх суть спрямована на недопущення надбання особою статусу жертви, а отже мінімізує не тільки затрати, а й емоційні та психологічні переживання потерпілого у зв'язку з вчиненням щодо нього злочину.

Проблеми потерпілого від злочину вивчають в межах кримінології, кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, психології. Відтак, вітчизняними вченими-юристами здійснено ряд досліджень, спрямованих на вивчення жертви злочину, накопичено достатньо теоретичного матеріалу, розроблено низку рекомендацій щодо здійснення віктимологічної профілактики злочинів. Однак, цими ж дослідженнями встановлено, що віктимологічна профілактика злочинів в Україні здійснюється на недостатньому рівні.

Причиною цього вбачаємо в тому числі в наявності недоліків в організації діяльності суб'єктів віктимологічної профілактики. Ця проблема, на нашу думку, породжується:

по-перше: відсутністю нормативного закріплення здійснення віктимологічної профілактики конкретними суб'єктами. Так, в Україні відсутнє єдине законодавство про

віктимологічну профілактику злочинів. Не можемо не погодитись з науковцями, які обґрунтовують важливість розроблення й ухвалення закону про віктимологічну профілактику або, хоча б включення відповідного розділу у загальний закон про запобігання злочинам (який ще не прийнято в нашій державі), адже це є необхідною правовою передумовою формування єдиної системи віктимологічної профілактики в Україні. У цьому законі має бути визначено й закріплено основні поняття, що характеризують діяльність з віктимологічної профілактики; визначено суб'єкти профілактичної роботи з вказівкою їх компетенції, відповідальності, нормативно-правових засад взаємодії, закріплено найважливіші напрями віктимологічної політики [1, с. 179].

До перешкод на шляху прийняття такого закону відносять такі чинники, як:

1) недостатній рівень гармонізації суспільних відносин у державі та суспільстві;

2) неготовність (моральна та професійна) основних суб'єктів профілактики;

3) недостатній рівень суспільного усвідомлення необхідності і змісту такої діяльності, надмірній радикальності суспільних поглядів тощо [2].

по-друге: недостатнім приділенням уваги визначенням суб'єктів здійснення віктимологічної профілактики у наукових дослідженнях. Так, в існуючих наукових працях здебільшого увага приділяється вивченню об'єктів та заходів такої профілактики. При цьому, часто у таких працях у визначенні поняття віктимологічної профілактики згадується про те, що вона здійснюється окремими суб'єктами [3, 124; 4, 69].

Виключення становлять органи внутрішніх справ, діяльність щодо профілактики злочинів яких часто об'єктивно оцінюють як таку, що відіграє найбільшу роль. Звісно, адже для органів внутрішніх справ профілактика злочинів є одним із основних завдань, яке передбачено законодавством [5]. Однак, на нашу думку, якісне виконання поліцією значного обсягу заходів віктимологічної профілактики злочинів, які до того ж мають специфічний характер, можливе лише при координації з іншими суб'єктами. Тому вважаємо, що головним завданням, яке стоїть перед співробітниками правоохоронних органів при вивченні жертв злочинів, повинне полягати в тому, щоб на

основі даних про осіб, які стали жертвами злочинів, виявити їх найбільш типові особистісні якості, характеристики поведінки і віктимні ситуації, що сприяють підвищенню індивідуальної віктимності конкретної особи [6]. Використовуючи таку інформацію інші суб'єкти можуть безпосередньо проводити профілактичні заходи.

Загалом, суб'єкти віктимологічної профілактики доцільно поділити на дві групи: спеціалізовані (що діють в межах наданої їм компетенції, а саме: органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, правоохоронні органи, органи освіти, охорони здоров'я, соціального захисту і зайнятості населення, а також юридичні організації підприємств, організацій тощо) та неспеціалізовані (що беруть участь в профілактичній роботі за власною ініціативою, або ж за дорученням державних органів, а саме: комерційні і некомерційні організації, підприємства та установи, правозахисні організації, юридичні клініки, політичні партії та громадські установи, об'єднання та молодіжні формування, профспілки, засоби масової інформації, різного роду асоціації та співтовариства, благодійні структури та релігійні організації та ін.).

Отже, віктимологічна профілактика – необхідний та перспективний напрям діяльності держави, державних та недержавних органів, установ, та інших організацій. Однак діяльність суб'єктів віктимологічної профілактики належним чином не унормована, що знижує ефективність здійснення такої профілактики. До вирішення цієї проблеми слід підходити комплексно. Зокрема, першим кроком у цьому було б доцільним прийняття спеціального закону, яким слід визначити коло суб'єктів профілактики та межі їх компетенції. Діяльність суб'єктів профілактики злочинів також підлягає подальшому науковому дослідженню, що допоможе визначити доцільність здійснення тих чи інших заходів віктимологічної профілактики конкретними суб'єктами, та, як наслідок, оптимізувати таку діяльність і підвищити ефективність профілактики злочинів загалом.

Список використаних джерел

1. Профілактика злочинів: Підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О.М. Джужи. – К.: Атіка, 2011. – 720 с.

2. Денисов С. Ф. Развитие специального законодательства с
питань запобігання злочинності в Україні / С. Ф. Денисов,
А. В. Юрасов // Держава та регіони (Сер.: Право). – 2009. –
№4. – С. 35–42

3. Задорожный В.И. Виктимологическая профилактика
преступлений: организационно-управленческий и правовой
аспекты: Монография. – М. Академия управления МВД России,
2005. – 277 с.

4. Джужа А.О. Основні напрями удосконалення
віктимологічного запобігання правопорушенням в Україні:
Монографія. – К.: Національна академія внутрішніх справ,
2016 – 304 с.

5. Закон України «Про Національну поліцію» від
02.07.2015 №508-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

6. Майоров А.В. О необходимости изучения поведения
жертв противоправных деяний/ А.В. Майоров // Вестник
Челябинского государственного университета. Право. Вып. 15. –
2008. – №8. – С. 110–113.

Кідіна Н.В., аспірант кафедри
кримінології на кримінально-
виконавчого права Національної
академії внутрішніх справ

ВРАХУВАННЯ ОЗНАК ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО, ЯКИЙ УЧИНИВ ЗЛОЧИН (ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Вивчення та врахування характерних ознак особи
неповнолітнього, що вчинив злочин, на наш погляд, має
найголовніше значення для індивідуалізації його покарання або
визначення заходів виховного характеру. В кримінальному
законі для неповнолітніх Німеччини (Täterstrafrecht –
«кримінальне право злочинця») увага, перш за все, приділяється
особистісним характеристикам суб'єкта злочину, тобто особі
злочинця, а не злочину як діянню. Таким чином, вид та обсяг
кримінально-правових заходів визначаються передусім аналізом
особистісних характеристик особи неповнолітнього, що вчинив

злочин [1, с. 1; 63]. Дана орієнтація на особистість саме неповнолітнього, що вчинив злочин, стала можливою лише наприкінці XIX – початок XX століть завдяки, перш за все, трансформації уявлень про різницю між дорослими та підлітками, змінами у системі культурних цінностей та появі ювенального права. Початком цього процесу називають епоху Ренесансу, що заклала основу відповідного світогляду [2, с. 31].

Законом з метою максимального врахування характеристик особи неповнолітнього, мінімізації рецидивної злочинності передбачено здійснення кримінального прогнозу (Kriminalprognose), який також має назву соціальний прогноз. Даний прогноз розглядається судом як передумова вибору правових наслідків (покарання чи примусових заходів виховного характеру) [1, с. 65]. В деяких випадках (зокрема, при призначенні неповнолітньому покарання з відстрочкою, при призначенні арешту, при звільненні від відбування покарання) закон прямо вказує на необхідність здійснення такого прогнозу, в інших – логічно випливає з нього. Наприклад, при застосуванні судом відстрочки виконання покарання в виді позбавлення волі обов'язковою умовою є наявність позитивного кримінального прогнозу [3, с. 137–138].

Виокремлюють три різновиди кримінального прогнозу: 1) *інтуїтивний* – суддя на власний розсуд, керуючись власними переконаннями та уявленнями про моральні цінності, життєвий та професійний досвід, здійснює прогноз. За таких обставин все залежить від особи, що здійснює прогнозування, оскільки наукові способи пізнання не використовуються, а висновки не підкріплюються емпіричними даними. Використання інтуїтивного прогнозу, як зазначають німецькі автори, тягне за собою багато чисельні помилки. Через відповідні недоліки такий спосіб прогнозування повинен розглядатися як допоміжний, хоча на практиці саме він домінує; 2) *клінічний* (емпіричний індивідуальний прогноз, психіатрично-кримінологічний) – є саме науковим методом прогнозування, що передбачає ґрунтовне та змістовне вивчення особи злочинця. Такий прогноз застосовується психологами та психіатрами, при чому коло осіб обмежується тими, хто безпосередньо здійснює судову експертизу. Нажаль, через значні часові та інші затрати, такий вид прогнозування рідко використовується;

3) *статистичний* (метод використання наукових таблиць прогнозу, об'єктивний метод) – полягає на порівнянні осіб, що заслуговують на покарання, та таких, що не заслуговують на покарання, тобто рецидивістів та нерецидивістів. Такий вид прогнозування передбачає застосування певних показників (так званої системи пунктів), яким можуть бути, наприклад, вчинення злочину одним з батьків, хронічний алкоголізм батьків, часта зміна місць роботи чи проживання, бродяжництво, притягнення до кримінальної відповідальності раніше тощо. Недоліком даного виду прогнозу є його низька ефективність при встановленні у злочинця «середніх» показників, що, в свою чергу, не дозволяє достовірно визначити небезпеку повторного вчинення злочинного діяння; 4) *змішаний* прогноз – передбачає поєднання всіх трьох перелічених вище. Крім кримінального прогнозу в ювенальному кримінальному праві Німеччини доволі широко використовуються спеціальні знання задля забезпечення урахування особистості неповнолітнього правопорушника. Через це Е.Б. Мельникова справедливо зазначає таку характерну ознаку ювенальної юстиції як її соціальна наповнюваність, що, в свою чергу, знаходить прояву в використанні в судовому процесі неюридичних спеціальних знань, «в акценті на вивченні соціальних умов життя неповнолітнього, що постає перед судом, соціально-психологічних ознак його особистості» [4, с. 62–63]. Зазначена особливість ювенального права характерна й для Німеччини. Судді, що розглядають справи щодо неповнолітніх, повинні не лише бути кваліфікованими та досвідченими юристами, а й володіти достатніми знаннями з педагогіки, психології неповнолітніх, психіатрії, соціології та кримінології. З метою збору інформації про особу неповнолітнього відповідними повноваженнями наділена служба допомоги в ювенальному суді (Jugendgerichtshilfe), в якій працюють професійні педагоги та психологи (§ 38 Закону про суди у справах неповнолітніх). Беручи до уваги викладене, можна стверджувати, що ювенальне кримінальне право Німеччини надає суду при призначенні покарання певні можливості у забезпеченні врахування особистісних характеристик неповнолітнього, що вчинив злочин.

Врахування характерних ознак особи неповнолітнього, що вчинив злочин, при визначенні міри кримінально-правового

примусу й сьогодні залишається однією з головних проблем українського кримінального права. В Кримінальному кодексі України (далі – КК) є норми, що зобов'язують суд при призначенні покарання враховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання, умови його життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього (статті 65–67, 103 КК). Однак постає питання – які ресурси має суд для з'ясування всіх цих обставин? Суд при здійсненні кримінального провадження спирається лише на матеріали справи, характеристики з місця проживання, навчання (за їх наявності), та свій життєвий досвід. Тому, на наш погляд, сьогодні не існує достатнього механізму реалізації обов'язку суду з визначення умов життя та виховання неповнолітнього, тенденцій, що існують у молодіжній субкультурі, встановленню причин вчинення конкретним підлітком конкретного злочину.

Певним рішенням даної проблеми, на нашу думку, могла б стати підготовка спеціального дос'є для суду, що буде складати спеціально уповноважений орган (наприклад, служби у справах дітей). І перші кроки в даному напрямку були зроблені Верховною Радою України прийняттям Закону України «Про пробацію» від 05.02.2015 р. (якій, на жаль, через певні недоліки ще не набув своєї реалізації). Також ідея дос'є неповнолітнього для суду, на нашу думку, може бути реалізована шляхом законодавчого закріплення обов'язкової психолого-кримінологічної експертизи особи неповнолітнього в межах кримінального провадження. Така експертиза (за аналогією з кримінальним прогнозом щодо майбутньої поведінки підсудного, що застосовується в ювенальному суді Німеччини) має бути на підставі достатньо компетентного дослідження особистості суб'єкту підготувати рекомендації суду щодо вибору найоптимальніших мір кримінально-правового примусу, а й установам виконання покарань – рекомендації щодо їх реалізації. На наш погляд, така експертиза, по-перше, знизить ризики суб'єктивних оцінок у правозастосовній діяльності, оскільки суд буде приймати рішення, беручи до уваги результати експертизи. По-друге, дійсно забезпечить врахування особистісних характеристик неповнолітнього, що вчинив злочин, без чого, в свою чергу, не може відбутися його

ресоціалізація. При чому така експертиза повинна включати в себе найбільш значущі для прийняття судом рішення характеристики особи неповнолітнього, й встановлені у розумні для судового процесу строки.

Список використаних джерел

1. Schaffstein F., Beulke W. Jugendstrafrecht: eine systematische Darstellung. 11. Auflage. – Stuttgart, Berlin; Köln: Verlag W. Kohlhammer, 1993.
2. Meier B.-D., Rössner D., Schöch H. Jugendstrafrecht. – München: Verlag C.H. Beck, 2003.
3. Пергатая А.А. Уголовная ответственность несовершеннолетних по законодательству Федеративной Республики Германии: дис.... канд. юрид. наук. – Красноярск, 1999.
4. Мельникова Э.Б. Правосудие по делам несовершеннолетних: история и современность. – М.: Наука, 1990.

Семененко В.В., ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ГРАБІЖ

Ситуація, яка склалась в Україні, а саме міждержавні конфлікти, економічна криза, політична боротьба за владу та багато інших проблем супроводжуються зростанням корисливо-насильницької злочинності. Це в свою чергу знизило рівень життя населення і посприяло збільшенню кількості грабежів. Вони загрожують фундаментальним суспільним відносинам та соціальним цінностям людини, які підривають віру людини в свою захищеність з боку держави та в свою чергу і правоохоронним органам.

Реалії сьогодення засвідчують, що практика виявилась не готовою протидіяти даному різновиду корисливих злочинів, які набули не лише значного поширення, але й нової якості. Найбільш незвичайною обставиною, стало використання грабіжниками газових балончиків та електрошокерів. Грабежі

слали більш зухвалими, відкритими, а також спостерігається збільшення рівня групової злочинності.

У зв'язку з цим виникає необхідність детального та цілеспрямованого вивчення грабежів та основних характеристик особи грабіжника.

Особа злочинця, як структурний елемент кримінологічної характеристики має важливе значення для запобігання грабежам в Україні. Вивчення особи злочинця являє собою комплексну проблему, яка вимагає різнобічного розгляду, так як складність і багатогранність особи обумовлює неможливість її повного і всебічного дослідження в рамках однієї науки або навіть галузей наук.

За результатами досліджених кримінальних справ вікові характеристики осіб, які вчинили грабежі свідчать, що найбільш чисельну групу становлять особи віком від 18 до 29 років. У цьому віці чітко проявляється антисуспільна установка особистості яка сформувала негативні риси характеру. До вказаного періоду у більшості досліджуваних осіб в житті і свідомості відбулися певні зміни, які сприяють втраті соціальних зв'язків та формуванню негативних зрушень в психіці. Процентне співвідношення вікових категорій досліджуваних осіб характеризується наступним чином: від 14 до 17 років – 18%; від 18 до 29 років – 70%; від 30 до 49 років – 11%; від 50 і старше – 2%. Не може не турбувати той факт, що за останні роки намітилася тенденція до «омолодження» контингенту осіб, які вчиняють дані злочини. Слід зазначити, що саме в цьому віці формуються злочинні схильності, звички, а також неправомірні риси характеру, які в подальшому призводять до ведення паразитичного способу життя і вчинення злочинів.

Певні особливості має і стать осіб, які вчиняють грабежі, а саме вони вчиняються особами чоловічої статі, які застосовують насильство для заволодіння майном потерпілих і володіють певними якостями, які у момент нападу і вилучення: силою, спритністю, умінням поводитися зі зброєю, та ін. Дослідження засвідчило, що особи чоловічої статі становлять 91%. Участь жінок склала 9% і виразилася в тому, що вони є не виконавцями, а виступають пособниками, наводчиками,

підбурювачами та ін. Для жінок, крім того, не характерно застосування насильства по відношенню до потерпілих.

Дослідження освітнього рівня грабіжників засвідчило, що основна маса правопорушників має досить високий освітній рівень: з середньою освітою – 36%; з повною загальною – 43%; мали середню професійну освіту – 17%; вища – 3%. Таке становище пов'язане з тим, що чим старша вікова група, тим вище її освітній рівень. Але більш високий освітній рівень носить формальний характер, так як особи, які вчиняють грабежі, маючи середню освіту, в зв'язку з деградацією особистості за своїм розвитком мало чим відрізняються від осіб, які мають більш низьку освіту. Досліджувані особи мають досить низький культурний рівень, який визначається примітивними інтересами і мисленням, відсутністю духовних потреб. Їх інтереси зводяться до задоволення своїх природних потреб, а також для отримання примітивних задовольень (пияцтво, наркоманія). Низький культурний рівень багато в чому визначив злочинну поведінку даної категорії осіб.

Особи, які вчиняють грабежі, характеризуються також розпадом або відсутністю сімейних зв'язків. Більшість осіб, які вчинили даний злочин, були неодружені або розлучені – 81% і лише 19% мали сім'ю, але проживали від них окремо, так як сім'я обтяжувала їх. Антисуспільна спрямованість є однією з причин втрати цими особами сімейних взаємовідносин.

Дослідження свідчать, що особи, які вчиняють грабежі, за родом занять розподілилися наступним чином: представники інтелігенції – 2%; службовці – 3%; робітники – 15%; учні та студенти – 10%; безробітні – 70%. Згідно з наведеними даними, значна частина осіб, які вчинили досліджувані злочини, на момент вчинення суспільно небезпечного діяння або ніде не працювали, або залучались на некваліфікованих, низькооплачуваних роботах. Непрацюючі особи жили на утриманні родичів, а більшість вели паразитичний спосіб життя. Серед працюючих злочинців більшу частину становили тимчасові робітники, легко і часто змінювали місця роботи, які не мали спеціальності. За родом занять серед неповнолітніх злочинців більшу частину склали учні профучилища і шкіл, які мали низьку успішність і негативну поведінку.

Як показали дослідження, серед осіб аналізованої групи високий відсоток рецидивістів, в тому числі раніше засуджених за аналогічні злочини. Так, в 80% випадків дані особи були засуджені за різні злочини, з них 50% засуджувалися два і більше разів за хуліганство та інші корисливо-насиленницькі злочини. Всі ці дані свідчать про високу стійкість антигромадської поведінки винних, про їх спрямованості на вчинення аналогічних злочинів.

Розглянуті основні соціально-демографічні характеристики осіб аналізованої групи злочинів тісно пов'язані з їх морально-психологічними якостями. Вивчення цих якостей необхідно не тільки і не стільки для виявлення цілей і мотивів вчинення суспільно небезпечного діяння, скільки для розробки заходів запобігання злочинів у цілому. Це допомагає визначити коло кримінологічно важливих зв'язків злочинця, обрати ефективну методику перевиховання. Грабіжники використовують ті чи інші сприятливі обставини для здійснення злочинних дій, або змінюють, пристосовують їх відповідно до свого злочинного наміру. Нарешті, індивідуальні морально-психологічні особливості визначають поведінку злочинця під час проведення індивідуальних заходів запобігання. Кримінологічне вивчення особи передбачає виявлення не всіх психологічних особливостей, а лише тих з них, які є найважливішими. У їх числі можна виділити: знання, вміння і навички як злочинні, так і пов'язані з життєвим досвідом, а також деякі негативні риси характеру (егоїзм, агресивність, зухвалість, користолубство, жорстокість і ін.).

Значний інтерес в аналізі психологічних властивостей досліджуваної групи злочинців представляють навички та вміння, набуті у зв'язку зі злочинною діяльністю і призначені для реалізації злочинного задуму шляхом спеціального тренування або неодноразового вчинення однорідних злочинних дій.

До особливостей особи злочинців відноситься вміння правильно вибрати жертву, вилучити майно, здатність непомітно для оточуючих здійснювати спостереження за потерпілим. Вибір способу вчинення злочину обумовлюють і деякі риси характеру злочинця, та психічні властивості, що визначають характер людини.

Так, на наш погляд, основні кримінологічні особливості особи грабіжника, можуть сприяти правильному визначенню напрямку, кола і характеру заходів щодо встановлення особи, яка потенційно може вчинити грабіж, а також проведення профілактичних заходів.

Азарова А.А., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ РИСИ ТЕРОРИЗМУ ТА ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ТА ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ

Завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності призводять до деморалізації суспільства, паніки серед населення, розповсюдження страху та невдоволення діяльністю правоохоронних органів держави. Ці злочини ставлять під загрозу громадський порядок, особливої актуальності набуває проблема їх розповсюдження у часи збройних протистоянь з терористичними угрупованнями в нашій країні. Безперечно, в умовах сучасності ці злочини набувають ще більшої суспільної небезпеки та сприяють поширенню негативних настроїв у громадськості. Тому державою встановлені та застосовуються суворі заходи покарання щодо осіб, які вчиняють зазначені порушення.

Науковий інтерес викликає широка розповсюдженість такої злочинності не тільки у зв'язку з тим, що останнім часом збільшується кількість цих злочинів, але й тому, що у зв'язку зі зростанням кількості терористичних діянь завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності у науковій та навчальній літературі починають відносити до терористичних злочинів, а у буденному житті нерідко називають «телефонним тероризмом». Крім того, деякі науковці виділяють завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності як один з видів хуліганських дій.

Відносно зв'язку аналізованого злочину з проявами тероризму слід зазначити, що для розуміння сутності тероризму необхідно дослідити сутність поняття «терор». Деякі автори вирізняють терор державний та недержавний. Державний терор пов'язують з особливо репресивною, жорсткою діяльністю державної влади по відношенню до політичних противників як всередині держави, так і за її межами. Тому державний терор може бути внутрішній та зовнішній. Зовнішній терор асоціюється з агресивною чи колоніальною політикою держави, спрямованою на захоплення чужої території, розграбування національних багатств, зневаження прав людини тощо. Внутрішній державний терор в залежності від специфіки може бути судовий чи позасудовий. Судовий терор проявляється, головним чином, у кримінальному переслідуванні політичних противників. Позасудовий державний терор, як правило, військового характеру, має місце при пригніченні будь-якої збройної опозиції чи народних хвилювань [1, с. 55–58].

Тероризм у вузькому (власному) сенсі – це загальнебезпечені діяння або погрози такими, спрямовані на залякування населення, з метою спонукання держави, міжнародної організації, фізичної чи юридичної особи чи групи осіб до вчинення або відмови від вчинення якихось дій [2, с. 17].

На наш погляд, завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян мають схожість скоріше з хуліганськими, ніж з терористичними злочинами. Взагалі, завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності та зокрема погрози актами тероризму не відповідають ознакам терористичних злочинів, які встановлені в науковій літературі. Згідно з науковими джерелами, тероризм перш за все повинен породжувати реальну небезпеку. У випадку ж неправдивого повідомлення, перш за все, з'являється реальна загроза громадському порядку, а громадська безпека при цьому не зазнає змін.

Як правило, завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності має такі ознаки:

1) містить вигадані відомості про вчинення загальнонебезпечних злочинів (про збройний напад, про закладену в тому або іншому приміщенні вибухівку, про підготовлений підпал тощо) або про стихійне чи інше загальне лихо (землетрус, викид радіоактивних речовин, дуже небезпечну епідемію тощо);

2) відрізняється правдоподібністю і може сприйматися тими, кому воно адресоване, як реальна загроза їхньої безпеці;

3) про відсутність загрози безпеці насправді заявнику заздалегідь відомо [3, с. 179–181].

Підсумовуючи, слід зазначити, що завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян не відповідають встановленим ознакам терористичних діянь. Тероризм насамперед повинен породжувати реальну небезпеку, а у випадку неправдивого повідомлення з'являється реальна загроза громадському порядку, а громадська безпека при цьому не зазнає змін. Крім того, кваліфікація дій при завідомо неправдивих повідомленнях про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності має особливості та нерідко викликає певні труднощі. Для того, щоб правильно встановити відповідальність за вчинення цього злочину, необхідне ретельне вивчення усіх обставин його вчинення, а також наслідків, до яких це призвело.

Список використаних джерел

1. Емельянов В.П. Терроризм – как явление и как состав преступления. – Харьков: Право, 1999. – 272 с.

2. Емельянов В.П. Уголовно-правовое противодействие терроризму: монография / В.П. Емельянов, М.Н. Иманлы, И.Н. Рыжов. – Харьков: Право, 2014. – 88 с.

3. Лога В.М. Способи завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності / В.М. Лога // Юридична наука. – №3. – 2011. – С. 179–184.

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Соціально-економічна криза в Україні, безробіття, не вирішені завдання культурно-виховного характеру негативно впливають на формування молодого покоління. В окремих випадках ці явища зумовлюють відчуження неповнолітніх від офіційних інститутів соціалізації.

Розглядаючи проблему злочинності серед неповнолітніх, необхідно виділити сукупність обставин і факторів, що сприяють підвищенню її рівня. Неабияку роль відіграє сім'я, в якій виховується майбутній правопорушник (злочинець), а також активна профілактична та попереджувальна робота. Негативно впливає на підлітків відсутність контролю з боку суспільства (серед неповнолітніх спостерігається незайнятість, не всі з них відвідують навчальні заклади), алкоголізм і наркоманія серед однолітків тощо.

За кримінальними справами, кожний восьмий виявлений злочин вчинено в сім'ї (13,2%), кожний сьомий (15,4%) – з особливою жорстокістю, кожний шостий (16,9%) – зі знущанням над потерпілим, кожний десятий (10,3%) – із заподіянням катувань. Майже 27% опитаних дітей підтвердили, що до них зверталися незнайомці через мережу Інтернет з пропозиціями сексуального характеру (за статистикою, 78% дітей віком 6-17 років користуються Інтернетом, а в мережі існує до 200 тис. веб-сайтів, що пропонують контент з дитячою порнографією). Малолітні жертви сексуальних посягань підсвідомо прагнуть відтворити свій життєвий досвід у дорослому житті. Віддаленими наслідками для потерпілих у майбутньому стає їх схильність до алкоголізму, наркоманії, асоціальної поведінки, жорстокості (за даними статистики, діти-жертви у 10 разів частіше роблять спроби суїциду; у 85% дорослих пацієнтів психіатричних клінік виявляється історія сексуального насилля в дитинстві [1, с. 5]).

Залишається досить гострою і проблема адекватного реагування на злочинність неповнолітніх. Значною мірою це викликано недосконалістю національного кримінального

законодавства, яке є, з одного боку, більш репресивним щодо дітей, ніж щодо дорослих, на що неодноразово звертали увагу дослідники [2], а з другого – нерідко призводить до невинуватеного звільнення від відповідальності. Судова практика свідчить, що більшість неповнолітніх, які скоїли злочин, звільняються від покарання з випробуванням (67,2% від усіх засуджених), а приблизно чверть засуджується до позбавлення волі [3].

В обох випадках вкрай рідко досягається мета кримінальної відповідальності: в першому випадку неповнолітній відчуває себе безкарним, його жертва – незадоволеною, а спільнота – менш безпечною; в другому випадку жертва теж не отримує відшкодування, неповнолітній, який потрапляє в кримінальне середовище, швидко прилучається до кримінальної практики, а громада отримує замість ресоціалізованої особи криміналізовану.

Попри негативну роль покарання у виді позбавлення волі, яке нерідко стає «кримінальним університетом» для неповнолітнього, сама система сучасного карального за своєю суттю кримінального судочинства об'єктивно сприяє криміналізації особистості [4, с. 77].

Найчастіше пересічні громадяни і спеціалісти із соціального захисту дітей не пов'язують поширене в Україні насильство над дітьми із проявами жорстокості. Батьки дуже активно реагують на випадки насильницьких дій із боку третіх осіб у ставленні до своєї дитини, водночас принижуючи та фізично караючи своїх дітей. Спеціалісти з питань захисту прав дитини проводять численні наради, круглі столи із запобігання жорсткому поведженню з дітьми, а свою власну дитину готові карати фізично за непослух і погані оцінки. Саме це обумовлює значні порушення прав дітей на інформацію, життя, свободу, особисту недоторканість, честь і гідність у сучасних умовах і робить реальний виклик сучасній системі захисту прав дитини в Україні [5, с. 5].

Багаторічна робота щодо захисту прав дітей відображена в одному з найголовніших міжнародних правових актів, прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН в 1989 році, – Конвенція про права дитини (Україна ратифікувала Конвенцію з прав дитини – 27 лютого 1991 року). Вперше були створені головні уявлення сучасного людства про місце дітей у

суспільстві. Основний принцип Конвенції полягає в тому, що «дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи надійний правовий захист, як до, так і після народження». Згідно з Конвенцією права дитини повинні визнаватися відносно усіх дітей «без всяких винятків і без відмінностей чи дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, мови, статі, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, народження або іншої обставини, що стосується самої дитини або його сім'ї».

Отже, злочинність неповнолітніх завжди була і залишається гострою актуальною правовою та суспільною проблемою, що постійно привертає увагу вчених і практиків. Вона є складовою загальної злочинності та засвідчує тенденції її розвитку в майбутньому. Це зумовлено не лише тим, що неповнолітні завжди визнавалися злочинцями особливого роду, а й тим, що на сьогодні це одна з найбільш кримінально уражених верств населення.

Список використаних джерел

1. Джужа А. О. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання злочинам проти статевої недоторканості дитини [Текст]: монографія / Джужа А. О.; Нац. акад. внутр. справ. – К.: [б. в.], 2013. – 193 с.
2. Сахарук Т.В. Проблеми призначення покарання неповнолітнім// Питання боротьби зі злочинністю: 36. наук. праць. Вип.8. – Х., 2004. – С.53–59.
3. Судова практика у справах про злочини неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність// Вісник Верховного суду України. – 2003. – №4(38). – С.25.
4. Флямер Р., Карнозова Л. «Детская юстиция». Обзор экспериментальных проектов в России// Движение за ювенальную юстицию в современной России. – М.: МОО Центр «Судебно-правовая реформа», 2003. – 172 с.
5. Надання допомоги дітям-жертвам злочинів, пов'язаних із торгівлею дітьми, дитячою проституцією, дитячою порнографією, проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини, з урахуванням національної та міжнародної практик / Авт.: Волинець Л. С., Гурковська Л. П., Савчук І. В. – К.: ТОВ «K.I.C.», 2011 – 132 с.

Михайлова Л.О., слухач 4-В курсу
навчально-наукового інституту заочного
навчання № 4 Національної академії
внутрішніх справ

МІЖНАРОДНО-ПРОВА ПРАКТИКА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ ЖЕРТВАМ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Питанням відшкодування збитків жертвам злочину достатньо повно приділяється уваги у всьому світі, особливо якщо це стосується потерпілих від насильницьких злочинів.

Так, уряди США і будь-якої країни ЄС виплачують грошову компенсацію громадянам, які постраждали від насильства. Україна теж зобов'язалася це робити ще у 2005 році, але на сьогодні це залишилось практично невирішеним.

Сьогодні уряди майже усіх західних країн компенсують збитки постраждалим жертвам насильства. Окрім цього, 24 листопада 1983-го було укладено та введено в дію 1 лютого 1988 року «Європейську Конвенцію про відшкодування потерпілим від насильницьких злочинів. У процесі розробки Конвенції було запропоновано три версії пояснення того, чому держава повинна відшкодовувати кошти потерпілим, а саме:

1. Принцип відповідальності: держава є відповідальною за вчинені злочини, бо сам факт злочину означає, що її політика кримінального запобігання була неефективною. Крім того, на певному етапі свого розвитку держава забрала у приватної особи право на насильство у відповідь, або так званий принцип Таліона: око за око, зуб за зуб. Таким чином потерпілий, що не може нічого вдіяти у відповідь на вчинене насильство, залишається сам на сам зі своєю проблемою.

2. Принцип соціальної солідарності: кожен із членів суспільства є відповідальним за іншого члена суспільства, який дістав ушкодження, тому він має право на допомогу.

3. Принцип справедливості: сам факт відшкодування є лише встановленням належної справедливості».

Відповідно до Конвенції, держава сплачує компенсацію в основному лише у випадках, коли не існує інших джерел відшкодування жертві злочину.

Це пов'язано насамперед з тим, що самі злочинці не компенсують своїм жертвам заподіяної шкоди так як, здебільшого

люди, схильні до насильницьких дій, є асоціальними елементами без роботи та будь-яких постійних доходів.

У країнах Заходу та Європи відповідно до міжнародно-правових актів запроваджено та втілено в дію системи відшкодування матеріальної шкоди жертвам насильства, які розділяються на два типи.

1. Персональна шкода (максимальний тариф 250 тис. фунтів) – це компенсація за втрату працездатності (наприклад, водій втратив руку внаслідок нападу злочинця і більше не може працювати за спеціальністю).

2. Компенсація шкоди, що спричинила смерть жертви, становить 5,5 тис. фунтів для кожного померлого у групі або 11 тис. фунтів для одного померлого. Діти та інші утриманці одержують цю компенсацію у разі втрати батьків, а також виправдану вартість поховання. Максимальний тариф такої компенсації не може перевищувати 500 тис. фунтів.

Крім того, департамент виплачує компенсацію громадянам Великої Британії, які дістали ушкодження внаслідок терактів за кордоном.

Головною умовою виплати компенсації вважається саме насильницька природа злочину, яким завдано очевидної шкоди здоров'ю жертви, що зменшує її працездатність. При цьому зі списку насильницьких злочинів виключаються тілесні ушкодження, якщо людина дістала їх під час політичних акцій. Суд може відмовити у грошовій компенсації, якщо людина сама винна у заподіяній їй шкоді: наприклад, коли вона втрутилася в потенційно небезпечну ситуацію, якої можна було уникнути. Не виплачується також моральне відшкодування. Можуть відмовити й тим, хто не сприяє роботі слідства та соціальних служб: наприклад, зволікає з відповідями на запити, не з'являється на допити.

Для встановлення розміру відшкодування в Німеччині користуються спеціальними таблицями і формулами. Перші виплати надходять через два—шість місяців після заподіяння шкоди. Але існує також і такий вид виплат, як негайна допомога жертвам терористично-екстремістських дій.

Що ж стосується України, то 8 квітня 2005 року український уряд підписав Європейську конвенцію про відшкодування потерпілим від насильницьких злочинів, але її досі не ратифіковано. Причина проста: за ратифікацією одразу мають розпочатися виплати відшкодувань, а грошей на це в

бюджеті не передбачено. Але насправді такі відшкодування якоюсь мірою відбуваються.

За інформацією сайту судової влади, 2014 року 66 тис. українців отримали право на компенсацію матеріальної та моральної шкоди на суму 541,638 млн грн. Ці гроші їм повинна виплачувати не держава, а, майже за принципом Таліона, самі злочинці. Як можна розрахувати, в середньому кожен постраждалий отримає відшкодування близько 8000 грн. Сума не така вже й велика, тому цілком може бути стягнена з правопорушника. Але відшкодувати витрати на лікування в разі серйозних травм або ж каліцтва ці гроші, звісно, не можуть. Окрім цього, в новому КПК України, ухвалені 2012 року, в частині третій статті 127 чітко зазначено: «Шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується йому за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом».

Тому влада нашої держави, має забезпечувати відшкодування матеріальних збитків, заподіяних особі злочиним на належному рівні, та враховуючи міжнародну практику зарубіжних країн.

*Нечипоренко Н.Р., студент
ІІІ курсу юридичного факультету
Дніпропетровського національного
університету імені Олеся Гончара*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ НА ПРАКТИЦІ ЩОДО ОБШУКУ

Частина 2 ст. 234 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) вказує, що «обшук проводиться на підставі визначення слідчого судді», не виділяючи окремо проведення обшуку володіння фізичної особи та володіння юридичної особи.

Метою даної статті є необхідність комплексного дослідження і висвітлення теоретичних та практичних проблем, які виникають при прийнятті слідчим рішення про проведення обшуку.

Особливої актуальності дана тема набуває в умовах розширення демократичних прав та свобод людини, забезпечення як особистої недоторканності, так і

недоторканності житла чи іншого володіння особи. Проблематика обшуку полягає в тому, що під час обшуку вилучаються речі та документи, які не мають стосунку до кримінального провадження, при цьому слідчий ігнорує ухвалу слідчого судді, де серед інших відомостей вказуються речі, документи або розшукувані особи, для виявлення яких проводиться обшук. Тобто кожен документ, кожна річ перед її вилученням та упаковуванням повинні бути оглянуті, перевірені та чітко зафіксовані, які підлягають вилученню.

Проте набули поширення випадки, коли у протоколі слідчої дії лише зазначається, наприклад, що «вилучено гроші в червоній папці» без конкретизації, які саме речі та документи вилучаються. Аналогічним чином здійснюється й вилучення документів або матеріальних цінностей (гроші) з офісних приміщень декількох організацій, якщо дозвіл дано на вилучення документів тільки однієї з них.

Виходячи з вищезазначеного, існує ризик, що будуть вилучені матеріали, які не стосуються справи, а також, можливості доведення в подальшому, що вони взагалі вилучалися, адже в протоколі обшуку не буде чіткого переліку. Закон не зобов'язує розпаковувати вилучене та оглядати його за участю понятих, що є дуже великою проблемою. Вважається, а на практиці в основному так прийнято, що результат повинен бути один – отримані в такий спосіб докази мають визнаватися судом недопустимими, оскільки згідно з ч.7 ст. 236 КПК слідчий, прокурор наділені правом «оглядати і вилучати речі і документи», а жодного положення, яке б давало право прокурору, слідчому вилучати речі та документи без огляду, в КПК України немає.

Велику увагу потрібно приділити на те, що ухвали слідчих суддів відповідно до ст.235 КПК України повинні мати чіткий перелік речей, які підлягають вилученню та в подальшому реально можуть бути використані як докази. За обставин фактично дається дозвіл на вилучення будь-яких документів, що аж ніяк не сприяє захисту прав і свобод громадян та зводить до мінімуму значення суду в кримінальному провадженні.

Як показує судова практика України досить часто, попри відмову в задоволенні клопотання сторони обвинувачення про вилучення грошей та цінностей і надання можливості вилучати лише документи, при обшуку вилучається все. Або навпаки, коли в задоволеному клопотанні слідчий суддя зазначає

конкретно, що при обшуку можна вилучати, а в свою чергу слідчий на свій розсуд вилучає все, що він вважає за потрібним.

З усього зазначеного можна зробити висновок, що за час дії КПК України вже непоодинокі випадки безпідставного вилучення документів, речей та матеріальних цінностей при проведенні обшуку, які за ухвалою слідчого судді не підпадають до вилучення. Усе це не сприяє забезпеченню прав і свобод людини та їх законних інтересів, з одного боку та ефективному і результативному виконанню завдань кримінального провадження, – з іншого.

Для вирішення цієї проблеми, на мою думку, потрібно до проведення обшуку детально ознайомитися з ухвалою слідчого судді про можливі вилучення речей, матеріальних цінностей та документів під час обшуку та після проведення обшуку та підписання всіма учасниками протоколу обшуку обов'язковим має стати вручення копії протоколу особі.

Також велику увагу можна приділити порушенню прав громадян у випадках, коли під час обшуку вилучаються засоби зв'язку особи (телефон, комп'ютерна техніка тощо) та проводяться процесуальні дії.

Адже при обшуку обмежуються права на володіння майном, порушуються конституційні права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції тощо. У такому випадку, на мою думку, повинне бути окреме рішення слідчого судді, яке надасть можливість ознайомитися з конфіденційною інформацією.

Супруненко Д.О., ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОЗАСТОСОВНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ ПРОКУРАТУРИ В ПРОЦЕСІ НАГЛЯДУ ЗА ВИКОНАННЯМ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

Однією із функцій прокуратури, що визначена в п. 4 ст. 121 Конституції України, є нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [1]. Аналогічна функція прокуратури закріплена й у п. 4 ч. 1 ст. 2 Закону

України «Про прокуратуру» [2] та ст. 22 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України [3].

Поряд з цим, варто зазначити, що останнім часом окремі політичні сили, всупереч якій Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй, вперто просувають реформи, що не мають нічого спільного з удосконаленням діяльності як в цілому державного механізму, так і прокуратури, зокрема. Так, відповідно до прийнятого у першому читанні проекту Закону України «Про прокуратуру» в новій редакції, визначена у Конституції України функція прокуратури за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [4], скасовується.

Звичайно, що з таким підходом законодавця погодитись не можна, позаяк він не тільки порушує визначений у ст. 8 Конституції принцип верховенства права, але й ряд інших норм Основного закону, а саме: а) ч. 2 ст. 19, відповідно до якої органи державної влади (у даному випадку – Верховна Рада України) зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; б) ст. 79, у якій зазначено, що перед вступом на посаду народні депутати України складають перед Верховною Радою присягу, в якій вони присягаються Конституції України; в) п. 1 ст. 92, у якій вказано, що виключно законами визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод (у даному випадку гарантією виступає діяльність прокуратури по нагляду у сфері виконання кримінальних покарань); г) п. 14 ст. 92, у якій зазначено, що виключно законами України визначається діяльність прокуратури; ґ) п. 21 ст. 92, у якій вказано, що виключно законами визначається організація і порядок діяльності Верховної Ради України; д) інші норми Конституції України. Як у зв'язку з цим зроблено висновок в п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 01 листопада 1996 р. №9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя», оскільки Конституція України, як зазначено в її ст. 8, має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії, суди при розгляді конкретних справ мають оцінювати зміст будь-якого закону чи іншого нормативно-правового акта з точки зору

його відповідності Конституції і в усіх необхідних випадках застосовувати Конституцію як акт прямої дії, Судові рішення мають ґрунтуватись на Конституції, а також на чинному законодавстві, яке не суперечить їй [5, с. 201]. Додатковим аргументом щодо порушення Верховною Радою України принципу законності при прийнятті рішення щодо нової редакції Закону України «Про прокуратуру» є недотримання нею системо утворюючих ознак поняття «законність», що визначені, зокрема, в ч. 2 ст. 41 КК України, а саме: законним є таке рішення, яке віддано відповідною особою в належному порядку та в межах її повноважень і за змістом не суперечить чинному законодавству та не пов'язані з порушенням конституційних прав та свобод людини і громадянина [6, с. 128-129].

Звичайно, що визначена позиція є небезспірною. Поряд з цим, для того, щоб її заперечити або підтримати, слід на доктринальному рівні всебічно з'ясувати зміст та суть встановленої у п. 4 ст. 121 Конституції України функції нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Постановка цього питання в зазначеній площині зумовлена також тим, що, по-перше, таким чином можна визначити вузькі місця в діяльності прокуратури, що пов'язані із здійсненням запобіжної діяльності у сфері виконання покарань України, та потенційні резерви й можливості в цьому напрямі; по-друге, враховуючи зміст об'єкта та предмета цього дослідження, вчинити спробу наблизити зміст діяльності зазначеного органу до вирішення існуючих проблем, зокрема, виконання й відбування покарань як суб'єкта запобігання злочинам.

Список використаних джерел

1. Конституція України: зі змінами. – Харків: Право, 2014. – 68 с.
2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. №1697-VII // Голос України. – 2014. – №206 (5956). – 25 жовт. – С. 1–21.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий Верховною Радою України 11 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №3–4. – Ст. 21.

4. Про прокуратуру: проект Закону України від 25 грудня 2015 року (прийнятий у I-му читанні) // www.rada.gov.ua.

5. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. №9 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах, (3-є вид., змін. і доп. – К.: Видавничий дім «Скіф», 2008. – С. 201–207.

6. Науково-практичний коментар Кримінального Кодексу України / за заг. редакцією О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 1063 с.

Яворська О.О., аспірант кафедри адміністративного права і процесу Міжнародного університету «Україна»

СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАПОБІЖНОЇ ТА БЕЗПЕКОВОЇ ФУНКЦІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

У ст. 50 КК мова ведеться й про мету покарання, основні елементи якої визначені у ч. 2 цієї правової норми, а саме: 1) кара; 2) виправлення засуджених; 3) запобігання вчиненню злочинів засудженими; 4) запобігання вчиненню злочинів іншими особами.

Враховуючи, що на законодавчому рівні не визначені функції покарання, та виходячи із його змісту та мети, що закріплені в ст. 50 КК України, можна вивести наступні функції покарання.

1. Кара як відплата засудженому за вчинений злочин.

Як у зв'язку з цим вірно зауважили ряд науковці, застосовуючи покарання, суд має на меті покарати винного, що необхідно для захисту суспільства і для задоволення почуття обурення і справедливості потерпілого, його близьких та суспільства в цілому. При цьому кара як органічна властивість (ознака) покарання знаходить своє вираження не тільки в його застосуванні, а й у відповідній нормі Загальної частини КК, де описані його характерні ознаки, а також у санкції статті Особливої частини КК, у якій передбачений конкретний вид (види) покарань [1, с. 202-203].

2. Виправлення засудженого.

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 6 КВК України, виправлення засудженого – це процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої право слухняної поведінки [2].

3 Запобігання вчиненню злочинів конкретно взятим засудженим (так звана спеціальна превенція – від лат. *praeventio* – запобігання злочину [3, с. 462]).

В науці під запобіганням злочинам розуміють таку соціальну політику держави, що спрямована на подолання криміногенно небезпечних протиріч у суспільних відносинах з метою їх позитивного вирішення і поступового витиснення (загально соціальне запобігання), а також спеціальна випереджувальна практика протидії формуванню і реалізації на різних стадіях злочинних проявів (спеціально-кримінологічне запобігання) [4, с. 16].

4. Забезпечення вчиненню злочинів з боку інших осіб (так звана загальна превенція).

Досягнення цієї мети (реалізація функцій) забезпечується самим оприлюдненням законів, санкції яких попереджають про обов'язковість засудження і призначення покарання щодо кожного, хто порушить ці закони засудженням винного, призначенням покарання та його виконанням. Частіше це відлякує, застерігає схильних до вчинення злочинів. Страх покарання, погроза його неминучості стримують багатьох із них від вчинення злочину. Причому, як вірно зробили висновок з цього приводу ряд науковців, більшою мірою такий вплив здійснює невідворотність покарання, а не його суворість [1, с. 204].

5. Запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими.

Зазначена функція визначена в ч. 1 ст. 1 КВК України «Мета і завдання кримінально-виконавчого законодавства України», а також в інших нормативно-правових актах (ст. 28 Конституції України, ч. 3 ст. 50 КК та в міжнародно-правових актах [5, с. 167–207]).

Загальний підхід з цього питання законодавець сформулював у ч. 1 ст. 28 Конституції України, а саме: ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижують його гідність, поводженню чи покаранню [6].

6. Забезпечення безпеки засуджених, персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України та інших осіб.

Ця функція, у першу чергу, визначена у ст. 3 Конституції України та в ч. 1 ст. 1 КК, а також в ч. 1 ст. 1 та ч. 1 ст. 104 КВК України. Зокрема, в ч. 1 ст. 1 КК зазначено, що КК України має завдання правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина та інших об'єктів кримінально-правової охорони.

Однією з найвищих соціальних цінностей, що визначені в ч. 1 ст. 3 Конституції України, є безпека людини.

Вищезазначене свідчить про те, що безпекові елементи є характерними для всіх без винятку функцій кримінального покарання, а в цілому без пекова функція є визначальною у змісті покарання.

Список використаної джерел

1. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – [5-те вид., допов.]. – Х.: Право, 2013. – Т. 1: Загальна частина. – 2013. – 376 с.

2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 липня 2003 року //Відомості Верховної Ради України – 2004. – №3-4. – Ст. 21.

3. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов: 35 тыс. слов / Булыко А. Н. – [3-е изд., испр. и перераб.]. – М.: Мартин, 2010. – 704 с.

4. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. / Голіна В.В. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. – 120 с.

5. Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини: підручник / О.М. Литвинов, А.Х. Степанюк, І.С. Яковець та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф. О.М. Литвинова та д.ю.н., проф. А.Х. Степанюка. – К.: ВД «Дакор», 2015. – 632 с.

6. Конституція України: із змінами. – Х.: Право, 2012. – 64 с.

**ЗЛІСНА НЕПОКОРА ЗАКОННИМ ВИМОГАМ
АДМІНІСТРАЦІЇ УСТАНОВИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ:
КРИМІНОЛОГІЧНА
ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ**

Як свідчать результати статичних даних, серед злочинів правосуддя, питому вагу в структурі пенітенціарної злочинності складають злочини, передбачені ст. 391 КК України «Злісна непокора законним вимогам адміністрації установи виконання покарань». Зокрема, упродовж 2015 року засудженими вчинялись ряд таких злочинів, за якими відкрито 85 кримінальних проваджень (у 2014 – 61) або на 39% більше [1, с. 5]. Окремо слід зауважити, що незважаючи на гуманізацію законодавства натомість залишається високою концентрація негативно спрямованих засуджених, які всіма силами намагаються протидіяти адміністрації установ виконання покарань [2, с. 2]. За таких умов гостро постає питання дослідження ознак скоєного діяння.

Досліджуючи зміст цієї проблеми, слід зауважити, що в кримінальному законодавстві України, зокрема у ст. 391 КК України «Злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань» зазначено, що під поняттям «злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань» слід розуміти притягнення особи, засудженої до позбавлення волі протягом року до дисциплінарної відповідальності у виді переведення до приміщення камерного типу (одиначної камери) або на більш суворий режим відбування покарання [3, с. 191].

Так як даний злочин є триваючим, що свідчить про те, що особа постійно знаходиться в стані скоєного злочину, (у так званому «негативному тонусі»), який сприяє у виношуванні злочинного наміру за певний проміжок часу. Отже, від моменту вчинення порушення (що за своєю малозначністю не може бути злочином) дану поведінку слід розглядати, як виняткову мстивість, витриману у часі. Такий фундамент злісних діянь у поведінці особи призводить до того що, вичікуючи момент появи обставин, за яких вона зможе здійснити опір персоналу

УВП; прояв злісної непокори та вчинити саму непокору, і тим самим відкрито її продемонструвати.

Таким чином, основними системо утворюючими ознаками даного виду злочину можна визначити такі:

1. непокора

Схематично слід відобразити це так:

порушення режиму прояв злісної непокори злісна непокора

Якщо виходити із змісту енциклопедичних джерел, то непокора – непослух, відмова від виконання певних вимог або ігнорування їх (команди, наказу), а її прояв – це намір особи демонстративно показати явну неповагу до представника адміністрації, у зухвалій формі, при цьому без вчинення факту злісної непокори (бездіяльне невиконання законних вимог, демонстративне виявлення непослуху, при цьому робити вигляд що не зрозумів, не почув вимогу припинити протиправні діяння, так як вона була сказана на пів-вголос і т. ін.) [4];

2. конфлікт. Характеризуючи коло діянь, які супроводжують триваючий злочин, як правило зароджуються на фоні конфлікту (можливо вимушеного, а можливо надуманого) та вчиняються спільно із кримінально-активними особами, з високим рівнем етичної занедбаності. Тому, як влучно підмічає В.Д. Малков, засоби виправлення засудженими сприймаються перш-за все як карані, тому у засуджених виробляється негативне ставлення до них [5, с. 47];

3. тип злочинця. Досліджуючи типологію даних злочинців, рисами яких є: (демонстративність, впертість, цілеспрямованість, стійкість до злочинної орієнтацію, зухвалість, неодноразовість), достатнім слід зазначити, що злочинна поведінка осіб, які вчиняють злісну непокору, схожа до поведінки особи, яка характеризується як: провокуюча, по відношенню до себе; триваюча в часовому просторі; рецидивна (неодноразова) у скоєнні та демонстративна, з прямим натяком на ухилення слідувати законним вимогам адміністрації УВП, СІЗО. Тому риси (ознаки) особи-злочинця, які характеризують особистість тих, хто вчиняє даний злочин, в багатьох випадках повторюють риси тих осіб, які вчиняють зазначені в ст. 185 КУпАП «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з

охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця» [6, с. 115]. Вищезазначене обумовлює поновому сформулювати диспозицію ст. 391 КК України «Злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі представника адміністрації установи виконання покарань»;

4. рівень зараженості кримінальною субкультурою. Як свідчить практика, нерідко засуджені, потрапляючи у місця позбавлення волі підпадають під вплив засуджених із стійкою злочинною орієнтацією, які в свою чергу ймовірно набувають статусу «кримінальної опозиції» [15, с. 87].

В результаті негативного впливу, як відзначає В.В. Голіна, непокоря адміністрації установ виконання покарань виникає тоді, коли на думку в'язнів, вона порушує їх права або незаконними діями позбавляє деяких благ. Причому ця думка може бути як обґрунтованою, так і надуманою, коли лідери засуджених здійснюють спробу взяти фактичне керівництво в колонії в свої руки. У цих випадках необґрунтоване потурання вимогам «авторитетів» може повністю дезорганізувати роботу УВП [7, с. 359].

Окрім того, «кримінальна опозиція», яка складається серед окремих груп засуджених, скептично відноситися до заходів виховного впливу. В першу чергу, це пояснюється тим, що існує кримінальна ієрархія, якою прямо забороняється засудженим підтримання правопорядку в установі та небажаністю втручати керівників адміністрації в розірвання даного зв'язку. Як слушно з цього приводу зауважує Ю.М. Антонян спостереження за особами, які завжди знаходяться в опозиції до режиму в колонії, показує, що багатьом з них їхній спосіб життя подобається і вони не хотіли б його змінювати. Для цих тюремних бунтарів головне - висловитися, звернути на себе увагу, вони здебільшого істероїдні, демонстративні особистості. Це створює їм ореол мученика за справедливість, надає можливість весь час емоційно розряджатися [8, с. 398].

Крім того, як встановлено у ході даного дослідження, джерелами негативного впливу на поведінку осіб, які вчиняють злісну непокору, є інші засуджені із стійкою злочинною орієнтацією. Відповідно, з точки зору, соціально-рольової характеристики особи варто зазначити, що найбільшій уваги

заслугує характеристика злочинця за його суспільною небезпекою, аналіз «до злочинної» протиправної поведінки (наявність судимості, чи підтримував злочинні традиції, «кримінальний стаж» і т. ін.). Як з цього приводу слушно зазначає О.М. Джужа, ступінь кримінальної зараженості, який відображений у особистості засудженого прямо впливає на прояви злісної непокори [9, с. 693]. Таким чином, одним із факторів, що рухає особою-злочинцем вчинити злісну непокору, є кримінальна опозиція злочинця, метою існування якої є явна непокора та підтримання злочинних традицій у кримінальному середовищі, що не рідко є перевагою навіть над можливістю скористатися заохочувальними нормами для засуджених;

5. Вивчення вироків, які зареєстровані в Єдиному реєстрі судових рішень, дозволяє стверджувати, що найбільш злочинну активність засуджені проявляють зранку, здійснюючи протиправну діяльність у відношенні до представників адміністрації УВП. У вечірній час, мають місце особистісні конфлікти, які, як правило, переходять у конфлікт з представником адміністрації УВП. Заслугує на увагу і те, що найбільш криміногенно-активною групою є особи, які мають стійку злочинну орієнтацію, освітній рівень є середнім або взагалі відсутній [10]. З'ясовано, що більшість осіб, які вчиняли злочини, є раніше судимими, тобто це свідчить про їх «до злочинну» поведінку та підвищену суспільну небезпеку. Проведений аналіз кримінальних проваджень дає можливість зробити висновок про те, що в основному засуджені раніше притягувалися до дисциплінарної відповідальності, та в основному вчиняються особами, які мали досвід злочинної діяльності [11, с. 8];

6. Результати проведеного дослідження показують що, однією з причин такого стану речей є небажаність керівників адміністрації УВП висвітлювати негативні кількісно-якісні показники даного злочину, з метою уникнути відповідальності за наслідки та небажання персоналу (в основному, керівника) руйнувати усталені засади «другого життя» засуджених. Це зокрема виражається у їх: 1) системному потуранні; 2) панібратстві; 3) відсутності контролю; 4) небажаності; 5) корупційних діяннях.

Отже, якщо систематизувати усі вищезазначені ознаки, що складають зміст поняття «злісна непокоря засуджених законним вимогам адміністрації установи виконання покарань як об'єкт кримінологічного вивчення», то всі вони відносяться до змісту кримінологічної характеристики засуджених до позбавлення волі, що вчиняють злісну непокору адміністрації УВП. Виходячи з проведеного аналізу, можна сформулювати власну кримінологічну характеристику осіб, які вчиняють злісну непокору, а саме – це відомості про особу, яка неодноразово порушує межі режиму утримання, що підтверджується рівнем кримінальної зараженості, стійкістю до злочинної орієнтації, субкультури; динамікою, коефіцієнтом вчиненого злочину та включає в себе соціально-демографічні, соціально-психологічні та соціально-рольові відомості про неї.

Список використаних джерел

1. Вказівка ДПтС України від 05.08.2015 № 10/1-3477/От/2-15 «Про стан злочинності в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах за перше півріччя 2015 року та заходи щодо його поліпшення».
2. Вказівка ДПтС України від 18.02.2016 №1/2-28/82-16 «Протокол оперативної наради керівництва ДПтС України від 15.02.2016 № 7 та інформаційна довідка щодо основних підсумків службової діяльності органів і установ виконання покарань в 2015 році та ключових завдань на перше півріччя 2016 року».
3. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями станом на 22 лют. 2013 року: (офіц. текст). К.: ПАЛИВОДА А.В. 2013 – 216 с.
4. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю70 Ю. С. Шемшученко (голова ред. кол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998.
5. Кримінологія : учеб. для справедливо вузов / под ред. проф. В. Д. Малкова. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ЗАО «Юстицинформ», 2006. – 528 с.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: чинне законодавство із змінами та допов. на 23 грудня 2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page11>.

7. Кутякин С.А. Идиологические и правовые детерминанты возникновения криминальной оппозиции среди осуждённых / Кутякин С.А. // Человек: преступления и наказания. 2007. – №3 (8). – С. 86-88.

8. Антонян Ю.М. Кримінологія. Избранные лекции. – М.: «Логос», 2004. – 448 с.

9. Профілактика злочинів: Підручник / О.М. Джу́жа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; За заг. ред. док. юрид. наук, проф. О.М. Джу́жи. К.: Атіка, 2011. – 720 с.

10. Єдиний державний реєстр судових рішень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

11. Сербін М.М. Розслідування злочинів, вчинених у місцях позбавлення волі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 – Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / М.М. Сербін. – Харків, 2007. – 14 с.

Тичина О.М., науковий співробітник відділення організації науково-дослідної роботи перемінного складу відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДІТЕЙ

Серед найголовніших та найважливіших обов'язків батьків, що впливають не тільки з усталених моральних принципів нашого суспільства, а й чинного законодавства, є моральне виховання та матеріальне утримання дитини. Порушення цих принципів, охоронюваних законами України прав та інтересів дітей впливає на їх психічний, моральний і фізичний розвиток, перешкоджає утвердженню почуття обов'язку перед батьками та іншими членами сім'ї, побудові

ними, як носіями негативного сімейного досвіду, власних сімейних відносин на почуттях взаємодопомоги та підтримки.

Слід зазначити, що суспільні відносини, суб'єктами яких є члени сім'ї, насамперед регулюються Конституцією України, Сімейним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. І тільки у тих випадках, коли для охорони певної частини цих відносин норми інших галузей права виявляються неефективними, допускається застосування заходів державного примусу – кримінальної відповідальності.

Серед злочинів, що вчиняються у сфері сімейних відносин, особливе місце займає злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів). Останнім часом поширення даного злочину набуло великих масштабів і це, насамперед, зумовлено відсутністю на рівні держави комплексних заходів із виховання культури суспільних та сімейних відносин, і, як наслідок, наявністю таких соціальних проблем, як алкоголізм, наркоманія, розпад сімей та розлучення подружжя. Поширення цього явища свідчить зокрема й про недосконалість як самого кримінального закону, так і комплексу загальнодержавних заходів, що передують його застосуванню.

Притягнення особи до кримінальної відповідальності за ухилення від сплати аліментів відповідно до ст. 164 Кримінального кодексу України можливе лише за наявності певних умов.

По-перше, склад злочину може мати місце лише за наявності рішення суду, відповідно до якого мати або батько чи інша передбачена законом особа зобов'язана сплачувати аліменти. За змістом ст. 164 КК України не утворює складу цього злочину ухилення від сплати аліментів, визначених на підставі договору батьків про сплату аліментів на дитину [1].

Під ухиленням від сплати аліментів розуміються дії або бездіяльність винної особи, спрямовані на невиконання рішення суду про стягнення з неї на користь дитини (дітей) визначеної суми аліментів. Вони можуть виражатись як у прямій відмові від

сплати встановлених судом аліментів, так і в інших діях (бездіяльності), які фактично унеможливають виконання вказаного обов'язку. Серед таких дій можна виділити: приховування заробітку (доходу), що підлягає облікові при відрахуванні аліментів; зміна місця роботи чи місця проживання з неподанням відповідної заяви про необхідність стягування аліментів; зміна прізвища та інших анкетних даних, підробка документів, що посвідчують особу, змова з посадовою особою бухгалтерії, від якої залежить утримання аліментів із заробітку, подання фіктивного позову про стягнення аліментів на дітей від іншого шлюбу з метою зменшення розміру утримань відповідно до попереднього виконавчого листа тощо [2].

Бездіяльність як форма ухилення від сплати аліментів практично можлива за обставин, коли аліментнозобов'язаний навмисно не влаштовується на роботу, щоб уникнути утримань за виконавчим листом, або коли він не повідомляє свої місцезнаходження та місце роботи, чи приховує збільшення заробітку тощо.

Даний вид злочину розглядається вченими [3, 4] й у формі змішаної бездіяльності, тобто винний виконує лише частину покладених на нього обов'язків, але не виконує їх у повному обсязі чи виконує неналежним чином. Зокрема це стосується випадків, коли аліментнозобов'язаний, маючи випадкові заробітки, навмисно не влаштовується на постійну більш високооплачувану роботу, щоб уникнути регулярних утримань за виконавчим листом.

Вчинення даного злочину можливе й шляхом чергування активних дій і бездіяльності. Наприклад, винний тривалий час не влаштовується на роботу з метою уникнути утримань за виконавчим листом, а потім, прийнявши рішення про влаштування на роботу, виїжджає з даного міста та приховує своє місцезнаходження або навіть змінює свої документи, проживає під чужим прізвищем, підробляє довідки про відсутність доходу чи відносно його розміру.

По-друге, ухилення від сплати аліментів утворює цей склад злочину лише у випадку, коли воно є злісним. Поняття злісності належить до оціночних категорій і має бути визначено у кожному конкретному випадку. Визнання судом ухилення злісним повинно бути належним чином вмотивовано у вирок. Про злісний характер ухилення можуть свідчити тривалість ухилення, продовження ухилення після попередження про необхідність виконання свого обов'язку та можливість кримінальної відповідальності з боку судді чи державного виконавця, неодноразові звернення потерпілого чи інших осіб до винної особи з цього приводу тощо.

Не може визнаватися злісним ухилення від сплати аліментів, яке хоча і тривало значний проміжок часу чи мало систематичний характер, але було вимушеним з боку особи, на яку такий обов'язок покладено законом чи рішенням суду. До таких випадків слід відносити несплату аліментів особою через неможливість знайти роботу, через хворобу [2].

Таким чином, особу може бути притягнуто до кримінальної відповідальності лише у разі доведення правоохоронними органами, що вона дійсно злісно ухиляється від сплати аліментів. А враховуючи вищезазначені способи ухилення від сплати аліментів, які не є вичерпними, це досить важко зробити. Ситуація ускладнюється й тим, що наше законодавство містить багато «прогалин», якими часто користуються аліментнозобов'язані особи. Так як взагалі не сплачувати аліменти досить ризиковано, адже відповідно до п. 10 статті 74 Закону України «Про виконавче провадження» [5] притягнення боржника до кримінальної відповідальності можливе за наявності заборгованості зі сплати аліментів у розмірі, що сукупно перевищує суму відповідних платежів встановлених рішенням суду за шість місяців, більшість несумлінних батьків поступають наступним чином: один раз в декілька місяців сплачують досить незначну суму. При цьому у правоохоронних органів відсутні підстави для притягнення боржника до кримінальної відповідальності.

Слід зазначити, що з приводу вирішення питання щодо порушення клопотання про притягнення до кримінальної відповідальності такого боржника, в чинному законодавстві утворилась нова колізія, оскільки згідно ч. 1 ст. 477 чинного Кримінального процесуального кодексу України [6], кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення є провадження, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінального правопорушення. При цьому відповідно до ч. 10 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження» [5] право на звернення до правоохоронних органів з поданням про притягнення такого боржника до кримінальної відповідальності на підставі положень ст. 164 КК України належить виключно державному виконавцеві. Таким чином, закон не зобов'язує державного виконавця витребувати у стягувача заяву про притягнення боржника до кримінальної відповідальності, а останній у свою чергу може навіть не знати про підстави і можливість подання такої заяви. Наслідками такої необізнаності потерпілого і утвореної законодавчої колізії будуть, насамперед, бездіяльність державного виконавця і безкарність злісного неплатника аліментів.

Також слід зазначити, що відповідно до ч.1 ст. 218 КПК України [6] заява про вчинення кримінального правопорушення подається в той орган поліції, на території якого воно вчинено. У випадку з ухиленням від сплати аліментів місцем вчинення правопорушення виступає місце проживання (реєстрації) платника.

Останнім часом збільшились випадки, коли місцезнаходження злісного неплатника аліментів невідомо. Насамперед це пов'язано з тим, що частини території нашої країни окуповані сусідньою державою, а на сході триває антитерористична операція. На територіях, що непідконтрольні українській владі і знаходяться поза межами дії національного законодавства, відбувся правовий колапс. Така ситуація створила підґрунтя для уникнення боржниками відповідальності

за ухилення від сплати аліментів. Найчастіше це відбувається у способи фактичної зміни боржниками свого місця перебування, виїзду з тимчасово окупованої території без постановки на облік за новим місцем проживання (перебування), або ж зовсім виїзду за межі адміністративного кордону України, зокрема на територію анексованої АР Крим.

Відповідно до ст. 40 Закону України «Про виконавче провадження» [5] у разі відсутності відомостей про місце проживання, перебування чи місцезнаходження боржника – фізичної особи, державний виконавець звертається до суду з поданням про винесення ухвали про розшук боржника. Розшук боржника – фізичної особи здійснюють органи Національної поліції. Розшук оголошується відповідно за місцем виконання рішення або за останнім відомим місцем проживання, перебування, місцезнаходженням боржника чи місцезнаходженням його майна, або за місцем проживання (місцезнаходженням) стягувача.

Але, постає питання яким чином, наприклад, буде розшукано боржників, які перебувають на анексованій Російською Федерацією території АР Крим, доказано факт злісного ухилення від сплати аліментів і притягнуто їх до відповідальності? Це зумовлено й тим фактом, що ще і донедавна Російська Федерація взагалі відмовлялася співпрацювати та надавати будь-які дані стосовно розшукуваних осіб, а зараз тим більше.

Виникає замкнено коло і ситуація, коли стягувач аліментів залишається сам на сам з проблемою розшуку та притягнення злісного неплатника аліментів до відповідальності.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – ст. 131. (зі змін. та доповн.; ред. від від 1 черв. 2015 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Кримінальне право України. Особлива частина : [підручник] / [Александров Ю.В., Дудоров О.О., Клименко В.А. та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – [5-те вид.]. – К. : Атіка, 2009. – 744 с.

3. Савельева В.С. Уголовная ответственность родителей за злостное уклонение от уплаты алиментов: Учебное пособие. – М., 1982. – 64 с.

4. Андрушко П. П. Коментар до статей 164-169 Кримінального кодексу України / П. П. Андрушко // Законодавство України : наук.-практ. комент. – 2004. – № 7. – С. 60-75.

5. Про виконавче провадження : Закон України від 21 квітня 1999 № 606-XIV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/606-14/page2>.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст. 88. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Гусева К.А., старший викладач
кафедри адміністративної діяльності
Національної академії внутрішніх
справ кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Діюча на сьогоднішній день система оцінки діяльності Національної поліції не відповідає вимогам сьогодення. Вона переважно спирається на показники, що характеризують рівень злочинності та відсоток розкриття злочинів. Завжди перед органами внутрішніх справ ставилася задача забезпечити стовідсоткову реєстрацію заяв і повідомлень про злочини, але досягти цього не можливо, оскільки збільшення кількості заяв та

повідомлень про злочини при обмежених можливостях встановлення осіб, що їх вчинили, негативно позначиться на показниках розкриття злочинів, що, у свою чергу, негативно впливатиме на оцінку діяльності Національної поліції в цілому.

Отже очевидно що реформування органів внутрішніх справ України неможливе без перегляду системи оцінки їх роботи. Підвищення довіри населення до поліції є однією із ключових цілей проведення реформи. Для усунення можливості фальсифікацій, на наш погляд, доцільно відійти від такого показника як відсоток розкриття злочинів, замінивши його показниками, які об'єктивно відображатимуть обсяги та якість роботи за основними напрямками діяльності підрозділів поліції.

Під час оцінювання діяльності підрозділів поліції необхідно враховувати ту обставину, що рівень та динаміка злочинності лише частково залежать від результатів їх діяльності, оскільки на стан злочинності впливає низка політичних, економічних, соціокультурних факторів тощо.

Оцінювання діяльності поліції має здійснюватися за критеріями та показниками, які об'єктивно відображатимуть кінцеві результати їх діяльності щодо виконання поставлених перед ними завдань за основними напрямками роботи, а також якість та законність такої діяльності.

Система оцінювання діяльності поліції забезпечувати підвищення захищеності громадян, суспільства і держави від злочинних посягань, відновлення справедливості й порушених прав, дотримання законності поліцейськими у службовій діяльності, підняття рівня довіри населення до поліції, як одного з основних показників.

Враховуючи завдання, які ставляться перед поліцією, в якості основних напрямів її діяльності, що підлягають оцінюванню доцільно визначити: реєстрацію, облік та розгляд заяв, повідомлень та іншої інформації про події; виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили; досудове слідство; запобігання правопорушенням та злочинам; припинення правопорушень, охорона і забезпечення публічного

порядку; забезпечення безпеки дорожнього руху; оцінка ставлення населення до діяльності поліції за даними незалежних соціологічних опитувань.

Відповідно основними індикаторами системи оцінки діяльності Національної поліції повинні бути підвищення захищеності громадян, суспільства і держави від злочинних посягань. А саме необхідно враховувати безпечність для населення перебування в публічних місцях, захищеність громадян за місцем їх проживання. Відповідно за критерій необхідно взяти показники скоєних правопорушень з більшого на менше, а число припинених з меншого на більше.

Щодо відновлення справедливості у порушенні прав і свобод людини тобто якості і законності діяльності самих органів поліції та рівень довіри населення до поліції. Отже критерії повинні бути визначені незалежним соціологічним опитуванням від кожного вищого рівня до нижчого – центри зв'язку з громадськістю. При оцінюванні діяльності поліції за рік обов'язково використовувати результати опитування населення певних регіонів або країни в цілому щодо діяльності поліції по виконанню покладених на неї завдань.

Як показники систем оцінки застосовуються статистичні дані, що характеризують результати діяльності поліції, які деталізуються за допомогою індикаторів (співвідношень між показниками).

Безпосереднім предметом моніторингу є конкретні значення показників (індикаторів), у тому числі виражені в абсолютних (кількісних) та відносних величинах, одиницями виміру яких слід обрати:

Дані офіційної державної статистики, вимірювані або такі, що розраховуються по затвердженим відповідними нормативними документами такими як: накази, положення, інструкції.

Ступінь впливу на зниження ефективності роботи поліції визначається на підставі розрахунків і моніторингу системи

зазначених індикаторів та порівняння їх із "пороговими" значеннями.

Порогові значення – це граничні значення індикаторів (показників), що обчислюються із урахуванням середнього рівня за визначений термін, зокрема: поріг позитивного стану (індикатори не набувають суттєвих негативних змін); поріг негативного стану (індикатори набувають негативних змін); поріг загрозливого стану (індикатори набувають змін, які можуть загрожувати якості реагування на правопорушення).

Дані соціологічних опитувань громадян за спеціально розробленою методикою з питань стану і тенденцій об'єктів спостереження – «індикатори суспільної оцінки зазначених об'єктів». За допомогою даних досліджень можливо встановити латентність злочинності та довіру населення до органів поліції.

Використання даних соціологічних досліджень, перш за все думки населення, є одним з важливих напрямів підвищення об'єктивності оцінки ефективності функціонування соціально-правового механізму протидії злочинності та якості на оперативність реагування. З цією метою представляється необхідним створити інтегровану систему моніторингу думки населення, здійснювану окремими суб'єктами протидії злочинності. Також для того, щоб опитування населення стали реальним і повноцінним джерелом інформації, слід не тільки розробити механізм урахування результатів соціологічних досліджень для виведення об'єктивної і всебічної оцінки, але і підвищити достовірність даних, одержуваних в ході досліджень. Відхилення фактичних значень індикаторів від порогових вказує на необхідність реагування на ці зміни на різних управлінських рівнях:

1. Щодо порогу позитивного стану: за результатами поточного аналізу й оцінки ситуації на рівнях всіх – ухвалення відповідних ординарних управлінських та оперативно-службових рішень.

2. Щодо порогу негативного стану: за результатами підсумкового (щорічного тощо) аналізу й оцінки ситуації на

загальнодержавному або окремих регіональних рівнях – ухвалення відповідних управлінських та оперативно-службових рішень і заходів колегією МВС.

3. Щодо порогу загрозливого стану: за результатами екстреного проведення аналізу й оцінки ситуацій, які загрожують якості реагування на правопорушення– розробка та внесення до розгляду вищими органами влади пропозицій, у тому числі комплексних правоохоронних, інших державних та громадських заходів, що потребують ухвалення спеціальних рішень на зазначених рівнях.

4. Інформування відповідних державних органів влади про розвиток ситуації у сферах відповідальності Національної поліції може здійснюватися у вигляді аналітичних довідок та статистичних звітів та за визначеними показниками (індикаторами) здійснювати аналіз та оцінку ситуації щодо стану злочинності та, визначити поріг загрози реагування на правопорушення, прогнозувати розвиток можливих негативних наслідків, визначити механізм оперативного реагування.

Квітка Я.М., професор кафедри
адміністративної діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ДІТЕЙ

Майбутнє України як демократичної, соціальної та правової держави залежить від реалій сьогодення. Економічна і політична кризи, які охопили Україну, негативно впливають на всі сфери суспільного життя. Зростання цін на продукти харчування і товари першої необхідності, зокрема дитячі, інфляція, безробіття призвели до зниження життєвого рівня багатьох сімей, значно погіршили становище дітей та зменшили

можливості держави та сім'ї щодо їх життєзабезпечення та розвитку, внаслідок чого особливо гостро постала проблема дитячої безпритульності та злочинності.

Проблема девіантної поведінки та її корекції завжди була однією з найважливіших у педагогіці, психології, кримінології, але сьогодні, вона носить масовий характер та потребує особливої уваги. Її вирішення вимагає відновлення традицій виховання дітей усіма зацікавленими інститутами держави.

Проблеми деліктності неповнолітніх, її детермінант та протидії досліджували: Ю.В. Баулін, В.В. Голіна, О.М. Джужа, А.І. Долгова, Л.С. Дубчак, , В.М. Кудрявцев, І.І. Карпець, О.М. Костенко, Н.Ф. Кузнецова, О.М. Литвак, В.В. Сташис, Є.Л. Стрельцов, В.Я. Тацій, В.І. Шакун тощо. Вивченню соціальних аспектів злочинності, в тому числі й неповнолітніх, присвячено праці: Ю.М. Антоняна, В.М. Бурдіна, І.П. Васильківської, А.І. Долгової, Г.М. Міньковського, Т.Г. Перепелиці, В.Ф. Пирожкова, В.Я. Рибальської, С.А. Тарарухіна, А.П. Тузова, інших вітчизняних і зарубіжних учених. Аналіз праць зазначених науковців свідчить, що питання, пов'язані зі дитячою злочинністю, потребують подальшої наукової розробки.

Зрозуміти і пояснити детермінанти виникнення, існування та зміни злочинності серед дітей – завдання досить складне. Зазвичай вони пов'язані з дитинством правопорушника, середовищем, в якому він зростав, навчався, працював тощо. Вони являють собою сукупність обставин, які, перебуваючи у взаємозв'язку, опосередковано сприяють вчиненню правопорушень та злочинів.

Характеризуючи ці групи детермінант загалом, необхідно наголосити на наступному. Внаслідок вікових особливостей діти є найбільш чутливими до соціальних та економічних процесів.

Серед основних соціально-економічних детермінант злочинності неповнолітніх необхідно виділити:

- незадовільне матеріальне забезпечення сімей;
- суттєве послаблення ролі сім'ї як соціального інституту, який покликаний забезпечувати фізичний, інтелектуальний та

моральний розвиток дітей, поширення насильства у сім'ї; збільшення випадків дитячої безпритульності та бездоглядності, вживання неповнолітніми алкоголю, наркотичних та психотропних засобів;

- наявність осередків криміногенного впливу на неповнолітніх, на формування їхньої особистості, нав'язування кримінальної субкультури; розповсюдженість фактів порушення прав дітей, зокрема, майнових і житлових прав, внаслідок яких діти залишаються на вулиці;

- скорочення мереж навчальних та позашкільних закладів, а також надання безкоштовних відпочинкових та оздоровчих послуг, незайнятості дітей;

- незадовільний стан виховної роботи, працевлаштування та соціальної адаптації неповнолітніх, які вже притягалися до кримінальної відповідальності.

Зазначене зумовлює їх соціальну дезадаптацію та «соціальне аутсайдерство».

До правових детермінант злочинності неповнолітніх, тобто таких, які пов'язані зі станом законодавства та правовою культурою населення, передусім належать:

- відсутність цілісної концепції державно-правової політики у сфері охорони прав дитини, оптимально функціонуючих правових механізмів реалізації, контролю за виконанням та відповідного фінансування прийнятих програм профілактики злочинності неповнолітніх;

- наявність формального підходу до виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань в цій сфері;

- недоліки законодавства та правозастосовної практики в сфері праввідносин, суб'єктами яких виступають діти.

Крім того, до системи правових детермінант злочинності неповнолітніх належать: наявність правового нігілізму у владних структурах, неефективність правового виховання і, як наслідок, правове безкультур'я населення.

Важлива роль в протидії злочинності, зокрема неповнолітніх, належить правовому забезпеченню, тобто

ефективному нормативному супроводженню заходів спеціально-кримінологічної протидії та запобігання злочинам. Протидія злочинності потребує надійного правового регулювання різними галузями права: конституційного, кримінального, цивільного, адміністративного тощо.

Не менш важливим є інформаційно-аналітичне забезпечення протидії злочинності, тобто заснована на правових, організаційних, технічних і методичних засадах цілеспрямована діяльність зі збирання, переробки, зберігання, використання інформації, необхідної для ефективного функціонування системи протидії злочинності неповнолітніх.

Велике значення для ефективної протидії злочинності та її окремим видам є правильний вибір об'єкта впливу.

Так, визначаючи об'єкт протидії злочинності неповнолітніх (те, на що безпосередньо впливають суб'єкти, щоб досягти мети протидії), необхідно зауважити, що аналогічно об'єкту протидії злочинності в цілому він включає широке коло суспільних явищ та процесів, головною властивістю яких є їх криміногенність – здатність явищ та процесів перебувати в прямому або опосередкованому причинно-наслідковому зв'язку зі злочинцем. Враховуючи це, об'єктом протидії злочинності неповнолітніх є:

- негативні соціальні явища, які виступають у вигляді детермінант злочинності неповнолітніх;

- негативні з позиції зору суспільної безпеки місця концентрації осіб з злочинною поведінкою чи іншою поведінкою, що відступає від соціальної норми (девіантною). Такими місцями можуть бути окремі ділянки місцевості, окремі приміщення, які сприяють відтворенню та формуванню соціально-негативних зв'язків між неповнолітніми та молоддю в цілому;

- злочинні, криміногенні, антигромадські та інші соціальні групи, які в процесі своєї життєдіяльності відтворюють детермінанти злочинності;

– особи, які вчинили злочини і особи з дозлочинними формами поведінки, оскільки така поведінка за певних умов може стати злочинною;

процеси віктимізації суспільних відносин.

Ефективна протидія злочинності можлива за умови створення та реалізації належної системи забезпечення цієї діяльності. Система забезпечення такої протидії – це комплекс узгоджених і взаємопов’язаних заходів правового, кадрового, інформаційно-аналітичного, науково-методичного, просвітницького, матеріально-технічного та іншого характеру, спрямованих на належне забезпечення практичної реалізації головних завдань у сфері протидії злочинності неповнолітніх.

Підсумовуючи викладене, характеризуючи особливості протидії злочинності неповнолітніх, важливо зауважити, що для досягнення мети та ефективного вирішення завдань протидії правопорушенням насамперед необхідний комплексний, міжвідомчий підхід.

Баранова В.О., аспірантка юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ДОМАШНЬОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Науковий підхід до дослідження такого складного соціального феномена як злочинність, включає розгляд його конкретних сторін, до яких відноситься, зокрема, домашнє насильство, що відбиває загальні закономірності злочинності.

Домашня насильницька злочинність в якості підсистеми загальної злочинності органічно з нею взаємопов’язана в той же час володіє помітною специфікою, зумовленою, не тільки соціальною значущістю інституту сім’ї, а й особливим характером взаємодії членів сімейних утворень, в яких відносини будуються на насильстві.

Домашнє насильство має місце в усіх регіонах, незалежно від рівня їх розвитку і якості життя, що спростовує стереотип: насильство, жорстоке поводження з дітьми, недбале ставлення – це проблеми винятково кризових або матеріально погано забезпечених сімей.

Актуальність проблем насильницької домашньої злочинності визначається цілою низкою обставин: вчинення такого роду злочинів призводить до значних суспільно небезпечних наслідків, які виходять далеко за рамки адміністративного чи кримінального права і впливає на загальний морально-психологічний клімат в суспільстві.

Моральний клімат в родині за ступенем свого впливу виявляється надзвичайно небезпечним для членів сім'ї, особливо для неповнолітніх та малолітніх дітей, яким наноситься непоправний збиток. Дуже важливим є розробка цілісної системи прийомів превенції насильницьких домашніх злочинів, що має ґрунтуватися на результатах сучасних досліджень і відповідну тим міжнародним зобов'язанням, які взяла на себе Україна в результаті ратифікації цілого ряду міжнародних угод.

Незважаючи на існування дедалі чіткішої картини масштабів насильства, сьогодні ми маємо чудову можливість зрушити у напрямку його ліквідації. Насильство не є неминучим наслідком людського існування.

Кожне суспільство, незважаючи на культурне, економічне чи соціальне підґрунтя, може і повинно зупинити насильство уже сьогодні. Це вимагає трансформування „ставлення” суспільства, а також зміни основоположних економічних та соціальних умов, пов'язаних з насильством.

Можна дійти висновку, що при розробці основних теоретичних засад з профілактики насильства в цілому, та насильства в сім'ї зокрема, слід виходити з багатовимірного пояснення цього феномену, в якому немає провідної ролі якогось одного чинника чи складника.

Боротьба з насильством повинна супроводжуватися терміновими та ефективними заходами з попередження, розслідування та покарання за усі форми насильства, гарантувати жінкам та дітям можливість повноцінного здійснення їх прав шляхом формування суспільства, яке поважає жінку та дитину, а також шляхом прийняття дієвих заходів з притягнення до відповідальності правопорушників і злочинців, які вчинили насильство.

Необхідно закликати всі органи державної влади України в рамках своєї компетенції долучитися до європейських кампаній щодо боротьби із насильством в сім'ї та рекомендувати вдосконалити національне законодавство з питань попередження насильства в сім'ї, зокрема щодо видів санкцій по відношенню до осіб, які вчиняють насильство в сім'ї. Наступним кроком може стати узагальнення практики застосування законодавства у сфері попередження насильства в сім'ї, що призведе до підвищення рівня розслідування актів насильства.

Потрібною умовою є створення бази даних всіх органів, установ та організацій, діяльність яких спрямована на попередження гендерного насильства разом із залученням громадських організацій до реалізації заходів з протидії насильству в сім'ї та підтримка їх діяльність на державному рівні.

Ще одним профілактичним засобом може стати регулярно опублікована статистична інформація щодо поширеності насильства в сім'ї, а також про заходи, які вживаються щодо його попередження та запровадження широкомасштабної інформаційної та роз'яснювальної роботи з метою підвищення рівня правової культури населення щодо проблем насильства в сім'ї.

Надання пріоритетного значення профілактиці та боротьбі з гендерним насильством, включаючи торгівлю людьми та насильство у сім'ї або родині, дотримання цих заходів, посилення захисту жертв насильства доказують, що знання та

можливості для запобігання насильства та пом'якшення його наслідків існують. Наукова база для розробки ефективних стратегій попередження насильства та терапевтичних втручань постійно розширюється. Існування обґрунтованих стратегій свідчить, що за умов належного рівня відданості та інвестицій творчі підходи до профілактики насильства можуть призвести до серйозних позитивних зрушень.

Головним компонентом організації роботи з протидії насильства в сім'ї є комплексний підхід - скоординоване взаємодія всіх зацікавлених учасників: соціальних служб, поліції, психологічних служб, медичних працівників, судів, установ щодо дотримання прав дитини, громадських організацій. Побудова ефективної системи реагування полягає в поєднанні програм роботи з постраждалими з постійним виявленням випадків насильства в сім'ї і при роботі з іншими типами клієнтів (дітьми, старими, інвалідами).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
<i>Стеблинська О.С.</i> ОПЕРАТИВНА ЗАКУПКА ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ БОРОТЬБИ З НАРКОЗЛОЧИННІСТЮ В ОРГАНАХ ТА УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	4
<i>Приходько Т.М.</i> ПОНЯТТЯ ТА КРИТЕРІЇ НЕОСУДНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ	6
<i>Політова А.С.</i> ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ	9
<i>Градецька Н.М.</i> КІБЕРАДДИКЦІЯ ЯК ЧИННИК ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ	12
<i>Лапкін А.В.</i> РОЛЬ ПРОКУРАТУРИ В ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ	15
<i>Раковська Ю.В.</i> ВНУТРІШНЯ ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ	18
<i>Назимко Є.С.</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ ІЗ НОРМАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ТА ІНШИХ ГАЛУЗЕЙ ПРАВА	21
<i>Тимчук О.Л.</i> СТАН ЗЛОЧИННОСТІ У ФРАНЦІЇ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА	23
<i>Крижна В.В.</i> РЕЦИДИВНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ	27
<i>Шиян Д.С.</i> ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ЗЛОЧИНІВ ПОКАРАННЯМ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ	31

<i>Бурак М.В.</i> НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНИЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ	35
<i>Воят Л.І</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У НОВИХ УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	38
<i>Шевченко О.С.</i> ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ В СОЛІДАРНИЙ ДЕРЖАВІ УКРАЇНИ.....	43
<i>Ботнаренко І.А.</i> МЕХАНІЗМИ КООРДИНАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	46
<i>Тунтула О.С.</i> ЗНАЧЕННЯ НОВОГО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ І СТРУКТУРИ АНТИКРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА	50
<i>Жук О.М.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ГЕНЕЗИСУ ВИЗНАЧЕНЬ ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ	54
<i>Севрук В.Г., Павленко С.О.</i> КАРДИНАЛЬНІ ЗМІНИ ПОТРЕБУЮТЬ ЧАСУ: ЕТНІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ	57
<i>Гелемей М.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ МОЛОДІЖНОГО ЕКСТРЕМІЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ПРИЧИНИ.....	62
<i>Ігнатюк О.В.</i> НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ.....	66
<i>Porohnya V.V.</i> THE INFLUENCE OF TELEVISION ON CHILDREN'S SOCIALIZATION	70

<i>Кучменко С.В.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СТВОРЕННЯ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ	72
<i>Оцел В.В.</i> НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ЗБРОЇ ЯК ФАКТОР ПОГІРШЕННЯ КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ	77
<i>Лопатинська І.С.</i> ВЗАЄМОДІЯ УПРАВЛІННЯ І СПІВУПРАВЛІННЯ В СТВОРЕННІ ЕМОЦІЙНО СПРИЯТЛИВОГО СЕРЕДОВИЩА В КОЛЕКТИВІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ	80
<i>Домбровська Н.С.</i> МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ	84
<i>Казміренко В.О.</i> КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ	88
<i>Павленко Н.Г.</i> ПРОФІЛАКТИЧНА ФУНКЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ	90
<i>Турлова Ю.А.</i> ЩОДО ЛАТЕНТНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	91
<i>Гуріна Д.П.</i> ЕКСПЕРТНА ПРОФІЛАКТИКА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	95
<i>Градецький А.В.</i> ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ.....	98
<i>Домбровська Н.С.</i> МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ	102
<i>Беспаль О.Л.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ОКРЕМИХ КРИМІНОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ ЩОДО СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА.....	106

<i>Цибулін Т.Г.</i> ДОЦІЛЬНІСТЬ І СПОСОБИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСОБНИЦТВО	110
<i>Кальченко Л.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОГО ТРАВМАТИЗМУ НЕПОВНОЛІТНІХ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ	113
<i>Таран Т.Г.</i> ЧЕЗАРЕ ЛОМБРОЗО: ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ	117
<i>Бондаренко В.В.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗНИЩЕННЯМ, ПІДРОБКОЮ АБО ЗАМІНОЮ НОМЕРІВ ВУЗЛІВ ТА АГРЕГАТИВ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ	119
<i>Боднар В.Є.</i> СУЧАСНИЙ СТАН ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СЛУЖБОВІЙ СФЕРІ.....	123
<i>Гончаров В.В.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД	127
<i>Запорожець Р.А.</i> АНАЛІЗ ПОТЕЧНИХ КРИЗ США: ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	132
<i>Коломієць К.О.</i> ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВУ У СФЕРІ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ В УКРАЇНІ	137
<i>Проскурняк І.Г.</i> ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	142
<i>Столяр Т.В.</i> УМОВИ ПРАВОМІРНОСТІ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ	146
<i>Хоменко В.П.</i> ЗЛОЧИНИ У ФІСКАЛЬНІЙ СФЕРІ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ	150

<i>Кушнір М.М.</i> ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У КРИМІНОЛОГІЇ	153
<i>Карпенко Н.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ.....	156
<i>Оберемко Ю.О.</i> СТРУКТУРА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСІБ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ УМИСНІ ВБИВСТВА З КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ	159
<i>Концемал О.О.</i> ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЬ УВ'ЯЗНЕННЯ У 1920 РОЦІ В УСРРІ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ	164
<i>Кадиров В.С.</i> МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ	168
<i>Коренюк А.А.</i> СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРОБАЦІЇ ЯК СИСТЕМИ ЗАСОБІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	171
<i>Пилипишак О.Л.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИДАЧІ ОСОБИ (ЕКСТРАДИЦІЙНИЙ АРЕШТ).....	174
<i>Цюприк І.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ ІЗ МЕТОЮ ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТАМ.....	177
<i>Ярмолюк О.В.</i> КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ У ВИХОВНИХ КОЛОНІЯХ.....	179

<i>Рубан К.О.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПЕРСОНАЛУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	184
<i>Бочарова К.А.</i> АГРЕСІЯ ЯК ДОМІНАНТА ПОВЕДІНКИ ЗЛОЧИНЦЯ-ВАНДАЛА.....	187
<i>Нечипорук О.С.</i> ЕКЗОГЕННІ ЗЛОЧИННІ ГРУПИ	191
<i>Білецький А.В.</i> ГРОМАДСЬКІСТЬ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ	194
<i>Романушас К.А.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕВИПЛАТОЮ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ, СТИПЕНДІЇ, ПЕНСІЇ ЧИ ІНШИХ УСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ ВИПЛАТ	198
<i>Тернавська А.А.</i> АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СУЇЦИДУ СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ УКРАЇНИ	201
<i>Осіпчук Б.О.</i> ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОБАЦІЙНИХ ПРОГРАМ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ.....	205
<i>Науменко О.В.</i> ПРОБЛЕМА ДЕТЕРМІНАНТ УЧИНЕННЯ ПОГРОЗИ ВБИВСТВОМ	209
<i>Мищенко П.Г.</i> КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СЕКСУАЛЬНИХ ДЕВІАЦІЙ ЗАСУДЖЕНИХ	213
<i>Троцюк С.О.</i> АДАПТАЦІЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ В УМОВАХ ІЗОЛЯЦІЇ	218

<i>Білоус В.П.</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ	222
<i>Кідіна Н.В.</i> ВРАХУВАННЯ ОЗНАК ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО, ЯКИЙ УЧИНИВ ЗЛОЧИН (ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)	225
<i>Семененко В.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ГРАБІЖ	229
<i>Азарова А.А.</i> СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ РИСИ ТЕРОРИЗМУ ТА ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ТА ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ	233
<i>Савіцька О.В.</i> КРИМІНАЛІЗАЦІЯ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	236
<i>Михайлова Л.О.</i> МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ПРАКТИКА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ ЖЕРТВАМ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ	239
<i>Нечипоренко Н.Р.</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ НА ПРАКТИЦІ ЩОДО ОБШУКУ	241
<i>Супруненко Д.О.</i> ПРАВОЗАСТОСОВНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ ПРОКУРАТУРИ В ПРОЦЕСІ НАГЛЯДУ ЗА ВИКОНАННЯМ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ	243
<i>Яворська О.О.</i> СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАПОБІЖНОЇ ТА БЕЗПЕКОВОЇ ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ	246

<i>Левчук Є.М.</i>	
ЗЛІСНА НЕПОКОРА ЗАКОННИМ ВИМОГАМ АДМІНІСТРАЦІЇ УСТАНОВИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ.....	249
<i>Тичина О.М.</i>	
АКТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДІТЕЙ.....	254
<i>Гусєва К.А.</i>	
ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	260
<i>Квітка Я.М.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ДІТЕЙ.....	264
<i>Баранова В.О.</i>	
ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ДОМАШНЬОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	268

Наукове видання

КРИМІНОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Матеріали
науково-практичної конференції
(Київ, 25 березня 2016 року)

Частина 2

Комп'ютерна верстка: *В. В. Корольчук*

Підписано до друку _____ Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 16,0. Ум. друк. арк. 14,88.
Тираж ____ прим.
